

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО "УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ"
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

***«Соціально-освітні домінанти
професійної підготовки сучасного
компетентного фахівця»***

**Матеріали
III Всеукраїнської студентської науково-практичної
конференції
(16 травня 2024 року, м. Біла Церква)**

Біла Церква 2024

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

«Соціально-освітні доміанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця»

**Матеріали
III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції
(16 травня 2024 року, м. Біла Церква)**

Біла Церква 2024

УДК 378.013.42:005.336.2-057.4(043.2)
С 69

Рекомендовано Вченою радою Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України (протокол № 6 від 27.06.2024 року)

Рецензенти:

Луценко Олена Анатоліївна – доцентка кафедри обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного інституту, кандидатка економічних наук, доцентка;

Коссова-Сіліна Галина Олександрівна – завідувачка кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Соціально-освітні доміанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця: зб. матеріалів III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Біла Церква, 16 травня 2024 р. / упорядники: В.С. Кулішов, Ю.С. Герасименко, О.Й. Фурс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 374 с.

Редакційна колегія: Сидоренко В.В., д.пед.н., проф.; Горошкова Л.А., д.е.н., проф.; Мамчур Л.І. д.пед.н., проф.; Герасименко Ю.С., д.е.н., доцент; Кулішов В.С., к.пед.н., доцент; Торба Н.Г., к.псих.н., доцент; Фурс О.Й., к.псих.н.; Пахомов І.В., Чертов В.І.

У збірнику представлено тези доповідей учасників III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця». У ході проведення конференції було обговорено низку актуальних питань, пов'язаних з: теоретичними і практичними засадами підготовки сучасного компетентного фахівця: вітчизняний і зарубіжний досвід; особливостями підготовки конкурентоспроможного випускника ЗВО в період війни; технологіями розвитку професійної майстерності психолога у період війни і повоєнного відновлення України; розвитком компетентності молодих фахівців щодо прийняття ефективних управлінських рішень; роллю педагога вищої школи у формуванні національної свідомості особистості в умовах воєнного стану; проєктуванням індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього фахівця; підготовкою майбутніх психологів до надання ефективної психологічної допомоги в період війни, тощо.

Матеріали видання стануть у нагоді здобувачам освіти, аспірантам, молодим науковцям та всім, хто цікавиться питаннями підготовки сучасного компетентного фахівця.

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та стиль викладу основного матеріалу

ЗМІСТ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ.....	12
<i>СЕКЦІЯ 1. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПСИХОЛОГА У ПЕРІОД ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....</i>	
ПРОБЛЕМА ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ <i>АНТОНОВА А.П., КУЧЕРАК І.В.....</i>	16
ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ПРАЦІ <i>БАРАБАШ В.О.....</i>	19
РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ САМООЦІНКИ <i>БУРЛАКА І.В.....</i>	23
ПЕРШОЧЕРГОВІ НАПРЯМИ РОБОТИ ПСИХОЛОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ <i>ГАНЕЦЬКА Л.Ф.....</i>	29
ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПСИХОЛОГІЇ <i>ГУСЄВА С.Ю.....</i>	34
РОЛЬ ПСИХОЛОГА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ <i>ДРАГАН Г.М.....</i>	37
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ПІДЛІТКІВ <i>ДЯЧЕНКО А.М.....</i>	42
СЕРОТОНІНОВА ЯМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОСОБИСТІСНИЙ РЕСУРС СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ <i>ЄФИМЕНКО А.Р., ЯЛАНСЬКА С.П.....</i>	46
РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ <i>КАСПРІВ М.А.....</i>	49
САМООЦІНКА ТА САМОПРИЙНЯТТЯ ЯК ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ <i>КОВАЛЬ В.П.....</i>	53
ВИКОРИСТАННЯ АРТТЕРАПІЇ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО	

ВІКУ	
КОВАЛЬ Н.І.	58
ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УЧНІВ 5-Х КЛАСІВ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ	
КОНОПЧУК С.Ю.	60
АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
КОРОБЧЕНКО Т.І.	63
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	
КОРОЛЕНКО М.М.	66
СУПЕРВІЗІЙНА ПІДТРИМКА В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ	
КОСТИНА А.М.	71
РОЛЬ БАТЬКІВ ТА СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ ПІДЛІТКІВ	
КОСТИНА Ю.А.	76
ТРИВОЖНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВІЙНИ	
КРАВЧЕНКО І.О.	82
РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС ЗАСОБАМИ ІГРОТЕРАПІЇ	
КРАМАРЕНКО Л.А.	87
ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ У ВИБОРІ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ	
ЛАГУТА О.М.	90
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРЯМОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
ЛЕБЕДИНЦЕВА Л.С.	96
АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ. ВЗАЄМОДОПОМОГА ТА САМОДОПОМОГА	
ЛЕБІДЬ О.М.	100
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА СТАБІЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	
ЛІВІНСЬКА Н.М.	105
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ПСИХОЛОГІЧНА	

ПІДТРИМКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

МАЛЯНЕЦЬ В.В.	110
АРТТЕРАПІЯ, ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ	
МОРОЗ О.С.	113
ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	
МУЛЯР М.С.	116
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ЯК ЧИННИК МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ	
НАГОРНА І.Г.	121
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
НАУМОВИЧ О.А.	125
ПСИХОДІАГНОСТИЧНА РОБОТА ПСИХОЛОГА	
НЕФЕДОВА О.Г.	128
ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ ЩОДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПСИХОЛОГІЯ»	
ПАХОМОВ І.В.	134
ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ БЕЗРОБІТТЯ	
ПІХОТА І.Ю.	139
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВЗАЄМИН В СУЧАСНИХ СІМ'ЯХ	
РАХМАНІНА М.В.	141
МЕТОДИ І ФОРМИ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПСИХОЛОГІЇ	
РОЩІНА Т.О.	144
БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КРИТЕРІЇ ПРОЯВУ ТА НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ	
САБАДАШ О.О.	150
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	
САВЛУК Ю.М.	154
ТЕХНОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПСИХОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	
САВЧУК-ГОЛОВНЯ Г.Г.	158
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ	

ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

СІРОШТАН К.А.	162
СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ «ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ»	
СКУРСЬКА О.В.	167
ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	
СПЕРКАЧ Н.В.	170
ГРУПОВІ ФОРМИ РОБОТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИМ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ	
СТЕПАНЕЦЬ О.О.	174
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ПСИХОЛОГІЇ	
ТКАЧЕНКО Я.В., ПАХОМОВ І.В.	178
ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	
ТОРБА Н.Г.	182
ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
ТРУБЧАНИНОВА І.М.	187
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПЕРІОД ВІЙНИ / TRAINING OF FUTURE PSYCHOLOGISTS TO PROVIDE EFFECTIVE PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE DURING THE WAR	
УСЕНКО П.С.	190
ВПЛИВ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	
ФАРАФОНОВА М.В.	192
ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ПСИХОЛОГІЇ	
ФЕРЕНЦ О.З.	194
СОЦІАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ БЕЗРОБІТНИХ ЯК ЧИННИК СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ	
ФІЛІЦЬКА Н.П.	199
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИКИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ У КОНФЛІКТІ	
ФУРС О.Й.	202
ФОРМУВАННЯ ЗГУРТОВАНОСТІ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ	

ЦИМБАЛ І.П.	207
ХІБУКИ – ОБІЙМИ ДЛЯ КОЖНОЇ ДИТИНИ	
ЧЕХЛОВА Т.С.	210
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	
ЧОЛАК Т.Д.	211
РОЛЬ ЛОГОПЕДА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	
ШАБАТІНА О.О., КАШУБА Л.В.	216
ПСИХОЛОГІЧНІ ІНДИКАТОРИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У МОЛОДІ	
ШАПОВАЛ С.Л.	219
КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПСИХОЛОГІЇ	
ШКУРКО М.	222
«СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ» СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	
ШПЕТНА О.М.	227
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕРАКТИВНОМУ НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
ЩОГОЛЕВ А.Ю.	231
ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ	
ЯРЕМЧИШИНА О.А.	236
СЕКЦІЯ 2. РОЛЬ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	
БАКУМЕНКО Р.О.	242
РЕФОРМА САМОВРЯДУВАННЯ 1892 РОКУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В ДЕРЖАВНИЦЬКІЙ ТЕОРІЇ	
ВАСИЛЕНКО М.І.	245
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЦИФРОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	
ГОЛОВКО Д.Ю.	251
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	

КУЛІШОВ В.С.	254
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
КНЯЗЄВА М.О.	259
КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
КОЖЕМЯКО Є.А.	262
ЗАСАДИ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗП(ПТ)О	
КРИВОБОК А.С.	267
КУЛЬТУРНІ КОНЦЕПТИ МОВНОГО МЕНТАЛІТЕТУ В ЛЕКСИКОГРАФІЇ	
ЛЯШЕНКО С.В.	270
НАПРАЦЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ В СФЕРІ ЕТИКИ	
МАЛАКЕСЬ П.С., ГУМЕНЮК А.Г.	277
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ НА РИНКУ ПРАЦІ	
НАДТОЧИЙ О.В.	281
ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ МОВНОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ТВОРІ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА «ГАМЛЕТ»	
ПАХОМОВА С.І.	283
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
ПАШИНСЬКИЙ В.Й., ПАНАСЕВИЧ Л.А.	288
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ОСВІТНИХ ЛІДЕРІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІДЕРЛАНДІВ	
САЮК М.В.	292
ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ	
СИДОРЕНКО В.В., ГРИЦАН О.Г.	296
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИПУСНИКА ЗВО У ПЕРІОД ВІЙНИ	
СІКАН Л.Л.	301
ВНЕСОК В.І.БОНДАРЯ В ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ	
СУПРУН Д.М., СУПРУН М.О.	304

ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ФОРТЕПАННОГО НАВЧАННЯ	
<i>СУЩЕНКО О.С.</i>	310
СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	316
СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	
<i>БОРИСЕНКО Т.О.</i>	316
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ОСВІТІ: ВІДБІР, РОЗВИТОК ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТАЛАНТІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
<i>ГЕРАСИМЕНКО Ю.С.</i>	324
ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	
<i>ГОНЧАРУК Ю.І.</i>	327
РОЛЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В АНТИКРИЗОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>ГУСЄВА Л.А.</i>	329
ІННОВАЦІЙНІ ТЕОРІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	
<i>ДОБРЕЦОВ В.В.</i>	333
ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СФЕРІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>ЛУК'ЯНЕЦЬ В.О.</i>	338
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	
<i>НІКОЛАЄВА О.Б.</i>	342
ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА РОБОТИ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
<i>ПАХОМОВА І.А.</i>	348
АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ – ДОКТРИНА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА У ЗБОРІЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	
<i>ПОЛІЩУК А.П.</i>	352
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	

РЕЗНІЧЕНКО Т.А.	358
РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	
СЕМЕНОВА Я.І.	362
STRUCTURING INDIVIDUAL EDUCATIONAL PATHS FOR STUDENTS IN MATHEMATICAL SCIENCES: A CASE STUDY OF CARNEGIE MELLON UNIVERSITY	
СЛІНА О.І.	366
МАШИНОБУДУВАННЯ ЯК ДОМІНАНТА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
ТУМАНОВА Ю.В.	368

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

16 травня 2024 року у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України відбулася III Всеукраїнська студентська науково-практична конференція **«Соціально-освітні доміанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця»**. Конференція була приурочена до Дня науки в Україні та Всесвітнього дня вишиванки.

Модераторами Всеукраїнської конференції виступили: **Володимир Кулішов**, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО, кандидат педагогічних наук, доцент та **Оксана Оліферчук**, завідувачка відділу сучасних технологій виробництва Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти.

Мета конференції: обґрунтування соціальних та освітніх доміант підготовки сучасного компетентного фахівця в закладі вищої освіти, обговорення актуальних питань навчання і виховання сучасної молоді в період війни, стимулювання і підтримка наукової діяльності молоді, сприяння її успішному кар'єрному старту й професійному росту.

У конференції взяли участь понад 200 представників провідних вітчизняних закладів вищої освіти: Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, Українського державного університету імені М. Драгоманова, Запорізького національного університету, Глухівського НПУ імені О. Довженка, Херсонського державного університету, Київського столичного університету ім. Б. Грінченка, НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтавського НПУ імені В.Г. Короленка, Пенітенціарної академії України, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Університету Карнегі Меллон, Національного університету оборони України, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, НУ «Києво-Могилянська академія».

На пошту організаційного комітету конференції було надіслано понад 70 тез доповідей.

Наукова тематика конференції була досить широкою і включала низку актуальних питань, пов'язаних із: теоретичними і практичними засадами підготовки сучасного компетентного фахівця; особливостями підготовки конкурентоспроможного випускника ЗВО в період війни; технологіями розвитку професійної майстерності психолога в період війни і повоєнного відновлення України; розвитком компетентності молодих фахівців щодо прийняття ефективних управлінських рішень; роллю педагога вищої школи у формуванні національної свідомості особистості в умовах воєнного стану; проєктуванням індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього фахівця; підготовці майбутніх психологів до надання ефективної психологічної допомоги в період війни; сучасними орієнтирами змісту управлінської компетентності майбутнього керівника закладу освіти тощо.

Роботу Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції розпочала **Вікторія Сидоренко**, директорка БІНПО, докторка педагогічних наук, професорка. У науковій доповіді Вікторія Вікторівна акцентувала увагу присутніх на ролі студентства у розвитку вітчизняної науки, на формуванні сучасного наукового потенціалу в умовах воєнного стану, особливостях залучення здобувачів освіти до науково-дослідної роботи. Вікторія Сидоренко також представила досвід реалізації у БІНПО студентського стартап-проєкту «Інформаційний імунітет або безпека в медіа» як елемент повоєнної відбудови України».

З вітальним словом до учасників конференції звернулися: **Василь Триснюк**, завідувач відділу досліджень навколишнього середовища Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України, доктор технічних наук, професор, ключовий стейкхолдер БІНПО; **Олена Васильсва**, декан факультету міжнародного туризму та економіки Національного університету «Запорізька політехніка», докторка економічних наук, професорка, ключовий стейкхолдер БІНПО; **Володимир Кулішов**, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО, кандидат педагогічних наук, доцент; **Дарина Головка**, голова Колегії студентського самоврядування

БІНПО, здобувачка I курсу освітнього ступеня «магістр» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Із науковими доповідями під час конференції виступили 9 спікерів: **Вікторія Аніщенко**, професорка кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін Пенітенціарної академії України, докторка педагогічних наук, професорка, із доповіддю: «Нова філософія етики спілкування крізь призму безбар'єрності»;

Марія Саюк, аспірантка Інституту вищої освіти НАПН України, із доповіддю: «Особливості підготовки освітніх лідерів в університетах Нідерландів»;

Станіслав Горошков, здобувач II курсу освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 101 «Екологія» НУ «Києво-Могилянська академія», із доповіддю: «Кваліфікаційний розрив на ринку праці України і світу»;

Ірина Кучерак, доцентка кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти Запорізького національного університету, кандидатка педагогічних наук, із доповіддю: «Сучасна англомовна інклюзивна література: побачити невидиме»;

Людмила Гусєва, здобувачка I-го курсу освітнього ступеня «магістр» спеціальності 073 Менеджмент Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, із доповіддю: «Роль керівника закладу освіти в антикризовому менеджменті в умовах воєнного стану»;

Ольга Лебідь, здобувачка II курсу освітнього ступеня «магістр» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, з майстер-класом: «Вступний інструктаж на уроках виробничого навчання»;

Михайло Жук, доцент кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, кандидат філософських наук, доцент, із доповіддю: «Проблема успішності сучасного фахівця»;

Тетяна Чехлова, здобувачка II курсу освітнього ступеня «магістр» спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, з доповіддю: «Хібуки – обійми для кожної дитини»;

Софія Пахомова, здобувачка середньої освіти Білоцерківського природничо-математичного ліцею-гімназії № 16 ім. М.О. Кириленка, із доповіддю: «Формування лінгвістичних компетентностей здобувачів освіти шляхом вивчення мовностилістичних засобів у творі Вільяма Шекспіра «Гамлет».

Усеукраїнська студентська науково-практична конференція «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця» стала майданчиком для обміну ідеями, досвідом та результатами досліджень здобувачів освіти, аспірантів, молодих вчених, науковців з питань підготовки та професійного становлення сучасного компетентного фахівця.

Запис пленарного засідання III-ої Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця» можна переглянути на офіційному ютуб-каналі БІНПО за покликанням: https://www.youtube.com/watch?v=Yv1C_4Ls1Vc

**СЕКЦІЯ 1. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ПСИХОЛОГА У ПЕРІОД ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНИ**

ПРОБЛЕМА ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Антонова А.П., здобувач вищої освіти ОП «Спеціальна освіта» (логопедія)

Запорізький національний університет, Запоріжжя

Кучерак І.В., доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти

Запорізький національний університет, Запоріжжя

На сьогодні дислексія є однією із найбільш поширених різновидів порушень у дітей молодшого шкільного віку. Порушення писемного мовлення зумовлено незрілістю певних вищих психічних функцій. Відповідно, вивчення та підготовка методів корекційного впливу передбачає комплексне втручання не лише учителів початкової школи, психологів, неврологів, а й логопедів. Ситуація ускладнюється тим, що часто це порушення супроводжується дисграфією. Незважаючи на актуальність порушеної тематики, і досі є потреба у розробленні теоретичних та науково-методичних засад вивчення і подолання дислексії на різних етапах формування читання. Означене зумовило вибір теми дослідження: проблема дислексії у дітей молодшого шкільного віку.

Потреба у попередженні дислексій у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку важлива для сучасної української логопедії. Останні десятиліття відзначається значний інтерес науковців та практиків до процесу читання у структурі писемного мовлення, розвитку передумов читання в онтогенезі, формування навички читання в умовах нормотипового мовленнєвого розвитку та особливостей опанування навички читання дітьми з порушеннями мовлення. За даними різних авторів, стійкі розлади читання (дислексія) виявляються у 3-10% молодших школярів без тяжких мовленнєвих патологій та майже у третини дітей з ПМР у віці 7-9 років.

Високий рівень розповсюдженості розладів читання у молодших

школярів, недостатньо ефективна логопедична робота, спрямована на виявлення, попередження та корекцію дислексій зумовлюють ускладнення у навчанні в цілому та перешкоджають повноцінному оволодінню дітьми знаннями з предметів мовного циклу ще у початковій школі, що призводить в подальшому до стійких утруднень в опануванні академічними знаннями. Основними умовами оволодіння навичкою читання є сформованість усіх сторін усного мовлення дитини (фонетико-фонематичної, лексико-граматичної та синтаксичної), достатній розвиток немовленнєвих психічних функцій (зорово-просторових уявлень, зорової пам'яті), розумових операцій - зорового аналізу та синтезу, зорового та слухового контролю, а також високий рівень інтелектуального розвитку.

Дислексія проявляється в уповільненні процесу оволодіння читанням, а також в уповільненні темпу, швидкості читання за рахунок великої кількості регресій, підвищеної довготи фіксацій. Найбільш типовим проявом дислексії є стійкі та специфічні помилки читання. При дислексії спостерігаються такі типи помилок:

1. Заміни та змішування звуків при читанні, частіше фонетично близьких звуків, а також заміни схожих за накресленням букв.
2. Побуквене читання - порушення злиття звуків у склади та слова.
3. Спотворення звуко-складової структури слова, яке проявляється в різноманітних помилках: а) пропусках приголосних під час їх збігу, пропусках приголосних та голосних при відсутності збігу, додаванні звуків, пропусках та перестановках.
4. Порушення розуміння прочитаного, які проявляються на рівні слова, речення, тексту, коли в процесі читання не спостерігається порушення технічної сторони.
5. Аграматизми при читанні.

Зважаючи на те, що порушення читання можуть негативно впливати на формування особистості дитини, призвести до негативних змін у її характері, зокрема до невпевненості у собі, робкості або, навпаки, агресивності,

озлобленості, схильності до негативних реакцій, означена проблема набуває особливої актуальності. Окрім того, посилення значення читання у соціокультурному розвитку дитини на фоні посилення освітніх вимог до якості читання передбачає потребу у перегляді системи логокорекційного супроводу молодших школярів із дислексією та розроблення системи подолання порушень читання на всіх етапах шкільного навчання. Реалізація таких завдань зумовлює пошук інноваційних методів діагностики та подолання дислексії.

Список використаних джерел

1. Кучерак І.В. Інформаційні технології в роботі сучасного педагога: виклики НУШ. Вісник ЧНУ. Серія «Педагогічні науки». 2020. №2. С.147-151.
2. Кучерак Ірина. Сенсомоторний розвиток онлайн дітей-білінгвів дошкільного віку зі стертою дизартрією. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Збірник наукових праць. № 89. 2023.
3. Сорока О. Особливості корекції дислексії у молодших школярів Редакційна колегія. 2022. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/5d38cb16-641d-44bd-8e81-3c73e690f72d/download#page=111>
4. Тихонова К. С. Труднощі навчання: дислексія, дисграфія, диспраксія, дискалькулія. – Ranok Publishing House Ltd, 2023. URL: https://books.google.nl/books?hl=ru&lr=&id=WznOEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT14&dq=дислексія+&ots=T3Y-32XAQ0&sig=vPR0D01SBB17OBqOi5gQTrpxZWro&redir_esc=y#v=onepage&q=дислексія&f=false

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Барабаш В.О., здобувач вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університету менеджменту освіти» НАПН України

Військові дії в Україні призвели до появи в нашому суспільстві нової соціальної групи – внутрішньо переміщених осіб або «вимушених переселенців», «біженців». За даними Міністерства соціальної політики України, нині близько 4,9 мільйона українців мають статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Поява такої соціальної групи і необхідність їх соціально-психологічної адаптації викликає особливий інтерес до вивчення соціально-психологічних умов пристосування людини до нових обставин життя.

Соціально-психологічне пристосування або адаптація – це процес набуття людьми певного соціально-психологічного статусу, оволодіння тими чи іншими соціально-психологічними рольовими функціями. В процесі соціально-психологічної адаптації людина намагається досягнути гармонії між внутрішніми та зовнішніми умовами життя і життєдіяльності. По мірі її здійснення підвищується адаптованість особистості.

Отже, адаптація – це здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, людей, події, вчинки (свої та інших), а також готовність спілкуватися, вчитися, регулювати власну поведінку відповідно до вимог, норм і традицій бажаного культурного середовища.

Соціально-психологічна адаптація є динамічним процесом, реакцією на постійну зміну умов життєдіяльності, а її ефективність залежить від того, наскільки адекватно особистість сприймає себе та зовнішній світ, свої соціальні відносини і можливість їх конструювання, наскільки особистість здатна до змін в різних сферах життя (робота, навчання, побут).

Для внутрішньо переміщених осіб виникає питання адаптації на новому місці проживання, однією з ознак успіху якої експерти називають інтеграцію в місцевий ринок праці. На сьогоднішній день проблема працевлаштування має могутній і руйнівний вплив на суспільство та позначається на психологічному стані людини. Проблема втрати роботи завжди накладає відбиток на особистість. Втрачається впевненість у собі і в багатьох випадках переживається глибока депресія, що заважає реально оцінити ситуацію і знайти сили для пошуку роботи.

Наразі спостерігається низький рівень зайнятості серед переселенців. За даними Мінсоцполітики з 2,1 мільйона ВПО працездатного віку офіційно працевлаштовано лише 800 тисяч. Самі працедавці говорять про пасивність внутрішньо переміщених осіб щодо пошуку роботи.

Проте, на думку фахівців, які опікуються ВПО, це дуже спрощений погляд на проблему. Дехто з переселенців розглядає себе в місці переселення тимчасово, розмірковує над подальшим переміщенням чи поверненням додому. Те, що з боку може видаватися як пасивність, насправді може бути наслідком психологічної травми. Внутрішньо переміщені особи мають різний досвід. Хтось втратив дім, рідних, хтось виїхав через певний час після окупації. Тому важко очікувати від цих людей працевлаштування найближчим часом, адже без психологічної стабілізації вони не можуть робити наступних кроків. Крім того, багато внутрішньо переміщених осіб надають перевагу продовженню навчання дітей у своїх школах у дистанційному форматі, що унеможлиблює працевлаштування щонайменше одного члена родини. Люди стикаються з проблемою браку місць в дитячих садках, що спостерігалось і до повномасштабної війни РФ. Відповідно мами прив'язані до своїх дітей і не можуть працювати повний робочий день. Така ж проблема спостерігається якщо в родині є літні люди або хворі, за якими потрібен постійний догляд. Актуальність цієї проблеми в контексті працевлаштування ВПО визнається посадовцями всіх рівнів. Особливо це стосується населених пунктів, де через брак укриттів багато школярів навчаються онлайн або ж за змішаною

системою, а дитячі садки не працюють. У зв'язку з цим постає проблема розвитку системи послуг з догляду за дітьми, облаштування навчальних закладів укриттями.

Більшість ВПО відмічають проблеми із працевлаштуванням, а саме відсутність вільних вакансій. Поширеними є випадки невідповідності професійно-кваліфікаційного складу безробітних переселенців тим вакансіям, які пропонують роботодавці. Шукаючи роботу на новому місці проживання, ВПО рідко знаходять вакансію, яка б відповідала їхньому професійно-кваліфікаційному рівню.

Переважає більшість з ВПО походять з індустріальних регіонів і їхні професійні навички можуть бути не затребувані на новому місці проживання. Водночас важко визначити, на яку професію перекваліфікуватися, не знаючи, чи буде можливість знайти роботу за новою спеціальністю. Отже, переселенці потребують допомоги у виборі нової спеціальності з урахуванням їхніх навичок та інтересів, а головне – потреб на місцевому ринку праці.

Відмітимо, що у багатьох ВПО не вистачає навичок ефективного пошуку роботи внаслідок праці упродовж тривалого часу на одному місці, а також, відсутністю потреби працювати взагалі (наприклад жінки із тривалим перебуванням у декретній відпустці). ВПО не вистачає практики: пошуку вакансій; складання резюме; презентації себе на співбесіді з HR-спеціалістом. Тому варто починати із профорієнтації, формування навичок самопрезентації та результативного пошуку роботи. Цього слід навчати і при перепідготовці чи підвищенні кваліфікації.

Сьогодні спостерігається зростання попиту на мультифункціональних спеціалістів, які мають кілька спеціальностей, вмінь, навичок, які готові здобувати необхідні знання для виконання нових завдань. Ця тенденція притаманна для всіх професій. Відтак, для ВПО доречно було б здобути додаткову спеціалізацію, суміжну з основною, а також нові компетентності, необхідні для підвищення конкурентоздатності на ринку праці, наприклад, з ефективною комунікації, з роботи комп'ютерними програмами тощо.

Розширенню можливостей працевлаштування сприяє опанування навичок Інтернет-торгівлі. Існує попит на спеціалістів, пов'язаних із комп'ютерними технологіями, які не потребують довготривалої підготовки: супровід соціальних груп; Інтернет-маркетинг; дизайн та верстка сайтів (зокрема Інтернет-магазинів); тестування програм.

Сьогодні як ніколи важливі так звані м'які навички (soft skills). Для різних категорій працівників важливо вміти: правильно розмовляти; презентувати себе та результати своєї роботи; протистояти стресам; ефективно використовувати час; працювати у команді; спілкуватися іноземними мовами тощо. Важливо також володіти навичками міжособистісного спілкування та письмової комунікації, бути здатним вирішувати проблеми, відповідально ставитися до доручених завдань та якісно їх виконувати.

Вирішенню цих та інших проблем сприяє командна взаємодія фахівців соціономічних спеціальностей (психолога, соціального педагога, соціального працівника) щодо надання переселенцям різнобічної допомоги, створення у них почуття захищеності і психологічного комфорту, виявлення у них потенційних фізичних і психічних ресурсів, активізації їх адаптаційного потенціалу та навчання їх самостійно вирішувати власні проблеми.

Список використаних джерел

1. Волошин С. Особливості змісту соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Психологія»*. 2019. № 9. С. 73-76.

2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 23.03.2024).

3. Лібанова Е., Цимбал О. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії російської федерації. *Demography and social economy*. 2022. № 48.2. С. 37-57.

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ САМООЦІНКИ

Бурлака І.В., *магістр спеціальність 053 «Психологія», група ПС-23-14-зМ
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»
НАПН України*

Самооцінка є ключовим аспектом психічного здоров'я та важливим фактором саморозвитку особистості через її вплив на багато аспектів життя людини. Вона визначає, як особа бачить себе, свої здібності, досягнення, індивідуальні характеристики та ставлення до себе. Це психологічний механізм, що включає усвідомлення власної цінності, прийняття себе і розуміння власних можливостей [2, с. 20].

Також, самооцінка має великий вплив на психічне здоров'я, оскільки вона формує особистісну ідентичність та впливає на емоційний стан людини. Позитивна самооцінка сприяє підвищенню самоповаги, зниженню рівня стресу та покращенню загального самопочуття. Люди з високою самооцінкою частіше мають позитивні стосунки з іншими, більш успішні у вирішенні проблем та досягненні цілей [1, с. 70].

З іншого боку, негативна самооцінка може вести до розвитку різних психічних проблем, таких як депресія, тривога, низька самооцінка, а також до відчуття безсилля та невпевненості у власних силах. Наприклад, люди з низькою самооцінкою можуть уникають нових викликів та можливостей через переконання в своїй непридатності або непоміченості своїх здібностей.

Тому розвиток позитивної самооцінки є важливим завданням для кожної особистості. Це може бути досягнуто шляхом позитивного підходу до себе, розвитку особистісних якостей, усвідомлення власних досягнень і здібностей, а також за допомогою підтримки оточуючих та професійних психологічних інтервенцій, якщо необхідно.

Низька самооцінка впливає на різні аспекти життя людини, маючи значний вплив на соціальні стосунки, професійний розвиток та психологічний

стан загалом. Наприклад:

Соціальні стосунки. Низька самооцінка може впливати на взаємодію з іншими людьми, включаючи близьких друзів, родину та колег. Люди з низькою самооцінкою можуть відчувати себе непевно та неспроможними в соціальних ситуаціях, що призводить до відчуття відстані від інших, уникання спілкування та низького рівня самоповаги. Це може вплинути на їх здатність до побудови здорових та задовільних відносин.

Професійний розвиток. Низька самооцінка може стати перешкодою у досягненні успіху на роботі. Люди з низькою самооцінкою можуть боятися взяти на себе відповідальність, переоцінювати свої можливості та уникають нових викликів. Це може призвести до втрати можливостей для кар'єрного зростання, а також до відчуття нестабільності та незадоволеності в роботі [2, с. 70].

Психологічний стан загалом. Низька самооцінка часто пов'язана з психічними проблемами, такими як депресія, тривожність та стрес. Люди з низькою самооцінкою можуть відчувати постійний внутрішній конфлікт та невпевненість у собі, що може впливати на їх загальний емоційний стан та якість життя. Низька самооцінка може також призводити до негативних звичок, таких як вживання алкоголю та наркотиків, що загострює психологічні проблеми.

Таким чином, низька самооцінка має серйозний вплив на різні аспекти життя людини, включаючи соціальні стосунки, професійний розвиток та психологічний стан загалом. Це підкреслює важливість розвитку позитивної самооцінки і вживання заходів для підвищення самосвідомості та самоповаги.

Психологічний тренінг може виявитися дієвим інструментом для підвищення самооцінки через ряд механізмів, які спрямовані на розвиток навичок самовпевненості, позитивного мислення та сприйняття власної цінності [2, с. 6]. Варіанти наведено нижче:

Розвиток навичок самовпевненості. Психологічний тренінг може включати в себе різноманітні вправи та завдання, спрямовані на підвищення

віри в себе та свої можливості. Це можуть бути ролеві ігри, тренування комунікативних навичок, афірмації та інші методи, які допомагають учасникам відчувати себе більш впевненими та компетентними.

Позитивне мислення. Психологічний тренінг сприяє зміні негативних паттернів мислення на позитивні. Часто учасники отримують інструменти для впізнавання і перетворення негативних думок та переконань у більш позитивні та конструктивні. Це може включати техніки переформулювання, постановку конкретних цілей та використання позитивних афірмацій.

Сприйняття власної цінності. Психологічний тренінг допомагає учасникам відчувати свою внутрішню цінність і значущість. Це може включати роботу над прийняттям себе такими, які вони є, розуміння власних сильних сторін та досягнень, а також розвиток здатності бачити себе з позитивної перспективи.

Загалом, психологічний тренінг створює сприятливі умови для розвитку позитивної самооцінки, оскільки він дозволяє учасникам ефективно працювати над своїм внутрішнім світом, змінюючи негативні патерни мислення та відчуття власної цінності. Це допомагає людям відчувати більшу впевненість у собі, розширити свої можливості та досягти більшого задоволення в житті [2, с. 70].

Аналіз досліджень та клінічного досвіду надзвичайно важливий для оцінки ефективності психологічного тренінгу в підвищенні самооцінки. Дослідження показують, що психологічні тренінги, спрямовані на підвищення самооцінки, мають позитивний вплив на психічне здоров'я та загальний саморозвиток особистості [3, с. 6-12].

Перш за все, численні наукові дослідження підтверджують, що участь у психологічних тренінгах сприяє значному зростанню рівня самооцінки учасників. Наприклад, деякі дослідження показали, що після завершення тренінгу люди почувають себе більш впевненими, знаходять позитивне ставлення до себе та своїх здібностей [2, с. 20].

Крім того, клінічний досвід також свідчить про успішність психологічних

тренінгів у підвищенні самооцінки. Практикуючі психологи та терапевти регулярно використовують ці методи для роботи з клієнтами, які мають проблеми зі зниженою самооцінкою. І їхні спостереження підтверджують позитивний вплив тренінгів на самооцінку і загальний психічний стан людини.

Наприклад, когнітивно-поведінкові методи, які часто використовуються в психологічних тренінгах, дозволяють людям змінювати свої шкідливі думки та переконання, що заважають вірити у власні здібності та цінність. Ці методи дозволяють замінити їх на позитивніші та конструктивніші переконання, що сприяє підвищенню самооцінки.

Аналіз досліджень та клінічного досвіду чітко свідчить про ефективність психологічних тренінгів у підвищенні самооцінки, що робить їх важливим інструментом для психологічного підтримки та саморозвитку особистості.

Висвітлення важливості індивідуального підходу до тренінгових програм з урахуванням особистісних особливостей та потреб учасників є ключовим аспектом успішної реалізації психологічних тренінгів. Такий підхід має декілька важливих переваг:

Урахування різноманітності особистісних особливостей. Кожна людина унікальна, і у неї є власні потреби, цінності, досвід та відношення до самооцінки. Індивідуальний підхід дозволяє звертатися до цих унікальних аспектів кожної особи, створюючи програму, яка відповідає її потребам та можливостям. Також дозволяє точніше визначити потреби учасників та спрямувати зусилля на розвиток конкретних навичок та якостей, які вони потребують. Це збільшує ефективність тренінгової програми та сприяє досягненню позитивних результатів.

Психологічні тренінги, окрім користі, несуть з собою етичні питання та обмеження, які потребують уважного розгляду. Найважливішими з них є **забезпечення конфіденційності та безпечних умов для учасників**. Ці принципи не лише гарантують дотримання прав та гідності людей, але й сприяють створенню атмосфери довіри та ефективної взаємодії між психологом та учасниками. Їх дотримання є ключовим для якісної та безпечної

психологічної практики на всіх етапах роботи з групою або окремими клієнтами.

Психологічні тренінги сприяють підвищенню самооцінки, завдяки неперервній саморефлексії та самовдосконаленню:

- Свідоме сприйняття себе: Учасники стають уважнішими до своїх думок, емоцій, відчуттів та поведінки, розуміючи, як це впливає на самооцінку.
- Сильні та слабкі сторони: Визнання своїх сильних та слабких сторін допомагає зосередитися на досягненнях та розвитку, а також на вдосконаленні проблемних аспектів.
- Прийняття та самовдосконалення: Саморефлексія сприяє прийняттю себе та постійному розвитку, використовуючи помилки та невдачі як можливість для зростання.
- Позитивне мислення: Зосередження на позитивних аспектах особистості та досягнень формує більш позитивний внутрішній діалог та підвищує самооцінку.

Саморефлексія та самовдосконалення - це ключові інструменти для зростання самооцінки та розвитку особистості.

Ось кілька прикладів досліджень, які показують ефективність психологічних тренінгів для підвищення самооцінки:

1. Дослідження 2019 року, опубліковане в журналі "Journal of Clinical Psychology":

- Дослідження показало, що груповий тренінг з когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) протягом 12 тижнів призвів до значного підвищення самооцінки у людей з низькою самооцінкою.

2. Дослідження 2018 року, опубліковане в журналі "Self and Identity":

- Дослідження показало, що онлайн-тренінг з розвитку самосвідомості протягом 8 тижнів призвів до значного підвищення самооцінки та самоповаги у учасників.

3. Дослідження 2017 року, опубліковане в журналі "Journal of Personality and Social Psychology":

- Дослідження показало, що 4-тижневий тренінг з розвитку асертивності призвів до значного підвищення самооцінки та впевненості в собі у учасників.

4. Мета-аналіз 2015 року, опублікований в журналі "Psychological Bulletin":

- Мета-аналіз 52 досліджень показав, що психологічні тренінги ефективно підвищують самооцінку. Ефект був більшим для тренінгів, які ґрунтувалися на когнітивно-поведінковій терапії (КПТ) і тривали більше 8 тижнів.

Важливо зазначити, що це лише кілька прикладів досліджень. Існує багато інших досліджень, які показують ефективність психологічних тренінгів для підвищення самооцінки.

Список використаних джерел

1. Прокопенко Т. Теоретичні підходи до визначення поняття «самооцінка» в психолого-педагогічних дослідженнях. *Магістерський науковий вісник*. 2022. № 38. С. 70-73.

2. Тренінгове навчання в закладі вищої освіти : навчально-методичний посібник / М. В. Афанасьєв, Г. А. Полякова, Н. Ф. Романова та ін.; за заг. ред. професора М. В. Афанасьєва. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 323 с.

3. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2014. 250 с.

4. Зінченко С. В., Швець І. В., Швець Р. В., Леоненко Д. О. Вплив самооцінки на успішність в житті. *Learning the latest theories and methods*. 2023. № 9. С. 379-381.

ПЕРШОЧЕРГОВІ НАПРЯМИ РОБОТИ ПСИХОЛОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ганецька Л.Ф., здобувачка I курсу Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАНП України, спеціальність 053 Психологія.

В Україні із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року Указом Президента введено воєнний стан – особливий правовий режим, що вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України [4]. З того моменту наша країна опинилася у стані війни через військову агресію російської федерації. У зв'язку з цим, усі сфери діяльності, у тому числі освіта, змушені були пристосовуватися до функціонування в нових умовах.

Триваюча широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України викликала стрес у всіх учасників освітнього процесу. За таких умов істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти, яка покликана здійснювати забезпечення своєчасного і систематичного надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу.

Положенням про психологічну службу в системі освіти України визначено мету діяльності та напрями роботи психологів у закладах освіти.

Так, метою діяльності психологічної служби, у складі якої працює психолог, є сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти [3].

Вагомого значення набуває створення психологічно комфортного освітнього простору для здобувачів освіти, забезпечення якісного освітнього процесу для здобувачів освіти, які мають психологічну травму, та надання своєчасної підтримки педагогічним працівникам [5]. Сьогодні ставить перед

психологами освітніх закладів загалом, і психологів ЗП(ПТ)О зокрема, завдання оновлення наявного алгоритму професійної діяльності та перегляду методології роботи з учнями, батьками, вчителями; зміну акцентів та пріоритетів з процесу на результат із використанням ефективних методів практичної психології. Саме психологічна служба покликана навчити учасників освітнього процесу, як жити, навчати і навчатися у реаліях викликів і загроз воєнного стану в Україні. Тому першочерговим завданням психологів є пошук дієвих засобів і методів профілактичної, просвітницької та корекційно-розвиткової роботи для здійснення психологічної підтримки й надання допомоги здобувачам освіти, викладачам, батькам.

Практична підтримка, надана в емпатичний спосіб, як невідкладна перша психологічна допомога відіграє важливу роль у сприянні подоланню стресового стану в умовах воєнного стану. Тому напрями роботи психолога обов'язково мають містити питання координованої системної психологічної підтримки та супроводу, які ґрунтуються на забезпеченні практичної допомоги, подолання наслідків травматичних інцидентів, профілактиці емоційного та професійного вигорання. Водночас важливим є питання підвищення професійної компетентності самих практичних психологів щодо оволодіння сучасними технологіями психологічної допомоги, адже надання консультацій під час війни – нова практика для сучасних психологів. Для того, щоб надати допомогу учневі чи педагогу та допомогти йому швидше адаптуватися до навчання в умовах війни, фахівці-психологи повинні постійно підвищувати рівень власних знань, відвідувати семінари, тренінги, які пропонують вітчизняні та закордонні колеги, проходити курси підвищення кваліфікації.

Тривалість війни з росією посилює тривожність та невпевненість у майбутньому, породжує розчарування та депресивні настрої. Все це може формувати як психічні розлади, так і стан дезадаптації, особливо у молоді, що навчається. Для учнівської молоді навчання втрачає свою значимість на фоні трагічних подій, що відбуваються в країні, і це стало особливо відчутним з початком повномасштабного вторгнення ворога. Основними пріоритетами стає

власна безпека та турбота про життя близьких, допомога армії, волонтерство. Все це виходить на перший план, знецінюючи важливість освіти. Проте не треба забувати, що після закінчення війни в країні зросте потреба в молодих спеціалістах виробничих професій. Психологічна адаптація молоді до навчального процесу і підтримка під час війни досить складна та має свої особливості: від учнів очікується активність, висока мобільність, вміння підлаштовуватись під обставини, що весь час змінюються, долати стан тривоги та справлятися зі стресом.

Не менш важливе значення має і психологічний стан викладачів закладів освіти, їх адаптаційні можливості, уміння долати стрес, емоційне та професійне вигорання, обрання адаптивних копінг-стратегій відповідно до ситуації та уміння стійко витримувати стресові навантаження. Ця ситуація вимагає комплексного підходу психологів у процесах супроводу та реагування як на загальний психологічний клімат у ЗП(ПТ)О, так і на психологічний стан кожного учасника освітнього процесу зокрема.

Проблема визначення першочергових напрямів діяльності психолога у закладах освіти в період воєнного стану в Україні наразі активно досліджується вітчизняними і зарубіжними науковцями [1; 2; 6; 7]. Так, Лапа О. В. у своєму дослідженні звертає увагу на те, що наразі велика кількість педагогічного персоналу ЗП(ПТ)О зіткнулася з професійним вигоранням, що проявляється синдромом фізичного і емоційного виснаження, який передбачає розвиток заниженої самооцінки й негативного ставлення до роботи, втрату толерантності у ставленні до здобувачів освіти і колег [1]. Тому психологічний супровід діяльності педагогічних працівників професійної освіти, який здійснюється в рамках шляхом організації профілактики негативних психічних станів, проведення індивідуальних консультацій педагогічних працівників, корекційної роботи шляхом індивідуальних занять, організації групових практичних занять, проведення психологічних тренінгів, на нашу думку, є одним із найважливіших завдань психолога ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану.

Москальов М. В. наголошує на актуальності питання збереження психологічного здоров'я особистості в умовах війни, зокрема, попередженні гострого емоційного стресу, профілактиці негативних психологічних станів і посттравматичного стресового розладу, підвищенню самоефективності та стресостійкості; формуванню довіри між викладачами і студентами, створенню безпечного освітнього онлайн-середовища, розвитку креативності особистості студента[6]. Отже, ці завдання обов'язково мають бути в плануванні роботи психолога ЗП(ПТ)О.

Внаслідок воєнних дій, спричинених військовим вторгненням росії до України, значна кількість учасників освітнього процесу отримала психологічні травми різного ступеня складності, що може призводити до посттравматичного розладу та потребувати постійної психологічної підтримки та допомоги. Російська агресія проти України зумовила значне зростання чисельності учасників освітнього процесу, які отримали психологічні травми різного ступеня складності та потребують постійної психологічної підтримки та допомоги; дефіцит практичних психологів і послуг із психологічного супроводу під час освітнього процесу з урахуванням збільшення кількості учасників освітнього процесу, яким це вкрай потрібно. Тому наразі вагомим значення набуває створення психологічно комфортного середовища для здобувачів освіти та забезпечення якісного процесу навчання для дітей, які мають психологічну травму, надання своєчасної підтримки педагогічним працівникам, залучення батьків до освітнього процесу та просвітницької роботи у сфері психічного здоров'я з питань надання психологічної підтримки.

Психолог ЗП(ПТ)О покликаний забезпечити психологічний супровід і психологічну допомогу для всіх учасників освітнього процесу на основі єдиних узгоджених процедур, стандартів, методик і технологій для успішного досягнення поставлених завдань при умові збереження й подальшого розвитку соціального благополуччя, особистісної своєрідності і психічного здоров'я.

Своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням індивідуальних

особливостей сприяє створенню сприятливих умов для виконання освітніх і виховних завдань, охорони психічного здоров'я, надання психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до напрямів роботи, цілей та завдань психолога ЗП(ПТ)О.

Таким чином, на нашу думку, на даний час першочерговими напрямами роботи психолога ЗП(ПТ)О є діагностика, профілактика, корекція та консультування, а завданням – вивчення психологічного стану учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні з метою його оптимізації, усунення виявлених проблем шляхом проведення комплексних заходів.

Список використаних джерел

1. Завалевський Ю., Флярковська О., Мельничук В., Кауліна Н. Статистично-аналітичні матеріали щодо стану та розвитку психологічної служби у системі освіти України (2022/2023 навчальний рік). Київ, 2023. 69 с.

2. Лапа О. В. Запобігання професійному вигоранню педагогічних працівників закладів професійної(професійно-технічної) освіти у воєнний час. Наукова доповідь. Вісник НАПН України, 5(2). 2023. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5226>

3. Положення про психологічну службу в системі освіти України: Наказ МОН від 22.05.2018 № 509. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення 14.03.2024).

5. Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти у 2023/2024 навчальному році/ Лист МОН України від 21.08.2023 № 1/12492-23, 31 с. URL:https://drive.google.com/file/d/1ZMrGsMG5Py_6291KnS_ZD_0ouS9nwn_Y99/view(дата звернення 23.03.2024).

6. Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану : Матеріали XI

Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : ДЗВО «УМО». 2022. С. 101-105.

7. Турчина Л.І. Особливості психологічного супроводу освітнього процесу в кризових умовах. Журнал «Педагогічний пошук», № 2 (118). 2023. С.33-38.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПСИХОЛОГІЇ

Гусєва С.Ю., здобувачка вищої освіти I курсу, групи ПС-23-13-зМ

спеціальності 053 «Психологія»

Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»

НАПН України

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, призвели до суттєвих змін у розвитку системи освіти та підготовки майбутніх психологів. Українська наука має відповідати на всі виклики часу відповідно до нових вимог і тенденцій підготовки фахівців високого рівня. Завдання викладачів і науковців – знайти сучасні методи організації навчально-виховного процесу, створити та впровадити нові методи та технології навчання. В «Українській національній програмі розвитку освіти у XXI столітті» зазначено: «Україна має забезпечити прискорений, перспективний та інноваційний розвиток освіти та створити умови для розвитку особистості впродовж життя, її самоствердження та самореалізації». [1]. Особливу роль у підвищенні ефективності психоосвіти відіграють ігрові технології. А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький вказували на важливість ігор, у яких формуються та закріплюються властивості, уміння та навички, необхідні для виконання навчальних функцій.

Технологія навчання ефективно поєднує в собі різноманітні методи, прийоми, способи роботи та алгоритми дій і тісно пов'язана з обладнанням, інструментами, матеріалами та ресурсами. Ігри, з психологічної точки зору, є

формою людської діяльності, основними чинниками якої є: змагальний дух, можливості самовираження та самоствердження людей (учасників гри). Мотивація ігрової діяльності забезпечується її довільністю, можливостями вибору та елементами змагання, задоволенням потреб, самоствердженням, самореалізацією та іншими факторами. Розглядати ігри як засіб активізації діяльності учнів і поділяти ігри на: ділові ігри, ситуаційні ігри, інженерні ігри, пізнавальні ігри, машинні ігри, організаційні ігри та ігри діяльності. Завдяки ігровій діяльності краще розвиваються особистісні здібності учнів, оскільки вони не відчуватимуть психологічного тиску відповідальності, властивого лише звичайній навчальній діяльності. Інтерактивні ігри є найпоширенішим і ефективним способом виховання та взаємодії учасників навчання.

Використання ігрових технологій може підвищити мотивацію студентів до вивчення психології, оскільки ці методи навчання будуть для них більш цікавими та захоплюючими. Ігрові технології можуть зробити вивчення психології більш захоплюючим і ефективним, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу і розвитку навичок [2]. При викладанні «Психології» можуть проводитися професійні ігри професійної тематики, які сприяють розвитку творчого мислення, практичних умінь і навичок розв'язування проблем, сприяють взаємодії у колективному вирішенні проблем. Функціонування професійної діяльності на уроці. Тому ігрові технології можна розглядати як інструменти формування професійних і соціальних компетенцій, шляхом набуття та закріплення професійних знань і умінь на практиці в ігрових ситуаціях, змодельованих відповідно до умов виробництва.

Термін «ігрова технологія» включає велику кількість методів і прийомів організації процесів навчання та навчання. Ігрова технологія є невід'ємною частиною педагогічної технології та є однією з унікальних форм інтерактивного навчання, яка здатна активізувати всі психологічні процеси та функції тих, хто навчається [3]. Дивлячись на роль ігрових технологій у підготовці майбутніх психологів, ми виявляємо, що гра руйнує наше повсякденне життя; створює гармонію та ідеальне спрямування; вона

повністю заволодіває людиною активізує свої здібності, дає можливість кожному проявити себе; розвиває стійкий інтерес до літератури, науки та мистецтва, оскільки під час гри виникатимуть проблемні ситуації; життєві ситуації; знижують рівень тривожності [5].

Тому під час викладання предметів вищої освіти викладачі можуть використовувати такі ігрові технології, як ділові і рольові ігри, «ток-шоу», ігрові дискусії, гейміфіковані навчальні сценарії, вирішення професійних дилем, ігрові вправи (загадки, ігрові вправи) і т.д. вікторини); ігри-змагання між учнівськими командами, бліц-ігри, завдання (ігри-подорожі, уявні подорожі). Оволодіння студентською аудиторією ігровими технологіями відкриває нові можливості для застосування цих технологій у практиці професійної діяльності [4]. Тому використання ігрових технологій у навчанні психології може стати основою для розробки методів дослідження предмета. Використання ігрових технологій у викладанні психології у вищих навчальних закладах може бути високоефективним для залучення студентів, покращення їхнього розуміння матеріалу та підвищення інтересу до навчання.

Використання ігрових технологій у вищій школі для викладання психології має свої переваги та обмеження. Це може створити реалістичні ситуації, які сприяють розвитку критичного мислення та прийняття рішень. Проте, для впровадження таких технологій можуть знадобитися значні витрати на обладнання та програмне забезпечення, що може бути недосяжним для закладів з обмеженим бюджетом. Крім того, не всі студенти можуть мати достатній досвід або знання в галузі ігрових технологій, що може призвести до труднощів у їхньому використанні та розумінні. Також важливо враховувати можливість відволікання від основного навчального матеріалу через ефект "гри", що може знизити увагу до академічних знань.

Однак, з урахуванням педагогічних та психологічних принципів, використання ігрових технологій може стати ефективним доповненням до традиційних методів навчання. Це може сприяти розвитку критичного мислення, зацікавленості та мотивації студентів. Правильно налаштовані ігрові

завдання можуть сприяти покращенню навчальних результатів та розвитку необхідних компетентностей у майбутніх психологів. Такий підхід до використання ігрових технологій може допомогти забезпечити більш глибоке та змістовне засвоєння матеріалу, підвищити зацікавленість студентів у навчанні та підвищити їхню академічну успішність.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти. URL: http://schoolchem.ho.ua/ZavKab/NormD/1_7_nac_doktryna.pdf
2. Кравець Н.М., Гречановська О.В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу: матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, 2017. Вінниця, 22-24 березня 2017 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/allhum/allhum-2017/paper/>
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи. А. І. Кузьмінський. Київ: Знання, 2011. 486 с.
4. Романовський О.Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності. Романовський О.Г. Пономарьов О.С. Харків: НТУ «ХП», 2007. 228 с.
5. Ткачук Т.Л. Методика викладання психології: навч. - метод. посібник. Київ : ДП Вид. дім «Персонал», 2017. 110 с.

РОЛЬ ПСИХОЛОГА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Драган Г.М., здовучка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Робота психолога з дітьми дошкільного віку має вирішальне значення не лише для формування основ психічного здоров'я та соціальної адаптації. Цей життєвий період є критично важливим, оскільки саме тут формуються

фундаментальні принципи особистості, емоційної стабільності та навичок спілкування, що слугують надійною основою для подальшого життя дитини.

Незважаючи на глибокі наукові напрацювання, робота з дошкільниками представляє собою низку викликів для психологів. Враховуючи зростання впливу медіа, зміни в сімейних структурах та соціальні очікування, сучасним психологам необхідно адаптувати свої підходи до нових умов виховання та розвитку дітей. Важливе місце в цьому процесі займає розуміння особливостей спілкування з батьками, що є невід'ємною частиною психологічного супроводу. Саме тому дослідження особливостей роботи психолога з дітьми дошкільного віку є надзвичайно актуальним сьогодні, оскільки від його результатів залежить ефективність формування адаптивної та психологічно здорової особистості в сучасному суспільстві.

У закладах дошкільної освіти роль психолога є надзвичайно важливою та багатогранною, оскільки вона спрямована на підтримку психічного здоров'я та всебічний розвиток дітей на ранніх етапах їх життя.

Окрім того, дошкільні навчальні заклади відіграють важливу роль у поширенні психолого-педагогічних знань серед батьків, допомагаючи їм краще розуміти потреби та особливості своїх дітей. Акцент на психологічному розвитку у цьому контексті підкреслює необхідність цілісного підходу до виховання дітей дошкільного віку, де особлива увага приділяється не тільки їх фізичному та інтелектуальному розвитку, але й емоційному благополуччю.

Психологи в дошкільних закладах виконують ряд функцій, що сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку кожної дитини, її адаптації до соціального оточення та подоланню можливих труднощів, а саме:

1. Консультативна функція. Психолог в дошкільному закладі грає ключову роль у наданні консультацій батькам та педагогам, охоплюючи широкий спектр тем, пов'язаних із розвитком та вихованням дітей. Ця функція не обмежується лише порадами щодо загальних питань виховання, але також включає індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її особливі потреби, темперамент, інтереси та можливі виклики у розвитку.

Психолог допомагає батькам розуміти емоційний світ їхніх дітей, вчить ефективним стратегіям комунікації та вирішенню конфліктів, що зміцнює сімейні зв'язки та сприяє позитивній взаємодії [1, с. 289].

2. Профілактична функція. Одним із ключових аспектів роботи психолога в дошкільному закладі є проведення профілактичної роботи, яка спрямована на запобігання розвитку психологічних проблем, емоційних розладів, поведінкових викликів та конфліктів серед дітей. Ця робота включає широкий спектр діяльностей, які поєднують освітні, розвивальні та терапевтичні підходи [2, с. 14].

3. Корекційно-розвиткова функція. Основою корекційно-розвиткової функції психолога в дошкільному закладі є створення умов для всебічного розвитку дітей, які включають підтримку їхньої емоційної стійкості, розвитку соціальних навичок, саморегуляції, когнітивних здібностей та інших ключових компетенцій [3, с. 39].

4. Діагностична функція. Важлива роль психолога в дошкільному закладі полягає у проведенні діагностики психологічного стану та рівня розвитку дітей. Ця функція має на меті виявлення не лише індивідуальних особливостей дітей, але й потенційних труднощів або відхилень у їхньому розвитку, що можуть потребувати подальшої підтримки чи спеціалізованого втручання [4, с. 38].

5. Освітня функція психолога в закладі дошкільної освіти охоплює великий спектр діяльності, спрямований на підвищення професійної компетентності педагогічного колективу. Через проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів та інших освітніх заходів, психолог ділиться знаннями та передовими практиками з психології та педагогіки. Це сприяє не лише розширенню теоретичних знань вихователів, а й впровадженню ефективних методів роботи з дітьми в повсякденну практику. Освітня робота психолога допомагає педагогам краще розуміти психологічні особливості дітей дошкільного віку, особливості їх розвитку, емоційні та поведінкові реакції. Це, у свою чергу, дає можливість більш ефективно підтримувати дітей у їх розвитку та допомагати їм у подоланні труднощів.

Психолог також може сприяти формуванню позитивного психологічного клімату в колективі, проводячи заняття на тему стресостійкості, профілактики професійного вигорання та розвитку командного духу серед педагогічного персоналу. В результаті, освітня діяльність психолога сприяє не лише підвищенню якості освітнього процесу, але й формує більш ефективну взаємодію між педагогами та дітьми, створюючи оптимальні умови для всебічного розвитку кожної дитини в дошкільному закладі [5, с. 98-99].

6. Сприяння адаптації. Психолог допомагає дитині пристосуватися до умов дошкільного закладу, зменшує тривожність та сприяє позитивному сприйняттю нового соціального середовища.

Психолог надає індивідуальну підтримку кожній дитині, звертаючи особливу увагу на тих, хто відчуває особливу тривожність або має труднощі з адаптацією. Це включає спілкування з дитиною, з'ясування її почуттів та допомогу в формуванні позитивного ставлення до дитячого садка. Організація групових занять, що сприяють адаптації, де через ігри та спільні активності діти вчаться взаємодіяти з однолітками та вихователями, знайомляться з правилами та розпорядком дня в дошкільному закладі. Це допомагає дітям почуватися частиною групи та знижує відчуття ізоляції [6, с. 12].

Психолог допомагає колективу дошкільного закладу створити адаптивне середовище, яке сприяє почуттю безпеки та прийняття у дітей. Це може включати адаптацію фізичного середовища, зміну режиму дня для новачків або інтеграцію спеціальних адаптаційних програм

Таким чином, у закладах дошкільної освіти психолог відіграє надзвичайно важливу роль, будучи ключовою фігурою у підтримці психічного здоров'я та всебічного розвитку дошкільнят. Психолог допомагає адаптуватися до соціального середовища дошкільного закладу, розкриваючи їхні індивідуальні здібності та вирішуючи можливі психологічні труднощі.

Ефективне втілення психологічних ініціатив і програм, що охоплюють консультативну, профілактичну, корекційно-розвиткову, діагностичну, освітню та адаптаційну функції, забезпечує умови для всебічного розвитку кожної

дитини, підтримує їхнє емоційне благополуччя і сприяє формуванню стійких соціальних навичок.

Взаємодія психолога з педагогічним колективом та батьками створює сприятливе середовище для кожної дитини, де вона може відчувати себе цінною, забезпеченою та готовою до подальших життєвих викликів.

Список використаних джерел

1. Губицька А.О. Особливості роботи психолога з дітьми дошкільного віку. XVIII Міжнародна конференція «*Політ. Сучасні проблеми науки*». Напрямок «*Гуманітарні науки*». 2021. Том. 1. С. 289-290.
2. Кобильченко В. Практичний психолог у закладі дошкільної освіти: завдання та зміст психологічної діяльності. *Особлива дитина: навчання і виховання*. Київ: Педагогічна преса. 2020. № 1(93). С. 7-20.
3. Мельник І.С. Педагогічна психологія: дошкільний вік. Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 128 с.
4. Мальцева Л. Інтерактивна робота психолога з батьками дошкільників. *Психолог дошкілля*. 2013. №2. С. 37-41.
5. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дошкільника : колективна монографія / Т. Кочубей, В. Кузь, Л. Іщенко [та ін.]; за заг. ред. В. Кузя. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 212 с.
6. Кобильченко В. Професійна взаємодія психолога в умовах закладу дошкільної освіти. *Особлива дитина: навчання і виховання*. Київ: Педагогічна преса. 2020. № 2. С. 7-19.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ПІДЛІТКІВ

Дяченко А.М., здобувачка вищої освіти I курсу спеціальність 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Сучасні соціально-психологічні дослідження відображають важливість вивчення факторів, що впливають на формування самооцінки особистості, особливо в умовах стресу. Це завдання набуває особливого значення в сучасному суспільстві, яке переживає постійні зміни та стресові ситуації через економічну, соціальну та технологічну нестабільність.

По-перше, наукові дослідження свідчать про те, що самооцінка особистості є ключовим аспектом психічного здоров'я. Вона визначає, як людина сприймає себе, свої можливості та цінності, і впливає на її поведінку, відносини та самопочуття. У стресових ситуаціях самооцінка може зазнавати значних коливань, що може мати негативні наслідки для психічного здоров'я.

По-друге, стресові ситуації в сучасному світі можуть бути викликані різними факторами, такими як економічні труднощі, конфлікти в роботі чи особистому житті, технологічні зміни тощо. На сьогодні додався ще й фактор війни, напередодні потужним стресовим фактором виступала пандемія COVID-19. Ці стресори можуть ставити під загрозу психологічне благополуччя та самооцінку особистості.

Підлітки – це наше майбутнє, але також вони є однією із найбільш вразливих соціальних груп населення, що потребує особливої уваги з боку найближчого оточення, суспільства та держави в цілому. Їхнє виховання – складний багатоплановий процес, до якого, у першу чергу, окрім членів родини причетна психолого-педагогічна громадськість закладів загальної середньої освіти.

Проблема психологічних чинників саморегуляції поведінки людини вже

давно привертає увагу вчених різних напрямків психології. Ця проблема є ключовою для розуміння того, як люди контролюють свої дії, реагують на різні ситуації та досягають своїх цілей. У своїх дослідженнях вчені не лише розкривають основні аспекти саморегуляції, але й намагаються з'ясувати, як цей процес впливає на розвиток особистості та її успішність у житті.

Зарубіжні вчені, такі як Девід Макклелланд, Джуліан Роттер, Генрі Мюррей та інші, зосереджуються на вивченні мотиваційних установок та їх впливу на поведінку. Наприклад, Роттер вперше ввів поняття локусу контролю, що описує, наскільки людина вірить у власну можливість контролювати події у своєму житті [1, с. 20].

Саморегуляція поведінки є складним процесом, який вивчається вченими різних країн та напрямків психології. Розуміння цього процесу дозволяє краще зрозуміти, як люди управляють своєю поведінкою, досягають своїх цілей та пристосовуються до різних життєвих ситуацій [2, с. 71].

Психологічні механізми саморегуляції поведінки особистості підлітка є складною системою, яка включає в себе різноманітні аспекти її самосвідомості, здатність до визначення цілей та досягання їх, контроль над власними діями та бажання досягнення успіху. Ці механізми взаємодіють між собою, створюючи унікальну динаміку, що формує поведінку та особистість підлітка. Розглянемо кожен з цих механізмів детальніше та вивчимо їх взаємозв'язок.

Почнемо з цінностей, які виступають основою для формування ідеалів, цілей та соціальних очікувань підлітка. Цінності визначають його пріоритети в житті, вказують напрямок розвитку та допомагають приймати рішення. Наприклад, якщо для підлітка важливою є справедливість, він може встановити ціль стати активістом у соціальних рухах або виступати проти нерівності. Цінності впливають на його образ "Я" та самооцінку, створюючи основу для внутрішньої мотивації та самореалізації [3, с. 141].

Образ "Я" є внутрішнім уявленням підлітка про себе, яке включає в себе його характер, здібності, сильні та слабкі сторони. Цей образ формується на основі досвіду, взаємодії з оточуючими та внутрішніх уявлень про себе.

Наприклад, підліток може вважати себе успішним учнем, що відображається в його образі "Я", та це може підтримувати його самооцінку та мотивацію до навчання [49, с. 182].

Соціальне самоствердження та визнання є ще одними важливими аспектами саморегуляції поведінки підлітка. Бажання бути визнаним та прийнятим оточуючими може впливати на його поведінку та вибір дій [4, с. 595].

Формування самооцінки починається ще в ранньому дитинстві та є однією з найбільш важливих складових розвитку особистості. Цей процес сильно впливає на людину під впливом зовнішніх факторів, зокрема, першим чинником є найближче соціальне оточення дитини, а саме – родина. У молодшому віці дитина знаходиться під повною залежністю від дорослих, які відіграють ключову роль у її вихованні, формуванні та розвитку. Оцінка, що надається батьками, має стимулюючий вплив, мобілізуючи дитину до досягнення певного результату. У своїх власних судженнях про себе, дитина часто керується думкою значущих дорослих, які вона приймає як свою власну. Однак, у підлітковому віці, вплив батьків помітно зменшується, і підлітки стають критичнішими у відношенні до батьківських оцінок, розвиваючи власну позицію [5, с. 192].

Ще одним важливим чинником, що впливає на формування самооцінки, є працівники шкільних закладів, зокрема, вчителі. За словами Ф.В. Костильова, успіхи та невдачі в навчанні, а також оцінка вчителя стають визначальними для ставлення дитини до самої себе. Під час оцінювання знань, вчитель водночас оцінює й особистість учня, його можливості та місце серед однолітків. У процесі навчання у дітей зростає критичність, вимогливість до себе та до навколишнього світу. Для кращого формування самооцінки, учням необхідно надавати можливість оцінити свої відповіді та порівняти їх з відповідями інших учнів.

Важливим чинником у формуванні вміння оцінювати свою діяльність є взаємодія з однолітками. Якщо дитина сприймає свого товариша як партнера,

то між ними відбувається обмін оцінками, що сприяє розвитку здатності бачити себе з позиції іншого [6, с. 570].

Отже, формування самооцінки починається ще в ранньому дитинстві та є однією з найбільш важливих складових розвитку особистості. Самооцінка є динамічним психологічним утворенням, що змінюється під впливом різноманітних факторів, оточуючих умов і життєвих обставин. Основними чинниками формування самооцінки є батьківське ставлення до дитини, оцінка працівників закладів освіти, спільна діяльність з однолітками. Можемо сказати, що в підлітковому віці починає формуватися вже більш стійка й усвідомлена самооцінка. До факторів, що впливають на цей процес, відносять: взаємини з батьками та іншими членами сім'ї; займане становище (авторитет) серед однолітків і друзів; успіхи в навчанні та ставлення вчителів; фізіологічні дані (зовнішність) і успіхи (сила, витривалість, спритність), а також особисті досягнення в спорті або танцях; особливості характеру.

Список використаних джерел

1. Шевченко Н. Ф. Теоретичні підходи до розуміння поняття «самоповага» в історичному поступі психологічного знання. Наука і освіта. 2015. № 11- 12. С. 19-25.
2. Stroianovska, O., Dolynska, L., Shevchenko, N., Andriiashyna, N., Melnyk, I., & Tsybuliak N. The Influence of the Professional Orientation of Students of Different Gender on Their Ideas of Happiness. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 2020 11(3), 51-71.
3. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Теоретичне обґрунтування розвитку структури самосвідомості особистості. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. Київ, 2016. С. 140-147.
4. Ставицька С. О. Соціально-психологічні особливості реалізації потреби в саморозвитку, самооцінки життєвих цілей та самоствавлення як компонентів розвитку самосвідомості в юнацькому віці. Проблеми сучасної

психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2024. Вип. 23. С.595-607.

5. Карчевський І. Р. Психологічні проблеми в екстремальних ситуаціях (для студентів спеціальності «Психологія» денної та заочної форм навчання). Навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. 192 с.

6. Кононенко О., Кононенко А., Крошка К., Базика Є. Життєстійкість та ціннісні орієнтації особистості як психологічні ресурси її психологічного здоров'я. Наукові перспективи: журнал. № 9(39). 2023. С. 565-575. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-565-575](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-565-575).

СЕРОТОНІНОВА ЯМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОСОБИСТІСНИЙ РЕСУРС СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Єфименко А.Р., здобувач вищої освіти П-111 групи, голова центру організації наукової діяльності факультету психології і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
Яланська С.П., науковий керівник, доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У тезах дослідження охарактеризовано поняття серотонінової ями, важливість обізнаності щодо відповідного феномену та його впливу на особистісний ресурс, розроблено практичні рекомендації щодо попередження даного деструктивного аспекту в умовах повномасштабної війни серед здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: серотонін, серотонінова яма, особистісний ресурс.

Серотонін – специфічний гормон, який відповідає за збільшення перистальтики кишок, регуляцію пологової діяльності (1 з складових) та прискорення пульсу. Як нейромедіатор «дисципліни та настрою» регулює дисципліну, настрій, пам'ять, сон (1 з складових); відповідає за самоконтроль, прив'язку до сімейних цінностей, переконання та віру; бере участь у відновленні нервових клітин та швидкості адаптації до нових умов [1].

Проблематику даної теми розглядали у своїх дослідженнях Jonnakuty C., та Gragnoli C. в роботі «What do we know about serotonin?» [2], а також Olivier B. у дослідженні: «Serotonin: a never-ending story» [3].

Актуальність нашої роботи полягає в тому, що у сучасному світі нас постійно переслідують безліч змінних та перемінних, які суттєво впливають на серотонін, провокуючи серотонінову яму, а разом із цим і на особистісний ресурс: відсутність прогулянок на свіжому повітрі, постійний стрес, проблеми з ШКТ, порушений режим сну, нераціональне харчування, а рівні обізнаності та протидії щодо даного стану є надзвичайно низькими, незважаючи на те, що він є одним з провідних в аспекті впливу на самопочуття. Особливо сильно даний деструктивний прояв почав виявлятися в умовах повномасштабної війни та активно впливати на рівень та якість життя здобувачів вищої освіти, саме тому знання щодо розпізнавання та протидії щодо нього, а також органічному підвищенню рівня серотоніну є надзвичайно актуальними.

Серотонінова яма – стан, коли особистості об'єктивно потрібні зміни, але вона вважає протилежне, доволі часто відмахуючись фразою: «Мені і так добре!» [4].

Метою нашого дослідження є визначення та охарактеризування поняття серотонінової ями, важливості обізнаності щодо відповідного феномену та його впливу на особистісний ресурс, розробка практичних рекомендацій щодо попередження даного деструктивного аспекту в умовах повномасштабної війни серед здобувачів вищої освіти.

Практичні рекомендації:

- 1) обмежте причини зниження: відсутність прогулянок на свіжому повітрі, постійний стрес, проблеми з ШКТ, порушений режим сну, нераціональне харчування;
- 2) прослуховуйте улюблену, але не сумну музику;
- 3) харчуйтеся відповідно до потреб вашого організму;
- 4) впроваджуйте в життя фізичні навантаження (особливо додавайте нові види);
- 5) тренуйте самодисципліну;
- 6) проводьте час з рідними;
- 7) відкривайте нові місця (наприклад, пройдіться вулицями свого міста, на яких Ви ще не були).

Висновки. У рамках нашого дослідження ми визначили та охарактеризували поняття серотонінової ями, важливість обізнаності щодо відповідного феномену та його впливу на особистісний ресурс, розробили практичні рекомендації щодо попередження даного деструктивного аспекту в умовах повномасштабної війни серед здобувачів вищої освіти.

Серед можливих тем подальшого дослідження психологічного аспекту впливу рівня відповідного нейромедіатора на особистісний ресурс – глибинний аналіз рівня серотоніну серед різних груп населення м. Полтави: дітей, підлітків, дорослих, людей похилого віку в умовах повномасштабної війни.

Список використаних джерел

1. СЕНИШИН, Павло; БЛИСТІВ, Богдан. ЩАСТЯ НА КРИЛАХ БДЖОЛИ. Û АСТЯ, 2019, 210.
2. JONNAKUTY, Catherine; GRAGNOLI, Claudia. What do we know about serotonin?. Journal of cellular physiology, 2008, 217.2: 301-306.
3. OLIVIER, Berend. Serotonin: a never-ending story. European journal of pharmacology, 2015, 753: 2-18.

4. Біохімія мозку. Як підняти допамін та серотонін? URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/biokhimiya-mozku-I36b7> (дата звернення: 08.05.2024).

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ

Каспрів М.А., здобувачка вищої освіти II курсу спеціальності

053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Зростання невизначеності і мінливості сучасного світу, військові конфлікти загострюють проблему психологічного благополуччя особи, а також емоційного здоров'я. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження ролі емоційного інтелекту в соціально-психологічній адаптації особистості, зокрема вивчення здатності до розуміння та управління емоціями.

Розвиток емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку є важливою передумовою для успішної адаптації в соціумі в майбутньому та психосоціального розвитку.

Сьогодні перед суспільною громадою надзвичайно гостро поставлені збереження психологічної стабільності дітей 4-6 років. Актуальним є питання сформованості емоційного інтелекту малюків. Це дозволяє зростаючій дитині толерантно ставитися до інших осіб, виявляти власне ставлення до різних видів діяльності, емоційно реагувати на успіхи й невдачі під час пізнання світу, що її оточує [2].

Емоційний інтелект дошкільників — це властивість особистості, яка відображає пізнавальну здатність дитини розуміти свої емоції та контролювати їх за допомогою когнітивної обробки емоцій. Це допомагає дитині бути здоровою психологічно та успішно взаємодіяти з іншими людьми. Емоційний досвід дитини розширюється та збагачується, а її емоційне ставлення до себе, інших і навколишнього світу загалом формується в дошкільному віці. Ці зміни

відображаються в особливостях емоційної поведінки дитини під час соціальної взаємодії та спілкування з іншими дітьми та дорослими.

Розгортання військових дії країною-агресором підсилило значущість використання емоційного інтелекту у житті кожного українця. Страх, паніка, безвихідь, розчарування, огида, злість – ціла гамма емоцій, яку переживають наші співвітчизники. Спираючись на дослідження закордонних та вітчизняних науковців, можемо стверджувати, що найбільш вразливою категорією, яка потребує детального дослідження та підтримки, є саме діти. Після вивчення наукової літератури, ми можемо стверджувати, що саме діти дошкільного віку характеризується підвищеною чутливістю до погіршення психічного здоров'я. Це пояснюється тим, що у дітей дошкільного віку слабо сформовані механізми психологічного самозахисту у стресових ситуаціях [1].

Діти, які переживають війну або конфлікт, можуть відчувати різні види стресу через небезпеку, руйнування, втрату близьких людей, розлуку з родиною, голод, травми та багато іншого. Важливо надати дітям підтримку, розуміння та безпеку в умовах війни або конфлікту, щоб допомогти їм впоратися зі стресом та переживаннями, які вони можуть відчувати [2].

Гіркий досвід країн, що постраждали від збройних конфліктів, показує: щонайменше кожна п'ята людина має негативні наслідки для психічного здоров'я. З урахуванням зазначеного та беручи до уваги підвищену вразливість дитячої психіки як нестійкої, рухливої і сприйнятливої до зовнішніх впливів, доводиться констатувати, що війна зруйнувала їхню психологічну безпеку і стала загрозою психічному здоров'ю [3].

На сьогодні в Україні вже 75% дітей зазнали травматизації психіки на тлі війни. Тобто три чверті українських дітей демонструють симптоми травматизації психіки: кожна п'ята дитина має порушення сну, кожна десята – зменшення бажання спілкуватися, нічні кошмари та погіршення пам'яті. Це призводить до станів соціальнопсихологічної дезадаптації, а у складніших випадках – до психічних розладів як наслідку порушення регулятивної функції психіки [5].

Вочевидь травмуючі події під час війни інтенсивно змінюють емоційні реакції. Людська психіка організована так, щоб проробляти травмівні події. Цей процес пов'язано з регуляцією емоцій, яку характеризують як комплекс психічних процесів, що посилюють, послаблюють чи втримують на одному рівні інтенсивності.

Варто погодитись із думкою дослідників, що у дітей, які пережили травмівну подію, частіше, ніж у дорослих розвивається посттравматичний стресовий розлад (далі ПТСР).

Крім того, виявлено, що навіть, якщо травма у дитячому віці не спричинила розвиток ПТСР, то у майбутньому підвищується ризик даного порушення, а також інших проблем зі здоров'ям. Вважається, що у випадку, коли переживання надмірного стресу дітьми призводить до розвитку ПТСР, то можна діагностувати класичну тріаду симптомів: повторні переживання (інтрузії), уникнення, нечутливість і гіперзбудливість [4].

Під час стресових переживань, дитина може відреагувати несподівано і різними способами. Це може бути паніка, страх, підтримка ближнього, ізоляція, агресія чи взаємодопомога. Важливо, навчити дитину справлятися з негативними емоціями чи почуттями. А для цього і варто працювати над підвищенням емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку. Це завдання мають виконувати батьки, вихователі, спеціалісти в закладах дошкільної освіти чи поза ними.

В період дошкілля також відбувається розвиток мотиваційної та пізнавальної сфер особистості. Процес мовлення активно сприяє інтелектуалізації. Діти старшого дошкільного віку до певної міри навчаються впливати на свої емоції за допомогою слова. Тому важливо навчити дітей не просто контролювати емоції, а й називати їх. Щоб у випадку надзвичайної чи стресової ситуації, звернутися по допомогу до дорослих [5].

Варто наголосити на тому, що дошкільнята ще важко контролюють свої почуття, пов'язані з органічними потребами. Головний біль і спрага змушують їх імпульсивно діяти. Активне спілкування з дорослими та ровесниками,

основним проявом якої є ігри сюжетно-рольові, розвиває емпатію та симпатію, сприяє формуванню групи та розвиває почуття: естетичні, пізнавальні та моральні.

Дитина старшого дошкільного віку відчуває потребу в позитивній оцінці дорослих і однолітків. Якщо дитина не отримує підтримки від своїх близьких, її настрій псується, вона стає роздратованою, виникають спалахи гніву або напади страху. Це означає, що його потреба не задоволена. Після цього можна говорити про емоційне неблагополуччя дитини, яке включає негативне емоційне самопочуття [4].

Для підтримки дитини дошкільного віку важливо створити сприятливе середовище, яке сприяє її розвитку та самореалізації. Це може включати в себе підтримку від батьків, осіб, які їх замінюють, та вихователів. Також це можуть бути стимулюючі ігри та завдання. Важливо надавати дітям можливість вирішувати проблеми самостійно та навчати їх ефективно використовувати свої знання та навички у різних ситуаціях.

Розвивати емоційний інтелект в молодшому шкільному віці необхідно починати з основних емоцій і поступово переходити на їх відтінки: читання книг з аналізом настрою і почуттів персонажів; різні види театрів; ігрові вправи «Вгадай настрій»; ситуації з життя дітей; демонстрація фотографій, малюнків осіб з основними емоціями і пізніше з відтінками емоцій; малювання «власного настрою», а також близьких, друзів та аналіз причин настрою; естетичне сприйняття світу.

Список використаних джерел

1. Борисенко К., Бадер С. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, С. 48–52. 2021. [URL:https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.48-52](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.48-52)
2. Волік Н. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку в закладі дошкільної освіти. *Науковий вісник*

Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.

Том 2. № 29. 2022.

[URL:http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3144](http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3144)

3. Кас'янова С.Б. Емоційний інтелект та особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій . Посттравматичний стрес: дорослі, діти та родини в ситуації війни. 2018. Т. 1. С. 357-372.

4. Туриніна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал». 2017. 160 с.

5. Яцина О.Ф. (2022) Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. *Наукові перспективи. №7(25). 2022. С.554–567.* [URL:http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/2111/2112](http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/2111/2112)

САМООЦІНКА ТА САМОПРИЙНЯТТЯ ЯК ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Коваль В.П., *магістр спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Наше життя часом можна порівняти з безкінечною гонитвою за успіхом, матеріальними досягненнями, реалізацією потенціалу. Одні швидше досягають бажаних результатів, а інші зупиняються на пів дорозі чи взагалі відмовляються від будь-яких цілей та прагнень. Повномасштабне вторгнення перевернуло світогляд багатьох українців, змусило змінити орієнтири та цілі.

Особистість, яка вміє об'єктивно оцінювати свої вчинки та дії, аналізувати ставлення до себе та стосунки з оточуючими, неодмінно матиме більше шансів долати всі труднощі життя та зможе впоратися з наслідками війни, яка й досі триває в Україні. Впевненість у собі, адекватне розуміння своїх сильних та слабких сторін, а також бажання досягти більш високих цілей і завдань для власного розвитку – це ті якості, які будуть корисні кожній людині.

Важливим фактором в усвідомленні особистістю своїх досягнень,

відчутті благополуччя та формування нових цілей є самооцінка та самоприйняття.

Аналіз досліджень таких вчених як Н. Брендберн, Е. Комптон, М.Селігман, К. Ріфф, Дж. Довідіо, С. Гертнер, А. Пірсон, Б. Рік показують, що в сучасній психологічній літературі не існує єдиного підходу до розуміння поняття психологічного благополуччя. Під психологічним благополуччям розуміють ряд тотожних за своїм значенням визначень, таких як «психічне здоров'я», «норма», «нормальна і аномальна особистість», «позитивний стиль життя», «емоційний комфорт», «якість життя», «задоволеність життям» тощо.

Комплексний підхід до вивчення психологічного благополуччя запропонувала американська дослідниця К. Ріфф, «яка критично ставилася до психологічного благополуччя як балансу між позитивними і негативними аспектами. Базисом її теорії слугують основні підходи позитивного психологічного функціонування (А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпорт, К. Юнг, Е. Еріксон). К. Ріфф узагальнила і виділила шість основних складників психологічного благополуччя, як-от: автономія, управління навколишнім середовищем, особистісне зростання, позитивні міжособистісні стосунки, самоприйняття, наявність життєвих цілей». [4, с 151]

Теоретичною основою вивчення феномена психологічного благополуччя є концепція Н. Бредберна. Науковець увів цей термін та ототожнював його з особистісним почуттям щастя і задоволеністю життям. Н. Бредберн зауважує, що «самоактуалізація, самооцінка, незалежність перетинаються з поняттям психологічного благополуччя. Звичайні щоденні дії спричиняють позитивні і негативні емоції, залишають відбиток у нашій свідомості і накопичуються у вигляді відповідно забарвленого афекту (позитивні емоції збільшують позитивний афект)» [3, с 13]. Особистість почувається благополучною, коли в неї переважають позитивні емоції над негативними. Але якщо негативних почуттів більше, це свідчить про низький рівень психологічного благополуччя людини.

На думку багатьох науковців, істотну роль у відчутті психологічного

благополуччя відіграє самооцінка особистості, яка «визначає вимогливість людини до себе, її самокритичність, ставлення до життєвих успіхів та невдач, мотивацію досягнення тощо»[1, с 44].

Самооцінка – це те, що особистість думає про саму себе, як вона оцінює свої можливості, якості та місце в соціумі. Належачи до ядра особистості, самооцінка значною мірою впливає та регулює її поведінку. Від самооцінки залежать взаємовідносини людини з іншими, собою, світом, її критичність, ставлення до успіхів і невдач. Самооцінка впливає на ефективність діяльності людини, прагнення до подальшого розвитку її особистості.

Особистість із сформованою позитивною Я-концепцією характеризується стійким психологічним здоров'ям та, в цілому, має високий рівень психологічного благополуччя.

На самооцінку особистості впливають такі чинники (згідно з М.Вагнером): «відчуття себе потрібним, бажаним, коханим (відсутність любові може призвести до емоційних проблем, які можуть турбувати людину протягом життя); почуття гідності (якщо людина відчуває любов, повагу та підтримку з боку оточуючих, це сприяє позитивному сприйняттю себе); почуття компетентності (люди, які мають здорове уявлення про себе та оптимістичний погляд, вірять у свої можливості і вміють ефективно вирішувати проблеми)» [2, с 172].

Самооцінка може бути адекватною і неадекватною. «Адекватність висловлює ступінь відповідності уявлень людини про себе, ступінь реальних і ідеальних уявлень про себе. Адекватну самооцінку можна прирівняти до позитивного відношення до себе, до самоповаги, прийняття себе, відчуття впевненості. Низька ж самооцінка може бути пов'язана з негативним ставленням до себе, відчуттям власної неповноцінності» [5, с 72].

Особистість оцінює себе двома шляхами:

- зіставляє рівень своїх прагнень з об'єктивними досягненнями – результатами своєї діяльності;
- порівнює себе з іншими людьми.

Самооцінка займає важливе місце серед факторів суб'єктивного благополуччя. Позитивна оцінка себе, власних можливостей і ресурсів «дає змогу людині спиратися на себе та знижує інтенсивність негативних переживань у неоднозначних ситуаціях. Психологи зауважують, що відчуття власної компетентності у певних обставинах визначає їх оцінку як таких, з якими людина здатна впоратись» [5, с 73].

Одними з важливих чинників психологічного благополуччя є самооцінка та самоприйняття. «Це позитивне, цілісне, реалістичне сприйняття та оцінка себе, незалежно від своїх слабкостей, помилок чи думки інших людей. Це визнання та прийняття своїх якостей, можливостей і недоліків.» [6]

Самоприйняття включає кілька факторів:

1) цілісність передбачає, що людина сприймає себе як неподільну сукупність всіх своїх рис та особливостей; 2) реалістичність вказує на те, що людина приймає себе такою, яка вона є: не прикрашаючи та не знецінюючи себе; 3) стійкість - особа знаходить опору в собі, її думка про себе не залежить від обставин та ставлення інших; 4) внутрішня гармонія - людина перебуває в комфортному спокійному емоційному стані; відсутність самокритики - навіть усвідомлюючи свої слабкі сторони, людина не звинувачує себе в них, концентрується на сильних сторонах себе як особистості; 5) гнучкість - людина пристосовується до змін в оточенні чи інших важливих сферах життя, отримуючи новий досвід та розкриваючи себе по-новому.

«Щоб почуватися повноцінно та комфортно, особистості не потрібне зовнішнє схвалення з боку значимих близьких людей, вона поважає себе та дбає про своє фізичне, психічне та емоційне благополуччя» [6].

Самоприйняття є ключовим елементом психологічного благополуччя. Воно хоч і більшою мірою передбачає самоцінність, аніж самооцінювання особистості, але значною мірою залежить від самооцінки, адже самоцінність можлива лише за умови адекватно високої стабільної самооцінки.

Людина щоденно протистоїть різноманітним життєвим викликам, піддається впливу соціального оточення, тому її самооцінка та відчуття

благополуччя може зазнавати змін. Усвідомлення самооцінки та власного благополуччя є суб'єктивним і залежить від конкретної особистості. Крім того, ці величини не є сталими, можуть змінюватися протягом життя та залежно від обставин. Вивчення чинників та особливостей цього процесу є необхідними для розробки заходів щодо подолання наслідків негативних змін, повернення гармонії та відчуття благополуччя.

Список використаних джерел

1. Барчій М. С., Кучерява І. І. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки. *Наук. Вісн. Мукачівського державного університету. Журнал наукових праць*. 2015. №18(13). С. 43-49.
2. Бегеза Л. Є., Кайзерова А. В. Соціально-психологічні концепти самооцінки особистості. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*. 2022. С. 170-174.
3. Волинець Н. В. Психологія особистісного благополуччя персоналу Державної прикордонної служби України : автореф. дис. ... докт. псих. наук : 19.00.0. Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ, 2020. 33 с.
4. Габа І. М. Психологічне благополуччя студентської молоді: гендерний аспект. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 1, Т. 1. С. 150-155.
5. Прокопенко Т. Теоретичні підходи до визначення поняття «самооцінка» в психолого-педагогічних дослідженнях. *Магістерський науковий вісник*. 2022. № 38. С. 70-73.
6. Ryff C. D. Entrepreneurship and eudaimonic well-being: five venues for new science. *J. Bus. Ventur*, 2019. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6516495> (дата звернення 10.03.2024)

ВИКОРИСТАННЯ АРТТЕРАПІЇ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Коваль Н.І., здобувачка вищої освіти I курсу спеціальність 053 Психологія
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»
НАПН України, групи Пс-23-13-зМ, вчитель Фастівського ліцею №4

Сучасне суспільство стикається із зростанням рівня тривожних розладів поміж учнів молодшого шкільного віку. Це пов'язано з різними факторами, які впливають насамперед на емоційний стан дитини. Такими факторами являються військовий стан, проблеми в сім'ях, соціальний тиск, шкільні стреси тощо.

Тривожність у дітей - це стан неспокою або психічної напруги, який виникає у відповідь на різні стресові події або ситуації. Цей стан характеризується постійним станом напруженості, нервозності, відчуттям постійної тривоги, панічними атаками, а також фізичними станами, такими як потовиділення, калатання серця(тахікардія), мимовільні рухи, м'язова напруга тощо.

В умовах зростання кількості дітей з наявністю симптомів тривожних розладів, виникає необхідність у розвитку та впровадженні ефективних методів лікування та підтримки.

Арттерапія може використовуватися одним з таких методів, тому її ефективність потребує подальшого дослідження та підтвердження.

Арттерапія — це метод психотерапії, який дозволяє з допомогою творчості подолати страхи, тривогу, внутрішні конфлікти, що турбують дитину. Основною перевагою даного методу в роботі з дітьми полягає в його екологічності [2].

Арттерапія, яка підтримує психологічний вплив мистецтва через заняття творчістю, є ефективним методом для збалансування емоційного стану дітей.

Такий підхід допомагає дітям подолати сильну емоційну напругу, страх, знизити рівень тривожності та відчути позитивні емоції.

Головна завдання арттерапії полягає в гармонізації розвитку особистості дитини шляхом розкриття здатності до самопізнання та самовираження через мистецькі образи, а також в стимулюванні розвитку конструктивних здібностей, враховуючи реальність світу навколо.

Перевагами арттерапевтичних технік поміж інших форм психотерапевтичної та психологічної роботи з молодшими школярами є :

- практично кожна дитина може брати участь в арттерапевтичному занятті, незважаючи на індивідуальні особливості;
- арттерапія має цінність при застосуванні з тими прошарками дітей, які мають мовні обмеження;
- арттерапевтичні прийоми при роботі з дітьми зумовлюють довірливу атмосферу;
- арттерапевтична практика, як правило, викликає у дітей позитивні емоції, сприяє подоланню безініціативності та апатії, допомагає сформувати активне та позитивне сприйняття світу[1].

Основний принцип арттерапії - підтримка і прийняття всіх результатів творчої діяльності, незважаючи на їх зміст, форми і якості.

Арттерапія безсумнівно має значний потенціал у терапії та підтримці дітей, що мають тривожні розлади. Її техніки дають можливість дітям виражати власні емоції та досвід через творчий процес, що сприяє зниженню рівня тривожності та покращенню їхнього психологічного благополуччя. Арттерапія надає дітям можливість знайти внутрішній спокій, розвинути позитивне сприйняття себе та світу, а також сприйняти ефективні стратегії для подолання симптомів тривожності. За допомогою арттерапії, діти можуть знайти нові шляхи для вираження себе, розвивати соціальні навички та підтримувати своє психічне здоров'я [3].

Таким чином, арттерапія являється не лише ефективним методом

коригування тривожних станів у дітей молодшого шкільного віку, але й виступає важливим інструментом підтримки їхнього загального добробуту та розвитку.

Список використаних джерел

1. Карапетрова О.В. Використання методів арттерапії у роботі психолога з корекції тривожних станів особистості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*.2020. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2020/2/5.pdf> (дата звернення 08.04.24)
2. Ганна Аргірова. Що таке арттерапія та чому вона ефективна у роботі з дітьми під час війни. 2022 URL: <https://voices.org.ua/news/shcho-take-artterapiia-ta-chomu-vona-efektyvna-u-roboti-z-ditmy-pid-chas-viyny/>
3. Вознесенська О.Л., Сидоркіна М.Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми: практичний посібник. Вид. 2-е: випр. та доповн. Київ: Золоті ворота, 2016.

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УЧНІВ 5-Х КЛАСІВ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Конопчук С.Ю., здобувачка вищої освіти групи ПС-23-13-ЗМ, спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

В останні роки проблеми адаптації молодших школярів до середньої школи особливо загострилися. На сьогоднішній день ця проблема є досить актуальною. Труднощі, що мають учні при переході з молодшої в середню школу, призводять до неготовності належним чином отримувати знання. Саме тому, сьогодні важливо розробити систему заходів (або систему роботи) психолога з вчителями, батьками та учнями для попередження, діагностики та

корекції дезадаптації учнів 5-х класів.

Під терміном «адаптація» розуміють перебудову психіки індивіда під впливом об'єктивних факторів навколишнього середовища, а також здатності людини пристосовуватись до різноманітних вимог середовища без відчуття внутрішнього дискомфорту і конфлікту. Вченими виділено декілька видів адаптації: біологічну, соціальну, етнічну та психологічну, але детально розглянемо останню, оскільки вона включає такий важливий аспект, як здатність переключатися з однієї соціальної ролі на іншу. В широкому значенні «психологічна адаптація» – це процес психологічної включеності особистості до системи соціальних, соціальнопсихологічних та професійно-діяльнісних зв'язків і відносин, у виконання відповідних рольових функцій.

Зміни, які відбуваються у психіці дитини у віці 10-11 років при переході з початкової школи до середньої, визначають процес її успішної психологічної адаптації. Нові умови навчання висувають більш високі вимоги щодо інтелектуального й особистісного розвитку дітей, ступеня сформованості в них певних навчальних знань, навчальних дій, рівня розвитку довільності, здатності до саморегуляції.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити особливості психологічної адаптації школярів до змін в умовах навчання та чинники, які впливають на її успішність.

Емпіричне дослідження адаптації учнів 5-х класів передбачало теоретичний аналіз проблеми; використання психодіагностичних методів (тестові опитувальники, проєктні методики, анкетування); аналіз, порівняння та узагальнення отриманих результатів; статистичну обробку даних та якісно-кількісний аналіз отриманих результатів. Доцільність використання цих методів полягає в тому, що вони виявляють різні чинники, що впливають на успішність адаптації.

Вибірку склали група респондентів з учнів 5-х класів, віком 10-11 років, які навчаються в 5-х класах в Рокитнянського ліцею №1.

В роботі зроблено спробу виявити і порівняти вплив різних чинників

(взаємини з класним керівником, вчителями-предметниками, рівень емоційності, тривожності, мотивації навчальної діяльності та адекватності самооцінки, проблеми в стосунках з однолітками, стиль виховання в сім'ї та ін.) на процес успішної адаптації школярів, розкрити зміст діяльності шкільних психологів і класних керівників та батьків, та їх вплив на покращення умов та забезпечення психологічного благополуччя школярів. Досліджені в курсовій роботі положення, методи та методики адаптації та профілактики дезадаптації учнів 5-х класів середньої школи мають практичне значення, забезпечать подальшу співпрацю батьків, учителів та психологів, з метою виховання всебічно розвинутої та гармонійної особистості.

Своєчасна діагностика, розвиток і формування психологічної готовності молодших школярів до навчання в основній школі повинна стати одним із завдань співпраці психолога і вчителів початкової школи. Прояву шкільної дезадаптації можна уникнути, якщо в молодшому шкільному віці формувати у дітей психологічні механізми, які допоможуть адекватно приймати зміни навчальної ситуації. На основі проведеного дослідження нами було розроблено методичні рекомендації для батьків, вчителів і шкільних психологів щодо підвищення рівня адаптованості п'ятикласників до освітньої діяльності.

Подальша робота має включати наступні питання: профілактика труднощів в адаптації, з'ясування причин їх виникнення, консультування батьків та учителів, здійснення контролю та корекційної роботи. Такі методичні рекомендації зможуть допомогти як дітям у подоланні труднощів, а також батькам і педагогам та збільшити ефективність навчання і виховання.

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Коробченко Т.І., здобувачка вищої освіти I курсу, освітнього рівня «магістр»,
галузі знань 053 Соціальні і поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

Проблема асертивності та асертивної поведінки в сучасному суспільстві стає особливо актуальною як у соціальному, так і в наукових аспектах, адже створює найкращі передумови для оптимальної взаємодії людини з соціумом, для самореалізації, саморозвитку та досягнення успіху у всіх сферах життя. Асертивність, як манера спілкування та стиль стосунків, що використовується людьми для впевненого, відкритого та позитивного вираження своїх потреб, є важливим напрямком роботи у психотерапії, а її дослідження представляє значний інтерес. Асертивність є міжособистісною навичкою, яка допомагає людям підтримувати здорові стосунки, вирішувати міжособистісні конфлікти та запобігати придушенню власних потреб.

Проблема асертивності привернула увагу вчених у ХХ столітті: численні дослідження вітчизняних науковців, передовий досвід зарубіжних психологів підтверджують важливість вивчення асертивності як комплексної інтегральної характеристики особистості. Поняття асертивності та асертивної поведінки активно вивчається вченими-психологами як в Україні, так і за кордоном.

У сучасній психологічній науці асертивна поведінка розглядається як найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії, що спирається на принципи гуманізму, при цьому заперечується маніпуляція, жорстокість і агресія щодо іншої людини [1].

Близьким до поняття «асертивності» є «впевненість в собі», а тому більшість психологів ототожнює ці поняття. Хоча, на думку деяких з них,

асертивність відображає, насамперед, зовнішні поведінкові прояви, а впевненість у собі характеризується внутрішніми переживаннями щодо відповідності самооцінки реальним можливостям [2].

Асертивність є самоствердженням через конструктивну діяльність, досягнення майстерного рівня безконфліктного спілкування. Всі автори сходяться на тому, що асертивна поведінка є, так званою, «золотою серединою» між пасивним та агресивним стилями поведінки, яка направлена на те, щоб реалізація власних інтересів була умовою реалізації інтересів суб'єктів взаємодії [3].

Ідея асертивності вимагає в особистості формування визначеної якості поведінки, завдячуючи якій вона може володіти розумним проявом емоцій, спонтанними реакціями, умінням чітко та прямо говорити про свої бажання і вимоги, здатністю висловлювати власну точку зору [4].

Асертивність як здатність особистості до самоорганізації власного життя допомагає молодій людині зайняти певну ціннісну позицію по відношенню до самої себе, інших, досягти своїх цілей, виходячи із цієї позиції, мати адекватну самооцінку, встановлювати конструктивні соціальні відносини та будувати життєву стратегію. І саме в цьому контексті розвиток асертивності виступає важливим чинником оптимізації побудови міжособистісних стосунків.

Несформованість асертивності може призводити до формування девіантної поведінки, дезадаптації в соціальній сфері та освітньому середовищі, адже дана якість сприяє розвитку комунікативних якостей. Формування асертивності у здобувачів освіти може розглядатися як критерій ефективності становлення особистості, адже становить базу для самостійності, незалежності, впевненості та вмотивованості до навчання в закладі освіти.

Молодь з високим рівнем асертивності схильна до більш успішної самореалізації, може володіти спонтанними реакціями, розумним проявом емоцій, вмінням прямо говорити про свої бажання та вимоги, спроможна висловлювати власну точку зору та характеризується вмінням виявляти впевненість для досягнення високого соціального статусу. Саме тому,

формування асертивності є досить актуальним питанням. Моделювання та відпрацювання нових поведінкових шаблонів за допомогою спеціальних технік та вправ дозволяє розширювати поведінковий репертуар особистості, сприяє розвитку гнучкості у взаємодії з оточуючими, а також успішної самореалізації в суспільстві. Для розвитку асертивності можливе застосування активних групових методів з обов'язковим і необхідним урахуванням особливостей та специфіки підліткового віку.

Вибір тренінгу асертивності, насамперед, опирався на гуманістичні принципи виховання і освіти, враховуючи особливості особистісного та загального психологічного розвитку підлітків. Завданням тренінгової програми є вивільнення внутрішніх резервів з метою розвитку особистості впевненості, відповідальності і самостійності, як важливих складових асертивної поведінки, зниження рівня безвідповідальності, недиференційованості образу «Я», інфантилізму, «вакууму цінностей», викривлених уявлень про себе тощо. У структурі тренінгу враховується когнітивний потенціал підлітків, наявність психологічних багатокомпонентних утворень, таких як: почуття обов'язку, відповідальність, розуміння необхідності, здатність самостійно і активно приймати рішення.

Представлений тренінг асертивності призначений для розвитку та вдосконалення навичок асертивної поведінки, складається з системи технік та вправ, що призначені вдосконалити та розвинути рівень асертивності. Середній показник рівня асертивності після тренінгового заняття перевищує рівень до нього. Таким чином, тренінг стимулює і сприяє виробленню асертивної поведінки і асертивності в цілому, відповідно, вчить підлітків впевненим діям і вибору.

Список використаних джерел

1. Стець Л. Сутність та структурні компоненти асертивної поведінки. Магістр. 2020. № 34. С. 218–221.
2. Мельничук С. К. Соціально-психологічні особливості формування

асертивності у процесі професійного становлення майбутніх педагогів вищої школи та управлінців. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 27–30.

3. Мельничук С. К. Значення та роль асертивності в становленні особистості юнацького віку. *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2019. № 174. С. 158–162.

4. Білоущенко В. В. Асертивність як комплексна характеристика особистості. *Інсайт*. 2015. № 12. С. 41–45.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Короленко М.М., здобувачка вищої освіти I курсу групи ПС -23-11-зМ спеціальність 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Підготовка майбутніх психологів до надання ефективної психологічної допомоги в період війни набуває особливої актуальності в сучасному світі, де військові конфлікти залишають глибокі рани не тільки на тілі, але й на душі людини. Війна впливає на психологічний стан осіб, причетних до неї, викликаючи широкий спектр психоемоційних розладів, від посттравматичного стресового розладу до депресії та анксіозності. Враховуючи це, психологічна реабілітація та підтримка стають важливими аспектами відновлення осіб, які пережили жахи війни.

Враховуючи масштабність та тривалість наслідків війни, існує критична потреба у розробці та впровадженні цілеспрямованих програм, спрямованих на психологічну підтримку та відновлення постраждалих. Групові психологічні тренінги можуть стати важливим інструментом у цьому процесі, оскільки вони забезпечують соціальну підтримку, сприяють розширенню мережі соціальних контактів, та допомагають учасникам ефективно справлятися з травмуючими

переживаннями.

Дослідження в цій області має важливе значення не тільки для розуміння специфіки групової роботи з постраждалими від війни, але й для розробки методичних рекомендацій, підготовки фахівців, а також для інформування політики у сфері психосоціальної підтримки та реабілітації. Таким чином, необхідність розширення теоретичних та практичних знань у цій сфері, сприятиме покращенню якості життя осіб, що зазнали впливу війни, та їхній соціальній адаптації.

Травма, спричинена війною, є одним з найбільш важких випробувань для психіки людини, яке може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). ПТСР є психічним станом, що може розвинутися після переживання або свідчення подій, які були екстремально травматичними, таких як воєнні дії, серйозні нещасні випадки, природні катастрофи або сексуальне насильство. Особи з ПТСР можуть переживати широкий спектр інтенсивних і тривожних емоцій, включаючи страх, гнів, відчай, вину або сором.

Соціальні та емоційні виклики, з якими стикаються постраждалі від війни, є складними та багатограними, впливаючи на всі аспекти їхнього життя. Війна залишає глибокі рани не тільки на тілі, але й на душі, змушуючи людей стикатися з рядом важких емоційних та соціальних проблем.

Емоційні виклики:

1. Травматичні переживання: Багато постраждалих переживають тривалі емоційні наслідки, такі як страх, гнів, відчай, відчуття безпорадності та втрати контролю над своїм життям.

2. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): Часто відзначаються симптоми ПТСР, включаючи постійні спогади про травму, нічні кошмари, відчуття відчуженості, а також гіперзбудженість.

3. Депресія та анксіозність: Загальні емоційні відповіді включають глибоку смуток, відчай, безнадійність, занепокоєння та тривогу.

4. Відчуття вини та сорому: Постраждалі можуть відчувати вину за виживання або сором через свої переживання або дії під час конфлікту.

Соціальні виклики:

1. Ізоляція та відчуженість: Індивіди можуть відчувати себе відокремленими від інших, не в змозі поділитися своїми переживаннями або відчувати, що інші не розуміють їх.

2. Проблеми у відносинах: Сімейні та особистісні відносини можуть бути ускладнені через емоційні труднощі, змінену поведінку або неготовність відкритися.

3. Соціальна ізоляція: Страх та недовіра до оточення можуть призвести до соціальної ізоляції та відчуття самотності.

4. Професійні труднощі: Труднощі з поверненням до роботи або знаходженням нової роботи через психологічні проблеми або фізичні травми.

5. Стігма та дискримінація: Постраждалі можуть зіткнутися зі стигматизацією або дискримінацією з боку суспільства через непорозуміння або стереотипи щодо психологічного здоров'я.

Долання цих емоційних та соціальних викликів вимагає комплексного підходу, який може включати психологічну підтримку, соціальні інтервенції, освітні програми, а також розробку політик, спрямованих на інтеграцію та підтримку постраждалих в суспільстві.

Групова терапія є формою психотерапії, яка використовує динаміку групи для лікування психологічних розладів, покращення соціальних навичок, підвищення самосвідомості та сприяння особистісному зростанню. Основу групової терапії складають взаємодії між учасниками, які дозволяють їм ділитися досвідом, підтримувати один одного та вчитися в контексті групи.

ключові аспекти, які формують основи групової терапії:

Терапевтичні фактори:

- Співчуття та підтримка. Група надає учасникам почуття співпереживання, підтримки та приналежності, що є особливо цінним у лікуванні емоційних розладів.

- Поділення досвіду. Учасники можуть відкривати, що інші люди мають схожі проблеми та відчуття, що допомагає зменшити почуття ізоляції.
- Навчання у соціальних взаємодіях. Групове середовище дозволяє учасникам експериментувати з новими способами спілкування та поведінки.

Терапевтичні цілі:

- Підвищення самосвідомості. Учасники можуть отримати зворотний зв'язок від інших членів групи та терапевта, що сприяє глибшому розумінню власних думок, почуттів та поведінки.
- Розвиток навичок. Групова терапія може сприяти розвитку комунікативних навичок, навичок вирішення конфліктів та емоційного інтелекту.
- Емоційне вилікування. Група створює безпечне середовище, де учасники можуть висловлювати свої почуття та вчитися справлятися з емоціями.

Методологія:

- Ведення групи. Групову терапію зазвичай веде кваліфікований терапевт, який спрямовує обговорення, забезпечує дотримання етичних норм і створює безпечне терапевтичне середовище.
- Структура сесій. Сесії можуть бути структурованими з попередньо визначеними темами або більш вільними, дозволяючи учасникам визначати зміст обговорення.
- Конфіденційність. Важливим елементом є забезпечення конфіденційності всередині групи, що дозволяє учасникам відкрито ділитися особистими досвідами.

Групова терапія ефективно використовується для лікування різноманітних психологічних проблем, включаючи тривогу, депресію, особистісні розлади та проблеми поведінки. Вона також виявилася корисною у роботі з особливими групами, наприклад, з людьми, що пережили війну, залежними, а також з особами, які відчувають складнощі у міжособистісних відносинах.

Теоретичні підходи та моделі групової терапії охоплюють різноманітні

концепції та методології, кожна з яких надає унікальний ракурс на лікувальний потенціал групових взаємодій. Ось декілька ключових підходів:

Психоаналітична групова терапія. Цей підхід використовує основні принципи психоаналізу в груповому контексті. Він зосереджується на розкритті несвідомих процесів, конфліктів та спогадів через аналіз міжособистісних взаємодій у групі. Важливими аспектами є трансфер, контртрансфер та опір. Терапевт допомагає учасникам розуміти глибинні психологічні проблеми, що впливають на їхню поведінку та емоції.

Когнітивно-поведінкова групова терапія (КПТ). КПТ у груповому форматі зосереджується на ідентифікації та корекції дисфункціональних думок, переконань та поведінкових реакцій. Груповий контекст сприяє взаємному навчанню та підтримці, дозволяючи учасникам відпрацьовувати нові навички мислення та поведінки в безпечному середовищі. Вправи, рольові ігри та домашні завдання є типовими компонентами цього підходу.

Гуманістична групова терапія. Гуманістичні підходи, такі як клієнт-центрована терапія Карла Роджерса та екзистенціальна терапія, фокусуються на самореалізації, самоприйнятті та особистісному зростанні. В груповому контексті вони спрямовані на створення середовища, де учасники можуть вільно висловлювати свої думки та емоції, підтримуючи один одного в процесі самопізнання та особистісних змін.

Системна групова терапія. Системні підходи розглядають індивіда в контексті ширших систем, до яких вони належать, включаючи сім'ю, соціальні групи та спільноти. У груповій терапії це означає врахування взаємозв'язків та динаміки всередині групи, а також того, як групові процеси можуть відображати та впливати на більші соціальні та міжособистісні системи.

Інтегративна групова терапія. Інтегративні підходи об'єднують елементи з різних терапевтичних шкіл і теорій для створення гнучкої та адаптивної моделі, яка може бути налаштована для задоволення унікальних потреб групи. Це може включати комбінацію технік КПТ, психодрами, гуманістичних підходів та інших методів в залежності від цілей групи та потреб учасників.

Кожен з цих підходів має свої унікальні особливості та може бути ефективним в залежності від конкретних цілей та потреб групи. Вибір підходу залежить від теоретичних орієнтацій терапевта, специфіки роботи групи, а також від індивідуальних і групових терапевтичних цілей.

Список використаних джерел

1. Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського Католицького Університету, 2016. 96 с.
2. EMDR. Подолання наслідків психотравми. Практичний посібник / за ред. Арне Гофмана. Львів : ТЗОВ Видавництво «Свічадо», 2017. 259 с.

СУПЕРВІЗІЙНА ПІДТРИМКА В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ

Костина А.М., викладачка кафедри технологій навчання охорони парці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

У сучасних цивілізованих країнах проводиться активна соціальна політика, щодо розв'язання та попередження появи соціальних проблем у людей, що перебувають у різному соціальному становищі, мають обмежені можливості, проблеми зі здоров'ям не мають батьків тощо.

Достатньо довгий час у суспільстві дітей з особливими потребами ізолювали від здорових у відповідні заклади, через наявні інтелектуальні або фізичні вади розвитку. Але у сучасних умовах змінюється курс на виправлення ситуації щодо розвитку та освіти дітей з обмеженими можливостями. Відповідні умови прописано і в «Конвенції про права дитини», зокрема: держави-учасниці визнають, що неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її

активну участь та інтеграцію в життя суспільства.

Це зумовлено визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх». В основу такого інтегрування покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожної людини, насамперед, передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти. Принцип доступності сформульовано на засадах дотримання прав людини, викладено в резолюції Генеральної асамблеї ООН від 12 грудня 1997р. в якості пріоритетного завдання – сприяти забезпеченню рівних можливостей для осіб з особливими освітніми потребами. Цей принцип зумовлює перенесення акцентів з медичних аспектів інвалідності, піклування про осіб з психофізичними порушеннями, захисту та надання їм допомоги в адаптації до навколишнього середовища на реформування самого соціуму, де особа з особливими освітніми потребами має змогу задовольнити свої потреби, перш за все, потребу здобути якісну освіту. Якісна освіта передбачає задоволення особливих освітніх потреб кожного індивіда, в тому числі й з порушеннями психофізичного розвитку, без відриву такої особи від звичного соціального оточення, сім'ї, друзів. Принципи доступності та задоволення особливих освітніх потреб осіб з особливими освітніми потребами стали наріжним каменем інклюзивної освіти, освітньої системи, що базується на принципі забезпечення основного права дітей навчатися в загальноосвітньому закладі та закладах професійно(професійно-технічної) освіти за місцем проживання із відповідним психолого-педагогічним супроводом та корекційно-реабілітаційною підтримкою на місцях навчання та в громаді.

Сучасному викладачу необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Викладач ПТНЗ має широкі потенційні можливості впливати на формування особистості, світогляду, політичних переконань, настроїв і моралі майбутніх кваліфікованих робітників. Але реалізація цих можливостей залежить в кожному окремому випадку від особистих якостей педагога;

реальну роль відіграють його талант, любов до дітей, бажання працювати.

Специфіка соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання вимагає підвищення компетентності педагогів з питань розробки індивідуальної програми розвитку, організації навчання й супроводу, надання психологопедагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з різними нозологіями, вибір і використання ефективних педагогічних технологій, оцінювання не тільки навчальних досягнень, а й розвитку учнів з ООП, ефективності роботи команди психолого-педагогічного супроводу дитини, а також створення безпечного освітнього простору (із запровадженням антибулінгових програм). Цим зумовлюється необхідність впровадження супервізійного супроводу в закладах освіти. Людина, яка допомагає спеціалістам, найголовніше в роботі яких- спілкування з людьми. Це фахівець психолог супервізор.

Супервізор може розібрати, в чому труднощі спілкування з тим чи іншим клієнтом, пацієнтом, учнем, а, так само колегою або начальником, батьками. Це кейсова, від слова кейс випадок, індивідуальна супервізія. Крім неї можлива групова супервізія, коли один випадок, як приклад для себе, розбирають разом з супервізором фахівці однакових професій, як-от психологи різних навчених закладів. У командній кейсовій супервізії фахівці, для прикладу, медперсонал відділення лікарні або працівники соціального центру, інклюзивно ресурсного центру, розбирають реальний важкий випадок пацієнта або клієнта, з яким їм доводиться як команді мати справу. У інклюзивному навчанні- це команда супроводу дитини з особливими освітніми потребами, що складається з педагогів, асистентів педагога, і фахівців: логопеда, дефектолога, психолога і, звичайно адміністрації навчального закладу. Буває, що складності з будь-яким здобувачем освіти відчуває вся команда фахівців і корисно буде командне обговорення, погляд з іншого боку, в чому допомагає супервізор. Адміністрація на таку супервізію зазвичай не запрошується, і тонкощі обговорення їй не доповідають. Однак адміністрація може разом із супервізором обговорити мету супервізії та кількість зустрічей, разом з

колективом оцінити наслідки роботи супервізора, зміну роботи команди.

Супервізія пом'якшує професійну напругу, позбавляє фахівця від болісних самозвинувачень, знімає маску знавця або невдахи. У команди зазвичай купа своїх внутрішніх питань: як спілкуватися поважним метрам від педагогіки та молодим фахівцям, як зупинити балакучого, та дати місце нерішучому, як бути з образами, та інше, інше. І супервізор тут на часі, і правила функціонування групи усім у допомогу. Асистенти педагога, психолог, дефектолог та інші фахівці – корекційні педагоги знайомляться зі способами мислення і методами виходити зі складних ситуацій один одного, потім їм легше звернутися з питанням або прийняти допомогу колеги.

На супервізії знавцем не виступає і сам супервізор, який часто менше ніж будь-який член групи розуміє, що і як робити в скрутному випадку. Однак супервізор завжди пам'ятає головне - разом знайти відповідь на складні питання виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами набагато легше. Він раз за разом наголошує, що не краще розбирається в складних ситуаціях, ніж самі супервізанти- учасники супервізії, що найрозумніша на командному супервізії- це сама команда.

Справа супервізора - організувати процес ефективного обміну думками та взаємної підтримки, стежити за таймінгом (це дотримання часового регламенту), та іноді підкидати інформацію. І ще- бути каталізатором групового процесу, радіти чарівності синергетичної взаємодії, в якій народжуються відкриття, що допомагають дітям з особливими потребами в розвитку.

Взагалі супервізія як особлива форма консультування, спрямована на підвищення якості професійної діяльності, підтримки і навчання, потрібна в будь-якому навчальному закладі, організації, закладі, де спілкуються з учнями або клієнтами, де необхідна колегіальність, обмін творчими методами і вдалим задумами, де треба підтримати колег у хвилюючі моменти. В інклюзивному навчанні, коли ніхто ще не може знати всі нюанси і складності, з якими зіткнуться фахівці, командна супервізія, яка містить елементи мозкового штурму, потрібна втричі більше. Супервізійна група-це простір для росту

майстрів, профілактика професійного вигорання. Такі заняття допомагають висловити агресію культурно, поділитися хвилюванням, нікого не травмуючі. Знімаються підсвідомі бар'єри, ситуація представляється у всій повноті. Це стимулює до підвищення кваліфікації, з'являється бажання знайти свій підхід до дитини з особливими освітніми потребами, відчувається професійна затребуваність.

Виникнення, формування та розвиток інклюзивної освіти є поступальним, складним процесом. Інклюзивна освіта є складовою загальної освіти і перспективним напрямом навчання дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта є складовою соціальної роботи, оскільки вона охоплює найуразливіші групи населення. Інклюзивне навчання є найперспективнішим напрямом, оскільки проблеми, що постійно виникають у цій галузі, будуть постійно знаходити розв'язання завдяки виникненню нових методик, підходів, створенню навчальних програм та прикладних методів навчання. Таким чином, інклюзивна освіта є перспективним та актуальним напрямом не тільки в межах окремих країн, а й на міжнародному рівні

Список використаних джерел

1. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток [Електронний ресурс] : Декларація від 01 січ. 1995 р. / Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. – Режим доступу:
2. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості / стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге, доп., виправ. / заг. ред. : Чернобровкін В. М., Панок В. Г. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 282 с.
3. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ. ТОВ «Агенство «Україна». 2019. 300 с.
4. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник за заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ : «А. С. К.», 2012. 308 с.

5. Три приклади запровадження інклюзивної освіти у світі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/post/tri-prikladi-zaprovadzhennya-inklyuzivno-osviti-u-sviti>

РОЛЬ БАТЬКІВ ТА СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ ПІДЛІТКІВ

Костіна Ю.А., здобувачка вищої освіти I курсу групи ПС-23-14-зМ,
спеціальність 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Сім'я – це соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, котрі перебувають у шлюбі, їх дітей та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, що здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей.

Сімейне виховання в широкому сенсі є однією з найдавніших примітивних форм соціалізації та виховання дітей, яка органічно поєднує в собі вплив культури, традицій, звичаїв, поглядів людей, умов життя сім'ї, взаємодії батьків і дітей. У процесі відбувається повноцінний розвиток та формування їх індивідуальності.

Сімейне виховання у вузькому сенсі передбачає взаємодію батьків і дітей, засновану на сімейній близькості, любові, турботі, повазі та захисті, що допомагає створити оптимальні умови для задоволення потреб повноцінного розвитку та саморозвитку особистості дитини. Я. А. Коменський був одним з перших педагогів, які детально пропрацювали питання родинного виховання.

Найважливішими соціальними функціями сім'ї є виховання й розвиток дітей, соціалізація підростаючого покоління. Виховний потенціал сім'ї містить у собі не тільки її можливості у сфері духовно-практичної діяльності батьків,

спрямованої на формування у дітей певних якостей, а й ті, які закладають сімейне мікросередовище, спосіб життя сім'ї, її традиції й стиль взаємин між усіма членами [1; 2; 9].

Підлітки, що ростуть в атмосфері любові й розуміння, мають менше проблем зі здоров'ям, труднощів із навчанням у школі, складностей у спілкуванні з однолітками, і, навпаки, як правило, порушення дитячо-батьківських відносин веде до формування різних психологічних проблем і комплексів [4; 5]. Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня та ін. [2].

Велике значення у сімейному вихованні відіграє вибраний виховний стиль. Стилі виховання відрізняються насамперед за такими ознаками, як вимогливість і чуйність, серед них виділяють такі:

1. Гіперопіка (надмірна опіка) – цей стиль характеризується надмірним піклуванням, попередженням активності, бажанням зробити все за дитину. З раннього дитинства діти дуже прив'язані до батьків.

У міру зростання самостійності ця залежність починає дитину обтяжувати. Погано, якщо дітям не вистачає батьківської любові, але надмірна опіка також шкодить дитині, а батьки інколи плутають любов та опіку. Вона затрудняє формування у дітей внутрішньої автономії та породжує залежність як рису характеру. Такий тип виховання часто зустрічається стосовно пізніх дітей, коли довгоочікувана дитина нарешті народжується у літніх батьків або самотньої жінки. У такому разі на дитину готові молитися, всі її прохання й примхи виконуються, формується крайній егоцентризм, егоїзм, першими жертвами якого стають самі ж батьки. Надмірна любов та увага батьків можуть викликати патологічне самостереження та іпохондрію у дитини; вседозволеність, надмірна турботливість має безпосереднє відношення до виникнення неврозів у дітей.

2. Авторитарний стиль характеризується високим рівнем вимогливості й

низьким рівнем чуйності. Батьки, які дотримуються цього стилю виховання, виступають як авторитетні фігури, їхня поведінка здебільшого директивна й ґрунтується на вказівках і силі, а для дитини встановлюються суворі обмеження. Батьки, що дотримуються цього стилю, вторгаються в особистий простір дитини, пригнічують силою, вирішують за дитину, що їй краще, не цікавляться особистою думкою дитини, не визнають її права. Усі рішення приймають батьки, які вважають, що дитина майже в усьому повинна підкорятися їхній волі, авторитету.

Батьки вимагають від дитини порядку, дисципліни, чіткого виконання всіх обов'язків, не вірять і не довіряють своїм дітям, піддають їх тотальному контролю, намагаються повністю ізолювати від однолітків, друзів, прагнуть контролювати вільний час дитини, коло її інтересів, занять, спілкування. Надто високі вимоги, які ставляться до дитини в таких сім'ях, потребують максимальної мобілізації всіх розумових і фізичних здібностей. Від дитини вимагають досягнення успіху в різних сферах. Це стає самоціллю, але при цьому страждає духовна сфера.

Авторитарний стиль виховання може призвести до відхилення у поведінці, особливо тоді, коли батьки прагнуть бачити свою дитину лідером. Під впливом цього дитина виростає похмурою, озлобленою, агресивною, жорстокою, прагне кривдити слабких і беззахисних, не може відчувати ні до кого прихильності. 3. Ліберальний стиль виховання передбачає низький рівень вимогливості, слабкий батьківський контроль, мінімальне або навіть узагалі відсутнє покарання за погану поведінку, недостатню увагу до дитини з боку батьків. Дитина в такій сім'ї належить сама собі, батьки не встановлюють їй будь-яких обмежень. Такі діти схильні до неслухняності та агресивності, поведуться неадекватно та імпульсивно, страждають особливо важкими дефектами моральної свідомості, вони брехливі й жорстокі, досить важко піддаються перевихованню. Нездатність сім'ї контролювати поведінку дитини може призвести до входження її до асоціальних груп, оскільки у неї не сформувалися психологічні механізми, необхідні для самостійної,

відповідальної поведінки у суспільстві.

4. Демократичний стиль характеризується високим рівнем вимогливості й чуйності. Батьки, які дотримуються такого стилю виховання, виявляють турботу про дитину, надають їй підтримку й заохочують її самостійність. Особливістю цього стилю взаємин є тверде, послідовне і водночас гнучке виховання. Дитина виховується як самостійна особистість. Також батьки орієнтовані на активну роль дитини у родині.

На відміну від ліберального стилю виховання цей процес не пущений на самоплив, а проходить під дбайливим і чуйним контролем батьків. Вони адекватно оцінюють можливості, успіхи і невдачі дитини; їм властиве глибоке розуміння дитини, цілей та мотивів її поведінки. За такого стилю виховання відбувається найбільш гармонічний і різнобічний розвиток особистості дитини, який сприяє розвитку самостійності, активності, ініціативи і соціальної відповідальності [11].

5. Непослідовний, змішаний стиль виховання передбачає неузгодженість і суперечливість установок батьків на процес виховання, постійна непередбачуваність реакцій батьків позбавляє дитину відчуття стабільності оточуючого світу, породжуючи в неї підвищену тривожність. Цей стиль характеризується тим, що у батьків не вистачає витримки, самовладання для здійснення послідовної виховної тактики в сім'ї. Виникають різкі емоційні перепади у відносинах із дітьми – від покарання, сліз, лайки до ласкавих проявів, що призводить до втрати батьківського впливу на дітей. Дитина стає некерованою, непередбаченою, вона зневажає думкою старших і батьків [1; 2; 3; 5; 6; 8].

Здебільшого стиль виховання дитини є репродуктивним, тобто багато в чому репродукує стиль виховання, який застосовувався у дитинстві батьків. При цьому самооцінка, Я-образ дитини є інтроекцією батьківського ставлення і способів керування поведінкою дитини, що реалізується, по-перше, через пряме чи непряме (у зразках поводження) навіювання образу чи ставлення до себе; по-друге, через формування у дитини стандартів виконання тих чи інших дій,

формування рівня домагань; по-третє, через контроль над поведінкою дитини, у якому вона засвоює способи самоконтролю. Я-образ і самооцінка, що навіюються дитині, можуть бути як позитивними, коли дитину переконують у тому, що вона є доброю, розумною тощо, так і негативними, коли дитину переконують у тому, що вона слабка, не здатна бути самостійною, погана. У цьому разі використовується і знецінювання її думки, планів та інтересів.

У результаті дитина або погоджується з поглядом батьків, або найчастіше агресивно виступає проти них [10]. Батьки можуть впливати на формування Я-образу дитини також шляхом стимулювання такої поведінки дитини, що може підвищити чи знизити її самооцінку, змінити в неї цілісний образ. Це спостерігається, наприклад, у результаті орієнтації дитини на реалізацію певних цілей і планів, досягнення тих чи інших стандартів. Якщо цілі і плани відповідають реальним психофізіологічним і психологічним можливостям дитини, її схильностям та інтересам, то створена ситуація успіху сприяє формуванню у дитини позитивного Я-образу, адекватної самооцінки, підвищенню самоповаги. У негативному випадку дитина втрачає самоповагу, стає невпевненою, тривожною. Самооцінка формується з дитинства у процесі спілкування за такими етапами: – увага з боку дорослих; – співробітництво з ними; – відчуття поваги з їхнього боку; – взаєморозуміння. Взаємостосунки дитини з батьками на кожному з етапів самооцінки залежатимуть від її ставлення до себе [12].

Якщо батьки невинувато підкреслюватимуть реальні та вигадані досягнення дитини, то це стане причиною формування в неї завищеної самооцінки та рівня домагань. І навпаки, недовіра батьків до можливостей дитини категорично придушить норму дитячого негативізму, може призвести до виникнення у дитини відчуття своєї слабкості, неповноцінності та заниженої самооцінки. Окрім самооцінки, батьки задають і рівень домагань дитини – те, на що вона претендує у своїй діяльності й відносинах.

Підлітки з високим рівнем домагань, завищеною самооцінкою й високою мотивацією розраховують тільки на успіх і у разі невдачі можуть одержати

важку психічну травму. Підлітки з низьким рівнем домагань і низкою самооцінкою не претендують на багато ні в майбутньому, ні в сьогоденні. Вони не ставлять перед собою високих цілей і постійно сумніваються у своїх можливостях, швидко змиряються з невдачами, але при цьому часто багато чого домагаються [9; 10].

У кожній родині об'єктивно складається певна, далеко не завжди усвідомлена система виховання. Самооцінка, яка сформувалася у дитини дошкільного віку під впливом сімейного виховання, суттєво позначається на тих установках, з якими вона приходить до школи, на її ставленні до успіхів та невдач у навчанні та спілкуванні [7].

Список використаних джерел

1. Балинець К. С. Особливості самооцінки у підлітковому віці. *Редакційна колегія*. 2020. № 6. С. 5-11.
2. Безушко О. Гендерні особливості становлення самооцінки старших підлітків. *Магістр*. 2020. № 34. С. 214-216.
3. Блаженко О. М. Психологічні особливості формування самооцінки підлітків. Київ : Наукова думка, 2012. 121 с.
4. Дмитрієва С. М., Гуменюк Т. С. Розвиток самооцінки та рівня домагань старшокласників як умова підвищення їх конкуренто здатності. Київ : Педагогіка, 2015. 142 с.
5. Дядюкіна Є. В. Самооцінка як міждисциплінарне поняття. *Психологія*. 2017. Вип. 12. С. 13-18.
6. Зозуляк-Случик Р., Лесюк О. Психологічні особливості формування самооцінки підлітків. *Обрії*. 2015. № 1. С. 23-26.
7. Козерук Ю. В., Євсейчик Я. О. Самооцінка як фактор становлення особистості студента. *Підготовка фахівців у системі професійної освіти*. 2015. № 3. С. 163-165.

8. Козлова О. А. Соціальна психологія особистості та спілкування: практикум для студентів спеціальності 6.030101 «Соціологія». Харків : НТУ «ХП», 2017. 172 с.
9. Криворучко Т. І. Особливості розуміння самооцінки в сучасній науці. *Медсестринство*. 2015. № 4. С. 21-22.
10. Ліпковська Ю. Формування адекватної самооцінки у школярів. *Психологічні виміри культури, економіки, управління*. 2016. № 9. С. 61-69.
11. Руденко О. О., Головська І. Г. Взаємозв'язок самооцінки та схильності до порушень харчової поведінки. *Габітус*. 2021. № 26. С. 76-79.
12. Степаненко Л. Особливості самооцінки та Я-образу підлітків з дисгармонійними емоційними станами. *Проблеми сучасної психології*. 2011. № 13. С. 465-477.

ТРИВОЖНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Кравченко І.О., магістрантка група ПС-23-14-зМ спеціальність 053 «Психологія», Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Анотація. Стаття розкриває проблему та психологічні особливості тривожності дітей дошкільного віку в умовах війни та важливість і актуальність практичних рекомендацій щодо особливостей подолання тривожності у дошкільнят.

Ключові слова: тривожність, тривожні розлади, навички саморегуляції, психологічне благополуччя.

Загарбницька війна, яка прийшла на українську землю, калічить людей і їхні долі, змушуючи залишати рідні оселі, зазнавати розлуки з рідними та страждати через втрату близьких. Діти змушені бачити вибухи ракет, кров і насильство. Війна спричинила одне з наймасштабніших переміщень дітей із часів Другої світової війни. На шляху до перемоги українці зіткнулися з

серйозними випробуваннями, про які абсолютна більшість із нас знала лише з книжок та фільмів.

Саме тривожність є сьогодні одним із ключових понять сучасної психології, що пов'язано з поширеністю цього явища в житті людини, а також одним із найважливішим феноменом у психологічній науці. Поняття «тривожність» психологи відносять до стану людини, що характеризується підвищеною схильністю до переживань, страху та тривоги з негативним емоційним підтекстом.

Дослідженням тривожних розладів займалися багато вчених психологів. Серед них є зарубіжні та вітчизняні науковці, такі як Астапов В., Березін В.Ф., Божович Л.І., Доронін О.В., Дубровіна І.В., Захаров А.І., Кочубей Б.І., Прихожан М., Салліван Г., Ханін Ю.Л., Хорні К. та ін.

Е. Фромм підкреслював, що основне джерело тривожності, внутрішнього занепокоєння є переживання відчуженості, пов'язане з тим, як людина сприймає себе як про окрему особистість, що відчуває у зв'язку із цим свою безпорадність перед силами природи та суспільства. Основним шляхом вирішення цієї ситуації він вважав різні форми любові між людьми [6].

А. Петровський під «тривожністю» розуміє схильність індивіда до переживання тривоги, що характеризується низьким порогом виникнення реакції тривоги. Також дослідник відносить тривожність до одного з основних параметрів індивідуальних відмінностей [5].

Дослідник Ч. Спілбергер виділяє два види тривожності:

- а) особистісна;
- б) ситуативна (реактивна).

Особистісна тривожність охоплює широкий спектр об'єктивно безпечних обставин, які є у свідомості людини, однак, містять загрозу. Як правило, ситуативна тривожність виникає як короткочасна реакція на конкретну ситуацію, об'єктивно загрозову для людини, що відчувається як напруга, заклопотаність, занепокоєння перед наявною ситуацією [7].

Одним із найпоширеніших емоційних відгуків на війну, на загрозу та

невизначеність, є тривога. У відносно безпечному місці у людини може виникати тривожний стан, це не страх. Хоча тривога здатна переростати в сильний страх, панічну атаку. Тривога – це реакція нашого організму на стресові стани.

Переважає більшість сучасного українського суспільства перебуває в постійній перевтомі, стресові, тривожності, які виснажують організм, шкодять фізичному стану, можуть стати тригером депресії, посттравматичного синдрому та інших порушень психіки, скоротити тривалість життя. Час, в якому ми живемо, збільшує психічне навантаження не тільки на дорослих, але й на дітей. Відчуття небезпеки, тривоги, переривання звичних рутин, постійні зміни та рух — усе це може злякати дитину, викликати нерозуміння і дискомфорт. Тому й виникає проблема емоційного стресу, надмірної психічної напруги, тривожності, внутрішнього комфорту організму під впливом емоційних факторів.

Війна в життя дітей внесла невизначеність, вона активізує їх страх та тривогу. Діти втрачають звичну повсякденність та впорядкованість життя. Адже тепер ігри і навчання чергуються з повітряними тривогами, вибухами, сховищем в укриттях.

Дитинство та юність є одними з основних вікових періодів ризику розвитку симптомів та синдромів тривожності, яка може варіюватися від перехідних легких симптомів до повномасштабних тривожних розладів. Тривога стосується реакції мозку на небезпеку, подразників, яких організм активно намагатиметься уникати.

Тривожність у дітей може призвести до багатьох фізіологічних проблем, а саме: денний і нічний енурез, болі, особливо головні, шкідливі звички, підвищена агресивність і надмірна збудливість. Слід пам'ятати, що постійна тривога впливає і на когнітивну сферу: позначається на оптимальному розумовому розвитку дитини.

У дітей дошкільного віку тривожність ще не є стійкою рисою характеру та певною мірою оборотна відповідними психолого-педагогічними заходами.

Тому важливо забезпечити дітям безпечне та заспокійливе середовище, де вони можуть почуватися захищеними. Завдання психолога сьогодні – знайти методи, як знизити тривожність дитини, при цьому не травмувати її ще більше, адже те, що добре працює в мирний час, може травмувати під час війни.

У наш час важливо допомагати дітям виражати свої почуття та емоції, розвивати навички саморегуляції та подавати позитивні приклади, щоб зменшити рівень тривожності та покращити їхнє психологічне благополуччя.

Для визначення рівня тривожності дітей дошкільного віку було проведено емпіричне дослідження, мета якого - перевірка впливу війни на рівень тривожності дітей дошкільного віку за допомогою обраних методик.

Результати проведеного дослідження показали, що загальна тенденція прояву тривожності у дітей старшого дошкільного віку характеризується перевагою середнього і високого рівня тривожності. Такі рівні тривожності зумовлені, насамперед, актуальною ситуацією в країні, великою кількістю негативно забарвленої інформації в інформаційному полі дітей.

Важливо завчасно виявити дітей групи ризику та надати їм психологічну допомогу, емоційну підтримку та розпочати корекційно-профілактичну роботу, адже високий рівень тривожності може мати серйозні наслідки.

На основі теоретичного та емпіричного аналізу, а також інтерпретації отриманих результатів дослідження, було розроблено ряд рекомендацій щодо зниження тривожності дітей в умовах воєнного часу. Їх мета - подолання високої тривожності у дітей, виявлення позитивного впливу запропонованих методів на самопочуття дитини, зниження рівня тривожності до середнього, нижче середнього та низького.

На початку повномасштабної війни психологи плідно працювали над рекомендаціями, порадами стосовно, того як дорослі, зокрема, батьки можуть допомогти, підтримати та заспокоїти своїх дітей. Були зібрані та розроблені практичні рекомендації для практичних психологів та педагогів по роботі із дітьми з високим рівнем тривожності, викликаним військовими діями. Запропоновані та розроблені заняття, вправи та ігри, які покликані полегшити

прояви тривожності у дітей. Вони мають бути простими. Ідея полягає в тому, щоб полегшити неприємні емоції.

Рекомендації, які були представлені, підходять для батьків, педагогів, чії діти дошкільного віку відчують підвищений рівень тривожності. Батькам та педагогам потрібно створити комфортне та безпечне середовища для дітей, які мають тривожність. Рекомендується прислухатися до них та їхніх емоцій, знайти ключ до своєї дитини для щирого та спокійного спілкування. Застосування даних порад допоможе полегшити відносити з дітьми та будуть корисними для зниження їхньої тривожності.

Дотримуючись регулярності у проведенні ігор, вправ, направлених на заспокоєння та зниження рівня тривожності, можна досягти чудового результату у вигляді зниження тривожності або взагалі його зникнення.

Список використаних джерел

1. Богданов С., Гніда Т., Залеська О., Лунченко Н., Панок В., Соловійова В. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу у дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навч.-мет. посіб. Київ : НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. 208 с.
2. Грицюк І. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення. Психологія: реальність і перспективи. 2017. Вип. 8. С. 67-71.
3. Дмитріюк Н.С. Вплив емоцій на формування та становлення особистості. Проблеми сучасної психології. № 8. 2010. С. 261- 271.
4. Методологія наукових досліджень. Підручник / Данильян О., Дзьобань О. Харків. 2019. 368 с.
5. Передерій О. Вплив освітньої системи на рівень особистісної тривожності учнів вальдорфської школи та учнів загальноосвітніх шкіл удк. 37.062.2 <https://core.ac.uk/>
6. Стрілецька І.І. Тривожність як індивідуальна властивість особистості (теоретичний аспект). Науковий часопис Національного педагогічного

університету імені М.П.Драгоманова Серія 12: Психологічні науки. Випуск 1 (46) 2015. 269 с.

7. Хом'як А. О. Соціально-психологічні чинники шкільної тривожності молодших школярів // Андрагогічний вісник. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. Вип. 10. 170 с. С. 158-164 URL http://library.zu.edu.ua/andragogichnyi_visnyk.html

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС ЗАСОБАМИ ІГРОТЕРАПІЇ

Крамаренко Л.А., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Запорізький національний університет

Щорічне зростання кількості дітей із розладами аутичного спектра та, здебільшого, відсутність досвіду і доступу до інноваційних методик роботи зумовлює актуальність проблеми пошуку ефективних шляхів розвитку мовлення дітей із РАС. Поміж варіантів вирішення даного завдання особливу увагу привертає ігротерапія як один із найбільш перспективних методів забезпечення комплексного корекційно-розвиткового впливу.

Дана проблема послужила предметом наукових розвідок цілого ряду учених, зокрема, Т. Скрипник, О. Мартинчук, В. Тарасун, Д. Шульженко та інших. Проте і досі відсутні дослідження щодо розвитку мовлення дітей із РАС засобами ігротерапії. Зважаючи на означене, актуальність порушеної проблеми на викликає жодних сумнівів.

Розлади аутичного спектру характеризуються дефіцитом соціальних, комунікативних та мовних функцій, а також присутністю нетипових інтересів і поведінки, зокрема, реакцію на дії суспільства, здатність до спілкування і співчуття, які ми виявляємо іншим людям.

Діти з аутизмом на довгий час можуть залишатися на етапі дослідження предметного світу. При цьому сенсорні характеристики предметів, такі як колір, матеріал, звуки, що видаються при русі або кинуті і т. д., стають

головними мотиваторами для маніпуляцій з предметами та іграшками. В результаті спостерігається відмова використовувати предмети відповідно до їх призначення, оскільки для них соціальне значення цих об'єктів менш важливе, ніж їхні сенсорні властивості.

Основні властивості аутистичної поведінки, як правило, стають очевидними на початкових етапах дитинства, але не завжди спостерігаються у випадках, коли дитина вступає до дитячого садка чи початкової та середньої школи. Аутизм часто пов'язаний з різними супроводжуваними захворюваннями. Сучасні наукові дослідження підтверджують, що практично 70% осіб із РАС відповідають діагностичним оцінкам щонайменше ще одного психічного розладу, який подальше може негативно впливати на їхню психосоціальну адаптацію [3].

Рольова гра у цієї групи дітей відбувається досить рідко без спеціалізованої корекційної роботи. Це через те, що дітям із аутизмом складно уособити ролі інших, оскільки вони мають труднощі з відрізненням себе від оточуючого світу та усвідомленням власної особистості. Слід зауважити, що діти з РАС «неначе перебувають» в іншому вимірі, знаходячись поруч, але одночасно далеко, часто не дивлячись в очі тому, хто намагається налагодити із ними взаємини. Жити в такому світі їм набагато комфортніше. Отже, існує вбудований інстинкт до спілкування, але реалізація цього інстинкту пов'язана з труднощами.

Розвиток ігрової активності тісно пов'язаний із розвитком комунікації. Діти із РАС не проявляють потреби у тому, щоб навчатися стратегіям спілкування. Але все ж таки треба намагатися це робити, бо без соціалізації такі діти не отримають жодного результату. Гра є найбільш ефективним засобом для розвитку соціальної взаємодії та комунікації у дітей із аутизмом [1].

Діти із РАС проявляють спокій під час ігор, «застряваючи» на одному предметі, багато разів повторюють одні й ті ж дії та сюжетна лінія зазвичай відсутня під час ігор. Тому дуже важливо навчати дітей предметно-ігровим діям, які мають базу на їхніх власних інтересах. Для початку, таким дітям, слід

грати лише з такими іграшками, які обирають вони самі, і бажано не вводити нові предмети відразу. Також слід коментувати декілька разів свою дію з предметом.

Багато уваги слід звернути на те, що початкову гру з дітьми, які мають розлади аутистичного спектра треба проводити індивідуально, а вже коли дитина засвоїть основи функціональної гри, можна гратися у невеликому дитячому колективі і таким чином, розвивати спілкування дітей один з одним. За допомогою ігор можна формувати соціальні норми міжособистісних стосунків, а також вводити до різних професій та закріплювати сімейні та особистісні відносини.

Звичайна гра такої дитини на самому початку корекційної роботи може бути фундаментом для початку будування взаємодії з нею, так як іншого способу не існує.

Для того, щоб навчитися застосовувати можливості гри, яка повторюється під час занять, потрібно розібратися в її коріннях. Чому ж дитина з розладом постійно повторює одні й ті ж дії? Проаналізувавши низку наукових праць, в яких зображено результати спостережень за дитиною в такі моменти, можна мати припущення, що для неї такі дії є чимось впевненим і комфортним, оскільки для дитини все вже заздалегідь відомо, а також, дитина відчуває неймовірне задоволення від цього.

В іграх, які вимагають використання комунікації, кожна дитина отримує увагу усіх однолітків. Такі ігри дозволяють відчути власну значимість у колективі, а також подивитися на себе з інших сторін. Коли лунає власне ім'я (у іграх з іменами) із вуст оточуючих викликає позитивні емоції і спонукає на добрі відносини з іншими дітьми. Чіткість та голосність вимови власного імені допомагає дитині перебороти боязкість, відчути сили та впевненість у собі [4].

Якщо говорити про дитячий фольклор, то він майже весь відноситься саме до комунікативних ігор, його можна розглядати як рідкісний засіб соціального розвитку дитини, так як він враховує вікові психічні і фізіологічні особливості дитини, його інтереси, творчі можливості [2].

Список використаних джерел

1. Базові теоретичні підходи до формування особистості у дітей з аутизмом [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/19666854.pdf>
2. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи / А. Богуш, Н. Луцан. К.: "Слово", 2008. 187 с.
3. Марценковський І., Пінчук І., Ліщишина О. Аутизм у дітей адаптована клінічна настанова, заснована на доказах. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2015_341_akn_autism_di.pdf (дата звернення: 08.12.2023).
4. Скрипник Т. Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: навч. посіб. Київ: Гнозіс, 2013. 60 с.

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ У ВИБОРІ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

*Лагута О.М., здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»
НАПН України*

В епоху високо розвинутих технологій, інтернету і комп'ютеризації суспільства, впровадження інновацій у всі сфери життєдіяльності сучасної людини може стати джерелом стресу для багатьох. Через це часто виникають почуття занепокоєння, неврівноваженості, сумніви та недовіра, які негативно впливають на нашу поведінку. Іноді ці обставини можуть викликати конфлікти, які, у свою чергу, можуть стати каталізатором суттєвих особистісних змін.

Складні і суперечливі властивості, що свідчать про недосконалість особистості, можуть ініціювати внутрішньо особистісні конфлікти. Це може

бути розглянуто як сигнал для мобілізації захисних функцій та активації внутрішніх бар'єрів. Такі конфлікти можуть викликати ізоляцію особистості від відповідальності за власні вчинки, але в той же час вони можуть служити стимулом для розкриття глибинного потенціалу особистості, розвитку її можливостей та здібностей, активізації та рефлексії. Саме тому важливо проводити наукові дослідження для вчасної діагностики та попередження внутрішньо особистісних конфліктів.

Вивченням особливості поведінки особистості в конфліктних ситуаціях займалися такі вітчизняні вчені: Ващенко І.В., Каськов І.В., Котлова Л.О., Котловий С.А., Нагаєв В.М., Марченко О.В., Сергієнко Н.П., Сергієнко Ю.В., Ситнік С.

Після аналізу відомих наукових досліджень в цій області стає очевидним, що питання вибору стратегії поведінки під час конфлікту, зокрема, у внутрішньо особистісному конфлікті, залишається недостатньо дослідженим і потребує подальших вдосконалень, уточнень та досліджень.

Проблема дослідження поведінки людей під час конфліктів викликає значний інтерес серед психологів-дослідників.

Чому саме конфлікти :

- в конфліктній ситуації може опинитися кожний із нас;
- не завжди вдається вийти із конфліктної ситуації без емоційного потрясіння;
- конфліктна ситуація може статися будь де і будь коли;
- емоції людини мають вирішальне значення у вирішенні конфліктів;
- самооцінка та самоконтроль відіграють визначну роль у вирішенні конфліктів;
- поради щодо швидкого розв'язання конфлікту будуть корисні кожному з нас;
- безконфліктне спілкування – це навички, які можна виробити;
- швидке вирішення конфліктів без прихованих образ сприятиме міцному ментальному здоров'ю людини;

Обираючи свою поведінку під час конфлікту, учасник одночасно прагне контролювати події, які визначають цю поведінку, і регулювати свої власні реакції на них. Часто виникає ситуація, коли людина, несвідомо і не задумуючись, здійснює вибір, який не є найбільш вигідним для неї. Це може статися через спотворення сприйняття мотивів своєї власної поведінки та поведінки опонента [4].

Однією із причин, що можуть спричинити конфліктні ситуації є поведінка. Під час конфлікту кожна зі сторін визначає власну стратегію поведінки, на яку мають вплив різноманітні суб'єктивно-психологічні фактори [3]. При чому конфліктна поведінка може бути *усвідомленою* та *неусвідомленою* [2].

Усвідомлена конфліктна поведінка визначається тим, що особа навмисно створює або підтримує конфліктну ситуацію. Це може бути зумовлено декількома чинниками:

- бажанням самовиразитися чи самоствердитися; переконанням, що конфліктна ситуація розкриває справжні наміри співрозмовника і
- допомагає з'ясувати його мотиви;
- виявленням індивідуальних якостей та відображенням соціальних установок та цінностей особистості;
- або навмисним створенням розбрату для встановлення нового порядку відносин [2].

Неусвідомлена конфліктна поведінка обумовлена рядом суб'єктивних факторів, включаючи: некомпетентність особи; відсутність навичок та досвіду конструктивного та безконфліктного спілкування; індивідуальні особливості психіки та характеру особистості; неорганізована або слабо організована система норм та правил, що регулюють поведінку та визначають припустимі норми поведінки; низький рівень культури спілкування в соціальній спільноті та у представника; реакція особистості на фрустрацію, фізичний стан чи депресію; прояв агресії через проблеми в особистісно значущій сфері [2].

Ващенко І. (2016) пише, що згідно з конфліктологічною теорією

Х. Кіндлера, існують різні типи стратегій поведінки в конфлікті. Серед них варто виділити такі [1]:

- *Збереження* - утримання статусу, "не розгойдуй човна";
- *Згладжування* - акцент на позитивних аспектах, "підкреслюй позитивне";
- *Домінування* - наголошення на владі та авторитеті, "батько знає краще".
- *Встановлення правил* - дотримання правил, "грати за правилами".
- *Співіснування* - рух по різних шляхах, "ви йдіть одним шляхом, а я піду іншим".
- *Торгівля* - обмін послугами, "ти – мені, я – тобі".
- *Підкорення* - пристосування до обставин, "пливи за течією".
- *Підтримання свободи* - дозвіл на помилки та індивідуальність, "я підтримую ваше право на помилку".
- *Співпраця* - праця разом для досягнення спільної мети, "одна голова добре, а дві краще".

Визначення стратегії поведінки в конфліктній ситуації визначається рядом чинників, що включають індивідуальні уподобання конфліктанта, його моральні принципи та об'єктивні умови. Серед останніх, які впливають на цей вибір, можна виокремити ступінь можливої шкоди та розмір втрат, об'єктивну оцінку можливої шкоди опоненту, наявні ресурси для досягнення своїх цілей, соціальний статус опонента, його стратегію та реакцію на конфлікт, а також власне усвідомлення наслідків конфлікту при обраній стратегії. Важливими факторами є також часові та просторові характеристики конфлікту, принциповість вирішення проблеми, значущість для суб'єкта отриманого результату та готовність до конфліктної взаємодії для досягнення мети [2].

При вивченні питання впливу особистісних чинників на вибір стратегії поведінки мною було розроблено брошуру, яка містить десять цінних порад для швидкого та конструктивного вирішення конфліктів. Кожна порада базується на практичних методах та стратегіях, які спрямовані на сприяння взаєморозумінню, зменшенню напруги та досягненню позитивних результатів.

Розуміння важливості вирішення конфліктів є ключем до побудови здорових та стійких відносин, сподіваюсь, що ця брошура стане у пригоді на шляху до успішного врегулювання конфліктів.

1. Негайна реакція

Реагуйте на конфлікт якнайшвидше, щоб уникнути його подальшого наростання та забезпечити ефективність розв'язання.

2. Звертайте увагу на емоції

Розмовляйте про свої емоції та дозволяйте іншим висловлювати свої почуття для покращення взаєморозуміння.

3. Знаходьте точки дотику

Визначте спільні позиції та інтереси, щоб швидко знайти спільний мовчазний майданчик для розв'язання конфлікту.

4. Використовуйте техніки активного слухання

Спрямуйте свою увагу на слова та почуття іншої сторони, а не лише на власні думки.

5. Визначте причину конфлікту

Розуміння кореневих причин допомагає забезпечити ефективне та тривале розв'язання.

6. Працюйте над компромісами

Знаходьте шляхи для задоволення інтересів обох сторін, шукаючи компроміс та взаємовигідне рішення.

7. Залучайте третіх осіб

Якщо це необхідно, запросіть об'єктивного посередника чи експерта, який допоможе полегшити процес розв'язання.

8. Зосереджуйтеся на рішенні, не на обвинуваченнях

Пам'ятайте, що головна мета - знайти рішення, а не винагороджувати винних.

9. Ставтеся до конфлікту як до можливості для зростання

Розглядайте конфлікт як можливість вивчити нові підходи та розвивати навички вирішення проблем.

10. *Завершуйте конфлікт позитивно*

Підсумуйте дискусію позитивним способом, зазначаючи досягнуті точки збігу та виражаючи готовність до співпраці в майбутньому.

Надаючи людям засоби для ефективного вирішення конфліктів, ми сподіваємося сприяти підвищенню якості міжособистісного взаємодії та сприяти побудові здорових та конструктивних відносин. Уникнення конфліктних ситуацій буде сприяти ментальному здоров'ю особистості, зростання її працездатності в трудовому колективі, згуртованості працівників в одну команду, яка має спільну мету.

Оволодіння навичками самоконтролю та саморегуляції дасть змогу зменшити кількість конфліктів, в які потрапляє особа. Швидке реагування на виникнення конфлікту та використання порад поведінки в конфліктних ситуаціях надасть можливість їх швидкого та позитивного вирішення.

Негайна реакція, контроль над своїм емоціям, розуміння опонента, знайти спільні точки дотику, активне слухання, усвідомлення причини конфлікту, пошук компромісу, залучення як ресурсу третіх осіб до розв'язання конфлікту, зосередження на рішенні, а не на обвинуваченні, виокремлення основного в розв'язанні конфлікту, позитивне завершення конфлікту – це головне що має знати сьогодні кожен з нас аби убезпечити себе від стресів та негативів, щоб турбуватися про себе та своє ментальне здоров'я.

Володіючи знаннями щодо ефективного вирішення конфліктів, якість міжособистісного взаємодії підвищиться та сприятиме побудові здорових та конструктивних відносин.

Список використаних джерел:

1. Ващенко І. В. Аналіз впливу оцінки ситуації й оцінки опонента на стратегію вибору поведінки в конфлікті. *Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка*. Вип. 8. Серія: Психологічні науки. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2016. С. 7–15.
2. Гармонія. Детермінанти вибору стратегії поведінки у конфлікті.

Херсон: ХДУ, 2021. 33 с.

3. Котловий С. А. Конфліктні форми поведінки та причини їх виникнення в учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : Зб. наук. пр. Випуск 27. Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. С.122–128.

4. Curtis J. The 8 Factors that Influence How You Handle Conflict. *Conflict Resolution*, 2012. URL: <https://www.curtislaw.ca/conflict-resolution/the-8-factors-that-influence-how-you-handle-conflict/> (дата звернення: 22.01.2024)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРЯМОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Лебединцева В., магістр спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Сучасний стан розвитку вищої освіти характеризується підвищеною увагою до впровадження новітніх дидактичних технологій в освітній процес. Новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів спрямований на подолання невідповідності знань студентів запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам. Основним критерієм роботи закладу вищої освіти є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання їхніх теоретичних знань з умінням застосовувати їх на практиці, що актуалізує потребу пошуку ефективних форм і методів навчання, вдосконалення програм, навчальних планів, розроблення нових методик тощо.

У ЗВО лекція традиційно посідає одне з найбільш важливих місць в освітньому процесі. Її головна дидактична мета розкрити основні положення теми, досягнення науки, з'ясувати невирішені проблеми, узагальнити досвід роботи, дати рекомендації щодо використання основних висновків за темами на практичних заняттях [11].

У педагогічних поглядах Г. Сковороди (1722–1794) відобразились основні напрями передової тогочасної педагогічної науки: гуманізм, демократизм, моральність, любов до Батьківщини і народу. Нарівні з лекціями, Сковорода високо цінував і розповіді, бесіди, розмови з учнями, за допомогою яких розкривав свої ідеали і моральні принципи. У XVIII–XIX століттях в університетах України лекція була єдиним методом викладання, і тільки в другій половині XIX століття набули поширення практичні та лабораторні заняття[12].

У посібнику «Методика викладання психології у вищій школі» [14] навчальна лекція витлумачується, як «логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочною та демонструванням дослідів». В. Ортинський зазначає, що необхідно виокремити низку загально дидактичних вимог до лекції у вищій школі.

По-перше, зміст лекції має відповідати робочій навчальній програмі, відображати найновіші досягнення науки, висвітлювати перспективи подальшого розвитку наукових пошуків.

По-друге, у лекції мають реалізовуватися вимоги загально дидактичних принципів навчання: науковості, систематичності і послідовності, свідомості, активності й самостійності, наочності, зв'язку змісту навчального матеріалу з професійною діяльністю, доступності, емоційності.

По-третє, потрібно забезпечити логічно доцільну структуру лекції відповідно до змісту навчального матеріалу.

По-четверте, лекція має сприяти активізації мисленнєвої діяльності студентів задля їх інтелектуального розвитку.

По-п'яте, у лекції доцільно виокремлювати певні компоненти змісту для самостійного опрацювання студентами з належним методичним забезпеченням.

Який би не був досвідчений науково-педагогічний працівник, він має завчасно підготувати новий текст лекції, постійно удосконалювати,

поліпшувати її, доповнювати, додавати новий матеріал, проєктувати перебіг, подумки тренуватися [17].

В. Нагорним та ін. [16] наведено ґрунтовний опис різноманітних інтерактивних лекцій. Інтерактивна лекція містить постановку навчальної мети, визначення актуальності теми, що вивчається, виклад навчального матеріалу за окремими питаннями, застосування міжпредметних зв'язків, визначення професійної спрямованості, відповіді на запитання студентів, підведення підсумків і т. ін. На відміну від традиційної, інтерактивна лекція зводить до мінімуму монолог викладача, а надає перевагу діалогу лектора і студента, під час якого студенти поступово набувають необхідних знань. Інтерактивна лекція має не суто інформаційний характер, а здебільшого проблемний і пошуковий. При цьому змінюється роль викладача: він не тільки викладає матеріал, але створює систему нової інформації і знань студентів шляхом активізації самостійної роботи студентів.

Л. Халецька звертає увагу на те, що педагогічним працівникам необхідно брати до уваги особливості сприймання інформації сучасним поколінням молоді. До них належить своєрідне «кліпове» мислення, сприйняття світу як низки мало пов'язаних подій і фактів. Сучасна молодь має можливість навчатися в інтернеті, швидко взаємодіє завдяки використанню соціальних мереж, живе в умовах інтенсивного інформаційного навантаження, проте проблемою є концентрація уваги, виокремлення головних аспектів інформаційного/ навчального матеріалу, встановлення взаємозв'язків, логіки подій, застосування системного підходу до процесів і явищ навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. *Алексюк А.* Педагогіка вищої школи: Курс лекцій. Модульне навчання. К.: УСДО, 1993.
2. *Бабич Н.Д.* Практична стилістика і культура української мови. К.: Вища школа, 2003. 386 с.

3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
4. Безуглий Д. Прийоми візуального подання навчальної інформації. Фізико-математична освіта. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. № 2(3). С. 7–15.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К., 1997. 375 с.
6. Експеримент. Наука: веб-сайт Режим доступу: <https://nauka.udpu.edu.ua/3-3-metodyka-ta-rezultaty-doslidno-eksperymentalnoji-roboty/>
7. Єрмаков С.В., Семенишена Р.В. Методи та прийоми організації ефективного засвоєння навчального матеріалу в процесі викладання лекцій. *Молодий вчений*. № 11 (38), 2016 р.
8. Кравцова І. А. Основи культури і техніки мовлення. Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ, 2013. 294 с.
9. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
10. Лекція // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А Л. 551 с.
11. Лекція. Вікіпедія: веб-сайт. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>
12. Мачинська Н.І., Стельмах С.С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
13. Мачинська Н.І., Стельмах С.С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
14. Методика викладання психології у вищій школі : [навч. посіб.] / Ю. Ю. Бойко-Бузиль, С. Л. Горбенко та ін. К. : Атіка, 2012. 272 с.
15. Методика викладання психології у вищій школі: курс лекцій для студентів спеціальності 053 «Психологія» ОС «Магістр» / укладачі Щербан Т.Д., Алмаші С.І. Мукачево : МДУ, 2017. 53 с.

16. Нагорний В. В. Інтерактивна лекція як сучасна форма викладання дисципліни у вищій школі / В. В. Нагорний, Н. О. Нагорна, Д. М. Сінченко. *Актуальні питання підготовки майбутніх фармацевтичних та медичних фахівців в умовах сучасної освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 15 лютого – 24 березня 2016. Житомир: КВНЗ «Житомирський базовий фармацевтичний коледж ім. Г.С. Протасевича», 2016. С. 187-189.

17. *Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи*. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ. ВЗАЄМОДОПОМОГА ТА САМОДОПОМОГА

Лебідь О.М., старша викладачка, кафедра методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін, студентка магістратури Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, майстер виробничого навчання Державного навчального закладу "Буцький політехнічний професійний ліцей"

В ситуації психічного травмування дорослих і дітей, пов'язаного з війною, має значення і психологічна безпека освітнього простору – атмосфера взаємоповаги, довіри та взаємодопомоги між учасниками освітнього процесу.[1]

Тобто, важливою тепер є фізична безпека, наявність укриттів для захисту, проте населення піддається психологічним травмам, і якість життя значно знижується.

Наше завдання зробити так, щоб люди не просто вижили, а і насолоджувались життям, не зважаючи ні на що. Система освіти має готувати спеціалістів, які допоможуть людям, що пережили воєнні події, були під

обстрілами, брали участь у воєнних діях або просто переживали на відносно безпечних територіях, проте їх психологічний стан залишає бажати кращого, сім'ям загиблих героїв. Це – спеціалісти сфери психології.

Як показує практика, повоєнна відбудова важча, аніж сама війна. Воєнні дії небезпечні тим, що є вірогідність втратити життя. А повоєнна відбудова буде дуже складна для тих, хто виживе. Герої повинні будуть отримати психологічну допомогу і підтримку, на яку вони заслуговують. Проте, це стосується навіть і тих, хто не був на фронті, так як воєнні дії травмують всіх. Наше завдання допомагати один одному, тому що в цьому і є наше власне благополуччя. Система освіти має посилено готувати спеціалістів у сфері психології, щоб захиститись від негативних тенденцій в суспільстві через воєнні дії.

Психологічна безпека в освітньому середовищі – це захист усіх учасників освітнього процесу від негативних впливів на їх емоційно-психологічний стан. В період війни можуть бути нові виклики, причини для «булінгу», конфлікти на фоні того, що ми втрачаємо близьких людей, або маємо родичів, які воюють на фронті, переселенці займають свої місця і шукають економічну нішу, створюючи конкуренцію серед місцевих. Все це впливає і на освітнє середовище. Сама система освіти потребує підтримки психологів, яких готує.

Під час стресу у людини в мозку активізуються лише функції, притаманні іншим представникам тваринного світу, такі як «атакуй», «втікай», «завмри», які дуже корисні у дикому світі, проте дуже заважають при розумовій діяльності. Виробіток в надмірній кількості гормонів, які мобілізують тіло людини до фізичної готовності, використання фізичної сили, таких як адреналін, гормон страху, гормон, який викликає лють, ніяк не корисно у суспільстві, де потребується здорове і адекватне мислення. Це все призводить до появи проблем із пам'яттю, увагою і навіть з'являється порушення мови.

У момент сильного страху чи загрози життю у людини часто (проте не завжди) робота когнітивних функцій кори головного мозку (неокортекс), значно ускладнена або зовсім недоступна. [2]

Якщо такий страх чи загроза життю впливає на людину тривалий час, про адекватне сприйняття світу говорити важко. Тому підтримка один одного дуже важлива в даний час, і не обійтись без допомоги психолога.

Окрім порушень у сприйнятті світу і контролю над своєю поведінкою, від тривалого стресу у людини загострюється почуття страху, погіршення настрою. Тривалий стрес знижує здатність людини до соціалізації. Люди конфліктують, втрачають друзів. І це замкнуте коло, тому, що саме наявність друзів захищає нас від самознищення, яке з'являється через тривалий стрес. Допомога ззовні під час такого явища може бути єдиний вихід, тому так актуально тепер готувати психологів зі спеціалізацією роботи у воєнний час.

Довготривалий травматичний стрес може погіршити фізичний стан організму людини, що може призвести до зниження імунітету, фізичних проблем, таких як біль у м'язах та суглобах, головні болі, проблеми зі сном, збільшення ризику розвитку хвороб серця, діабету, проблем зі здоров'ям печінки та інші хронічні захворювання, а також до зниження продуктивності та працездатності. [2]

А як же бути самим психологам в даній ситуації? Важливо вчасно відпочивати, іти у відпустку, навіть у час війни давати собі час відновлюватись, тому що ми не зможемо допомогти постраждалим, якщо нас вистачить на декілька місяців.

Під час виконання професійних обов'язків і завдань, представники і представниці професій, що допомагають, можуть піддаватися травматизації. У таких випадках фахівець чи фахівчиня відчуває подвійне психофізіологічне навантаження. Для ефективного функціонування необхідно знизити вплив стресових подій, повернути почуття контролю над тілом, водночас бути максимально ефективним/ефективною професійно. [2]

На прикладі учителів пострадянського періоду, які не звертаються до психолога, хоча це прописано у нормативних документах: вони вигорають і якість навчання значно знижується, рівень життя самих учителів та дітей, яким часто не вистачає уваги батьків, проте такі батьки часто вимагають від учителів

виконувати багато виховної роботи у школі. Те саме стосується і психологів, які допомагають нам триматись у складні часи воєнних дій та повоєнної відбудови. Вони потребують допомоги та відпочинку.

Для людини може бути складно починати самодопомогу. Проте цей процес, як заняття спортом, певна робота, має особливість: її легше виконувати, якщо починати з маленьких кроків. Також дієвим є метод навантаження, при якому людина не виконує певну норму, поступово збільшуючи її, а виконує ту норму, яка по її відчуттям буде достатньою на сьогодні. Тобто в попередній день це навантаження може бути меншим, ніж в наступний (хвилями). При цьому треба прислухатись до свого тіла, що саме воно потребує в даний момент. Такий самоаналіз дуже корисний для людини, яка хоче собі допомогти.

При самодопомозі для психологів, що допомагають людям, які пережили складні ситуації, так і для самих таких людей, відбуваються дихальні вправи, гімнастика, фізичне навантаження. Самодопомога не завжди актуальна, і ми маємо звертатись по допомогу. Коли саме ми перестаємо контролювати ситуацію, ми не здатні адекватно оцінити. Безперечно, коли погіршується фізичний стан – це ознака того, що ми потребуємо допомоги ззовні. Лікувати потрібно не лише симптоматику – фізичні проблеми таблетками, а перш за все психологічний стан, який викликає дані проблеми.

У 1979 році ізраїльський американський соціолог Аарон Антоновський уперше сформулював теорію «салютогенезу», провівши в Ізраїлі експеримент з жінками, які пережили нацистські концтабори Другої світової війни. [2]

Салютогенний підхід – це вирішення проблем, при якому у людини шукають не проблеми, а сильні сторони.

При патогенному підході взаємодія з людиною, яка зазнала впливу травматичної події, спрямована на пошук у неї будь-яких порушень і відповідей на запитання: «Що з людиною не так?» Отже, патогенний підхід протилежний салютогенному, при якому взаємодія спрямована на пошук відповіді на запитання «Що з людиною так?» [2]

Соціальні педагоги, який готує та перекваліфіковує система освіти мають

відповідати рівню, при якому будуть виконуватись наступні функції: визначення потреб, індивідуальних особливостей та рівня батьківської уваги; оцінка рівня соціалізації учасника навчального процесу; профілактична діяльність від проблем в період війни; стимуляція до розвитку, допомога тим, хто потребує більше уваги від суспільства, вразливим категоріям; соціальна адаптація тих, хто переміщується на нове місце перебування; захист від загроз, які можуть обмежувати права дітей, студентів у закладі освіти, та, в межах компетенції, за його межами; виявлення ознак домашнього насильства.

Важливою функцією соціального педагога в період війни в закладах освіти є соціально-педагогічна допомога дітям внутрішньо-переміщених осіб, із сімей учасників АТО (ООС), військових ЗСУ, постраждалим у військових конфліктах, дітям та сім'ям, які були переміщені (ВПО) та постраждали від воєнних дій. [3]

Отже, у період війни всі жителі потребують психологічної допомоги. Взаємодопомога – кращий захист від морального знищення нації. Триматися разом, вчасно звертатись до фахівців, забезпечувати підготовку фахівців, а також взаємопідтримка фахівцями психології один одного є однією із способів збереження адекватності, психологічного здоров'я у такий складний час.

Список використаних джерел

1. Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. П. Гопкало, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, М. В. Саврасов, І. І. Ткачук; за наук. ред. Н. В. Лунченко, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 111 с.

2. Макієнко Н., Гершанов О. Шлях до зцілення: основи роботи з наслідками травматичних подій. URL: https://drive.google.com/file/d/1Yd18xY8Vw0ECAOJ7T_g_32pHHgP_zuB1/view (Дата доступу: 08.05.2024).

3. Мельничук В. Основні напрямки роботи соціального педагога закладу освіти у військовий час. 26 грудня 2023 року. URL: <https://drive.google.com/file/d/10sK2bL7vMGd2yqkwtOBu0fievSKTnmtu/view> (Дата доступу: 08.05.2024).

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА СТАБІЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Лівінська Н.М., здобувачка вищої освіти II курсу спеціальності 053
«Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
практичний психолог ЗДО (ясла-садок) «Світанок» та ЦДЮТ Рокитнянської
ТГ Білоцерківського району*

Сучасний розвиток Української держави, суспільно-політичні та соціально-економічні трансформації, що відбуваються в ній під впливом неоднозначних реалій сьогодення, зумовили кардинальні зміни і в соціально-психологічній сфері її буття. Утвердження прогресивних демократичних норм суспільного життя висуває нові вимоги до психологічного, інтелектуального, соціального й духовного розвитку дитини, її підготовки до освітнього процесу і життєдіяльності.

Складність і багатогранність функціонування сучасного суспільства та зростання його системних змін надають особливої актуальності розвитку здібностей, емоційного інтелекту людини для ефективної самореалізації та успішного виконання соціальних функцій, забезпечити формування яких повинна система освіти відповідно до положень законів України «Про освіту» «Про загальну середню освіту» та інших законодавчих і нормативно-правових документів.

Реформування сучасної української школи, садочка вимагає зосередження їх діяльності на виробленні у здобувачів освіти життєво

важливих компетентностей, необхідних для успішної реалізації себе в суспільстві як особистості, фахівця та громадянина.

У Концепції «Нова українська школа» (2016) та Державному стандарті дошкільної освіти, початкової освіти (2018) такими ключовими компетентностями старших дошкільників і молодших школярів з-поміж інших визначені вміння творити, висловлювати власну думку, виявляти ініціативу, логічно обґрунтовувати власну позицію, конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, вміло оцінювати ризики та приймати рішення, співпрацювати з іншими, критично та системно мислити і адекватно діяти в будь-яких життєвих ситуаціях.

При цьому роль емоційного інтелекту в освітньому процесі початкової ланки освіти посилюється, необхідним стає розвиток емоцій молодших школярів, вміння виражати, керувати власними емоціями, розуміти емоційний стан інших людей. У зв'язку з цим важливого значення набуває визначення чинників, які впливають на розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти початкових класів в освітньому та соціокультурному просторі нової української школи. Емоційний інтелект молодших школярів лежить в основі інтересу до власних емоцій і емоційних переживань іншого, визначає ціннісне ставлення до внутрішнього світу. Розвинений емоційний інтелект у молодших школярів забезпечує рефлексивний аналіз емоцій, регулює психологічні стани особистості, підвищує емоційну стійкість, опосередкує якість міжособистісних стосунків.

Виклики сучасного світу зумовили розроблення Концептуальних засад реформування початкової освіти в Україні, що мали забезпечити успішність дитини в навчанні, у взаєминах з іншими людьми та в дорослому професійному становленні. Відтак виникла необхідність створити такі способи взаємодії педагога та здобувачів початкової ланки середньої освіти, що забезпечили б реалізацію загального спрямування змісту освіти на формування високорозвиненої успішної особистості й щасливої людини.

Як з'ясувалося, за успішність людини в житті найбільше відповідає емоційний інтелект, особливості якого дослідили й описали психологи та фізіологи. Тож відбулася інтеграція міжнаукових знань в питанні становлення та розвитку емоційного інтелекту з проникненням в педагогіку різноманітних психологічних та терапевтичних методів.

Водночас вивчення особливостей застосування засобів інтерактивних технологій для розвитку емоційного інтелекту старших дошкільників та здобувачів освіти початкових класів, а особливо стабілізації емоцій потребує належної уваги, особливо в умовах сьогодення.

Широке залучення до освітнього процесу нетрадиційних методів навчання, зосередженість науковців та практиків різних галузей на досягненні спільного результату засвідчило важливість та актуальність проблеми розвитку та формування емоційного інтелекту дитини та нагальність потреби її розв'язання для сучасного суспільства.

Таким чином, залучення старших дошкільників, молодших школярів до інтерактивної діяльності сприяє в них вихованню зібраності, толерантності, цілеспрямованості, формуванню вмінь співпереживати, створює в них відповідний емоційний настрій, розкріпачує їх, підвищує впевненість в собі. Інтерактивні вправи сприяють умінню дітей виплеснути накопичену енергію, передати своє бачення світу, вільно виразити свої думки й відчуття, розбудити фантазію. Залучення дітей до діяльності вищевказаного виду сприяє також формуванню в них умінь розпізнавати емоції інших та керувати власними емоціями, співпереживати іншим людям, радіючи приємним подіям в їх житті та сумуючи через їхні негаразди, поважно ставитися до будь-якої людини та сприймати її разом зі всіма її перевагами та недоліками, виражати свої потреби та почуття за допомогою вербальних і невербальним засобів, а також узгоджувати свої дії з іншими людьми.

Певний методичний інструментарій для розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра засобами інтерактивних технологій може

використовуватися психологами, вчителями початкової школи, адміністрацією школи, а також працівниками в системі підготовки й перепідготовки педагогічних кадрів.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О., Мєдінцев В. О. (2010) «Особистість» як категорія і як поняття. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т. XII. Ч. 5. С. 27–35.
2. Бібік Н. М. (2010) Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. № 9. С. 1–4.
3. Бреус Ю. В. (2015) *Емоційний інтелект як чинник професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій у вищих навчальних закладах*. Київ, ун-т імені Б. Грінченка. К., 20 с.
4. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / [уклад. і голов. ред. О. Єрошенко]. Київ: «Глорія», 2012.
5. Гаврилькевич В. К. (2008) Емоційна саморегуляція: систематизація базових понять на підставі їх семантико-етимологічного аналізу. *Актуальні проблеми психології* [за ред. акад. С. Д. Максименка]. К.: Главник, Т. Х. Ч. 5. С. 108–115.
6. Гоулман Д. (2011) *Емоційний інтелект* / Пер. с англ. А.П. Исаєвої. К. : АСТ: Астрель, 478 с.
7. Житарюк В. І. (2008) Емоційний інтелект як передумова розвитку моральності дітей молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12 : Психологічні науки*. № 23 (47). С. 83–89.
8. Милославська О.В. (2011) *Емоційний інтелект як складова комунікативної компетентності студентів*. Монографія. Х., 219 с.

9. Москальова В. (2014) Сутність інтелекту, мислення, мовлення, свідомості як психофункціональних данностей. *Психологія і суспільство*. № 4 (58). С. 114–131.
10. Носенко Е.Л., Аршава І.Ф., Кутовий К.П. (2011) *Форми відображеної оцінки емоційної стійкості та емоційної розумності людини*. Д.: Вид-во «Інновація», 178 с.
11. Рибалка В. В. (2010) Особистісний підхід у дослідженні інтелекту обдарованої молоді. *Матеріали семінару «Інтелект і особистість» та круглого столу «Структура особистості дитини у віковому вимірі», 27квітня 2010 р.* / Ін-т обдарованої дитини НАПН України. К. : ТОВ «Інфосистеми», 64 с.
12. Собченко О.М. (2010) Здібності у структурі емоційного інтелекту як фактор формування особистості. *Наука. Релігія. Суспільство*, № 4., С.84-87.
13. Четверик-Бурчак А. Г. (2013) Емоційний інтелект як чинник успішності вирішення головних життєвих завдань. *Психолінгвістика*. Вип.14. С. 163–184.
14. Шпак М. М. (2017) Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів у контексті освітнього середовища. *Психологічна освіта в Україні : традиції, сучасність та перспективи : матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції з міжнародною участю (Київ, 21–22 квітня 2017 р.)* / За ред. І. В. Данилюка. К. : Логос, С. 304–306.
15. Шпак М. М. (2011) Теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену емоційного інтелекту особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка; ред. кол.: В. І.Судаков (та ін.)*. К.: Логос,. Т. 1. С.192-199.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Месянець В.В., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Війна в Україні кинула безпрецедентний виклик системі освіти, особливо в рамках інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Забезпечення психологічної підтримки та безпеки таких дітей в умовах воєнних дій є нагальною потребою та пріоритетним завданням для освітян, психологів та фахівців з інклюзивної освіти. Важливим завданням є розробка та впровадження комплексних заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу війни на дошкільнят з ООП. Такі заходи повинні сприяти створенню безпечного та підтримуючого середовища, яке б стимулювало всебічний розвиток дітей.

Психологічна підтримка є ключовою складовою для забезпечення благополуччя та стійкості дітей з ООП в умовах воєнного конфлікту. Діти з порушеннями розвитку, інвалідністю або хронічними захворюваннями є однією з найбільш вразливих категорій населення під час війни. Вони можуть зазнавати додаткового психологічного стресу, травми та порушень емоційного стану, що може ще більше ускладнити їхні труднощі з навчанням та розвитком. Тому необхідно застосовувати комплексний підхід до психологічної підтримки, який охоплює як індивідуальну, так і групову роботу з дітьми, а також залучення батьків та педагогів.

Діти з ООП є однією з найбільш вразливих категорій населення під час війни. Дослідники наголошують, що особливо вразливими в умовах воєнних жахів є дошкільнята з вадами розумового розвитку. Вони стикаються з численними психологічними травмами та стресами, переживаючи інтенсивні

стани тривоги, страху, переляку від вибухів, не завжди розуміючи необхідність невідкладної евакуації до безпечних місць, можуть реагувати істеричними станами на звуки повітряних сирен, перебувають у стані постійного стресу та емоційного напруження [1, с. 193]. Воєнні дії критично обмежують права дітей, гарантовані Конвенцією про права дитини [2], ратифікованою Україною. Дітей позбавлено фундаментальних прав на безпечне середовище, доступ до освіти, охорону здоров'я та всебічний розвиток, що є порушенням їхніх основоположних свобод і потреб.

Інклюзивно-ресурсні центри відіграють важливу роль у забезпеченні підтримки та супроводу дітей з ООП в умовах війни. Такі заклади є опорними пунктами для надання комплексної допомоги, консультування батьків, розробки індивідуальних програм навчання та реабілітації [3, с. 50]. В період воєнних дій інклюзивно-ресурсні центри мають адаптувати свою діяльність до нових викликів, налагоджуючи дистанційні форми роботи, забезпечуючи психологічну підтримку та координуючи зусилля з закладами освіти щодо створення безпечних умов для дітей з ООП.

Створення безпечного та підтримуючого середовища є першочерговим завданням. На наш погляд, даний крок передбачає забезпечення фізичної та психологічної безпеки дітей, створення «безпечних зон» у закладах освіти, де діти можуть відчувати себе захищеними та спокійними. Важливо також забезпечити індивідуальну психологічну підтримку, включаючи консультації, терапію та арт-терапію, що враховуватимуть специфічні потреби та особливості розвитку кожної дитини з особливими освітніми потребами. Звернення до таких форм психологічної допомоги має відбуватися відповідно до індивідуальних потреб та контекстуальних обставин розвитку дитини.

Важливою складовою психологічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах воєнного часу є групова робота. Її організують у формі групових занять, тренінгів та ігрових сесій, які спрямовані на розвиток соціальних навичок, емоційної стійкості та подолання наслідків травми. Залучення батьків та педагогів шляхом надання консультацій

та тренінгів щодо ефективної взаємодії з дітьми з ООП в умовах воєнного часу, розвитку їхніх навичок психологічної підтримки та створення безпечного середовища є невід'ємною частиною комплексного підходу.

Забезпечення фізичної безпеки дітей дошкільного віку з ООП під час воєнних дій також є пріоритетом. Необхідно розробити та впровадити чіткі процедури евакуації, укриття та надання першої допомоги у закладах дошкільної освіти. Підготовка персоналу шляхом проведення навчань та тренінгів для педагогів та працівників закладів дошкільної освіти щодо дій в умовах воєнних загроз, надання першої допомоги, евакуації дітей з ООП з урахуванням їхніх особливих потреб є критично важливою.

Облаштування безпечних зон, таких як укриття та бомбосховища, адаптованих для потреб дітей з ООП, з необхідними засобами першої допомоги та забезпечення базових потреб, також має велике значення. На наш погляд, для кожної дитини з ООП необхідно розробити індивідуальний план евакуації, який враховує її специфічні потреби, можливості пересування, необхідність додаткової допомоги тощо.

Ефективна взаємодія з дітьми з ООП в умовах воєнного часу потребує комплексного підходу, який охоплює залучення батьків та педагогів. Такий напрям передбачає надання консультацій та тренінгів, спрямованих на розвиток навичок психологічної підтримки та створення безпечного середовища.

Співпраця з батьками та місцевими органами влади відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки дітей з ООП. Залучення батьків до процесу планування та реалізації заходів з безпеки, а також тісна взаємодія з місцевими органами влади, службами порятунку та медичними установами дозволяють:

- створити скоординовану систему реагування на випадки виникнення реальних загроз;
- забезпечити швидке та ефективне надання допомоги дітям з ООП у надзвичайних ситуаціях;
- зменшити рівень стресу та тривоги у дітей з ООП та їхніх батьків;

– сприяти створенню сприятливого середовища для навчання та розвитку дітей з ООП.

Таким чином, забезпечення психологічної підтримки та безпеки дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах воєнних дій є складним, але критично важливим завданням. Комплексний підхід, що охоплює індивідуальну та групову роботу з дітьми, залучення батьків та педагогів, а також ретельне планування та реалізацію заходів з безпеки, є ключем до мінімізації негативного впливу війни.

Список використаних джерел

1. Кричківська О., Хренова В., Гончар Н. Інклюзивне навчання в умовах воєнного стану. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 6(6). С. 188–197.

2. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 р. : станом на 16 листоп. 2023 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 15.05.2024).

3. Колбасова Х. Психологічний супровід навчання дітей з ООП за умов воєнного часу: на допомогу батькам та освітянам. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 7(9). С. 46–58.

АРТТЕРАПІЯ, ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ

Мороз О.С., здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАП України

«Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, фантазії, творчості» В. Сухомлинський.

На жаль, з кожним роком додається все більше таких ситуацій, як, наприклад політичні конфлікти, окупація територій, військові втручання,

вимушене переселення тощо, що викликають значні негативні емоції, в яких людина особливо потребує підтримки й допомоги.

Несформована дитяча психіка є більш вразливою, й потребує в значній мірі більшої уваги в складних життєвих обставинах. Тому, проблема захисту та підтримки психологічного здоров'я, профілактики негативних емоційних, зокрема засобами арттерапії, стає в даний час все більш актуальною.

Для психічного здоров'я дітей необхідна збалансованість позитивних і негативних емоцій, що забезпечує підтримання душевної рівноваги та життєствердної поведінки. Порушення емоційного балансу сприяє виникненню емоційних розладів, що призводять до відхилення в розвитку особистості дитини, до порушення у неї соціальних контактів.

Виховання емоційно-зрілої особистості її переживань почуттів, починаючи з перших років життя, залишається важливим завданням батьків і педагогів, оскільки емоційне ставлення до навколишнього світу зумовлює цілі, на досягнення яких будуть використані набуті дитиною знання та вміння.

Діти, порівняно з дорослими, більш спонтанні, але менше здатні до рефлексії своїх почуттів та поведінки. Художній метафоричний образ це посередник між внутрішнім світом дитини та оточуючою реальністю. Через образи відбувається встановлення зв'язку з глибинним підсвідомим. Тому застосування арттерапії у дітей має особливо позитивний вплив. Практично кожна дитина може брати участь в таких заняттях. Не потрібно мати спеціальні здібності або навички, це - засіб вільного самовираження й самопізнання.

Проблема емоційного самопочуття дітей у сім'ї та шкільній установі є однією з найактуальніших, тому що позитивний емоційний стан належить до найважливіших умов розвитку особистості. Оскільки дітям буває доволі складно вербалізувати емоції, знайти адекватний спосіб зняття емоційної напруги, виходу агресії - їм легше це зробити в процесі творчого процесу, гри. Зважаючи, що заняття малюванням, ліпленням, гра ляльками - є «природнім» середовищем для дітей, засоби арттерапії дуже успішно можуть бути використані для досягнення цілей впливу на емоційну сферу. Дитина на таких

заняттях почуває себе зазвичай розкуто, бо займається звичною для неї справою (створення малюнка, ліплення фігурок з пластиліну, прослуховування казок, гра з піском та ін.) або навички, це - засіб вільного самовираження й самопізнання.

Методика арттерапії ґрунтується на переконанні, що внутрішнє «Я» дитини відтворюється у візуальних образах щоразу, коли вона займається художньо-творчою діяльністю, не надто розмірковуючи над результатами своєї праці, тобто - спонтанно (на відміну від ретельно організованої навчальної діяльності).

Образи, що виникають в уяві під час процесу малювання, ліплення здатні допомогти дітям виявити та передати досить безпечним способом усі ті пригнічені почуття, думки, прагнення та бажання, що вони приховують десь глибоко в душі.

Метод арттерапії є сучасною та ефективною технікою у системі психокорекційних заходів, адже вона немає протипоказань.

Арттерапія не вимагає від дитини наявності високого інтелектуального чи комунікативного потенціалу, а її основною метою є гармонізація та розвиток особистості через самовираження. Різноманітність видів терапії мистецтвом робить її доступною для дітей різного віку, навіть молодших дошкільників. Як метод психолого-педагогічної роботи арттерапія займає особливу роль у корекції емоційних порушень, що дає можливість невербального вираження почуттів, дозволяє опрацювати проблеми на символічному рівні, використовуючи мову метафори.

Сутність арттерапії полягає в терапевтичному і корекційному впливові мистецтва на суб'єкт і проявляється в реконструюванні психотравмуючої ситуації за допомогою художньо-творчої діяльності, виведенні переживань, пов'язаних з нею, в зовнішню форму через продукт художньої діяльності, а також створенні нових позитивних переживань, в народженні креативних здібностей і способів їх задоволення.

Регулятивна функція терапії мистецтвом дозволяє зняти нервово-психічне напруження, регулювати психосоматичні процеси, корегувати емоційно-вольовими процесами, модулювати позитивні психоемоційні стани.

Комунікативно-рефлексивна функція забезпечує корекцію порушень спілкування, формування адекватної міжособистісної поведінки, самооцінки, покращує процес соціалізації дитини. У процесі арттерапії задовольняється актуальна потреба дитини у визнанні, позитивній увазі, відчутті власної успішності та значущості, розвиваються компенсаторні можливості. Звільняється психологічна енергія, що використовується дитиною на неефективне напруження. Дитина починає відчувати себеспокійно, розслаблено, а психологічний захист у вигляді негативізму, агресії поступається місцем творчості. Через мистецтво дошкільники на практиці отримують позитивне розуміння про себе.

Варіативність методу дозволяє зробити процес арттерапії унікальними надає дитині великі можливості для самовираження, моделювання поведінкових реакцій, закріплення нових навичок спілкування, висловлювання своїх негативних емоцій соціально-прийнятним способом, з міцнення свого психологічного здоров'я. Таким чином, можна стверджувати, що арттерапія є активно еволюціонуючим напрямом, що змінюється, в лікувальній, соціальній і педагогічній роботі. Така терапія допомагає вирішити конфлікти та досягти гармонії в собі, навчає фантазувати і уявляти.

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Муляр М.С., здобувачка вищої освіти II курсу, групи ПС-23-13-ЗМ
спеціальність 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Проблема дослідження булінгу серед дітей підліткового віку є особливо актуальною у сучасному підлітковому середовищі. По перше – діти не завжди

говорять дорослим про знуцання однолітків. По друге – найчастішими стратегіями поведінки батьків постраждалих є уникнення і ігнорування проблеми. В одному випадку батьки намагаються перевести дитину в інший колектив, а в іншому залишають все як є, бо вважають булінг нормальним проявом дитячої поведінки. По третє – працівники освітніх закладів часто ігнорують або замовчують прояви булінгу, оскільки це може зашкодити репутації як їх власній, так і репутації закладу освіти.

Проблема булінгу в освітньому середовищі залишається актуальною попри те, що про неї постійно говорять. Але заклад освіти має бути безпечним простором для всіх учасників освітнього процесу. Створення такого середовища вимагає не лише академічного успіху, а й забезпечення фізичного комфорту, сприятливого соціального та психологічного клімату.

Проблема булінгу, як психологічна, була окреслена ще в 70-80-х роках минулого століття у Швеції, потім в Німеччині, Польщі та інших країнах Європи.

Наразі проблему насильства та булінгу в освітньому середовищі вивчають такі українські вчені як Ю.Б. Савельєв, М. Дмитренко, О. Лавриненко, В. Панок, В. Синьов та інші. Заслужують уваги публікації О. Барліт, А. Барліт, А. Король.[3, с. 15].

Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) – це форма психічного насильства у вигляді утиску, дискримінації, цькування, травлі, бойкоту, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи. Цей термін означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного та психічного) з боку дитини або групи до іншої дитини або інших дітей, які не здатні захистити себе в даній ситуації.[2, с. 24]

Булінг – глобальне і масове явище, у якого багато облич, але основні:

- словесне знуцання;
- фізичне знуцання;
- соціальне виключення чи ізоляція;
- брехня та неправдиві чутки;

- вилучення або пошкодження грошей чи інших речей;
- расові знущання;
- сексуальні знущання;
- кібер-знущання.

Мотивацією до булінгу стають заздрість, помста, відчуття неприязні до жертви, прагнення підкорювати собі, боротьба за лідерство, потреба у підпорядкуванні лідерові або нейтралізації суперника; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитися до них; агресивність і віктимність; наявність у дитини-жертви психічних і фізичних вад; відсутність предметного дозвілля; бажання принизити заради задоволення, розваги чи самоствердження; потреба у самоствердженні та навіть у задоволенні садистських потреб окремих осіб. Булінг також може виникати як компенсація за невдачі у навчанні, суспільному житті, а також від тиску та жорстокого поводження батьків чи інших дорослих, при недостатній увазі з боку дорослих тощо; як крайня міра, коли учень вичерпав всі інші можливості для задоволення своїх потреб, і у випадках, коли учні протестують проти певних правил, виражаючи невдоволення, прагнучи зруйнувати дещо в своєму оточенні. Булінг у шкільному середовищі може виникати і тоді, коли відбувається боротьба між учнями за вищий статус у груповій ієрархії, задоволення своїх соціальних потреб та як інструмент маніпулювання та контролю учнем свого мікросоціуму.[1, с. 42]

Зазвичай жертвами шкільного булінгу стають діти, які мають:

- фізичні недоліки: носять окуляри, діти зі зниженим слухом, із порушеннями опорно-рухового апарату; діти, які фізично слабші за своїх однолітків; мають надто низький або надто високий зріст;
- особливості поведінки: замкнуті, відсторонені, тривожні, імпульсивні, плаксиві, нещасливі, діти з проблемних сімей та діти із заниженою самооцінкою;
- особливості зовнішності: руде волосся, ластовиння, клаповухість, криві ноги, особливості форми голови, надмірну чи наднизьку вагу тіла;

- недостатньо розвинені соціальні навички: не вміють спілкуватись з однолітками, часто не мають друзів, перебувають під надмірною гіперопікою батьків, не впевнені у собі, відчувають беззахисність;

- відчувають страх перед школою: мають негативне ставлення до школи внаслідок неуспішності у навчанні, підвищену тривожність та невпевненість, страх відвідування окремих навчальних предметів;

- відсутність досвіду життя в колективі: домашні діти, що не відвідували дитячий садок, мають нерозвиненість комунікативних навичок;

- хвороби: епілепсія, енурез, заїкання, дислалія (порушення вимови), дисграфія (порушення письма), дислексія (порушення читання);

Жертви булінгу переживають важкі емоції – почуття приниження і сором, страх, розпач і злість. Булінг вкрай негативно впливає на соціалізацію жертви, спричиняючи:

- неадекватне сприймання себе – занижену самооцінку, комплекс неповноцінності, беззахисність;

- негативне сприйняття однолітків – відсторонення від спілкування, самотність, часті прогули у школі;

- неадекватне сприймання реальності – підвищену тривожність, різноманітні фобії, неврози;

- девіантну поведінку – схильність до правопорушень, суїцидальні наміри, формування алкогольної, тютюнової чи наркотичної залежності.

Профілактика шкільного насильства – це довготривалий процес, спрямований на запобігання негативному впливу чинників, що впливають на формування насильства в освітньому середовищі. Система профілактичних заходів спрямована на формування адекватної самооцінки, комунікативних навичок конструктивної взаємодії, розвиток емоційної саморегуляції, зміну соціального статусу в класі, зменшення проявів агресії та зниження рівня тривожності.

Для здійснення превентивної діяльності та вирішення ситуації насильства чи булінгу важливо застосовувати командний підхід (класний керівник,

практичний психолог, соціальний педагог, інші спеціалісти за потребою), працювати не лише з дитиною, яка стала жертвою, чи з переслідувачем, але й з усім класом.

Остаточне вирішення проблеми булінгу може бути досягнуте завдяки розробці та впровадженню в теорію та практику освітньо-виховних закладів більш результативних програм з профілактики булінгу, на основі існуючих та апробованих у різних країнах світу з урахуванням національної специфіки. Подолання, принаймні, мінімізація проблеми булінгу в освітньому середовищі пов'язана з рішеннями на різних рівнях: на рівні держави – підтримка освітньо-виховних програм, на рівні школи – введення правил, статутів; на рівні класів – створення умов для ефективного спілкування і взаємодії дітей; на рівні індивідуальної поведінки вчителя – уважність щодо взаємодії дітей і власне позитивне ставлення до них.

Список використаних джерел

1. Барліт О.О. Соціально-педагогічна та психологічна проблема булінгу в освітньому середовищі. Запоріжжя : Олекс, 2016. 52 С.
2. Насильство. Булінг. Проблема в запитаннях та відповідях [Текст] І.І. Дорожко, О.Є. Малихіна, Л.В. Туріщева. Х. : ВГ «Основа», 2019. 144 С.
3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 С.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ЯК ЧИННИК МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ

Нагорна І.Г., магістр спеціальність 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Поняття «емоційний інтелект» (emotional intelligence, EQ) було вперше введено в 1990 р. американськими психологами Дж. Майером та П. Саловеем, які описували емоційний інтелект як різновид соціального інтелекту, що зачіпає здатність індивіда відстежувати свої та чужі емоції та почуття [7 с. 396].

Ізраїльський психолог Р. Бар-Он, який ввів в науковий обіг аббревіатуру EQ («емоційний коефіцієнт»), визначає емоційний інтелект як «набір когнітивних здібностей, компетенцій та навичок, які впливають на здатність людини справлятися з викликами та тиском оточуючого середовища» [4 с. 14].

Простіше визначення емоційного інтелекту зводиться, за словами Є. Карпенко, до такого: це «інтелектуальне використання емоцій чи низки компетенцій, чи здібностей, які проявляються в тому, наскільки людина знає себе, керує собою, знає інших і керує своїми відносинами з іншими» [2 с. 52].

Висвітлюючи цю тему з прикладної точки зору, має сенс говорити про емоційну компетентність, а не про емоційний інтелект. На думку Д. Гоулман, емоційна компетентність – це ніщо інше, як «соціальна компетентність чи навик відносин, тобто вміння налагоджувати стосунки з іншими людьми, таким чином, щоб це було вигідно для обох сторін» [5 с. 34].

Інтегрована концепція емоційного інтелекту пропонує великі можливості опису диспозиції особистості. Інакше кажучи, якщо компетенція – це «основна характеристика особистості, яка сприяє ефективній чи хорошій роботі», то емоційна компетенція – це здатність розпізнавати, розуміти і використовувати емоційну інформацію про себе чи інших, яка опосередковує ефективну чи хорошу роботу.

Емоційний інтелект сам по собі може і не бути надійним визначником

успішності в роботі, однак певний його рівень є основою для оволодіння конкретними компетенціями, які необхідні для досягнення успіху.

Розглянемо деякі сутнісні аспекти поняття «емоційний інтелект» з погляду психології та психофізіології. У загальному сенсі у психологічній науці зазначене поняття викликає неоднозначне ставлення, оскільки не відображає ту сутність феномена емоційного інтелекту, яку вкладає в нього традиційна психологія. Класична психологія приписує «емоціям функцію організатора нестереотипної цілеспрямованої поведінки» [1 с. 51].

Емоція має здатність до координації та поєднання низки одиничних процесів чутливості в цілеспрямований поведінковий акт. Тому не випадково останнім часом у психологічній літературі використовується термін «емоційне регулювання».

Н. Вітт розглядає емоційне регулювання у двох планах – «усвідомленому і неусвідомленому» [6 с. 140]. Усвідомлений рівень емоційної регуляції є результатом прояву стабільного емоційного ставлення людини до об'єктів і відображає індивідуальні особливості управління «зверху» (тобто самим суб'єктом) зовнішньою виразністю цього відношення та його флуктуацією, що викликаються раніше пережитими, і актуальними емоційними станами. Неусвідомлений рівень емоційної регуляції, зумовлений первинною упередженістю людини та її актуальними емоційними станами, що має безпосередню вираженість в емоційному забарвленні процесу результатів діяльності. Водночас, як справедливо зазначає К. Ізард, емоційна система рідко функціонує незалежно від інших систем – «деякі емоції чи комплекси емоцій практично завжди виявляються у взаємодії із перцептивною, когнітивною та руховою системами» [6 с. 140].

М. Ка де Врі виділяє три компоненти емоційного інтелекту, які формують емоційний потенціал: здатність активно слухати, розуміти невербальну комунікацію та адаптуватися до широкого спектру емоцій. Д. Гоулман виділяє чотири основні складові емоційного інтелекту: самосвідомість, самоконтроль, емпатія та навички відносин. Самоконтроль – це наслідок самосвідомості.

Людина, якій властива ця риса, здатна керувати емоціями (йдеться про зовнішні прояви емоцій). Навички відносин чи соціальна компетентність – це «вміння налагоджувати стосунки з іншими людьми в такий спосіб, щоб було вигідно обом учасникам комунікування» [5 с. 35].

Емпатія – ще одна складова емоційного інтелекту. Як зазначає Д. Гоулман, це здатність «вживання» в іншого. Якщо Ви здатні «встрибнути» в шкіру співрозмовника і краще, ніж він сам міг би це висловити, зрозуміти, чого він від Вас чекає, успіх забезпечений». Вчений емоційний інтелект називає інтелект успішності [5 с. 36].

Загалом у психології емоційний інтелект досліджено як компетентність, спрямовану на усвідомлення індивідом власних емоцій та емоцій оточуючих людей. Емоційна компетентність тлумачиться Н. Кулик та Л. Гільовою як «синтез знань та специфічних навичок в емоційній сфері, а також особистісних характеристик, що забезпечують людині можливість успішно справлятися з різними життєвими ситуаціями, самовдосконалюючись та самоактуалізуючись» [3 с. 80].

У наш час науковці (Н. Кулик, Л. Гільова) визначають чинники, які обумовлюють важливість наявності в особистості емоційного інтелекту. Науковці пов'язують успішність людини з розвитком сукупності здібностей:

- загальних, що забезпечують можливість орієнтуватися в оточуючому середовищі, адекватно його відображати, перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ, соціалізуватися: здатність розв'язувати завдання, приймати рішення, діяти адекватно в конкретній ситуації, передбачати;

- ментальних, які допомагають усвідомити та зрозуміти власні емоції та емоції інших людей: здібності адаптації до мінливих умов довкілля;

- емоційних, що гарантують ефективне управління емоційною сферою, створюють позитивні емоції, а також допомагають адекватно виявляти негативні почуття;

- адаптаційних, які керують емоціями в стресових ситуаціях: здатність людини відновлюватись після кризи;

– соціальних, що сприяють соціальній єдності та «згуртованості: здатність до співпереживання емоційного стану людей, які нас оточують, прийняття інших» [З с. 81].

Емоційний інтелект поєднує у собі здібності та вміння правильної диференціації різних емоцій, вміння викликати конкретні емоції, навички усвідомлення емоцій та певна система знань для аналізу та управління емоціями. Емоційний інтелект включає прояв емоційної поінформованості, навички контролю та управління власними емоціями, реалізацію самомотивації, прояв емпатії, вміння розпізнавати емоції оточуючих. Позицію емоційного інтелекту у структурі індивідуальності можна визначити на межі емоційного та інтелектуального, внутрішнього та зовнішнього. «Прикордонне» становище емоційного інтелекту дозволяє з високою точністю відчувати внутрішню і зовнішню реальність і сприяє відносній незалежності поведінки від безпосередньої ситуації. Найважливішою характеристикою рівня відображення є внутрішня мотивація емоційного реагування.

Список використаних джерел

1. Карпенко Є. Емоційний інтелект у дискурсі життєздійснення особистості: монографія. Дрогобич : Посвіт. 2020. 436 с.
2. Карпенко Є. В. Емоційний інтелект як фактор особистісного життєздійснення. *Психологічні перспективи*. 2017. Вип. 30. С. 50–63.
3. Кулик Н. А., Гільова Л. Л. Емоційний інтелект: аналіз сучасних західних досліджень. *Проблеми сучасної психології*. 2017. № 39. С. 79–90.
4. Bar-On R. Emotional intelligence inventory (EQ-i): Toronto, Canada, Multi-Health Systems, 1997. 300 p.
5. Goleman D. Emotional intelligence. New York : Bantam Books, 1995. 477 p.
6. How Efficient Are Emotional Intelligence Trainings: A Meta-Analysis. / Hodzic S., Scharfen J., Ripoll P. et al. *Emotion Review*. 2017. № 10(2). P. 138–148.

7. Mayer G. D., Salovey H., Caruso D. Models of Emotional Intelligence in R.G. Stenberg: Handbook of Human intelligence. 2nd ed. New York : Cambridge. P. 396–420.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наумович О.А., *магістр спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Майбутні психологи стикаються з необхідністю не лише засвоєння теоретичних знань, але й їхнього успішного застосування в практичній діяльності. Від їхньої мотивації до цієї діяльності залежить не лише їхній успіх як спеціалістів, але й якість психологічної допомоги, яку вони зможуть надати своїм клієнтам. Вивчення особливостей мотивації майбутніх психологів до практичної діяльності має велике значення в контексті підготовки майбутніх психологів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що вперше термін "мотивація" запровадив у науковий обіг А. Шопенгауер у статті "Чотири принципи достатньої причини" (1900–1910 рр.), після чого він активно застосовувався для пояснення поведінки людини спочатку психологами, соціологами, юристами, пізніше – економістами, фахівцями у сфері управління персоналом.

З того часу було багато спроб пояснити, що ж таке мотивація. Наприклад, у сучасному психологічному словнику термін "мотивація" пояснюється як "спонукання, що викликають активність організму та визначає її спрямованість". Серед інших поширених наукових підходів до визначення сутності поняття мотивації можна визначити наступні: С. Занюк визначає мотивацію як "сукупність спонукальних факторів, які визначають активність людини (мотиви, потреби, ситуативні фактори, що детермінують поведінку людини)", Грінберг і Берон (Greenberg і Baron, 2000) визначають мотивацію як «процес, який викликає,

спрямовує і формує людську поведінку щодо досягнення якоїсь мети».

Мотивація – сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх початок, спрямованість і активність; процес спонукання себе та інших до певної діяльності, спрямованої на досягнення особистих цілей або ж цілей організації.

Із зазначених описів поняття мотивації можна зробити висновок, що немає чіткої імплементації даного поняття. Саме на цьому підґрунті з плином часу виникає більше 50 теорій мотивації, які намагаються пояснити її сутність та значимість.

Серед найважливіших мотивів можна виділити мотивацію досягнення, мотивацію уникнення невдачі, мотив влади, мотив надання допомоги іншим (альтруїзм), агресивні мотиви поведінки та інші. Кожен з цих мотивів впливає на різні аспекти життя і може мати значний вплив на професійну діяльність.

Основним мотивом професійної праці має бути служіння іншим. Цей мотив насправді притаманний професійній роботі, «вбудованій», можна сказати. Кожен професіонал має певний досвід, який він застосовує для інших.

Велику роль у формуванні професійного спрямування майбутніх психологів відіграє навчальний процес. Враховуючи творчий характер подальшої професійної діяльності психолога, неможливо сподіватися на готові рецепти постановки задач або прийомів вирішення. Пошук місця роботи по закінченні навчання, успішне працевлаштування та професійне самовизначення також залежать від можливостей особистості та зусиль молодого спеціаліста. Важливим завданням вищої освіти окрім передачі знань та вмінь є формування особистості професіонала, сприяння її самоідентифікації з професією.

Мотивація професійної діяльності, або професійна мотивація, - це дія специфічних стимулів, що визначають вибір професії і тривале виконання обов'язків, пов'язаних з цією професією, або сукупність внутрішніх і зовнішніх сил, які спонукають людину до праці і надають цій діяльності спрямованість, орієнтовану на досягнення конкретних цілей. Як правило, мотивація до

професійної діяльності розвивається щонайменше в кілька етапів, кожен з яких характеризується своєю особливою структурою професійної мотивації .

К. Замфір виділяє три елементи структури мотивації праці :

1. Внутрішня мотивація (ВМ) - мотивація, яка виникає з потреб людини і безпосередньо пов'язана з процесами та результатами роботи, виконується без тиску і з задоволенням. 2. Зовнішня позитивна мотивація - включає мотивацію, яка лише опосередковано пов'язана з робочими процесами та результатами. «матеріальні стимули, кар'єрне зростання, визнання колег або колективу, престиж, заохочення, зарплати яких, на думку людини, вона повинна працювати більше». 3. Зовнішня негативна мотивація – включає ті ж самі мотиви, які безпосередньо не пов'язані з процесом або результатом роботи, але мають негативне емоційне забарвлення уникнення: покарання, критика, звинувачення, штрафи тощо.

Поняття мотивації є досить об'ємним поняттям і для його вивчення необхідний комплексний підхід. Мотивацію визначають як сукупність факторів, які зумовлюють поведінку і вчинки людини її спрямованість.

Найбільше значення при вивченні мотивації має мотивація досягнення успіху - такий різновид мотивації діяльності, що пов'язаний з потребами особистості досягати успіху та уникати невдач.

Формування позитивної професійної мотивації у майбутніх практичних психологів залежить від забезпечення певних психолого-педагогічних умов, що будуть сприяти підвищенню навчальної активності та впливатимуть на формування цілей і вибір шляхів їх досягнення.

Основні проблеми та спірні питання у дослідженні мотивації майбутніх психологів включають: взаємозв'язок між внутрішніми та зовнішніми факторами мотивації; роль особистісних особливостей у формуванні мотивації до професійної діяльності у галузі психології, ефективність різних стратегій мотивації для досягнення успіху у професійній діяльності психолога.

Список використаних джерел

1. Прищак М. Д. Психологія управління в організації: навч. посібник / М.Д. Прищак, О.Й. Лесько. [2-е вид., доп., перер.] Вінниця: ВНТУ, 2016. 150 с.
2. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
3. Завірюха В.В. Психологічні особливості розвитку мотивації досягнень у підлітковому віці. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип.18. С. 72-82.
4. Наполеон Гілл. Закон успіху. Надрозум. Урок перший. Закон успіху. Надрозум. Урок перший. пер. Світлани Вишневіської, 2021. URL: <https://uk.bookmate.com/reader/WKuixWSm?resource=book>
5. Сурякова М. В. Професійна кар'єра спеціалістів з продажу, об'єктивні та суб'єктивні складові. Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля : Випуск 1(7). Дніпро, 2014
6. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
7. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

ПСИХОДІАГНОСТИЧНА РОБОТА ПСИХОЛОГА

Нефедова О.Г., *магістр спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

На даний час перед практикуючими психологами в нашій країні особливо актуально постають питання діагностичної роботи для визначення поточного стану наших співвітчизників, які звертаються по психологічну допомогу.

До цього моменту фахівцями-психологами накопичено чималий обсяг різних методів діагностичної роботи психолога. Це достатньо потужний арсенал інструментів, що дозволяють зробити досить глибоке всебічне або конкретне обстеження особистості.

В найбільш загальному розумінні психодіагностика є наукою і практикою постановки психологічного діагнозу. Цей термін поширився у психіатрії після виходу книги Г. Роршаха «Психодіагностика» і досить швидко вийшов за межі медицини, а термін «діагноз» став розумітися як розпізнавання відхилення від нормального функціонування чи розвитку, визначення стану конкретного об'єкту (індивіда, малої групи, тієї чи іншої психічної функції в конкретній особі) [4, с. 10].

Психодіагностика – це розділ психології, який вивчає принципи, методичні прийоми і засоби побудови та застосування діагностичних процедур з метою виявлення значень деяких психологічних феноменів, що дозволяють встановити діагноз. Вона є як теоретичною дисципліною, так і сферою практичної діяльності психолога, займаючи проміжне положення серед наук, які вивчають психічні явища, являє собою сполучну ланку між загальною та прикладною психологією, а стосовно використовуваних методів виступає як загальна основа, яка поєднує всі сфери їхнього практичного застосування [4, с. 11].

Предметом психодіагностики є набір різного роду діагностичних методів, за допомогою яких виявляється психічна своєрідність людини, статистичні виміри динаміки зміни психічного статусу під впливом тих чи інших обставин і загальна теорія особистості, яку використовує психодіагностика [4, с. 11].

Мета сучасної психодіагностики – це фіксація в упорядкованому виді розходжень між людьми та групами людей, а її завданням в найбільш загальному вигляді є встановлення індивідуального ступеня виразності психічних властивостей та їхніх інтраіндивідуальних взаємозв'язків. Діагностична робота для психолога є не самоціллю, а основою для розробки рекомендацій з оптимізації психічного розвитку людини. Головне призначення

діагностики в практичній діяльності психолога полягає у глибокому вивченні внутрішнього світу конкретної людини. Практична психодіагностика є дуже складною і відповідальною областю професійної діяльності психологів, яка вимагає відповідної освіти та професійної майстерності [4, с. 11].

Головне призначення діагностики в практичній діяльності психолога полягає у глибокому вивченні внутрішнього світу конкретної людини [2, с. 5].

Таким чином основними функціями психодіагностики, на нашу думку, є:

–наукова – виявлення і обґрунтування закономірностей психологічних явищ;

–методична – озброєння практичних психологів-психодіагностів надійним інструментарієм психодіагностичної роботи;

–прогностична – формування прогнозу розвитку психічної діяльності досліджуваного індивіда або груп і виявлення на цій основі закономірностей перебігу досліджуваних психологічних явищ у подальшому.

Дуже важливо, щоб під час виконання психодіагностичних процедур, здійснюваних практичними психологами, застосовувалися методики, які повністю відповідають основним вимогам до психодіагностичного методу, а власне діяльність з практичної психодіагностики має відповідати професійним етичним принципам [1, С.10].

До основних задач психолога-діагноста слід віднести:

1. Психодіагностичне консультування – доведення отриманих результатів до обстежуваного або зацікавлених осіб з метою визначення оптимальних психологічних умов для розвитку індивідуальності, забезпечення психологічного комфорту.

2. Просвітницька – використання отриманих результатів для консультативної роботи з фахівцями суміжних галузей; з метою вдосконалення психологічної культури.

3. Експертна – визначення ефективності та обмежень формуючих, розвиваючих, коригувальних програм; діагностичних методик; розробок, наданих на психодіагностичну експертизу.

У сучасній психології не існує єдиного загальноприйнятого класифікатора методів, але в основному виділяють чотири групи методів дослідження [3]:

1. Організаційні методи: порівняльний метод, коли зіставляються різні групи за віком, за діяльністю тощо; лонгітюдний метод, який передбачає багаторазове обстеження одних і тих самих осіб, груп упродовж тривалого часу; комплексний метод, завдяки якому в дослідженні задіяні представники різних наук, що можуть вивчати таку саму ситуацію різними засобами, встановлювати зв'язки і залежність між явищами різного типу, наприклад, між фізіологічним, психологічним і соціальним розвитком особистості.

2. Емпіричні методи: спостереження і самоспостереження; експериментальні методи, психодіагностичні методи (тести, анкети, опитувальники, соціометрія, інтерв'ю, бесіда), аналіз продуктів діяльності, біографічні методи.

3. Методи опрацювання даних: кількісний – статистичний метод; якісний метод – це диференціація матеріалу за групами, аналіз.

4. Інтерпретаційні методи: генетичний метод – аналіз матеріалів у плані розвитку з виділенням окремих фаз, стадій, критичних моментів тощо; структурний метод, що встановлює структурні зв'язки між всіма характеристиками особистості.

Функції психолога-діагноста [5]:

1. Науково-методична – володіння сучасними теоретичними знаннями в галузі психології; загальними теоретико-методологічними і методичними принципами психодіагностичного дослідження.

2. Методична робота за визначенням діагностичних і прогностичних можливостей інструментарію.

3. Діагностична – організація і проведення психодіагностичних досліджень.

4. Прогностична –прогнозування індивідуального розвитку на основі отриманих даних.

До основних задач психолога-діагноста слід віднести:

4. Психодіагностичне консультування – доведення отриманих результатів до обстежуваного або зацікавлених осіб з метою визначення оптимальних психологічних умов для розвитку індивідуальності, забезпечення психологічного комфорту.

5. Просвітницька – використання отриманих результатів для консультативної роботи з фахівцями суміжних галузей; з метою вдосконалення психологічної культури.

6. Експертна – визначення ефективності та обмежень формуючих, розвиваючих, коригувальних програм; діагностичних методик; розробок, наданих на психодіагностичну експертизу.

Споживачі психодіагностичної інформації [5]:

а) фахівець-суміжник: для постановки непсихологічного діагнозу, формулювання адміністративного рішення; психолог повинен якісно виконати свою частину роботи, не несе відповідальності за подальші дії спеціаліста-суміжника.

б) психодіагност: для постановки психологічного діагнозу; втручання в ситуацію здійснюється фахівцем іншого профілю; психолог несе відповідальність тільки за точність діагнозу.

в) психодіагност або інший психолог:

– для постановки психологічного діагнозу; для розробки шляхів психологічного впливу; повна відповідальність психолога.

г) обстежуваний: в цілях саморозвитку, корекції поведінки тощо; відповідальність психолога за коректність даних, етичні аспекти діагнозу і частково за те, як цей діагноз буде використано клієнтом.

Під час проведення психодіагностичного обстеження будь-якої людини, в тому числі дітей, необхідне дотримання психологом низки морально-етичних норм [2]:

– Жодну людину не можна піддавати психологічному обстеженню проти її волі, за винятком особливих випадків судової або медичної практики,

оговорених законом.

– Перед проведенням психологічного тестування людину необхідно попередити про те, що в процесі дослідження вона мимоволі може видати таку інформацію про себе, свої думки і почуття, які сама не усвідомлює.

– Будь-яка людина, якщо це не заборонено законом, має право знати результати свого обстеження, а також те, де, ким і як вони можуть бути використані.

– Результати психологічного тестування надаються обстежуваному тим, хто проводив обстеження, у доступній для правильного розуміння формі.

– При проведенні психодіагностики неповнолітніх дітей їх батьки або особи, які їх замінюють, мають право знати результати обстеження дитини.

– Якщо тестування робиться з метою визначення рівня психологічного розвитку людини, у конкурсному доборі або при оформленні на роботу, то людина також має право знати не тільки мету тестування, але й те, ким і на якій основі про неї будуть робитися висновки за підсумками проведеного тестування.

– Основна відповідальність за належне застосування на практиці психодіагностичних методик лежить на психологах, особах та організаціях, які користуються ними [2, с. 51-52].

Список використаних джерел

1. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : [метод. рек.] / авт.-упор. : В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук ; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи. 2018. 106 с.

2. Литвиненко І.С., Прасол Д.В. Проективні малюнкові методики: Методичний посібник. Миколаїв : Вид-во «Арнекс», 2015. 160 с.

3. Моргун В. Ф. Основи психологічної діагностики: навч. посібник В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов. Київ : Слово, 2009. 464с.

4. Москальова А. С. Методи психодіагностики в навчально-виховному

процесі : Навч. посіб. 2014. 360 с.

5. Тема 1 Поняття про психодіагностику URL: distance.dnu.dp.ua/ukr/rekprospect/psychodiag_m1t1.pdf (дата звернення: 01.04.2024).

ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ ЩОДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПСИХОЛОГІЯ»

Пахомов І.В., старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

В наш час професія «психолог» набуває величезної популярності. Це пов'язано насамперед з необхідністю надання професійної психологічної допомоги різним категоріям клієнтів: здобувачам освіти, їх батькам, педагогічним працівникам, працівникам екстремальних професій, внутрішньо переміщеним особам, особам, які зазнали насилля, мають проблеми із законом, алкогольну та наркотичну залежність.

Посади психолога існують у різних організаціях, установах та на підприємствах. Найбільше психологів працює в системі Міністерства освіти і науки України: заклади дошкільної освіти, загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, позашкільної та вищої освіти. Значна частка психологів працює у закладах Міністерства охорони здоров'я України: лікарні, поліклініки, медичні центри тощо. Також значна кількість посад психологів створена у Міністерстві оборони України: військові частини та підрозділи, госпіталь, навчальні центри, Центри комплектування та соціальної підтримки.

Також посади психологів введені у штати інших силових структур: Національної Поліції України, Національної Гвардії України, Міністерства з надзвичайних ситуацій України, Державної прикордонної служби України,

Державної кримінально-виконавчої служби України міністерства юстиції України, де психологи працюють не тільки із засудженими, але й з персоналом.

Також значна кількість психологів працюють в установах Міністерства праці та соціального захисту: управління соціального захисту, Центри зайнятості населення, соціальні центри тощо. Також багато психологів працюють у громадських, релігійних та благодійних організаціях, надаючи психологічну допомогу різним категоріям населення. Частина з них працюють у реабілітаційних центрах для осіб, які мають алкогольну чи наркотичну залежність, не мають житла або звільнилися з місць позбавлення волі. Звичайно, багато психологів працюють у психологічних центрах або здійснюють прийом у приватному порядку.

Все це ставить високі кваліфікаційні вимоги до особистості психолога. Він повинен не тільки мати психологічну освіту, але й комплекс психологічних якостей: розвинені пізнавальні процеси, емпатія та рефлексія, вольовий самоконтроль, відсутність негативних психічних станів (агресивності, депресивності, тривожності тощо), наявність сильного врівноваженого типу вищої нервової діяльності (сангвінічний темперамент), позитивні риси характеру (врівноваженість, цілеспрямованість, милосердя тощо), наявність професійних здібностей (комунікативних, організаторських, психологічних), життєвого та професійного досвіду, позитивної професійної спрямованості.

Тому метою нашого дослідження був аналіз співвідношення пропозицій на ринку праці України щодо спеціальності «Психологія».

За даними Служби зайнятості України (єдиний портал вакансій), станом на 07.05.2024 існує 550 актуальних вакансій на посаду «психолог» у різних організаціях, установах та на підприємствах.

Найбільше вакансій психологів надають заклади освіти (34 %): загальної середньої (21 %), дошкільної (9 %), професійної (професійно-технічної) (3 %) фахової передвищої (менше 1%), позашкільної (менше 1 %) та вищої (менше 1 %).

Значна частка вакансій психолога надається громадськими організаціями

(19 %): молодіжними (1 %), робота на «телефоні довіри» – (1 %), робота у літніх таборах – (2 %), у складі мобільних бригад (2 %), а також організаціями, які працюють з потерпілими від домашнього насильства (менше 1%), колишніми військовими (2 %), внутрішньо переміщеними особами (менше 1 %), міжнародними організаціями (5 %), благодійними фондами (6 %) та реабілітаційними центрами (менше 1%).

Також значна частка вакансій психолога належить закладам охорони здоров'я (9 %), спеціалізованим психологічним (8 %) та соціальним центрам (7 %). Збільшується кількість вакансій для психологів у Збройних Силах України (3 %).

Незначна частка вакансій психолога (5 %) належить закладам інтернатного типу для людей з особливими потребами (геріатричні пансіонати, психоневрологічні диспансери, інтернати для дітей з особливими потребами).

Ще менше вакансій психолога надають відділи роботи з персоналом різних установ, організацій та підприємств (3 %) та установи виконання покарань (2 %), зовсім незначна частка вакансій психолога (менше 1 %) надає служба пробації (підрозділ Державної кримінально-виконавчої служби, який опікується засудженими до альтернативних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі).

Звичайно, що роботодавці ставлять різні вимоги до психологів залежно від сфери їх діяльності. Так, психолог закладу освіти повинен мати професійні компетентності щодо психологічної діагностики, профілактики, корекції, консультування та просвіти здобувачів освіти, їх батьків та педагогічних працівників. Психолог медичного закладу повинен мати відповідні компетентності щодо роботи з пацієнтами, їх родичами та медичними працівниками. Психолог силової структури повинен вміти здійснювати психологічний підбір та відбір персоналу, здійснювати його психологічну підготовку до екстремальних ситуацій службової діяльності, надавати психологічну допомогу у разі виникнення психологічних проблем або навіть розладів.

Підготовку психологів здійснюють численні заклади вищої освіти України, які мають відповідні кафедри та факультети за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр». Чисельність випускників, які отримують дипломи психологів за цими рівнями, становить десятки тисяч. Переважна їх більшість не працюють за отриманою спеціальністю в зв'язку з небажанням або неможливістю знайти роботу за фахом. Небажання працювати за фахом може бути викликане розчаруванням у професії психолога або слабким матеріальним стимулюванням (мінімальна зарплата).

Здобути спеціальність «Психологія» здобувачі освіти можуть двома шляхами. Перший шлях полягає у здобутті спеціальності «Психологія» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» після здобуття повної загальної середньої освіти, фахової передвищої або навіть вищої освіти; другий – за так званім «перехресним вступом» на базі будь-якої спеціальності за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст» чи «магістр».

На наш погляд, перший шлях є оптимальним для формування професійних компетентностей практичного психолога, оскільки освітній процес відбувається чотири роки і включає базові психологічні дисципліни.

Особа, яка здобула спеціальність «Психологія» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», на наш погляд, має базові професійні компетентності для кваліфікованої психодіагностичної, психопрофілактичної, психокорекційної, психоконсультаційної та психопросвітницької роботи. Звичайно, практичний психолог постійно повинен підвищувати свій рівень у межах підвищення кваліфікації, участі у семінарах, вебінарах, конференціях, проходити онлайн та офлайн курси.

Також існує другий шлях здобуття спеціальності «Психологія» за так званім «перехресним вступом» на базі будь-якої спеціальності за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст» чи «магістр». Передбачається, що вступник повинен самостійно оволодіти базовими психологічними дисциплінами, вказаними нами вище, і показати відповідний рівень їх знань на вступному випробуванні.

На наш погляд, вступникам, які здобули раніше інші спеціальності за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст» чи «магістр», досить важко на високому рівні самостійно оволодіти базовими психологічними дисциплінами, які бакалаври вивчають протягом чотирьох років. Враховуючи, що магістри психології можуть працювати не тільки практичними психологами, але й викладачами психології, а також проводити наукові дослідження, в тому числі в період навчання в аспірантурі, після зарахування до магістратури вони будуть оволодівати іншими навчальними дисциплінами, пов'язаними з викладанням психології у закладах вищої освіти, а також з методикою наукових психологічних досліджень.

Наприклад, у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти здобувачі вищої освіти спеціальності «Психологія» освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» оволодівають наступними навчальними дисциплінами: «Соціальна та економічна безпека діяльності», «Психологія масової поведінки», «Психологія травмуючої ситуації», «Основи професійного консультування», «Педагогіка вищої школи», «Культура фахової мови», «Ділова іноземна мова», «Психологія організації та управління персоналом», «Методика організації наукових досліджень», «Теоретичні і методологічні проблеми психології», «Методика викладання психології у вищій школі», «Психологічні техніки в освіті» та «Психологія тренінгової роботи».

Також студентам-психологам освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» пропонуються наступні вибіркові дисципліни: «Психологічне консультування», «Економічна психологія», «Психологія конкурентоздатності та лідерства», «Психологія батьківства», «Психологія посттравматичного стресового розладу», «Актуальні питання візуальної та загальної діагностики» та «Профорієнтаційна робота психолога».

Таким чином, ринок праці вимагає психологів, які мають сформовані професійні компетентності, які можна сформувати в процесі здобуття вищої освіти за спеціальністю «Психологія» за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» чи «магістр». Найбільше вакансій психологів надають заклади

освіти (34 %), громадські організації (19 %), заклади охорони здоров'я (9 %), спеціалізовані психологічні (8 %) та соціальні центри (7 %), заклади інтернатного типу для людей з особливими потребами (5%).

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ БЕЗРОБІТТЯ

*Піхота І.Ю., здобувач вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університету менеджменту освіти» НАПН України*

Важливість вивчення саме проблеми, в яку потрапляє особистість, супроводжується певними емоціями та емоційними станами. Дослідження емоційних станів безробітних дає можливість оцінити модальність вираження емоцій, їх силу, щоб у відповідності до отриманих результатів надати психологічну підтримку, допомогти рекомендаціями, порадами.

Негативні емоційні стани безробітних є наслідком емоційного переживання ними ситуації втрати роботи як критичної життєвої ситуації. У сприйнятті людини ці життєві обставини є складною психологічною проблемою, яка потребує пошуку нового рішення для її подолання.

Зазвичай людина самостійно долає кризовий стан. На початку ситуаційної кризи, що спричинена втратою роботи, посилюються напруга і тривога, потім активізуються стратегії вирішення проблем. Кризовий стан є нормальною реакцією людини на аномальні події [2].

В процесі подолання кризи, людина може набути нового досвіду, розширити діапазон адаптивних реакцій.

Психологічний емоційний стрес людини в ситуації безробіття - реакція її на загрозу впливу екстремальної ситуації (якою є факт звільнення з роботи), яка сприймається і оцінюється таким чином за допомогою механізмів психічного відображення і лише індивідуально. В якості

„загрозливих” можуть бути не лише реально стресові обставини, але і їх символи чи уявна ситуація, а також усвідомлення відсутності готових програм діяльності в даній ситуації. Особливо велике значення має, звичайно, оцінка загрози, очікування небезпечних наслідків, що містяться в ситуації.

Науково проаналізовано, що безробіття - соціально-економічне явище, спричинене об'єктивними і суб'єктивними обставинами, серед яких: спад виробництва, неефективна зайнятість працездатного населення, розбіжності між попитом і пропонуванням робочої сили на ринку праці, соціальна напруга і соціальна диференціація, зниження рівня соціальної мобільності, порушення відчуття часу, депресивний стан, почуття самотності, соціальна ізоляція, апатія, пасивність, психічні й психосоматичні розлади, втрата оптимізму, асертивності, непевність у можливості працевлаштування.

Певний емоційний стан особистості виникає в залежності від того, як сприймається особистістю ситуація безробіття та від особистісних якостей (темпераменту, локусу контролю, самооцінки, диспозицій, стресостійкості, екстравертованості - інтравертованості).

Емоційні стани особистості в ситуації безробіття функціонують по-різному, їх розрізняють і за глибиною прояву, і за інтенсивністю, і за тривалістю, можуть змінюватись один одним.

Висновки: Загалом можна окреслити, що як саме справляється людина із ситуацією безробіття залежить від характеристик особистості, які визначають успішність адаптації людини в подібних ситуаціях. Вони формуються протягом всього життя людей і в першу чергу це: нервово-психічна стійкість, самооцінка особистості, відчуття своєї значущості (соціальна референтність), рівень конфліктності, досвід спілкування, морально-етична орієнтація, орієнтація на вимоги найближчого оточення. Разом вони утворюють інтегральну характеристику - особистісний адаптаційний потенціал. Чим вища дана якість, тим до більш жорстких та суворих умов соціального середовища може пристосуватись людина. Без сумніву, що протікання стресу в першу

чергу залежить від індивідуальних особливостей людини. Також конструктивність виходу із складної життєвої ситуації залежить від сприймання і оцінювання події, від когнітивних репрезентацій. Отже, ситуація і особистісні якості нероздільні у розгляді емоційної сфери особистості в ситуації безробіття.

Список використаних джерел

1. Зелінська Т.М., Михайлова І.В. Практикум із загальної психології. Каравелла, 2023. 272 с.
2. Кацавець Р.С. Психологія особистості: навч. пос. Київ : Алерта. 2021. 134 с.
3. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Загальна психологія: Навч. посібник Київ : АПН, 2023. 464 с.
4. Кузьмін, В., Тургенєва, А., & Демченко, І. (2020). Технології покращення надання соціальних послуг в Україні в сфері зайнятості. Vol. 7, No. 4. Ternopil-Aberdeen, 2020. pp. 418435. DOI: 10.25128/2520-6230.20.4.2.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВЗАЄМИН В СУЧАСНИХ СІМ'ЯХ

Рахманіна М.В., здобувачка вищої освіти I курсу спеціальності 053 «Психологія», групи ПС-23-14-зМ Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

У педагогічній психології поняття «батьківсько-дитячі взаємини» визначається як один із важливих компонентів батьківства; порівняно стійке явище, зміст якого містить у собі амбівалентні елементи емоційно-ціннісного ставлення і може змінюватися у певних межах; цілісна система різноманітних почуттів до дитини, поведінкових стереотипів, що застосовуються у спілкуванні з дитиною, особливостей сприйняття і розуміння характеру дитини, її вчинків;

культурно-історичний феномен, історично змінне явище, що перебуває під впливом певної системи культурних і суспільних норм, цінностей і правил, що регулюють розподіл функцій виховання дітей у родині, зміст ролей, моделі рольової поведінки [2].

Обов'язковістю батьківсько-дитячих взаємин, за свідченням дослідників, є їхній двосторонній процес, який, по-перше, передбачає взаємозв'язок і взаємозалежність батьків і дитини, що охоплюють суб'єктивно-оцінне, свідоме і вибіркоче уявлення про дитину та визначають особливості батьківського сприйняття, способи спілкування з дитиною і впливу на неї; по-друге, опосередковано впливає на внутрішню і зовнішню активність, а також переживання батьків і дітей у їхній спільній діяльності; по-третє, вирізняється серед інших міжособистісних взаємин сильною емоційною значущістю для дитини й батьків; вирізняється амбівалентністю й суперечливістю, яка виявляється в тому, що батьки повинні вберегти дитину від небезпеки і, в той же час, навчити її самостійно взаємодіяти із зовнішнім світом [6].

Виокремлені дослідниками моделі батьківсько-дитячих взаємин можна розділити на дві групи. До першої групи належить динамічна двофакторна модель. Характеризують цю модель два основних чинники: емоційний (любов – ненависть) і поведінковий (домінування – підпорядкування). Різний ступінь вираженості їх особливих характеристик дає змогу описати різні типи батьківсько-дитячих взаємин. До другого типу моделі батьківсько-дитячих взаємин належить трифакторна модель, яка охоплює когнітивний, емоційний, поведінковий компоненти [5].

Структура поняття «батьківсько-дитячі взаємини» є інтегральною і складається з трьох компонентів: когнітивного, емоційно-ціннісного і поведінково-діяльнісного. Ці компоненти органічно пов'язані між собою і взаємозумовлюють один одного, та, своєю чергою, відзначаються сукупністю певних критеріїв і показників. Критерієм когнітивного компонента визначаємо: «знання про взаємини». Показниками цього критерію стосовно батьків є: знання сутності понять «взаємини», усвідомлення цінності кожної дитини як особистості,

знання про вікові й індивідуальні особливості дітей молодшого шкільного і підліткового віку, оптимальних форм і методів виховання, що оптимізують взаємини між батьками і дітьми. Критерієм емоційно-ціннісного компонента є: «емоційно-ціннісне ставлення і прагнення виявляти якості у взаємодії». Показники стосовно батьків: прояв емпатії, прагнення виявляти доброзичливі почуття (доброта, чуйність, турботливість, милосердя, співчуття, співпереживання) до дитини; прагнення визнавати її самоцінність і надавати необхідну допомогу в її особистісному розвитку емоційно-ціннісне ставлення і прагнення виявляти позитивні якості у взаємодії. До критерію поведінково-діяльнісного компонента відносимо: “прояв взаємин у реальному житті”. Показниками стосовно батьків визначено: уміння виховувати дітей на принципах гуманізму; здатність визнавати цінність дитини й надавати необхідну допомогу в її особистісному розвитку; спроможність до самостійного застосування оптимальних форм та методів виховання дитини та залагоджування конфліктних ситуацій [4].

Різнобічні підходи до вивчення сім'ї, а також аналіз і врахування сучасних тенденцій її розвитку доводять її важливість міжособистісних взаємин між батьками і дітьми яка полягає у тому, що за своєю сутністю сім'я є першою школою дитини, головним осередком, у якому дитина пізнає культуру, моральні правила і норми міжособистісної поведінки, звички індивідуальної і колективної діяльності, опановує моральні цінності й виробляє свої ціннісні орієнтації. Усе це актуалізує проблему надання сім'ї психолого-педагогічної допомоги у формуванні міжособистісних взаємин між її членами, що спонукає до пошуків адекватних способів її розв'язання [3].

Ставлення батьків до дитини має особливе значення під час вікових криз розвитку, зокрема, і протягом молодшого шкільного віку. Слід зауважити, що характер дитячо-батьківських взаємин обумовлює розвиток емоційної сфери дитини. Феноменологія дитячо-батьківських відносин у підлітковому віці, яскраво демонструють протест, боротьбу за емансипацію, конфліктність, труднощі взаєморозуміння послужила основою для формулювання теорії

конфлікту поколінь [1].

Таким чином, сімейне середовище найбільше впливає на процес становлення особистості дітей молодшого шкільного та підліткового віку, незважаючи на те, що зміст, способи, стилі виховної взаємодії у сім'ї змінюються з переходом дитини на нові вікові етапи.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Відповідальне батьківство: соціально-психологічні аспекти. Запоріжжя : Гельветика, 2020. 278 с.
2. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник / О. В. Скрипченко та ін. Київ : Каравела, 2023. 400 с.
3. Іванов Д. І. Психологічний аналіз системи дитячо-батьківських стосунків у парадигмі глибинної психології : автореф. дис. ... канд. псих. наук. Одеса, 2015. 20 с.
4. Ковадбчук М. С., Криворучко П. П. Осьодло В. І. та ін. Психологія сімейних взаємин : навч. посіб. / за заг. ред. М. С. Корольчука. Київ : НікаЦентр, 2010. 296 с.
5. Косарева О. І. Батьки і діти: психологічні моделі міжособистісної взаємодії. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5. С. 11-13.
6. Психологія сім'ї : навчальний посібник / за заг. ред. В. М. Поліщука. Київ : Університетська книга 2023. 281 с.

МЕТОДИ І ФОРМИ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПСИХОЛОГІЇ

Рощіна Т.О., магістр спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Трагічні події в Україні та їх наслідки доводять, необхідність підвищення вимог щодо методів та форм навчання при викладанні психології, підвищують

вимоги до професійної підготовленості фахівців і відображають потреби сучасного освітнього процесу до предмету "Психологія".

Викладання психології є складним і важливим процесом, оскільки сутність психології полягає в вивченні людської поведінки та психічних процесів. З огляду на це необхідний постійний пошук шляхів підвищення методів та форм навчання при викладанні психології.

Оскільки життя дуже швидко змінюється, то і методики викладання не можуть бути постійними. Вони потребують постійної творчості і оновлення.

Вони можуть змінюватися відповідно до вимог сьогодення, і викладачі мають це враховувати. Тому, методи і форми навчання потрібно аналізувати і досліджувати постійно, враховуючі вимоги часу.

Мета роботи полягає в розгляді та аналізі різноманітних педагогічних підходів, спрямованих на підвищення ефективності процесу навчання психології.

Завданням роботи є аналіз сучасних методів навчання, які використовуються при викладанні психології, вивчення новітніх підходів та технологій у навчанні, а також розвиток вмінь дослідницької діяльності.

Об'єктом дослідження є вивчення процесу навчання психології, дослідження педагогічних методів, форм організації навчання, інноваційних технологій, приклади практичного використання методів, форми оцінювання.

Предмет дослідження – способи передачі теоретичних знань, розвиток практичних навичок студентів, специфічних для психологічної науки.

Методи дослідження – аналіз, узагальнення, систематизація, інтерпретація наукових досліджень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні в навчальний процес традиційних та інноваційних методів навчання, контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

Проблема методів і форм навчання при викладанні психології у психологічній теорії та практиці полягає у виборі оптимальних підходів для ефективного передавання знань та розвитку навичок учнів у цій галузі.

У психологічній теорії та практиці важливо враховувати психологічні особливості студентів, їхній рівень засвоєння матеріалу, а також використовувати різноманітні словесні і наочні методи навчання, які сприяють активізації уваги та засвоєнню інформації.

Методи і форми навчання при викладанні у психологічній теорії та практиці є ключовими складовими для успішного викладання та засвоєння психологічних знань студентами.

Сутність навчання при викладанні психології полягає в систематичному та структурованому передаванні знань, розвитку навичок та формуванні психологічного розуміння студентів.

Основна мета викладання психології і навчання полягає в розвитку комплексного розуміння студентами психічних процесів та поведінкових аспектів людської натури, а також у навчанні їх прикладному застосуванню в різних сферах життя.

Здатність забезпечити практичне застосування теоретичних знань для вирішення конкретних завдань та випробування у практичних сценаріях є стратегічною метою при викладанні психології.

Функції навчання при викладанні психології: інформаційна, розвивальна, соціалізаційна, мотиваційна, корекційна, практична, контрольна.

Планування та організація навчання при викладанні психології вимагають системного підходу та урахування особливостей предмету та аудиторії. Структурування методів і форм навчання є заставою успішної викладацької діяльності.

Основні категорії навчальної діяльності при викладанні психології: розробка методики викладання психологічної дисципліни, що передбачає постановку мети; мотивацію студентів; вибір змісту, методів і форм навчання; організація педагогічного контролю.

Специфіка психічної дійсності вимагає розробки й застосування спеціальних методів її пізнання та формування. Тому, у створенні свого методичного інструментарію, психологічна наука спирається на певні

методологічні принципи. Найголовнішими такими вимогами є об'єктивність, системність, особистісний підхід, індивідуалізація, єдність теорії та практики.

Для успішної реалізації методики викладання психології та принципів навчання педагог, моделюючи процес навчання зі студентами, має продумувати всі аспекти, щоб забезпечити оптимальні умови для реалізації вимог принципу єдності освіти, розвитку й виховання майбутнього психолога.

Форми проведення занять в освітньому процесі розглядаються як різноманітні способи організації та структурування взаємодії між викладачем та студентами, з метою ефективного передавання знань та розвитку навичок.

У сучасній дидактиці розрізняються дві групи методів соціально-психологічного навчання: традиційні та активні.

Поділ методів навчання на традиційні й активні досить умовний, оскільки і традиційні методи повинні містити певну активність.

Традиційне навчання має репродуктивний характер, і спрямовується на передачу певного обсягу знань та формування навичок практичної діяльності.

До традиційних знань відносять лекції, розповіді, семінари, бесіди, практичні заняття тощо. Їх результатом виступають знання і навички, які можуть застосовуватися у типових ситуаціях.

Активні методи навчання націлені на розвиток у студентів самостійного мислення і здатності кваліфіковано розв'язувати нестандартні професійні завдання. [1].

Методів і форм навчання існує велике різноманіття, і від оптимального вибору та поєднання залежить ефективність процесу навчання.

В роботі докладно розглянуті види і форми занять та умов, яких обов'язково дотримуються при вивченні психології. [2].

Викладач може комбінувати методи та форми навчання в залежності від конкретних потреб групи та педагогічних завдань. Ефективне використання різноманітних педагогічних стратегій сприяє збагаченню навчального процесу та покращенню рівня засвоєння матеріалу студентами. [5].

Великий об'єм навчального матеріалу подається у вигляді проблемних

або «проблемно-евристичних» знань, тобто знань набутих шляхом власних зусиль. Інтерактивне навчання розглядають як різновид активного.

Активні методи навчання вирішують навчальні проблеми за допомогою знання предметного матеріалу, а інтерактивні методи вирішують навчальні проблеми на основі посиленої взаємодії суб'єктів навчального процесу з використанням комп'ютерів, інтерактивних дошок, програмного забезпечення та інших електронних ресурсів. [3].

Інтерактивні методи максимально стимулюють інтелектуальну активність студентів, спрямовуючі її на колективний пошук істини, коли висловлення однієї думки викликає другу, близьку аналогічну, або абсолютно протилежну.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих та виробничих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. [4].

При реалізації інтерактивних методів домінує діяльність студента. Викладач в інтерактивному методі не є транслятором готової інформації, а організовує самостійну пізнавальну діяльність студента.

В роботі також докладно розглянуто деякі з розповсюджених інтерактивних методів навчання.

Початок бойових дій в Україні, введення воєнного стану на всій території країни суттєво вплинули на організацію освітнього процесу в навчальних закладах різного типу акредитації, від загальноосвітніх шкіл до університетів та академій.

У зв'язку з високим ризиком для життя учнів та вчителів через воєнні дії було замінене очне навчання на дистанційне.

Учасникам освітнього процесу довелося адаптуватися до нових умов, щоб забезпечити безпеку для свого життя. Важливою стала психологічна підтримка здобувачів освіти та викладачів.

До методів і форм навчання додаються елементи безпеки життєдіяльності, окремо - саморегуляція.

Навчання викладачів методам і прийомам саморегуляції є корисними для

психічного здоров'я та покращення збереження якості життя.

Підготовка якісних психологів є вкрай важливою по сьогоднішньому часу. За допомогою кваліфікаційних дій викладачів, в підсумку, навчальні заклади можуть готувати спеціалістів для успішної професійної діяльності, які зможуть вирішувати задачі відновлення нормальної життєдіяльності суспільства.

Таким чином, методи і форми навчання при викладанні психології мають на меті не лише передачу знань, але й розвиток практичних навичок, дослідницької активності та критичного мислення майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Ляховець Л.О. Методика викладання психології : навч.-метод. посібник. 2-ге вид., допов. Чернігів: НУ «ЧК» імені Т.Г. Шевченка, 2020. 272 с.
2. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Л.: Центр учбової літератури, 2017. 472 с.
3. Прищак, М. Д. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій / М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська. Вінниця : ВНТУ, 2019. 150 с.
4. Прищак М. Д. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі : навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська. Вінниця: ВНТУ, 2020. 160 с.
5. Ткачук Т. Л. Методика викладання психології: навчально-методичний посібник. Київ : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2017. 110 с.

БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КРИТЕРІЇ ПРОЯВУ ТА НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ

Сабадаш О.О., здобувач вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
*Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»
НАПН України*

Булінг – це глобальна проблема, наявна в усіх країнах. Попри те, що феномен булінгу в різних країнах по-різному тлумачать, проте сенс, мотивація, причини та структура взаємин підлітків у ситуації булінгу однакові.

Явище булінгу надзвичайно поширене в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, але цю проблему з тих чи тих причин замовчують, не афішують випадки знущань, її не прийнято обговорювати. За таких умов проблему не усувають, а навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокості.

«Булінг» – таким новим терміном охрестили старе, можна сказати, вікове явище – дитячу жорстокість. На жаль, у новому столітті це явище набуло особливої актуальності. Воно стало справжньою психологічною проблемою не лише для України, але й для всього світу. Булінг, тобто знущання над дітьми, поширений в Америці, європейських та інших країнах (Норвегії, Англії, Ірландії, Нідерландах, Португалії, Австралії, Японії, Бразилії, Канаді), хоча, згідно з дослідженнями, найчастіше він відбувається саме в американських школах [3].

Перші публікації на тему цькування малолітніх чи неповнолітніх осіб з'явилися досить давно. Ще у 1905 р. К. Дьюкс опублікував свою роботу, але перші систематичні дослідження проблеми булінга належать скандинавським вченим, серед яких: Д. Ольвеус (1984), П. Хайнеманн (1973), А. Пікас (1975, 1976), Е. Роланд (1983, 1988, 1989). Серед перерахованих дослідників Д. Ольвеус і сьогодні залишається самим авторитетним дослідником проблеми булінгу.

Процес булінгу відбувається тільки при співпадінні наступних психологічних факторів:

1. Беззахисність жертви;
2. Неготовність битися «на смерть»;
3. Низька самооцінка жертви, невдоволення собою або почуття вини;
4. Висока агресивність;
5. Психологічні проблеми, які є передумовами того, що підліток опиниться у ролі жертви.

До психологічних причин поширення булінгу можна віднести:

1. соціальну, моральну, інтелектуальну нерівність;
2. нетолерантність у суспільстві;
3. сімейне виховання;
4. ЗМІ, де на першому місці продукт з агресією та насильством;
5. формування ієрархії в колективі, зокрема і в підлітковому;
6. ставлення до насильства у колективі;
7. життя в умовах війни тощо.

Булінг в закладі професійної (професійно-технічної) освіти може проявлятися на різних рівнях та в різних формах. Об'єктом цькування може бути як окрема особа, так і група здобувачів освіти.

Існує кілька типів булінгу і кожен з них може мати власні критерії прояву. Зазвичай розрізняють фізичне та психологічне (емоційне) цькування.

1. Фізичний булінг – це не лише побиття, але й більш «легкі» засоби впливу: ляпаси, стусани, підніжки, щипання, щиглі, штовхання, смикання за волосся, знущальні погладжування чи інші небажані дотики [2].

2. Психологічне чи емоційне насилля найчастіше проявляється вербально – у висловлюваннях, що містять глузування, іронію, сарказм тощо [5].

Кривдник надає собі привілеї домінантності, контролю, права виключення та ізоляції жертв. Також значну роль у процесі булінгу відіграють спостерігачі, яких за психологічними дослідженнями 88 % від усіх підлітків:

частина з них долучається до кривдника, інша, аудиторія, підбурює його до подальшого знуцання, і лише від 10 до 20 % намагаються якимось допомогти, коли над кимось знуцаються [4]. Жертвою булінгу може стати будь-який здобувач освіти, який опинився у більш слабкій позиції.

Крім того, булінгу сприяє наявність у групі визнаного «лідера» та відсутність контролю з боку викладачів та майстрів виробничого навчання за поведінкою здобувачів освіти на перервах. Тобто в соціальну структуру булінгу входять як здобувачі освіти, так і педагоги.

Наслідки булінгу можуть бути різні. Найчастіше – це замкнутість, психологам доводиться працювати з антисоціальними підлітками, які абсолютно не вміють спілкуватися з навколишнім світом. У таких здобувачів освіти руйнується віра у соціум, вони насторожені, тривожні [1,3].

Запобігання випадкам насильства в закладі професійної (професійно-технічної) освіти є важливим завданням, оскільки жорстоке ставлення до здобувачів освіти неминуче призводить до негативних наслідків.

З метою створення безпечного освітнього середовища в закладі професійної (професійно-технічної) освіти психологом має бути запроваджено комплексний підхід у сфері запобігання та протидії проявам булінгу (цькування).

Комплексний підхід має два ключових напрями: **управлінський і просвітницький.**

Управлінський напрям – аналіз ситуації в закладі освіти, розробка правил поведінки, алгоритмів дій, плану заходів, здійснення моніторингу його реалізації та безпечності, комфортності освітнього середовища.

Просвітницький напрям – це системна робота з інформування, роз'яснення з метою формування навичок толерантної та ненасильницької поведінки, спілкування та взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

На думку багатьох фахівців, найефективнішою технологією профілактики насильства є технологія «Розгорнута програма для школи», засновником якої є норвезький психолог Дан Ольвеус. Відповідно до даної програми

основними суб'єктами соціальної роботи в закладі освіти повинні бути здобувачі освіти, батьки, педагоги.

Програма включає в себе 3 етапи:

- 1) анкетування всіх учасників освітнього процесу;
- 2) аналіз та визначення проблеми, розробка превентивної психолого- педагогічної стратегії закладу освіти;
- 3) вибір і розробка довгострокового плану дій профілактики агресії та насильства в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Профілактика насильства може здійснюватися на кількох рівнях: первинна, вторинна і третинна профілактика.

Первинна профілактика проводиться з усіма учасниками освітнього процесу і полягає в утворенні безпечного освітнього простору.

Вторинна профілактика насильства спрямована на усунення впливу виражених чинників виникнення ситуації серед здобувачів освіти.

Третинна профілактика проводиться за фактом одного з видів насильства і включає як індивідуальну корекційну роботу з жертвою і насильником, так і групову.

До ефективних технологій профілактики насильницьких дій можна віднести служби примирення (медіація), тренінгові заняття з питань соціальної компетентності, життєвих навичок, толерантності і безконфліктної поведінки, підвищення особистої стресостійкості та поведінки в кризових ситуаціях.

Психолог закладу професійної (професійно-технічної) освіти повинен вміти здійснювати профілактичну роботу щодо булінгу у будь-яких формах, створювати оптимальні умови для знищення схильності до проявів цькування, проводити інформаційну, пізнавальну роботу з даної теми серед здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Андрєєнкова В. Л. та ін. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. навч. посіб. Київ, 2020. 196 с.

2. Єльчанінова Т. М., Підчасов Є. В., Зіза Є. О., Карлашова Л. А., Філіпська І. В. Психологічна підготовка педагогічних працівників до виявлення та профілактики проявів булінгу серед учнівської молоді. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. Вип. 57. 2018. С. 103–118.

3. Булінг у школі: чому діти цькують дітей і що з цим робити: веб-сайт. URL: <https://www.village.com.ua/village/children/children/263143-buling-u-shkoli-chomu-diti-tskuyut-ditey-i-scho-z-tsim-robiti>. (дата звернення: 14.05.2024).

4. Булінг – важлива проблема для дітей в Україні. ЮНІСЕФ розпочинає кампанію проти булінгу // Педагогічний портал : освітня преса. URL: <http://pedpresa.ua/185372-buling-vazhlyva-problema-dlya-ditej-v-ukrayini-yunisef-rozprochynaye-kampaniyu-protu-bulingu.html> (дата звернення: 14.05.2024).

5. Шкільне цькування або булінг: вступ до теми: веб-сайт. URL: <http://fp.com.ua/articles/shkilne-tskuvannya-abo-buling-vstup-do-temy/>.(дата звернення: 14.05.2024).

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

*Савлук Ю.М., здобувачка вищої освіти групи ПС-22-11-зМ, спеціальності
053 Психологія, Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти*

Сучасний світ характеризується постійними змінами в освітній та професійній сферах, що вимагає від здобувачів освіти не тільки набуття глибоких знань, але й здатності адаптуватися до нового навчального середовища. Адаптація здобувачів освіти, які вступають на фахову передвищу освіту, стає ключовим фактором, що впливає на їхнє академічне успішність та психологічний стан. Тому розуміння соціально-психологічних особливостей цього процесу є важливим елементом для підвищення ефективності освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Процес адаптації є складним явищем, що включає в себе не лише зовнішні аспекти, але й внутрішні процеси особистості та є предметом багатьох сучасних досліджень. Розуміння процесу адаптації здобувачів освіти як взаємодії з оточуючим освітнім середовищем є важливим для успішного провадження освітнього процесу, що, у свою чергу, сприятиме якісному розвитку професійних галузей.

Системний аналіз наукових підходів, представлених у працях Гердера І.Г., Г. Сельє, Е. Гідденс, Й. Лангмейєр і З. Матейчек, Бондар В.І., Шапошнікова І.М., Левківська Г. П., Буренніков Ю. А., Хом'юк І. В., Семиченко В.А. та інші дає підстави констатувати, що особливості процесу адаптації полягають у взаємодії різних факторів, таких як соціальні, психологічні та професійні, що впливають на успішність адаптації кожного здобувача освіти.

Соціальна адаптація в освітньому середовищі означає процес включення студента в соціальні групи та культуру навчального закладу. Згідно з теорією соціалізації Бандури, значення мають моделювання поведінки та соціальне навчання через спостереження за іншими студентами та викладачами. Ефективна соціальна адаптація включає інтеграцію в студентське життя через участь у групових проектах, студентських організаціях та соціальних заходах.

Психологічна адаптація пов'язана з особистісними змінами та розвитком, які відбуваються у відповідь на нові виклики та стреси в освітньому середовищі. Основні аспекти психологічної адаптації включають саморегуляцію, стресостійкість та розвиток академічної мотивації. Стратегії справляння зі стресом, такі як позитивне переосмислення та планування, відіграють важливу роль у підтримці психологічного благополуччя студентів.

Для аналізу адаптаційних процесів було використано кількісне дослідження, зокрема опитування студентів, які нещодавно вступили на фахову передвищу освіту. Вибірка включала 54 здобувачі освіти Білоцерківського фахового коледжу сервісу та дизайну.

Результати показали, що для здобувачів освіти першого року навчання

характерне велике різноманіття індивідуальних психологічних особливостей, що зумовлені низкою внутрішніх та зовнішніх факторів, що виникають під час адаптації до коледжу.

Основними труднощами під час адаптації є встановлення контактів з новими однокурсниками та адаптація до нового навчального закладу та міста. Зазначено, що значна частина студентів стикається зі складнощами у спілкуванні з одногрупниками (29,6%) та викладачами (29,6%). Також відзначено, що 16,7% студентів мали проблеми з мешканцями гуртожитку, а 14,8% відчували труднощі з працівниками гуртожитку. Частка студентів, які зазнали проблем у спілкуванні зі здобувачами освіти з інших груп, склала 11,1%, з працівниками адміністрації - 8,3%.

Отримані результати опитування свідчать про значні виклики, з якими стикаються здобувачі освіти під час адаптації до коледжу. Наприклад, причинами цих труднощів є тривала періодичність дистанційного навчання у школі, що призвело до неякісного засвоєння навчального матеріалу, що відзначили 45,4% респондентів, а також психологічна нестабільність, пов'язана з воєнним станом у країні, що цілком можливо вплинуло на мотивацію до навчання та загальний психологічний стан, що зазначили 27,8% респондентів.

На основі дослідження було розроблено програму підтримки, спрямовану на підвищення соціальної та психологічної адаптації студентів. Програма включає серію тренінгів та семінарів, спрямованих на розвиток навичок адаптації, управління стресом, підвищення самооцінки та позитивного ставлення до навчання. Учасники програми працюють у групах, де вони можуть обмінюватись досвідом, підтримувати один одного та розвивати навички співпраці та комунікації. Крім групових заходів, учасникам надається можливість індивідуальних консультацій з психологом чи наставником, де вони можуть обговорити свої труднощі та отримати персоналізовану підтримку. Програма передбачає систему моніторингу та оцінки її ефективності, що дозволяє вчасно виявляти проблеми та вносити необхідні корективи для поліпшення результатів.

Рекомендовано керівництву Білоцерківського фахового коледжу сервісу та дизайну впроваджувати програми наставництва для нових студентів, організовувати регулярні зустрічі з психологами та надавати додаткові ресурси для підтримки студентів з академічними труднощами.

Соціально-психологічна адаптація є ключовим фактором успіху студентів у вищій освіті. Важливо, щоб освітні заклади створювали підтримуюче середовище, що сприяє інтеграції студентів та розвитку їхніх навичок для подолання можливих викликів. Подальші дослідження в цій області допоможуть оптимізувати стратегії адаптації та підвищити ефективність освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Заїка Л.С., Лавренчук О.В. Психолого-педагогічні особливості адаптації студентів першокурсників до навчання в умовах воєнного стану. Інновації в освіті: проблеми, тенденції та перспективи розвитку. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21 квітня 2023 року. Запоріжжя - Чернівці: НМЦ ПТО у Запорізькій області. Видавничий дім «Букрек», 2023. С. 244-252.

2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.

3. Каськов І. В. Теоретичні аспекти формування стресостійкості студентів ВНЗ до негативних чинників навколишнього середовища. Вісник Національного університету оборони України. 2020. № 1 (54). С. 104-110.

4. Левківська Г.П., Сорочинська В.Є., Штифурак В.С. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: навч. посіб. Київ: Либідь, 2001. 128 с.

5. Лесовий В.Ю., Петрук В.А. Адаптація першокурсників до навчання у вищих технічних закладах освіти: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2017. 144 с.

ТЕХНОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПСИХОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Савчук-Головня Г.Г., здобувачка I курсу, групи ПС-23-14-зМ, спеціальність 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

В статті досліджується використання технологій дистанційного навчання на заняттях з психології у вищій школі. Розкриваються переваги та недоліки даного підходу, аналізуються психолого-педагогічні аспекти його впровадження. Визначаються умови, за яких дистанційне навчання може бути ефективним інструментом підготовки фахівців з психології.

Ключові слова: *дистанційне навчання, психологія, вища школа, психолого-педагогічні аспекти, ефективність навчання.*

Актуальність теми. Оновлення освіти вимагає сучасного підходу до її змісту та організації. Крім того, система психологічної освіти потребує модернізації, щоб відповідати викликам сучасного світу а дистанційне навчання може стати одним із способів модернізації психологічної освіти, адже воно дозволяє використовувати нові методи та інструменти навчання. Використання технологій дистанційного навчання на заняттях з психології має ряд особливостей, які потребують ретельного вивчення. Існує потреба в розробці методичного забезпечення, яке буде відповідати специфіці предмета "Психологія", мати практичну спрямованість та бути адаптованим до потреб та можливостей різних категорій здобувачів психологічної освіти. Гнучкість дистанційного навчання надає майбутнім психологам можливість самостійно обирати темп навчання та час, який вони хочуть приділити вивченню матеріалу, адже не потрібно бути присутнім на онлайн-заняттях з психології, як правило, викладачі пропонують записи занять, які можна переглянути у зручний час.

Мета дослідження. Узагальнити досвід використання технологій

дистанційного навчання на заняттях з психології у вищій школі, шляхом аналізу наукової літератури, а також вивчення досвіду роботи закладів вищої освіти, які вже використовують технології дистанційного навчання на заняттях з психології. Сформулювати уявлення про стан та перспективи розвитку дистанційного навчання з психології у вищій школі. Визначити найбільш ефективні методи та інструменти дистанційного навчання, які використовуються на заняттях з психології. Розробити методичне забезпечення для дистанційного навчання з психології.

Загальнотеоретичні питання дистанційної освіти та супровідні поняття привертали увагу багатьох вчених, як вітчизняних (А. Андрєєв, В. Биков, І. Бацуровська, О. Олійник, В. Кухаренко, Є. Полат, О. Самойленко, О. Тіхомірова, А. Хуторської та ін.), так і зарубіжних (Д. Пейнтер (D. Painter), П. Валіатан (P. Valiathan), Е. Розетт (A. Rossett), Р. Воган Фразе (R. Vaughan Frazze), Р. Шанк (R. Schank) та ін.). У їхніх працях визначено теоретичні засади реалізації дистанційного навчання у вищій школі, розглянуті різні аспекти його функціонування та розвитку. Наведені дослідження дозволяють розширити розуміння природи дистанційної освіти та виявити різноманітні підходи та практичні реалізації цього формату навчання, що сприяє глибшому аналізу та вдосконаленню процесів, пов'язаних з його впровадженням у сучасну освітню практику закладів вищої освіти.

У широкому розумінні, дистанційне навчання передбачає організацію навчального процесу, де здобувач самостійно вивчає матеріал відповідно до програми, розробленої викладачем, і це відбувається в віддаленому просторі або часі, відсутній безпосередній фізичний контакт із викладачем. Однак, завдяки засобам телекомунікації, здобувач може утримувати діалог та обмінюватися інформацією з викладачем, надаючи можливість взаємодії та зворотного зв'язку в процесі навчання. Дистанційне навчання — сукупність технологій, що забезпечують доставку здобувачам основного обсягу навчального матеріалу, інтерактивна взаємодія здобувачів і викладачів у процесі навчання, надання здобувачам можливості самостійної роботи з

навчальними матеріалами, а також у процесі навчання [1].

Основні принципи технології дистанційного навчання :

1. **Модульність:** Формування плану для індивідуальної або групової роботи з окремих модулів. Цей принцип дозволяє здобувачам зосереджуватися на конкретних аспектах навчання, розбиваючи матеріал на логічні блоки [2, с. 109].

2. **Технологічність:** Використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.

3. **Гнучкість:** Можливість вибирати час та місце для вивчення навчального матеріалу.

4. **Паралельність:** Можливість навчатися без відірву від виробництва.

5. **Інтернаціональність:** Застосування нових світових досягнень в освіті.

6. **Економічність:** Зменшення фінансових витрат завдяки економії на навчальних площах, техніці та транспорті.

7. **Соціальна рівноправність:** Забезпечення рівних можливостей отримання освіти для всіх [2, с. 109].

Серед недоліків технології дистанційного навчання визначено:

- відсутність повноцінного зворотного зв'язку;
- відсутність повноцінного контролю з боку викладача;
- відсутність конкретних прикладів обґрунтування;
- технічні складнощі та обмеженість доступу до мережі.

Переваги технології дистанційного навчання включають:

1. **Вільний вибір навчального закладу:** здобувач може вибрати заклад вищої освіти, який відповідає його потребам і інтересам, незалежно від місця проживання.

2. **Відсутність вікових обмежень:** технологія дистанційного навчання відкриває можливості для навчання незалежно від вікових обмежень.

3. **Гнучкість і пристосування під особистий графік:** Здобувач

освіти може встановлювати власний графік навчання, що дозволяє пристосувати освітній процес до особистих обставин.

4. **Застосування різних форм подачі матеріалу:** Використання різноманітних методів навчання, таких як відеолекції, інтерактивні завдання та онлайн-ресурси, сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу.

5. **Складання дієвої комунікації на відстані:** Засоби електронної комунікації дозволяють здобувачам та викладачам взаємодіяти навіть на великій відстані, сприяючи ефективному обміну інформацією та обговоренню тем.

6. **Створення професійних спільнот:** Технологія дистанційного навчання може сприяти формуванню онлайн-спільнот та професійних мереж, де здобувачі можуть обмінюватися досвідом і співпрацювати.

Технологія дистанційного навчання під час проведення занять має ряд переваг, які роблять її привабливою. Гнучка форма навчання дає можливість отримати освіту здобувачам, які живуть у віддалених регіонах або мають обмежені можливості [3, с. 109].

Висновок: Однією із ключових переваг використання інструментів Google є можливість ефективної взаємодії між здобувачами та викладачами, а також централізоване управління освітнім процесом. Оптимізація розташування файлів на хмарному сховищі Google Drive сприяє покращенню доступності та швидкості обміну матеріалами курсу.

Зазначені недоліки, такі як складність для користувачів, нестача візуальних порад та інтерфейсів, можуть бути вирішені шляхом створення додаткових інструкцій, тренінгів та посібників для користувачів, що сприятиме полегшенню процесу навчання та роботи в системі. Впровадження цих заходів допоможе зробити систему дистанційного навчання більш доступною та зручною для користувачів, що призведе до підвищення її ефективності.

Список використаних джерел:

1. Книш І. Нова освітня парадигма в контексті сучасних технологій.

Вища школа. 2017. № 9. С. 100–114.

2. Морозов В. В. Модель інформаційної взаємодії в проектах створення дистанційного навчання на основі віртуальної реальності. *Управління розвитком складних систем*. 2019. Випуск 37. С. 144–152.

3. Самойленко О. М., Шарко В. Д., Юзбашева Г. С. Неперервна освіта та дистанційне навчання. Теоретико-методологічні основи вдосконалення системи освіти : дидактичний аспект : колективна монографія / за ред. Г. С. Юзбашевої. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. С. 368.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сіроштан К.А., здобувачка вищої освіти спеціальності 053 Психологія
*Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України*

Психокорекційна робота з дітьми з особливими освітніми потребами залишається надзвичайно актуальною, адже стрімке збільшення кількості дітей, в інклюзивній освіті, які мають потребу в психокорекційній роботі, зростає кожного дня. Враховуючи цей факт, важливо вдосконалювати методи та підходи до роботи дітьми з особливими освітніми потребами з метою максимальної їх інтеграції в навчальний процес та соціум загалом. Це вимагає комплексного підходу до кожної дитини. Важливо також забезпечити послідовність та планування у психокорекційній роботі з урахуванням її індивідуальних потреб.

Науковці А. Бойко, В. Литвиненко, Н. Дідик, І. Левченко, І. Гармаш досліджували ефективності застосування методів психокорекції роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Основне завдання психокорекційної роботи з дітьми з особливими

освітніми потребами полягає в підвищенні загального рівня їх розвитку, розвитку недостатньо сформованих умінь та навичок, а також підготовці дитини до сприйняття навчального матеріалу. Психокорекційної робота має наступні напрямки:

1. Розвиток психологічних функцій: включає розвиток зорового чи слухового сприймання, мовлення, корекцію пізнавальної діяльності, фізичний розвиток, формування навичок просторового та соціально-побутового орієнтування;

2. Розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку: спрямований на взаємодію з навколишнім середовищем на основі знань, умінь і навичок мовленнєвої, комунікативної діяльності та творчості;

3. Формування компенсаційних способів діяльності: важлива передумова підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання в основній школі;

4. Соціальна реабілітація та інтеграція: створення передумов для розвитку самостійності та життєвоважливих компетенцій, а також для вирішення проблем фізичного та інтелектуального розвитку [4].

Корекційний компонент інклюзивної освіти забезпечується кількома способами:

- реалізація корекційних цілей у процесі навчання і виховання дітей;
- проведення корекційно-розвиткових занять спеціалістами;
- включення спеціальних засобів корекції у навчально-виховний процес та у режим дня;
- виконання батьками вимог і рекомендацій фахівців щодо корекційного впливу на дитину [4].

Завдання психокорекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами такі:

- побудова корекційної роботи з дитиною як цілісної усвідомленої діяльності, а не лише як тренування вмінь і навичок. Важливо працювати як з самою дитиною над зміною її окремих психологічних аспектів, так і над

умовами її оточення, виховання і навчання;

- корекційна програма повинна бути психологічно обґрунтованою. Успіх корекційної роботи залежить переважно від правильної, об'єктивної та комплексної оцінки результатів діагностичного обстеження.

Мета корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами - якісне перетворення різних функцій та розвиток різних здібностей дитини [9].

У практиці психокорекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами виділяють наступні основні моделі:

1. Загальна модель корекції: ця модель передбачає систему умов для оптимального вікового розвитку особистості в цілому. Вона включає розширення, поглиблення та уточнення уявлень дитини про навколишній світ, розвиток різних видів діяльності для стимулювання мислення та сприйняття. Ця модель також враховує стан здоров'я дитини, особливо у випадках, коли вони пережили посттравматичний стрес або перебувають у невизначених умовах розвитку. Контроль та облік стану дитини також є важливою складовою цієї моделі.

2. Типова модель корекції: ця модель базується на організації практичних дій на різних основах і спрямована на оволодіння різними компонентами дій та поетапне формування різних навичок.

3. Індивідуальна модель корекції: ця модель враховує індивідуальні характеристики психічного розвитку дитини, її інтереси, проблеми та особливості функціонування мислення. Вона передбачає виявлення ведучих видів діяльності та розробку індивідуальної програми розвитку, яка сприяє переносу отриманих знань у нові сфери життя [3].

Психокорекційна робота з дітьми з особливими освітніми потребами, також включає формування позитивних рис особистості, адекватної самооцінки, а також адаптацію до умов соціуму [2].

Робота з дітьми з особливими освітніми потребами у сфері психокорекції повинна відповідати основним принципам:

- принцип раннього втручання, який передбачає виявлення порушень у найраннішому віці для забезпечення належної допомоги та попередження виникнення подальших проблем;

- принцип комплексності, що включає стимулювання та корекцію всіх аспектів психіки, щоб забезпечити повноцінний розвиток;

- принцип діяльності, який передбачає проведення корекційної роботи, враховуючи провідну діяльність дитини;

- принцип індивідуального підходу, який враховує унікальні психологічні та особистісні особливості кожної дитини;

- принцип системності розвитку психічної діяльності, який визнає взаємозалежність та взаємозв'язок всіх аспектів розвитку психіки, свідомості та діяльності особистості;

- принцип тісної взаємодії з найближчим соціальним оточенням, що включає активне залучення батьків та інших членів сім'ї до участі у корекційній роботі [5].

Робота з дитиною з особливими освітніми потребами невід'ємно базується на діагностичних результатах та аналізі її історії, який дозволяє виявити проблеми у різних сферах її розвитку, таких як пізнавальна діяльність, особистість та соціальні навички. Основні напрямки такої роботи включають профілактику шкільної дезадаптації, підтримку взаємин між учителем та учнем, а також стимулювання розвитку комунікативних навичок та позитивних соціальних взаємодій [1].

Отже, корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливими освітніми потребами вимагає комплексного підходу та систематичної уваги до індивідуальних потреб кожної дитини, сприяючи їхньому повноцінному включенню у суспільство та досягненню успіхів у навчанні та житті. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливими освітніми потребами відіграє ключову роль у підвищенні їх загального рівня розвитку та готуванні до адекватного сприйняття навчального матеріалу. Зазначені напрями цієї роботи, включаючи розвиток психологічних функцій, навичок саморегуляції

та компенсаційних способів діяльності, а також соціальну реабілітацію та інтеграцію, встановлюють фундамент для успішної адаптації дитини в освітньому середовищі та суспільстві.

Список використаних джерел

1. Єльчанінова Т. М., Сушко В. В. Основи психокорекційної роботи з учнями з особливими освітніми потребами. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Україна, м. Харків, 12 груд. 2019 р.)* Харків : Харків, нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 99–103.

2. Інноваційні технології в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посібник / за заг. ред. Л. Галенко. Харків : «Друкарня Мадрид». 2018. 110 с.

3. Кононова М. М. Практикум із дисциплін «Основи психокорекції та психоконсультації в умовах інклюзії» і «Основи психотренінгу осіб з тяжкими порушеннями мовлення»: навчально-методичний посібник. Полтава: ПНПУ імені В. Г.Короленка. 2020. 191 с.

4. Крупельницька Л. Ф. Екологічна реорганізація як технологічна складова психологічного консультації та психотерапії. *Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості: колективна монографія* / відпов. ред. Н.І. Тавровецька. Херсон : Вид-во ФОП Вищемирський В.С., 2019. С. 59-70

5. Середа І. В., Збишко Є. А. Використання технології арт-терапії в корекційно-виховній роботі. *Інноваційна педагогіка : Науковий журнал.* 2019. Вип 10, том 1. С. 63–66.

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ «ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ»

Скурська О.В., здобувач вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО

«Університету менеджменту освіти» НАПН України

Підготовка молоді до вступу в шлюб, до майбутнього сімейного життя - невід'ємна складова частина загальної системи виховання підростаючого покоління. Разом з тим донедавна вважалося, що молодь по досягненню певного віку вже повністю готова до створення родини.

Готовність до шлюбу – інтегральна категорія, що включає цілий комплекс аспектів:

- «Формування певного морального комплексу - готовність особистості прийняти на себе нову систему зобов'язань стосовно свого шлюбного партнера, майбутніх дітей.
- Підготовленість до міжособистісного спілкування й співробітництва. Родина є малою групою, для нормального її функціонування потрібна погодженість ритмів життя чоловіка й жінки.
- Здатність до самовідданості стосовно партнера. Здатність до такого почуття включає здатність до відповідної дійсності, яка базується насамперед на якостях і властивостях актуалізму люблячої людини.
- Наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини, - емпатійний комплекс. Важливість цього аспекту пов'язана з тим, що шлюб за своїм характером стає більш психологічним у чинність витонченості людини як особистості. У зв'язку із цим зростає роль психотерапевтичної функції шлюбу, успішній реалізації якої сприяє розвиток здатності до співпереживання, проникнення в емоційний світ партнера.
- Висока естетична культура почуттів і поведіння особистості.

- Уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом, здатність до саморегуляції власної психіки й поведження» [1].

Серед багатьох аспектів проблеми формування психологічної готовності молоді до сімейного життя в якості одного з найважливіших можна виділити правильне розуміння молоддю ролі родини й шлюбу в сучасному суспільстві, що у свою чергу пов'язане з особливостями формування у них установок, орієнтації на вступ у шлюб.

Разом з тим сучасний шлюб все більше орієнтований на задоволення потреб в інтимному й неформальному спілкуванні. За результатами одного із соціологічних опитувань, можливість ніколи не мати дітей турбує тільки 38% сучасних студенток, і тільки 24% молодих жінок згодні з тим, що бути гарною дружиною й матір'ю – головне покликання жінки.

З метою формування готовності до створення сім'ї молоддю потрібно розглянути основні складові стабільного сімейного життя. Аналіз дії існуючих шлюбно-сімейних відносин показує, що головною умовою стійкого існування шлюбу й родини є моральний рівень людей, що включає насамперед той або інший ступінь усвідомленості моральних норм.

Говорячи про шлюб, не можна забувати про те, що бажання вступити в шлюб і ступінь готовності до нього – це різні поняття.

Так, морально-психологічна підготовленість особистості до шлюбу означає сприйняття цілого комплексу вимог, обов'язків і соціальних стандартів поведження, якими регулюється сімейне життя, а саме: готовність прийняти на себе нову систему обов'язків стосовно свого шлюбного партнера, майбутніх дітей і відповідальність за їхню поведінку; розуміння прав інших членів сімейного союзу, визнання принципів рівності в людських відносинах; прагнення до повсякденного спілкування й співробітництва, узгодженню взаємодії із представником протилежної статі, що у свою чергу припускає високу моральну культуру; уміння пристосуватися до звичок і рис характеру іншої людини і розуміння його психічних станів [2].

Ці вимоги реалізуються в різних ролинах по-різному. На підставі цього з'являється поняття „здатність до шлюбу“, що містить кілька складових:

здатність піклуватися про іншу людину, самовіддано йому служити, активно робити добро; здатність співчувати, співпереживати, тобто „входити“ в емоційний світ партнера, розуміти його радості й прикраси, переживання й невдачі, поразки й перемоги, знаходити духовну єдність із іншою людиною; здатність до кооперації, співробітництва, міжособистісного спілкуванню, наявність навичок і вмінь у здійсненні багатьох видів праці, організація домашнього господарства й розподілу; висока етнічна й психологічна культура, що припускає вміння бути терпимим і поблажливим, великодушним і добрим, приймати іншу людину з усіма недоліками, придусувати власний егоїзм.

Для людей, що перебувають у шлюбі, дуже важливо бути зрілими в соціально-психологічному відношенні особистостями. Така зрілість не досягається одразу й залежить від багатьох факторів. По-перше, виділяється потреба в психологічній готовності й здатності до виконання ролі чоловіка й дружини, а потім батька й матері. Кожна соціальна роль включає певні очікування, які пред'являються до її виконавця. Тому готовність до ролі чоловіка й дружини означає чітке знання цих очікувань (тобто прав і обов'язків) і бажання виконувати їх. Крім психологічної готовності, найважливішими складовими родини є функціонально-рольові зв'язки між чоловіком і жінкою. У недалекому минулому саме чоловік виконував найбільш важку фізичну роботу й ніс моральну відповідальність за благополуччя родини. На сьогодні, існує помітний розрив між традиційними поняттями про «чоловічі» і «жіночі» сімейні ролі і реальному розподілу обов'язків у родині. Реально в більшості звичайних родин основні домашні турботи бере на себе жінка. Це нерідко породжує психологічну напругу, особливо в молодих ролинах. Тому фактором стабільності родини може служити однаковий розподіл обов'язків.

Взаємні стосунки між подружжям, їх зв'язок один з одним, налагоджена комунікація та узгоджена діяльність постає ґрунтовною основою становлення

щасливого шлюбу молодих людей. Коли молодь починає зав'язувати міжособистісні стосунки, вони формують певний взаємозв'язок, який об'єктивно проявляється через особистісні якості людини, характер кожного і спроби взаємно впливати один на одного в процесі спілкування та сумісної діяльності [3]. І хоча, створюючи сім'ю, особистісний розвиток кожного так і залишається, але саме взаємодія постає найважливішим компонентом, що забезпечує основні психологічні потреби особистості. Тому на психологічний комфорт у родині та її успішне щасливе функціонування суттєвий вплив мають саме встановлені взаємини та взаємодія у подружжі.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій / за ред. О. І. Бондарчук. Київ: МАУП, 2001. 170 с.
2. Ляшенко Н. О., Семке Н. М. Сім'я як соціальний інститут. Соціологія сім'ї: конспект лекцій для студентів Ч. 1. Харків: НТУ «ХП», 2018. 96 с.
3. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодого сім'ї: монографія / Сх.європ. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Вежа - Друк, 2018. 235 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сперкач Н.В., студентка I курсу, групи ПС-23-12-зМ спеціальність 053

Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО

«УМО» НАПН України

Військовослужбовці, виконуючи особливі функції, виявляються найбільш уразливими у фізичному й моральному відношеннях і несуть основну вагу всіх наслідків збройних конфліктів. Тому, з очевидністю впливає багатозначність

психологічних перевантажень, емоційно-стресової напруженості військовослужбовців, що беруть участь у збройних конфліктах.

Різниця у впливах екстремальних ситуацій на військовослужбовців та інших людей визначається тим, що для останніх властиво шукати який-небудь притулок і намагатися уникнути небезпеки, військовослужбовець же не має на це право і змушений свідомо знаходитися в цій ситуації і сприяти її вирішенню. Сучасний рівень відносин у нашому суспільстві в силу економічної кризи і соціальної нестабільності створює середовище, що само по собі є не менш травмуючим для психіки людей, що повернулися з війни, ніж сама ситуація бойових дій.

Отже, людина, виходячи з екстремальної ситуації, що пов'язана з погрозою для життя, зіштовхується із серйозними проблемами її непотрібності та нерозуміння в суспільстві.

Поняття “адаптація” – одне з основних у дослідженні процесу психотравмування і наступної реабілітації. Завдяки процесу адаптації досягається оптимізація функціонування систем організму і збалансованість його в системі “людина-середовище”.

Адаптація – це одночасно рівновага між середовищем і організмом і процес пристосування до умов середовища, що змінюються. Адаптивність особистості визначається ступенем розвитку в неї здатності до психічної регуляції. Кожна людина має свій адаптаційний поріг. Адаптаційний поріг – це максимальний ступінь екстремального впливу на людину, до якого вона здатна адаптуватися за допомогою психофізіологічних компенсаторних механізмів без збитку цілісній структурі особистості. Чим вище рівень функціонування механізмів психічної регуляції, тим менше ймовірність зриву процесу адаптації в екстремальних умовах, а, отже, вище адаптаційний поріг. При виникненні екстремальності умов нормальні взаємодії між організмом і особистістю порушуються.

Основні психотравми військовослужбовці отримують під час дій в умовах стресових обставин збройного конфлікту. Перший тип травми – це як

психологічна відповідь на стрес – це псевдосмерть. У військовослужбовців настає шоківий стан, що виражається в прагненні забитися куди-небудь і завмерти, не рухатися [1].

Така реакція на психологічну травму властива істеричним особистостям, але псевдосмерть може виникнути як панічна реакція на страх й у зовсім нормальних людей.

Другий тип травми як психологічна відповідь на стрес можна умовно назвати “броунівський рух”. Його зміст: тікати, нападати на джерело небезпеки, тобто рухатися, метатися і часто безладно і безцільно. Причиною виникнення психотравми є стресова подія.

Стрес включає численні фізіологічні й емоційні кореляти особистості і є критерієм адаптаційного порога особистості в конкретних умовах бойової діяльності і фактором звичайних мотиваційних змін у військовослужбовців.

Отже, знання співвідношення адаптаційного порога окремої особистості та стресу в реальних екстремальних умовах виявляється як можливість визначення типу, глибини, стійкості психологічної травми.

Потрапляючи в ситуацію підвищеного ризику для життя, військовослужбовець адаптується до неї, приймаючи правила і норми, що істотно відрізняються від тих, що прийнято в повсякденному житті. Поведінка поза правилами повсякденного життя могла б бути розцінена як аномальна, але в аномальній ситуації вона вважається нормальною. У ситуації воєнних дій знімається заборона на убивство (або ти уб'єш, або тебе уб'ють), а також слабшає значення й інших заборон (крадіжки, насильства й ін.) [2].

Міняється не тільки ставлення людини до світу, але й відношення до самої себе і своїх близьких. Нерідко зустрічаються трансформації особистості, що виражаються в порушенні міжособистісних відносин, утраті почуття емпатії, здатності любити.

Існує класифікація посттравматичних реакцій, що свідчать про стан соціально- психологічної дезадаптованості у солдатів та офіцерів, що служили в зонах збройних конфліктів. Перша з категорій посттравматичних реакцій – це

пізнавальні. Пізнавальні посттравматичні реакції включають кошмари і “сни наяву”, сформовані з епізодів участі в конфліктах. Людина, відганяючи страшне минуле, як би не може зосередитися, втрачає пам'ять взагалі.

Тривога може бути формою адаптації до стресу, але в даному випадку, вона виступає як стан неадекватного сприйняття ситуації, оскільки уже немає причин для тривоги.

Друга категорія посттравматичних реакцій – поведінкові реакції. Вони можуть включати стани, обумовлені блокадою мотиваційної поведінки – відомої як фрустрація або неузгодженість між поведінковим процесом і результатом. Неможливість індивідумом реалізувати прагнення належати до певної групи веде до зростання напруги і виникнення внутріпсихічного конфлікту.

Емоційні реакції, складають ще одну, третю групу посттравматичних реакцій. Під емоційними реакціями в даному контексті розуміється стан заціпеніння, поглиблення у свій особистий світ, свої переживання, відсутність інтересу до своїх справ, вони вже не приносять не радості, ні задоволення.

Четверту групу посттравматичних реакцій можна визначити як соматичні реакції. Вони включають різкі головні болі, безсоння, болі в шлунку, м'язову напругу, тахікардію, пропасний стан. Усі ці симптоми без лікування, накопичуючи, можуть закінчитися найтяжкими захворюваннями.

Список використаних джерел

1. Доценко Л., Максименко Н. Психологічні чинники адаптації військовослужбовців строкової служби в умовах військової частини. Вісник Національного університету оборони України. 2019. № 2 (52). С. 49 – 55.

2. Ліпатов І. І., Шестопалова Л. Ф., Афанасенко В. С. Психологічна адаптація військовослужбовців до бойової діяльності: навч. посіб. Харків: ХВУ, 2014. 238 с.

ГРУПОВІ ФОРМИ РОБОТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИМ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ

Степанець О.О., здобувач вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університету менеджменту освіти» НАПН України

Людина як особистість є продуктом і водночас результатом численних групових впливів. Група здійснює самостійний вплив на кожного її члена, по відношенню до якого вона може виступати в різних площинах – як фон, як організатор контактів і як основний інструмент впливу на особистість.

В зв'язку з цим набуває актуальності проблема застосування групових методів для підвищення батьківської компетентності в системі психосоціальної підтримки дітей та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах через військові дії.

Плануючи психосоціальну допомогу батькам із сімей ВПО, які пережили військові дії, слід враховувати, що більшість з них часто не усвідомлюють, якої саме допомоги потребують, особливо в плані психологічної підтримки [1]. Такі сім'ї мають комплексні потреби, зумовлені пережитими втратами, зміною соціального статусу, місця проживання та звичного стилю життя.

При цьому важливо враховувати, що батьки, які пережили стрес, можуть потребувати більше часу для адаптації до складних обставин життя та подолання їх. Працівники психологічних служб повинні побудувати довірливі стосунки з батьками, надати інформацію щодо доступних видів допомоги та спільно вирішувати проблеми, мотивуючи їх до участі у процесі подолання складних життєвих обставин [2].

Розглянемо різні форми групової роботи з внутрішньо переміщеними батьками дітей. Перша форма – зустрічі-знайомства. Рекомендується працівникам психологічної служби приєднатися до загальних зборів батьків і представити себе як спеціалістів, пояснити мету психосоціальної допомоги та

послуг, що доступні для батьків і дітей ВПО. Іноді корисно провести неформальну вступну зустріч з потенційними учасниками, щоб встановити перший контакт. Це створює основу для довірливих стосунків та запобігає непорозумінням та розчаруванням.

Для ефективної організації психологічної підтримки батьків, ключовою є ретельна оцінка їхнього психічного стану, особливо після травматичних ситуацій. Онлайн опитування та анкетування батьків проводяться за допомогою Google-форм, Viber-груп, рідше - у соціальних мережах Facebook та Instagram, а також інших доступних ресурсів з дотриманням принципів конфіденційності та предметності.

До інших форм групової роботи з внутрішньо переміщеними батьками дітей належать: відновлювальний тренінг – це процес відновлення ресурсів особистості, включаючи фізичне та емоційне самопочуття та здатність взаємодіяти з іншою особою у її емоційному стані, часто агресивному чи тривожному. Для відновлення ресурсів батьків важливо визначити, що для них є джерелом сил, і допомогти їм у доступі до різних видів підтримки. Це може включати арт-терапію, відновлювальні практики та інші методи.

Дебрифінг – це форма роботи, спрямована на обговорення вражень, реакцій та почуттів, а також когнітивну організацію отриманого досвіду через розуміння структури минулих подій та реакцій на них. Його метою є зменшення індивідуального та групового напруження, а також відчуття унікальності та ненормальності власних реакцій шляхом групового обговорення почуттів.

Групове консультування передбачає залучення до консультативного процесу кількох учасників, які мають інтерес до вирішення однієї або схожої проблеми. Переваги цієї форми включають можливість взаємного впливу учасників один на одного, обмін досвідом та порівняння, а також можливість знайти особистісні опори і відчутти підтримку від оточення. Групове консультування допомагає батькам виробити власну систему психологічного захисту, покращити навички спілкування та активізувати наявні особистісні

ресурси. Групові консультації можуть бути як плановими заходами з певною тематикою, так і проводитися за запитом.

Практикум – це форма практичної роботи, під час якої учасники використовують теоретичні знання для формування вмінь і навичок, а потім він відпрацьовується на практиці.

Інтерактивні ігри, такі як моделювання, рольові ігри тощо, є формою втручання в групову ситуацію для досягнення певної навчальної мети. Вони стимулюють інтерес учасників, створюють ситуації випробувань і приносять радість відкриття.

Дистанційне консультування приваблює тих батьків, які зацікавлені у глибокому самоаналізі, осмисленні міжособистісних відносин та пошуку сенсу у житті. Це також відмінний варіант для тих, хто відчуває тривогу чи сором перед безпосереднім зверненням за психологічною допомогою. Проте дистанційне консультування не завжди передбачає термінове вирішення проблеми; воно спрямоване на осмислення, глибоке розуміння проблеми та розвиток.

Онлайн консультування групи батьків через програми та месенджери має свої переваги. Фахівцю не потрібно глибоко емоційно реагувати на особисті прояви батьків, що полегшує процес консультування і дозволяє краще сконцентруватися на проблемі. Однак це може зменшити продуктивність.

Консультація без відео та з анонімним нікнеймом дозволяє батькам відверто спілкуватися з фахівцем, не соромляючись ставити запитання або висловлювати свої думки та почуття. Таке спілкування може вже само по собі мати цілющий психотерапевтичний ефект і сприяти вирішенню проблеми.

Для системи психосоціальної допомоги дітям і сім'ям ВПО, фахівці можуть проводити різноманітні групові заходи.

Залучення до таких заходів осіб, які успішно впоралися зі схожою ситуацією, є важливим аспектом. Це можуть бути програми наставництва, проведення занять для дітей і молоді, розробка інформаційних матеріалів та залучення гуманітарної допомоги.

Розуміння власних потреб та потреб дитини є важливим етапом у розвитку батьківства.

Навички для підтримки дітей включають: активне слухання, повагу до почуттів дитини, стимулювання розмови – ставлення запитань, які спонукають дитину до відкриття та спілкування, будівництво довірчих відносин, надання корисного та позитивного зворотного зв'язку, концентрація на можливостях та рішеннях, спостереження за поведінкою дитини та ін.

У стресових або кризових ситуаціях батькам потрібно бути надійною опорою для дітей, залишатися стійкими й константними. Втрата цілісності дорослими може призвести до втрати відчуття безпеки та стабільності у дитини, а також до формування деструктивних реакцій на стрес.

Отже, заходи психологічної допомоги для вимушено переміщених сімей з дітьми спрямовані на підвищення батьківської компетентності, створюють платформу для взаємної підтримки, навчання та формування безпечного та прийняттого середовища спільної діяльності для дорослих та дітей.

Список використаних джерел

1. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / авт. кол. В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Голкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук ; заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.

2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навч. посіб. / ред. Н. Пророк. Київ : ОБСЄ, 2018. Т. 1. 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf> (дата звернення 06.03.2024).

3. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації : метод. посіб. / уклад.: Г. Б. Растроста. Суми : НВВ КЗ СОППО, 2018. 64 с.

ПСИХОЛОГО–ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ПСИХОЛОГІЇ

Ткаченко Я.В., *практичний психолог Білоцерківської гімназії - початкової школи №3 ім. Т.Г. Шевченка м. Біла Церква*

Пахомов І.В., *науковий керівник, старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Педагогічна діяльність – вічна і неминуча сфера людської діяльності. Вона виникла разом із потребами суспільства у трансляції новим поколінням культури та укладеного в ній соціального досвіду, вираженого у накопиченій попередніми поколіннями системі знань, способів діяльності, цінностей та норм.

Інтенсивний розвиток науки і техніки, їх інтеграція, ускладнення характеру та структури професійної діяльності в умовах науково–технічного прогресу, поява нових технологій, що передбачають високоінтелектуальну працю, вимагають від фахівців широкого загальноосвітнього, науково–технічного, професійного та культурного кругозору. Актуальність проблеми полягає в тому, що від якості психологічної підготовки викладача психології залежить якість навчального процесу в цілому, а отже, і якість підготовки майбутніх фахівців.

Своїм походженням професія викладача зобов'язана відокремленню освіти у особливу соціальну функцію, як у структурі суспільного поділу праці сформувався специфічний тип діяльності, призначення якої – підготовка підростаючих поколінь до життя з урахуванням прилучення до цінностей людської культури.

Багато теоретиків–педагогів відзначали величезний моральний вплив, могутню і мудру владу вчительської професії. Платон писав, що якщо черевичок буде поганим майстром, громадяни від цього будуть лише трохи

гірше взуті, але якщо вчитель погано виконуватиме свої обов'язки, в країні з'являться цілі покоління неосвічених і поганих людей.

«Вчителю, – підкреслював Я. А. Коменський, – вручена чудова посада, вище за яку нічого не може бути під сонцем» [3, с. 192]. Він проводив низку блискучих аналогій між учителем і садівником, учителем і заповзятливим архітектором, уподібнював вчителі старанному скульптору, який розписує і шліфує уми і душі людей.

Для педагогічної діяльності проблема професійної самосвідомості набуває особливої актуальності тому, що результати діяльності вчителя виражаються, насамперед, у результаті навчальної діяльності здобувачів освіти, і здатність викладача аналізувати та оцінювати свою діяльність та її результати, свої професійно значущі якості безпосередньо пов'язана з ефективністю педагогічного впливу. Крім того, професійна самосвідомість є особистісним регулятором професійного саморозвитку та самовиховання викладача.

Окрім названих, до умінь і навичок педагогічної техніки необхідно віднести наступні: управляти своїм тілом, знімати м'язову напругу в процесі виконання педагогічних дій; регулювати свої психічні стани (викликати "за замовленням" почуття здивування, радощі, гніву і тому подібне); володіти технікою інтонації для вираження різних почуттів (прохання, вимоги, питання, наказу, поради, побажання і тому подібне); викликати прихильність до себе співрозмовника, образно передавати інформацію; за потреби змінювати смислове навантаження; мобілізувати творче самопочуття перед майбутнім спілкуванням та ін. [11].

Отже, виходячи з розглянутих тенденцій в розвитку системи освіти, виділяємо важливі професійно-педагогічні уміння викладача психології: визначати рівень особистісного розвитку; ставити педагогічні цілі різної масштабності з урахуванням можливостей теми, що вивчається; видозмінювати форми проведення навчальних занять, навчальні завдання і види діяльності студентів з урахуванням поставлених розвиваючих завдань; застосовувати дискусійні форми навчання, проявляти високу культуру, особисту

привабливість, ерудицію при викладі матеріалу, підтримуючи тим самим високий авторитет психологічних знань, ідей, принципів; застосовувати гуманітарно-орієнтовані освітні технології, при яких були б задіяні особистісні якості і досвід студента; ускладнювати форми роботи, пізнавально-проблемні завдання і вимоги до студентів з урахуванням рівня розвитку їх самостійності, креативності при вивченні психології. Сьогодні сучасне суспільство потребує не вузьких спеціалістів – носіїв окремих виробничих функцій, а у всебічно розвинених соціально активних особистостях, які мають фундаментальну наукову освіту, багату внутрішню культуру. Не дивлячись на те, що для будь-якого кваліфікованого спеціаліста необхідні глибокі знання, для педагогічної діяльності викладача особливо важливі професійно значущі особистісні якості. Проте, науковці досить сперечаються про оптимальний перелік необхідних професійно значущих якостей викладача психології вищого навчального закладу

З вищевикладеного матеріалу слід зазначити, що відмінність педагогічної діяльності від будь-якої виробничої полягає у її духовному характері, що визначає своєрідність всіх її компонентів.

Сутність педагогічної діяльності полягає у «об'єктно-суб'єктному перетворенні особистості». З цієї точки зору справедливе твердження про те, що істинним об'єктом педагогічної діяльності є не сам студент, а педагогічний процес, що є системою взаємопов'язаних навчально-виховних завдань, у вирішенні яких вихованець бере безпосередню участь і функціонує як головний компонент.

Педагог має справу з найвищою цінністю – особистістю студента, який є суб'єктом своєї власної діяльності з саморозвитку, самовдосконалення, самонавчання: без звернення до її внутрішніх сил, потенцій, потреб педагогічний процес не може бути ефективним.

Особливістю викладацької діяльності є складний, неоднозначний характер. Викладач має справу з особистістю, що розвивається, яка має свою власну індивідуальність, причому в навчальній групі зазвичай представлений

широкий спектр юних особистостей. До цього додаються чинники неординарних, постійно змінних умов педагогічної діяльності, різноманіття педагогічних завдань.

Серед психологічних характеристик загальноновизнаними є педагогічне мислення, педагогічна рефлексія, педагогічна самосвідомість, педагогічна уява, педагогічна самооцінка, педагогічна спостережливість, педагогічне прогнозування, толерантність, емпатія та ін.

Під педагогічними здібностями розуміються індивідуально–психологічні особливості особистості, її (психологічні) якості, які відповідають (відповідають) вимогам, які висуваються педагогічною діяльністю до людини–виконавця (тобто викладача) і визначають тим самим успішне оволодіння цією діяльністю.

Сучасний викладач повинен добре орієнтуватися в різних галузях науки, основи якої він викладає, знати її можливості для вирішення соціально–економічних, виробничих та культурних завдань, бути постійно в курсі нових досліджень, відкриттів та гіпотез.

Список використаних джерел

1. Матвійчук Т. В. Психологічні особливості розвитку педагогічних здібностей викладача вищого навчального закладу. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". 2010. № 2. С. 129 – 131.

2. Саєнко Н. С. Розвиток педагогічних здібностей викладачів іноземних мов технічних університетів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2012. Вип. 17. С. 131-135.

3. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: навчально-методичний посібник / авт. кол., за заг. редакцією В. Стинської, Л. Прокопів. Івано–Франківськ, 2021. 430 с.

4. Безрученков Ю. Педагогічний контроль в системі цифрової освіти.

Молодь і ринок. № 5/191. 2021. С. 101-109.

5. Вимірювання в освіті: підручник / за ред. О.В. Авраменко. Кіровоград: «КОД», 2011. 360 с.

6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 2-е вид., стер. Київ : Знання, 2011. 486 с.

7. Кухар Л. О., Сергієнко В. П. Конструювання тестів. Курс лекцій: навч. посіб. Луцьк, 2010. 182 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Торба Н.Г., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри ПП та М Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

Виховання в сучасній освіті займає особливе місце, адже сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. «Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання. Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової психологічної якості особистості», - зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді. [2]

В сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості.

За таких умов навчальний заклад стає важливою ланкою виховання свідомих, активних, високоморальних громадян Української держави, місцем емоційно-психологічної захищеності і душевного комфорту особистості здобувача освіти, конструктивної співпраці та взаєморозуміння, ланкою, де формується національна свідомість, громадська зрілість, соціальна відповідальність за долю Батьківщини, за свою роль у національно-культурному відродженні України, її розквіті. Проблема виховання громадянина постала перед людством тоді, коли виникла перша держава. І актуальною вона буде доти, поки держава існуватиме як соціальний інститут. Адже існує пряма залежність між державою і людиною. Якісно нову демократичну державу можуть створити лише свідомі громадяни, які люблять Україну, свій народ, націю і готові самовіддано служити їх інтересам. Тому громадянсько-патріотичне виховання займає провідну роль у вихованні молодого покоління. Процес державотворення, національно-культурне відродження, оновлення і переосмислення життя в Україні вимагають нового бачення громадянського виховання учнівської молоді. В концептуальних засадах Державної програми "Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України" зазначено: "Мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя" ..[1]

Виховати громадянина означає підготувати підростаючу особистість до участі в розв'язанні начальних і перспективних завдань держави, до управління її справами і виконання функції громадського діяча та захисника Батьківщини. Для цього потрібно сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою дій, вчинків, поведінки.

Невід'ємною складовою патріотизму є національна свідомість.

Національна свідомість - це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів.

Основними складовими національної свідомості виступають:

- сприйняття оточуючого світу та ставлення до нього;
- усвідомлення національно-етнічної належності;
- ставлення до історії та культури своєї національно-етнічної спільноти;
- ставлення до представників інших націй і національностей;
- патріотичні почуття та патріотична самосвідомість;
- усвідомлення національно-державної спільноти.

Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість, спроможна перетворювати почуття в конкретні справи та вчинки на користь держави. Справжній патріот повинен мати активну життєву позицію, своїми справами та способом життя сприяти якісним змінам ситуації в країні на краще.

Для формування такої свідомості особистості має бути успішно реалізована цілісна система патріотичного виховання. В основу патріотичного виховання мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України. У зв'язку з цим патріотичне виховання є важливим державним завданням.

Головною тенденцією патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до своєї Батьківщини, держави, народу, нації. Системне духовно-морального виховання має базуватися на цінностях духовної культури українського народу.

Одним із покликань української національної системи освіти та виховання є завдання пробуджувати і виховувати в кожного учня патріотичні якості, цінності:

- любов до батька і матері, родичів, своїх предків, рідної природи, землі;
- любов до рідної мови, культури, народу, пошану до його історичного

минулого, національних традицій, звичаїв;

- глибоке усвідомлення своєї національної приналежності, відчуття єдності з представниками своєї нації;

- турботу про добре ім'я - своє і своїх друзів та краян, збереження своєї людської і національної гідності, честі;

- активну діяльність з метою розвитку рідної культури, мистецтва, науки, демократії, державотворчих процесів;

- боротьбу за підвищення духовності і добробуту всіх українців, представників національних меншин України;

- синівську любов до України – Батьківщини, готовність захищати від ворогів рідну землю, здатність на подвижництво, героїчні справи в ім'я свободи і незалежності України;

- готовність боротися з неправдою, злом, потворністю в будь-яких формах, спростовувати антиукраїнські, антинаукові версії, ідеї, шкідливі і ворожі для нашого народу, Батьківщини.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Найважливішою громадською рисою є сформованість національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України. Виховання національної самосвідомості передбачає усвідомлення молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю. Національна ідея має бути не просто атрибутом національної свідомості, суто духовним феноменом, а поштовхом до

практичних справ, як було у кращих синів і дочок нашого народу споконвіку.[5].

В сучасних умовах визначається потребами суспільства у всебічній активізації інтелектуального і духовно-творчого потенціалу національних та загальнолюдських цінностей, суперечливими процесами входження особистості в соціальне життя, необхідності забезпечення єдності, наступності та послідовності виховних впливів різних соціальних інститутів, постійного коректування виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Національна ідея у виховному процесі школи: програмовиховний контекст . *Шкільний світ*. 2008. № 45. С. 1-37.
2. Бех І.Д. Сто ключів виховного успіху. *Шкільний світ*. № 21–23, червень 2009 р.
3. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 роки [Електронний ресурс] : схвалено рішенням колегії М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 31.05.2012 № 6/1-21.
4. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник / Л. В. Кондрашова, О. О. Лаврентьева, Н. І. Зеленкова. Кривий Ріг, 2008. 105 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалено Указом Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013. Класний керівник. 2013. № 23/24. С. 9-23.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Трубчанінова І.М., *магістр спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Анотація. Стаття розкриває основні компоненти професіоналізму педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти.

Ключові слова. Сутність педагогічна діяльність, педагогічний професіоналізм, культура спілкування.

Діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості молоді та духовної культури українського суспільства. Проблема культури є центральною у підготовці майбутніх педагогів, психологів.

Сутність і структура педагогічної діяльності, а також пов'язана з ними продуктивність – одне з найактуальніших питань педагогічної науки і практики. Особливо перспективним прийнято вважати напрям, пов'язаний з застосуванням системного підходу до аналізу і побудови моделей педагогічної діяльності.

За нашими спостереженнями, у досвідчених викладачів, професорів, (докторів наук) найбільш розвинені вміння виділяти вузлові моменти, закономірності, тенденції, напрями змісту наукових досліджень. На високому рівні добирати і структурувати навчальний матеріал. Однак по за їх увагою залишаються методичні аспекти викладання навчального предмету. Для конструктивної діяльності молодих педагогів характерним є планування власної професійної діяльності. Молоді викладачі відчувають труднощі у конструюванні матеріалу, у виділенні головного, та в розподілі його за часом. У них відсутні відчуття особливості сприймання інформації аудиторією.

Науково-педагогічні працівники кафедри звертають увагу на модулювання взаємодії з аудиторією студентів. Під час викладання вони легко знаходять співвідношення між теоретичним і фактичним матеріалом.

Таким чином професіоналізм знань, професіоналізм спілкування, професіоналізм самовдосконалення забезпечують розвиток цілісної системи – професіоналізму діяльності педагога. В педагогічній діяльності ці структурні елементи взаємопов'язані і взаємозумовлені. Відсутність одного з них у діяльності викладача вищого навчального закладу свідчить про несформованість педагогічного професіоналізму. Глибокі соціальні й економічні зрушення, що відбуваються на межі третього тисячоліття в Україні, спонукають до реформування системи освіти, яка має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності. Лише компетентна, самостійна і відповідальна, з чіткими громадянськими позиціями індивідуальність, тобто вихована людина здатна до оновлення суспільства. Виховання такої людини доручено армії освітян.

Важливу роль у педагогічному професіоналізмі відіграє педагогічне грамотне спілкування. Воно знімає у аудиторії студентів негативну емоційну напругу (страх, невпевненість); має викликати радість, бажання спільної діяльності.

Професійно-педагогічне спілкування – це система прийомів органічної соціально-психологічної взаємодії педагога зі студентами, змістом якої є обмін інформацією, пізнання один одного і стимулювання діяльності студентів. Також організація і корекція взаємин у колективі, обмін ролями, співпереживання і створення умов для самоствердження особистості. Педагогічне спілкування – особливий вид творчості.

Оптимальне педагогічне спілкування – це спілкування, яке створює найкращі умови для розвитку мотивації студента, творчого характеру діяльності, для формування його особистості, забезпечує сприятливий психологічний клімат, попереджує створення психологічних бар'єрів, дозволяє максимально використовувати у навчальному процесі особистісні та професійні

якості викладача закладу вищої освіти.

Педагогічно доцільні стосунки, взаємини складаються з тим педагогом, для якого основними цінностями є: вихованці і їх доля та інтереси; наука, яку він представляє, її методи, відкриття та професія, яку він обрав. Тому майбутнього вчителя, викладача слід вже зараз ретельно готувати до формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молоддю. Педагогічні кадри нової генерації покликані поєднувати високий професіоналізм із усвідомленням сучасних потреб. У формуванні особистості педагога є два головних аспекти – професійний і культурний. Отже, вищий навчальний заклад покликаний давати не тільки знання, а й формувати особистість і індивідуальність педагога.

Отже педагогічна майстерність – це комплекс якостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога, науковий світогляд, духовне багатство, наукова ерудиція, природньо-педагогічні людські якості, педагогічна техніка (культура зовнішнього вигляду, культура мови, культура спілкування, педагогічна етика, педагогічний такт. Її складовими є гуманістичне спрямування, теоретичні знання, педагогічні здібності, педагогічна техніка. Зрозуміло, що педагогічним професіоналізмом має володіти викладач вищого навчального закладу, бо, як писав Адольф Дістервег, “як ніхто не може дати іншому того, що немає сам, так не може розвивати, виховувати й навчати той, хто сам не розвинений, не вихований, не освічений”.

Список використаних джерел

1. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). Автореф.дис. докт. пед.н. Київ, 2001. 45 с.
2. Пономарьов О. С. Методика викладання у вищій школі. Харків: НТУ «ХП», 2016. 192 с.
3. Пономарьов О.С. Професійна культура педагога: навч.- метод. Посібник. Харків: НТУ «ХП», 2011. 198 с.

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ
ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПЕРІОД ВІЙНИ /
TRAINING OF FUTURE PSYCHOLOGISTS TO PROVIDE EFFECTIVE
PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE DURING THE WAR**

*Усенко П.С., здобувачка вищої освіти спеціальності 035.041 Англійська
філологія. Усний і письмовий переклад у бізнес-комунікації Київського
національного лінгвістичного університету, кафедри германської філології та
перекладу*

The war in Ukraine caused significant psychological trauma to millions of people. There is an urgent need for qualified psychologists who can provide effective assistance to victims. Training future psychologists to work in wartime is extremely important.

Future psychologists must have a deep understanding of the psychological effects of war, such as post-traumatic stress disorder, anxiety, depression. Psychologists need to have a wide range of competencies to effectively consult clients from diverse backgrounds and with varying situations, requests, and problems. These competencies are developed through a combination of theoretical education and practical experience.

Firstly, psychologists must be able to establish and maintain strong therapeutic relationships with their clients, fostering trust and empathy. This involves active listening, understanding the client's perspective, and creating a safe and supportive environment. Moreover, they must be skilled in conducting comprehensive assessments to gather information about the client's mental health, personality, and functioning. This includes using various assessment tools, such as standardized tests, and behavioral observations, to accurately diagnose and understand the client's issues. In addition psychologists must possess a broad knowledge of various therapeutic approaches and techniques to effectively intervene and address the client's problems.

The most common mental issues, which arise during a wartime: panic attacks,

post-traumatic stress disorder, fatigue, anxiety etc. Let's examine one of these issues.

Post-traumatic stress disorder is a mental disorder that can develop after a traumatic event. About 8% of men and 20% of women who have experienced traumatic events have PTSD. Post-traumatic stress disorder can develop in people who: lost relatives, friends, brothers in the war; saw the killed; shot; were or are under shelling or bombing; worried about relatives or friends who are in danger; witnessed a terrorist attack; were captured or were surrounded.

Symptoms of post-traumatic stress disorder: constant and uncontrolled thoughts about traumatic events, dreams about them; feeling of constant danger; nausea, rapid heartbeat, chest pain; overuse of alcohol, cigarettes or drugs; problems in the relationship, distancing from the partner; suicidal thoughts;

When working with people with PTSD, psychologists must use different techniques: **Grounding technique:** exercise "here and now"; Reorient yourself in space and time by asking yourself some or all of the following questions: Where am I? What day is it today? What date is today? What month is it today? What year? How old am I?

Stabilization exercise: anti-stress breathing 4:8; Try to breathe slowly. Inhale (count 1-2-3-4) — pause (hold your breath for 1-2) — exhale (count 1-2-3-4-5-6-7-8). It is important that the exhalation is twice as long. Do this exercise at least 10 times. Imagine that you are "exhaling" the tension.

In conclusion, the field of psychology is constantly evolving, and psychologists must commit to lifelong learning and professional development to maintain their competencies and provide the best possible care for their clients. This involves attending continuing education workshops, conferences, and seminars, staying updated on new research findings, and engaging in peer supervision and mentorship.

ВПЛИВ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Фарафонова М.В., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, групи ПС-23-11-зМ спеціальності 053 Психологія, Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

Глобальні зміни, що відбуваються сьогодні в Україні, ведуть до перевлаштування психологічної сфери людини (зокрема і молоді), її поглядів, переконань, звичок, моральних цінностей та соціальних ролей. І якщо для одних перетворення не такі болючі, то для інших вони стають особистою трагедією, що призводить до дезадаптації та поведінкової девіації.

Обґрунтування актуальності дослідження проблеми впливу травмуючої події на емоційно-особистісну сферу особистості підліткового віку, потребує урахування її вікового аспекту, зокрема, аналізу негативних наслідків розладів у поведінці саме в підлітковий період, коли відбуваються значущі зміни в структурі особистості [1].

Небезпека психологічних травм полягає у довготривалості та замаскованості від самої людини її деструктивних наслідків, що призводить до розгортання травматичного досвіду. Психотравмуючі події, складні життєві ситуації суттєво порушують базове почуття безпеки, зумовлюють ризик руйнування адаптаційної системи особистості, що призводить до невротизації, зростання конфліктності у соціальних взаєминах та порушення регуляції поведінки особистості [2].

Таким чином, у контексті аналізу впливу травмуючих подій на емоційно-особистісну сферу молоді людини стає необхідним дослідження психологічних умов особистісного розвитку підлітків із поведінковими девіаціями, включаючи виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів розгортання поведінкових розладів, а також моделювання умов психологічного супроводу та психолого-педагогічної корекції девіантної поведінки.

Мета роботи: дослідити особливості впливу психотравмуючих подій на формування емоційно-особистісної сфери підлітка та шляхи психологічного супроводу розвитку особистості й психолого-педагогічної корекції.

Об'єкт дослідження: особистість підліткового віку.

Наукові дослідження у галузі психології розглядають вплив травмуючих подій на емоційно-особистісну сферу підлітків у різних аспектах: виявлення природи та причин травми, ідентифікацію симптомів, опис різноманітних форм поведінки, які виникають внаслідок психотравмуючих подій, а також розробку методів та стратегій для подолання цих труднощів.

Серед перших, хто почав вивчати природу травми був австрійський психоаналітик, психіатр і невролог З. Фрейд і лікар, психолог Й. Байер. Дослідники М. Кляйн, М. Малер, Х. Когут, О. Кернберг, Д. Віннікотт та інші вказують на патогенний вплив психічних травм на подальший розвиток особистості та психіки дитини. На психоаналітичній традиції засновано і сучасну теоретичну концепцію терапевтичної моделі травми М. Мюррей. Теорія психічної травми розроблялася і у контексті теорії стресу Г. Сельє.

Нині існує велика кількість досліджень, присвячених проблематиці психічної травми. Серед найбільш значущих можна виділити публікації робіт Дж. Хермана, Р. Сторолоу, Д. Калшеда, М. Балінта, Х. Біндера, Т. Каммерера, Ф. Тастіна, Дж. МакДугалла, Д.С. Максименка, Я.О. Гошовського, Н.І. Погібко, О.Л. Туріної, О.І. Бондарчук тощо.

Опрацювавши літературні джерела з проблеми впливу травмуючих подій на формування у підлітків поведінкових девіацій, ми вибрали та частково модифікували методи діагностики травматичних переживань у підлітків, які після аналізу результатів дослідження дозволять описати характер найбільш типових психічних травм і ступінь виразності їх наслідків. А саме: опитувальник травмуючих подій, Гіссенський опитувальник психосоматичних скарг (GBV); шкала депресії Бека (BDI); шкала самооцінки (тест Ч.Д. Спілбергера – Ю.Л. Ханіна); опитувальник САН «Самопочуття, активність, настрої». Як додаткові методики – колірний тест Люшера та колірний тест

відносин (ЦТО) А.М. Еткінда.

Застосування таких методів психолого-педагогічної діагностики та корекції дозволять, на нашу думку, виводити більшість підлітків з поведінковими девіаціями на оптимальні для них траєкторії розвитку, формувати психологічні передумови для освоєння нових соціальних ролей і форм поведінки.

Список використаних джерел

1. Максименко Д. С. Психологічні особливості криз підлітка. Практична психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 200 с.
2. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. Київ : Персонал, 2017. 160 с.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ПСИХОЛОГІЇ

Ференц О.З., *начальник відділу по роботі з персоналом Київського обласного центру зайнятості*

Розвиток педагогіки та психології, а також зростаючий інтерес до потенціалу особистості для саморозвитку в умовах постійних змін, зумовлюють збільшений попит на підготовку викладачів для вищої школи. Для цього необхідно розробити методологію, теорію та практику спеціальної підготовки з урахуванням технічних, технологічних та гуманітарних знань у галузі педагогіки, психології і біології.

Значення готовності майбутніх викладачів психології для педагогічної діяльності у закладі вищої освіти потребує переосмислення на методологічному та експериментальному рівнях. Дослідження в цьому напрямку спрямовані на вдосконалення методів навчання та підготовки спеціалістів-психологів.

Мета дослідження полягала у теоретичному обґрунтуванні використання ситуаційно-рольової гри у професійній підготовці викладачів психології у закладі вищої освіти.

Сучасна парадигма вищої освіти, спрямована на особистісний розвиток, підкреслює необхідність психологічно орієнтованого професійного підбору викладачів. Основні принципи такого підбору:

- «Аналіз діяльності майбутнього викладача має фокусуватися на проблемних моментах роботи, труднощах та невдачах, а не охоплювати всі аспекти його професійно-педагогічної роботи. Серед професійно важливих характеристик майбутнього викладача вищої школи необхідно виділити ті якості, які важко розвиваються у дорослих і погано компенсуються у професійно-педагогічній діяльності і які є необхідними для вирішення професійно-педагогічних задач;

- Важливі професійні характеристики, які можна розвивати через навчання та тренінги, слід враховувати при створенні спеціалізованих навчальних курсів та практичних занять для викладачів.

- Індивідуальний стиль діяльності викладача може компенсувати відсутність певних професійних якостей, що становить основу для вибору конкретної предметної спеціалізації у підготовці та майбутній кар'єрі викладача».

Основні психолого-педагогічні виклики професійної підготовки викладачів:

- «Розвиток нового стилю керівництва, особистісної позиції та методів організації навчально-виховного процесу в вищій школі;

- Формування нового типу аналітичного та проектно-конструктивного мислення для вироблення цілісної картини навчально-виховної ситуації;

- Оволодіння новим стилем комунікаційної та інтелектуальної діяльності, способами соціальної та міжособистісної взаємодії для спільної розробки проєктів та програм».

Особливо важливими є такі методи, як диспути, співбесіди, самоаналіз,

рольові ігри, «мозкові штурми», моделювання ситуацій, захист креативних проєктів, проблемні та ситуаційні завдання, дидактичний театр, навчання шукати альтернативи.

Також важливо врахувати роль фахових знань у формуванні сучасного викладача психології вищої школи. Кожен педагог повинен мати глибоку освіту у своїй спеціальності і постійно поповнювати свої знання через самоосвіту. Це може включати читання спеціалізованої літератури, перегляд телевізійних та радіопрограм, роботу з електронними ресурсами, Інтернетом.

Успішність психолога в практичній діяльності залежить від його професійних навичок, зокрема вміння застосовувати психологічні методики та підходи. На підставі практики можна визначити, що сучасна система підготовки психологів має ряд суперечностей. Серед них варто виділити розрив між теоретичним навчанням та практичною роботою, різноманіттям дисциплін та потребою у системному підході до психологічної діяльності, а також між пасивним становищем студентів у навчальному процесі та активною роллю професіоналів у реальній практиці.

Багато дослідників (Н. Чепелева, А. Борисюк, Н. Пов'якель тощо) вказують на ключову роль таких факторів у формуванні освітньо-професійної активності студентів:

- «Внутрішні умови, які впливають на потреби особистості та формують специфіку цих потреб;
- зовнішні фактори, які визначають сферу потреб і мотивації;
- особливості сприйняття та рефлексії регулятивних елементів навчально-професійної діяльності у свідомості студентів;
- мотив, який є ключовим для формування навчально-професійної активності і представляє собою специфічний підхід до соціального розвитку студентів у процесі навчання у вузі.

Сучасні дослідники розглядають підготовку психолога-практика як процес, який включає розвиток у майбутніх спеціалістів професійного мислення (С. Максименко, В. Панок), соціальної активності (О. Бондаренко, М.

Гуліна), професійної креативності (В. Моляко), професійної компетентності (І. Зязюн, В. Панок, В. Рибалка), критичного мислення, прогнозування, імпровізації, інновацій (Л. Карамушка, С. Максименко), розвитку творчого потенціалу особистості (Ж. Вірна, І. Іщук, О. Кирич, В. Рибалка), пізнавальної активності (Т. Алексеєнко), розвитку загальної та психологічної культури (В.Рибалка), а також підготовку до науково-дослідницької діяльності (П. Горностай, М. Гуліна, Л. Карамушка, С. Максименко) [1, с. 45].

Методологічні проблеми підготовки викладача включають:

а) «Проектування структури та змісту підготовки викладача відповідно до його професійно-педагогічної діяльності;

б) Відсутність чіткого розуміння цілей, структури, змісту та концепції педагогічного проектування;

в) Впровадження принципу гуманізації відповідно до нової концепції освіти;

г) Різноманітність та гнучкість форм і методів організації системи професійно-педагогічної підготовки викладачів вищої школи» [2].

Вчені, такі як І. Лебедева, С. Неверкович, В. Серіков, Н. Стаздас, Н. Тамаріна та інші, звертали увагу на ситуаційно-рольові ігри в освітньому процесі. Аналіз останніх досліджень свідчить про те, що ці ігри були предметом наукових досліджень, що охоплювали різні аспекти, включаючи теоретичні та практичні (педагогічні, психологічні, соціально-психологічні, методологічні).

Науковці та педагоги акцентують свої дослідження на конкретних аспектах використання ігор в освітньому процесі, таких як соціалізація, перехід від теорії до практики, розвиток евристичної діяльності, формування логічного мислення, професійна підготовка студентів, активізація навчальної діяльності та підвищення рівня професійної компетентності[3].

Переваги використання рольової гри, як одного з методів активного навчання студентів, включають наступне:

- «Допомагає студентам виразити приховані запити та почуття.

- Стимулює обговорення та аналіз особистих інтелектуальних напрацювань, таких як проблеми, гіпотези, пропозиції, думки.
- Дозволяє сформувати навички розуміння думок та почуттів інших та сприйняття їх мотивації.
- Надає можливість спробувати себе у різних ситуаціях та ролях з подальшим вдосконаленням ефективної поведінки.
- Висвітлює загальні соціальні проблеми та динаміку групової взаємодії.
- Стимулює опанування теоретичного матеріалу та інформації з суміжних галузей.
- Забезпечує швидкий зворотній зв'язок між студентами і викладачем.
- Усуває розбіжності між навчанням і реальними життєвими ситуаціями.
- Змінює установки та життєві орієнтири.
- Вчить контролювати власні відчуття і емоції» [4, с. 200].

Проте важливо також врахувати можливі негативні аспекти використання рольових ігор у процесі навчання: необхідність забезпечення постійного контролю за загальною атмосферою та порядком в аудиторії, щоб уникнути зведення рольової гри до фарсу або знецінення навчального процесу. Важливо, щоб взаємовідносини між викладачем та студентською аудиторією залишалися на рівні взаєморозуміння, як між керівником та учасниками системи.

Висновок. Підготовка викладачів психології закладів вищої освіти вимагає розробки методології, теорії та практики з обов'язковим поєднанням технічних, технологічних і гуманітарних знань в галузі педагогіки, психології та інших сфер. Готовність викладача психології до виконання професійно-педагогічної діяльності є складним, системним явищем, що вимагає належного рівня розвитку професійних знань, умінь та професійних якостей фахівця для забезпечення ефективності його роботи.

Список використаних джерел

1. Борисюк А. С. Психологічні особливості формування професійних якостей майбутнього медичного психолога : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2004. 20 с.
2. Марцева Л.А. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 150 с.
3. Остапович Н. Використання дидактичної гри у навчанні медичної і біологічної фізики. *Наукові записки*. 2014. № 5. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/228637032.pdf>.
4. Прокопишина К.Н. Рольова гра як метод розвитку в учнів навичок англomовної комунікації. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 1. С. 199-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_1_36 (дата звернення 30.03.2024).

СОЦІАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ БЕЗРОБІТНИХ ЯК ЧИННИК СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ

Філіцька Н.П., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу
 групи ПС-23-12-зМ спеціальність 053 Психологія
 Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»
 НАПН України

За останні роки погляд на конфлікт через призму соціальних стосунків зумовлює тлумачення конфлікту не як абстрактного явища протистояння, а як соціально-психологічного феномену, що має певну площину свого розгортання та глибину прояву. Поняття соціальних стосунків є дуже важливим для вивчення конфлікту, воно передбачає існування різноманітних зв'язків людини з її соціальним оточенням, її уявлення про себе, про інших, уявлення про норми та моральні принципи, що існують у певному соціальному середовищі, її соціальні та поведінкові стереотипи, тощо.

Центральним поняттям соціальної психології, яке поєднує проблему вирішення соціальних конфліктів та теорію людських потреб є категорія *соціальної ідентичності*. Це поняття є опосередкованою ланкою між психологією особистості та її соціальною поведінкою в межах групи та міжгрупових інтеракціях.

Через сприйняття поведінки інших, їх рольових та статусних позицій людина формує почуття власного “Я” як соціально значимого суб’єкта. Прийняття певних суспільних норм, цінностей, типів поведінки формує соціальну ідентичність людини і є визначальним чинником екзистенційної сутності особистості: її світосприйняття та життєвої мети. Більше того, оскільки ідентичності супроводжуються нормативними очікуваннями певної рольової поведінки, вони регулюють поведінку в різних ситуаціях, зокрема й конфліктних.

Нестабільність соціальних процесів у державі зумовлює підвищення вимог до особистості, якій приходится змінювати уявлення про своє майбутнє, минуле та теперішнє. З огляду на події останнього десятиріччя, з впевненістю можна сказати, що економічні зміни в Україні активізували низку соціально-економічних проблем, які зумовлюють непрості соціально-психологічні та психологічні проблеми. До таких проблем можна віднести, зокрема, і безробіття. Втрата роботи в особистісному відношенні є завжди кризовим явищем, яке пов’язане з втратою соціального статусу внаслідок звільнення, скорочення штату, банкрутства підприємства чи вимушеного переміщення.

Втрата роботи призводить до розриву сформованої системи, до руйнування суб’єктивного світу, зміни психічного стану людини, коли виникає дисбаланс в житті і діяльності людини, внаслідок чого можливе підвищення рівня конфліктності і неадекватності в соціальному аспекті поведінки.

Сучасна ситуація безробіття в Україні погіршується, у зв’язку з тим, що велика кількість родин змушені змінити своє місце проживання. Десятки тисяч людей покинули свої домівки і вимушені тимчасово переміститися в інші регіони нашої держави. Центральні, північні та західні області України стали

другою домівкою для багатьох родин, які в результаті військових дій втратили рідних, знайомих, роботу, документи, домівки та матеріальні цінності, нажиті протягом всього життя. У процесі такого переїзду, який супроводжувався різноманітними труднощами й адаптацією на новому місці внутрішньо переміщені особи переживають певну кризу соціальної ідентичності. Вони змушені адаптуватися до нового середовища і стоять перед вибором – жити по-старому або ж повністю відмовитися від свого минулого для інтеграції в новий соціум. Друге є найбільш доцільним для облаштування на новому місці, проте потрібно долати неминучий страх і настороженість оточуючих, підвищену конфліктність та протистояння.

Питання про те, як соціальна ідентичність безробітного впливає на стиль його поведінку в конфліктній ситуації, становить особливий інтерес для нашого дослідження.

Сучасне тлумачення конфлікту ґрунтується на принципах визнання його в якості закономірної та природної характеристики соціальних стосунків. Конфлікт розглядається не як абстрактне явище протистояння, а як соціально-психологічний феномен, що відбувається в системі міжособистісних та міжгрупових стосунків людини. Таке трактування конфлікту наголошує на конкретно-історичному підході до проблеми вирішення конфліктів у контексті певного соціокультурного середовища.

Список використаних джерел

1. Ващенко І.В. Дослідження проблеми конфлікту в психології. Психологія: Зб. наук. праць. КНПУ ім. Драгоманова. Вип.17, 2002. 49 с.
2. Долинська Л.В., Матяш-Заяц Л.П. *Психологія конфлікту* [Текст] : навч. посібник. Київ : Каравела, 2010. 304 с.
3. Донченко О.А. Психосоціальна сутність ідеологічного конфлікту // Наукові студії із соціальної та політичної психології: Зб. статей. Київ : 2000. Вип. 4(7). С.98-109.

4. Зелінська Я.Ц. Поведінка особистості в ситуації безробіття. Ринок праці та зайнятість населення: проблеми теорії та виклики практики : кол. моногр. / Ред.-координатор М.В. Туленков. Київ : ІПК ДСЗУ, 2010. 363 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИКИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ У КОНФЛІКТІ

Фурс О.Й., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України
м. Біла Церква

Досвід та практика психотерапевтичної та психокорекційної роботи переконує, що зазвичай поведінка людини в конфлікті змінюється.

Серед методів психокорекції конфліктної поведінки виокремлюють такі: соціально-психологічний тренінг; індивідуально-психологічне консультування; аутогенне тренування; посередницьку діяльність психолога (соціального працівника); самоаналіз конфліктної поведінки, арт-терапевтичні методи саморегуляції психологічного стану та корекції поведінки у конфлікті тощо.

1. Соціально-психологічний тренінг (СПТ). Наукові дослідження, проведені вітчизняними психологами Е.Г. Барановим, О.І. Гончаровим, В.В. Девятко, Ю.Н. Ємельяновим, А.Л. Лісовиком, І.О. Ламановим, Л.А. Петровською, засвідчують, що СПТ може бути використаний для корекції поведінки особистості в конфлікті. Застосування СПТ передбачає врахування певних принципів: «довірливого спілкування», що полягає в створенні обстановки довіри, відчуття спільності учасників СПТ; «тут і тепер», що полягає в аналізі ситуацій спілкування, які виникають у процесі спільної роботи учасників; «персоніфікації висловлювань», що вимагає від учасників відкритого висловлення своєї думки, зняття захисних реакцій, готовності нести відповідальність за свої дії; «активності», що реалізується у залученні всіх

учасників у роботу, дискусію, вправи, ігри, виконання художньо-творчих завдань і т. д.; «акцентування мови почуттів», що передбачає вільне вираження своїх почуттів, які виникають у спілкуванні, і відкриту передачу їх тому, хто ці почуття викликав; «конфіденційності», що вимагає збереження учасниками в таємниці інформації, отриманої від інших учасників.

Базові методи СПТ становлять групова дискусія й ігрові методи. Групова дискусія як метод СПТ являє собою колективне обговорення певної проблеми з метою вироблення спільної думки щодо її вирішення. У ході дискусії відбувається зіставлення думок стосовно обговорюваної проблеми. Її цінність полягає в тому, що завдяки принципу зворотного зв'язку й майстерності керівника дискусії кожен учасник тренінгу одержує можливість побачити, наскільки значними є індивідуальні розходження людей у сприйнятті й поясненні одних і тих самих конфліктних ситуацій. Серед ігрових методів СПТ найбільше поширення одержали метод ділової гри й метод рольової гри.

2. Індивідуально-психологічне консультування. Воно розглядається як спосіб надання психологічної допомоги, спрямованої на зміну світосприймання й поведінки особистості в конфлікті. Психолог у ході консультування створює умови для змін у світосприйнятті того, кого він консультиє. Ключем до таких змін є терапевтичні відносини між консультантом і людиною, яка звернулася до нього. За допомогою психологічного консультування найчастіше забезпечуються позитивні зміни в конфліктній поведінці людей, що звернулися за допомогою.

3. Аутогенне тренування (АТ). Цей метод передбачає освоєння людиною прийомів м'язової релаксації, самонавіювання, розвитку концентрації уваги й сили уяви, умінь контролювати свою поведінку. За допомогою АТ можливе керування своїм психічним станом, зниження ситуативної тривожності й агресивності. Дослідження підтверджують психокорекційні можливості АТ у формуванні конструктивної поведінки в конфліктах.

4. Посередницька діяльність психолога. Діяльність психолога (соціального працівника) щодо надання допомоги в розв'язанні реальних

конфліктів сприяє вибору оптимальних способів взаємодії з опонентом (Н.І. Вересов, Т.С. Сулимова). Індивідуальні бесіди з психологом, підготовка до спільної зустрічі з опонентом, спільна робота в тріаді (Я–він–психолог) допомагають людині усвідомити нераціональність своєї поведінки, сприяють конструктивному розв'язанню міжособистісних суперечностей.

5. Самоаналіз конфліктної поведінки. Самоаналіз конфліктної поведінки застосовується, коли ми попадаємо в конфлікт або після його завершення. При застосуванні такого способу важливе дотримання відповідних принципів: об'єктивності, нейтральності, неупередженості, рівності критеріїв, відсутності "подвійного стандарту". Самоаналіз, підкріплений самоспостереженням, самоконтролем і самовладанням, дозволяє вдосконалювати стиль взаємодії з людьми.

6. Арт-терапія. Важливим засобом психологічного захисту особистості у конфлікті є мистецтво, адже воно створює зони захисного збудження, занурюючись у які, особистість переключається з негативних емоцій і складних психологічних проблем на позитивні емоції, релаксується і, заспокоюючись, легше опановує себе в конфлікті. Окрім того, мистецтво містить неперевершені зразки майстерного розв'язання конфліктів і тому воно є цінним джерелом вивчення конфлікту та моделлю доцільної поведінки у конфліктній ситуації, яку запозичують морально орієнтовані споживачі мистецької продукції.

Розроблені психологами арт-терапевтичні методики дозволяють людині краще зрозуміти себе та свого опонента у конфлікті, обрати з множини стратегій і тактик конфліктної поведінки найбільш раціональну, заспокоїтися та взяти під контроль негативні емоції у конфлікті, опанувати способами конструктивного розв'язання конфлікту.

До використання методів арт-терапії в психокорекційних цілях зверталися такі вітчизняні дослідники – практики як Л. Абрамян, А. Варга, А. Захаров, А. Співаковська. Арт-терапія – це метод впливу на емоційний та фізичний стан людини за допомогою різних видів мистецтва. Основою арт-терапевтичної взаємодії є вираження та узагальнення неусвідомлюваного психологічного

стану шляхом художньої експресії, оскільки творчий процес відкриває доступ до тих галузей досвіду, які зазвичай недоступні для концептуального аналізу. Завдання арт-терапії полягає у використанні різноманітних видів художньо-творчої діяльності з метою вираження змісту внутрішнього світу людини, конфлікту, який її мучить. Арт-терапія дає вихід внутрішнім конфліктам та сильним емоціям, допомагає при інтерпретації витіснених переживань, сприяє підвищенню самооцінки та емоційного тону людини.

Використання методу арт-терапії може відбуватися через: використання вже відомих творів мистецтва, їх аналіз та інтерпретацію; заохочення особистості до самостійної творчості; поєднання опрацювання твору мистецтва із самостійною творчістю людини; встановлення продуктивної взаємодії між учасниками конфлікту у ході мистецької діяльності. Головне значення арт-терапії полягає у розвитку в особистості бажання до самовираження й самопізнання через мистецтво, а також у вдосконаленні її здатності до конструктивних дій з урахуванням реалій оточуючого світу.

Останнім часом в арт-терапевтичному середовищі популярним є інтегративний підхід, коли для саморозвитку і пізнання власної особистості або для досягнення конкретно поставлених психотерапевтичних цілей використовують образотворче мистецтво, театр, танець і музику.

Виконання танцювальних рухів дає можливість відчувати впевненість в собі, наслідком чого є розкутість та щирість у спілкуванні. У процесі роботи над малюнком відбувається впорядкування думок через надання кожному елементові цілісного малюнку свого місця на папері, в результаті чого людина навчається послідовно висловлювати свої побажання у конфліктній ситуації й чітко усвідомлювати своє місце у ній. Театральна гра дає можливість споглядати чи пережити на сцені конфліктні ситуації, що мали місце в житті людини, в результаті чого вона може віднайти нові варіанти поведінки в різних ситуаціях. Музикотерапія допомагає розслабитися, зняти напруженість, а це блокує можливість прояву некоректної поведінки у конфлікті. Використання музики з метою психокорекції негативних емоційних станів особистості

називається музикотерапією. Ця методика передбачає вплив музики на емоційний та фізичний стан людини з метою гармонізації внутрішнього стану людини, звільнення її від душевного дискомфорту, конфлікту, відновлення душевного спокою, позитивного впливу на її психічне здоров'я у ході прослуховування музичних творів та музикування.

Музикотерапевти відзначають, що для кожної людини слід підбирати індивідуальні мелодії, але все ж існують і «мелодії-цілителі» для певного психологічного стану. Так, наприклад, для поліпшення настрою психотерапевти рекомендують слухати «Турецький марш» В.А. Моцарта, «Хабанеру» з опери Ж. Бізе «Кармен» або «Тріумфальний марш» з «Аїди» Дж. Верді. Забути про неприємності та проблеми допомагає «Аве Марія» й Серенада Ф. Шуберта та «Колискова» Й. Брамса. З метою активізації внутрішнього стану доцільно застосовувати концерти та сонати А. Вівальді. Відчуттям ранкової свіжості наповнюють душу «Ранок» Е. Гріга, «Ранковий настрій» Р. Штрауса, симфонічний ескіз «Море» К. Дебюссі, «Пробудження птахів» О. Мессіана. При перевтомі варто поставити диски з записами Е. Преслі, Л. Армстронга або Д. Веллінгтона. При порушенні сну допоможуть «П'єси» П. Чайковського, «Мелодія» К. Глюка, «Мрії» Р. Шумана та «Сумний вальс» Я. Сібеліуса.

Процес виховання мистецтвом позитивно впливає на естетичну свідомість особистості, адже мистецтво формує високий рівень її духовних якостей, тобто духовний потенціал, на ґрунті якого вибудовується продуктивна стратегія розв'язання конфлікту. Естетичні почуття стають чуттєвим індикатором і допомагають визначити користь або шкоду того чи іншого явища, виступають збудниками поведінкових реакцій. Людина з позитивно розвиненою естетичною свідомістю підсвідомо переймає потребу високої моральності.

ФОРМУВАННЯ ЗГУРТОВАНOSTI ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ

Цимбал І.П., здобувач освіти 2 курсу спеціальності «053 Психологія», група ПС-23-11-ЗМ Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

Протягом тривалого часу триває вивчення проблеми групової згуртованості, яка визначається як спільність трудової поведінки учасників групи на основі спільних вподобань, цінностей і правил поведінки. Це дослідження базується на розумінні групи як системи взаємовідносин, що ґрунтуються на почуттєвому підґрунті та колегіальній співпраці. Можна вважати, що формування групи і її подальший розвиток здійснюються з орієнтацією на зміцнення її єдності, причому не тільки внаслідок підвищення особистісної привабливості її учасників, але і шляхом їх залучення до спільної діяльності.

Вплив на згуртованість трудового колективу, згідно з дослідженнями психологів, мають різні фактори. Серед них можна виділити міжособистісні взаємини в колективі, соціально-психологічний клімат, стиль керівництва, мотивація працівників.

Формування міжособистісних відносин має вагомe значення для взаємодії між працівниками, розвиває погляд на моральні цінності та ставлення до оточуючих осіб. Тому цілком раціонально провести роботу, що має на меті створення більш гармонійних відносин, які базуються на прийнятті, довірі та вмінні вирішувати конфлікти.

Соціально-психологічний клімат означається як спосіб, яким люди спілкуються і співдіють між собою, та впливає на спільну діяльність колективу. Він визначається стабільним емоційним настроєм людей. Соціально-психологічний клімат - це характеристика взаємин між людьми, комплекс певних умов, які можуть стимулювати або перешкоджати ефективній роботі колективу та всебічному зростанню особистості в групі. Зароджується він поступово, але коли він набуває достатньої чіткості і виразності, стає

незалежним фактором, що впливає на робочу продуктивність як колективу в цілому, так і на окремих працівників, на ступінь його відданості колективу та згуртованість. У кожному колективі можна виявити складну організаційну структуру, яка формується з посадових та особистісних відносин. Серед чинників, що впливають на психологічний клімат, найсильніший - афективний вплив на міжособистісні взаємини в колективі. У трудовому колективі, де відносини базуються на співробітництві, підтримці та повазі, працівник відчуває себе по-сімейному, відчуває задоволення від колегіальної праці. Якщо в команді виявляється зневага і натиск, це призводить до почуття пригніченості та відчуженості.

М. Молочко стверджує, що для покращення соціально-психологічної атмосфери необхідно підвищити рівень психологічної освідченості керівництва та ретельно вибирати стиль керівництва; здійснювати успішний добір і розташування співробітників; стимулювати діяльність співробітників; проявляти турботу про підвищення кваліфікації та професійну самореалізацію; створювати сприятливі умови для побуту та відпочинку; впроваджувати роботу психологічної служби в навчальному закладі[2].

Також ґрунтовну роль у згуртуванні трудового колективу відіграє стиль керівництва. При здійсненні своїх обов'язків, керівник повинен зважати, що його підлегли - це працівники, які мають унікальні характеристики, соціально-психологічні якості, а також різну загальну і спеціальну освіту. Для досягнення цього, він повинен вивчити характер людей, засвоїти вміння обирати методи впливу в залежності від їх характерних рис, особливостей діяльності та соціальних аспектів. Тобіж, керівник намагається зміцнити єдність у трудовому колективі, щоб задачі організації були однозначно зрозумілі. З іншого боку, він дозволяє проведення неформальних заходів, що сприяють розвитку особистих якостей.

Л. Карамушка вважає, що поняття «стиль керівництва» виявляється в процесі вирішення психологічних ситуацій, пов'язаних зі впливом на людей та налагодженням міжособистісних взаємин [1].

Великим аспектом при роботі керівника трудового колективу є пошук способів мотивування працівників, що спонукають їх до професійного росту і поліпшення діяльності. Сукупність системи мотивів, які впливають на активність і спрямованість людини, регулює спільну діяльність усього колективу. Особиста активність залежить від очікувань та можливостей людини, в той час як у колективній діяльності можуть виникати розбіжності між претензіями одних і бажаннями інших. Ступінь мотивації працівників колективу є в залежності від умов, в яких вони працюють, що можуть впливати на її зниження або підвищення. Без розроблення ефективного мотиваційного механізму управління трудовою поведінкою працівників, неможливо ефективно керувати підприємством, досягати поставлених цілей та забезпечити високий рівень конкурентоспроможності.

Отже, умови, в яких люди змушені функціонувати, характеризуються обмеженим часом, зростаючим психологічним навантаженням та перемінними соціальними та економічними умовами. Ці обставини стають перешкодою для ефективного спілкування людей у групах, колективах та інших соціальних спільнотах. Нездатність адаптуватися до різноманітних комунікативних ситуацій часто створює розрив між людьми і спричиняє конфлікти. Водночас проблема групової згуртованості, її внутрішніх механізмів і способів формування стає більш актуальною. Навіть у найскладніших умовах, важливо знайти нові шляхи й стратегії, які допоможуть забезпечити стійкість і бути готовими до змін, вчитися на своїх помилках, щоб використовувати кризу як можливість для єдності, згуртованості й розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Карамушка Л.М. Психологія управління. Київ : Міленум, 2003. 421 с.
2. Молочко М. В. Формування соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі. *Рідна школа*. 2004. №4. С. 52-53.

ХІБУКІ – ОБІЙМИ ДЛЯ КОЖНОЇ ДИТИНИ

**Чехлова Т.С., здобувачка вищої освіти 1 курсу спеціальності
053 «Психологія», група ПС-23-11-зМ Білоцерківського Інституту
неперервної професійної освіти**

Розпочата у 2014 році війна переросла у повномасштабне вторгнення 2024 року. Травма війни сьогодні стосується кожної дитини в Україні. Одним із дієвих інструментів в роботі з травмівними переживаннями стала терапевтична іграшка Хібукі. Що таке хібукі? Це державна програма Ізраїлю з підтримки дітей, які пережили травматичні події, у тому числі пов'язані з війною. Хібуки в перекладі з іврити означає «обійми», ця іграшка вміє обіймати. Вона є терапевтичною методикою роботи з дитячою травмою. Створив її доктор Шай Хен-Галь у 2006 році під час другої ліванської війни в Ізраїлі.

В Україні Хібукі – терапія набуває розвитку завдяки Дафні Шарон-Максимов – психотерапевтці, міжнародній експертці в роботі з кризами й травмами, навчальній тренерці з Хібукі-терапії. Саме завдяки їй ми отримали від Ізраїльських колег у рамках проекту «Відкриті обійми» Хібукі.

Хібуки це іграшка, яку не можна купити і подарувати дитині. Це процес, в який психолог дбайливо входить разом з дитиною і відповідно до методики допомагає їй впоратися з тією травмою, яку дитина отримала від війни/ батьки дитини теж є учасниками цього процесу.

В чому відмінність цієї іграшки? Працюючи з Хібукі, кожен зробить свій висновок. Перша – неможливість її придбати за гроші. Хібукі – терапевтичний інструмент, здатний допомогти подолати травматичний і посттравматичний синдром. М'яка, невелика за розміром іграшка – песик із сумними очима, можливістю обирати сумний ротик, або веселий та довгими лапами для обіймів супроводжуватиме дитину, надаючи можливість відчувати підтримку.

Друга відмінність – продовження процесі терапії вдома. Психолог обов'язково спілкується з батьками, пояснюючи сенс історії спілкування

дитини з Хібуки – іграшкою, яку не можна давати чи дарувати іншим дітям, навіть, коли йдеться про братів і сестер без дозволу власника Хібуки.

Третя відмінність є у Хібуки в Україні. Цю іграшку супроводжують два книжкових видання – маленька книжечка-комікс та велика. Обидві книжечки містять тексти, картинки про історію хібуки – хто він, звідки, що відчуває і чим може поділитися зі своїм господарем.

Робота з дитиною, що стає власником Хібуки, завжди непередбачувана. Скільки дітей – стільки буде особливих історій. Кожна дитина бере щось своє собі. Хтось помічає, що Хібуки має великі вуха, які можна закрити, щоб нічого не було чути (так створюється можливість не чути сирен, побути в тиші). Для когось – це великі лапи, що обіймають (так дитина вночі отримує обійми, в яких засинає). Хтось звертає увагу на сумні очі (якщо він сумний, мені теж можна).

Серед відгуків та характеристик дітей є наступні: Хібуки радіє, вміє чути, великий маленький друг, живий, сумує, може сховатись, обіймає, завжди зі мною.

Наразі Хібуки – терапія робить перші кроки, не маючи ще скількохсотлітньої історії. Проте, вірю, бо знаю, що «Практичний poradnik «Хібуки – терапія: використання в освітньому процесі та в інтеграції з СЕЕН» перша, але не остання література про Хібуки-терапію.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Чолак Т.Д., здобувачка освіти 1 курсу спеціальності 053 «Психологія» група
ПС-23-11-зМ Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

У сучасному світі, де загроза війни постійно присутня, необхідно готувати молодь до можливих воєнних конфліктів і надавати їм необхідні знання і навички для виживання в цих умовах. Найбільш вразливими,

інтолерантними до негативних зовнішніх впливів, схильними до стресу є юнацька молодь, і особливо така соціально й психологічно вразлива категорія, як студентство.

24 лютого 2022 року росія оголосила війну Україні. Вона забирає не лише життя і фізичне здоров'я, але й руйнує психіку людей. Постійний перегляд новин, звуки вибухів, повідомлення повітряної тривоги та, найгірше, сумні звістки про смерті українських героїв, мирних жителів, маленьких дітей негативно впливають на ментальне здоров'я, дає велике навантаження на нервову систему громадян. Для того, щоб зберегти фізичне та психічне здоров'я, потрібно розвивати стресостійкість. Стресостійкість - це сукупність якостей, які дозволяють переживати стрес та неприємні ситуації без шкоди для здоров'я та особистісної діяльності людини. Поняття «стресостійкість» є особливо актуальним в наш час. Важливо залишатися спокійними та терплячими, адекватно реагувати на складні ситуації.

Отже, стресостійкість – це «неоднозначний та складний термін, який характеризує здатність людини витримувати всі складності життя, а також успішно протистояти життєвим проблемам і труднощам»[4, с. 129].

Однією з основних загроз психологічному здоров'ю людини є травма, що спричинена впливом негативних подій. Серед значної кількості негативних подій виділяються стресори високої інтенсивності, до яких належить війна, яка викликає реакції інтенсивного страху, почуття безпорадності та жаху, вплив котрої може мати різноманітні негативні наслідки.

Під час оцінки впливу травматичної події на психологічне здоров'я людини важливо враховувати вік, у якому ця подія сталася. Виходячи з того, що наслідки психотравматизації в період ранньої дорослості та її вплив на психологічне здоров'я людини вивчено недостатньо, вирішення цього завдання стає дедалі більш актуальним у вітчизняній науці. Першими, хто сформулював та почав розробляти проблеми психологічного здоров'я особистості, були психологи гуманістичної орієнтації Г. Олпорт, А. Маслоу, К. Роджерс. У сучасних зарубіжних концепціях психологічного здоров'я цікавою є концепція

салютогенезу А. Антоновського, на думку якого ключовим чинником і системним критерієм психологічного здоров'я є почуття зв'язності, що залежить від того, якою мірою людина відчуває пізнаваність, керованість, усвідомленість світу. Серед критеріїв психологічного здоров'я науковці також виділяють емоційне благополуччя, відсутність депресивності, вигорання, соціальної та особистісної дезадаптації тощо [3, с. 81].

Життєдіяльність дорослої особистості, й повнолітніх здобувачів вищої освіти у тому числі (особливо тих, хто проживає на територіях, унесених Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України до Переліку територій, на яких ведуться бойові дії або на яких можливі бойові дії) характеризується тривалим впливом значної кількості стресогенних психотравмувальних факторів. Щоденна реальна небезпека, напружений графік освітнього процесу, його умови реалізації, пов'язані зі стійкістю та потужністю інтернету, доступних гаджетів (у тому числі наявність матеріальних проблем забезпечити онлайн-зв'язок та необхідні побутові потреби) дають підстави зіставляти сучасний стан здобувачів вищої освіти за важкістю та напруженістю до професійної діяльності з умовами праці середнього ступеня важкості й важких. Виникнення у здобувачів вищої освіти певних стресових станів може бути причиною невиконання індивідуального навчального плану, недотримання графіка освітнього процесу, що зумовлено зниженням працездатності, втратою мотивації до навчання і подальшої професійної реалізації, міжособистісних конфліктів, інших негативних явищ.

У цій складній емоціогенній ситуації важливо зберегти здатність адекватно мислити і успішно працювати, що значною мірою залежить від емоційної стійкості та адаптаційного потенціалу особистості. Зокрема, здобувачі вищої освіти глибоко переживають те, що відбувається в Україні. У їхніх переживаннях відображаються почуття мільйонів українців, які вболівають за свою країну, тривожаться за рідних, болісно сприймають страждання людей і мріють про перемогу. Для підвищення емоційної стійкості студентської молоді необхідно посилити психологічну підтримку, яка має бути

реалізована у закладі вищої освіти для створення безпечних, комфортних (у психологічному розумінні) умов навчання.

Психологічна безпека особистості є значним чинником успішної самореалізації та персоналізації особистості. Формування стратегій психологічної безпеки є важливою умовою професійно-особистісного розвитку здобувача вищої освіти, що визначає вибір ефективних способів запобігання, зниження та подолання наслідків впливу на нього зовнішніх та внутрішніх факторів середовища. В рамках початку війни, початку модернізації системи вищої освіти України, у зв'язку з динамічними змінами, які відбуваються в нашій країні та у світі, здійснюється підготовка конкурентоздатного фахівця, важливою професійною характеристикою якого є позитивне ставлення до діяльності, емоційна стабільність, стресостійкість, прогнозованість розвитку його особистості тощо.

Основні методологічні труднощі оцінювання поведінки в стресі та підготовки здобувачів вищої освіти до його подолання (копінгу) полягають в насамперед у розумінні, що розв'язання складної ситуації - це процес, під час реалізації різних етапів якого можуть використовуватися, відповідно, й різні способи цього розв'язання, тож і немає таких копінгів, які були б ефективні у всіх важких ситуаціях[1, с. 138].

Психологічна підготовка має на меті формування стійкості та резилієнтності особистості, яка допоможе здобувачам вищої освіти впоратися з стресом і труднощами, що виникають у часи війни. Важливо навчити здобувачів вищої освіти не лише фізично виживати в умовах військових дій, але й психологічно адаптуватися до стресових ситуацій, зберігати спокій і розуміти свої емоції.

Для цього можна проводити спеціальні тренінги, семінари та курси з психологічної підготовки, які допоможуть здобувачам вищої освіти зміцнити свою психіку і готовість до важких умов. Важливо також надавати їм інформацію про можливі ризики і шляхи захисту в разі військового конфлікту, щоб вони могли вчасно і правильно реагувати на небезпеку.

Крім того, необхідно підтримувати позитивне психологічне середовище серед здобувачів вищої освіти, створювати умови для взаємопідтримки і співпраці, що дозволить їм відчувати себе безпечніше і більш захищеними.

У цілому, психологічна підготовка здобувачів вищої освіти до життя в умовах війни є важливим елементом їхньої готовності до небезпечних ситуацій. Знання і навички, отримані від психологічної підготовки, допоможуть їм вижити і успішно подолати будь-які виклики, з якими вони можуть стикнутися в майбутньому.

Отже, вплив війни в Україні на психологічне здоров'я та психологічне благополуччя здобувачів вищої освіти проявляється у зниженні здатності до творчості; зростанні значущості духовних, сімейних, гуманістичних цінностей молодих людей. Спостерігається зниження здатності до самостійного, критичного мислення та ухвалення рішень; зростання розгубленості, безпорадності, конформізму; відсутність або скороченість життєвої перспективи. Усі ці зрушення можуть сприяти формуванню різноманітних розладів, якщо здобувачам вищої освіти вчасно не буде надано психологічну допомогу.

Список використаних джерел

1. Zenchenko T. F., Rybko Yu. V. Psychologist-pedagogical accompaniment of students of higher education in the period of martial law. *Vіsnyk Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Вип. 3. 2023. С. 135-141
2. Skripnik N. G. Personal resources of adaptation of students to learning in conditions of martial law. *Transformation processes in the socio-humanitarian sphere of modern Ukraine in conditions of war: challenges, problems and perspectives: materials of the international scientific-practical conference (Ternopil, 2-3 June 2022)*. Ternopil: University thought, 2022. С. 192-194
3. Holostenko Yu. V., Svidenska G. M., Dacun G. O. Influence of war on

Україні на психологічне здоров'я здобувачів вищої освіти. Науковий журнал з соціології та психології, Габітус. Випуск 45. 2023. С. 80-84

4. Цимбалюк М. М., Жигайло Н. І. Формування стресостійкості студентів в умовах війни для правового та євроінтеграційного процесів. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Спецвипуск. С. 128-136.

РОЛЬ ЛОГОПЕДА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Шабатіна О.О., здобувач освіти I курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв ЗВО Центральноукраїнського державного університету імені

Володимира Винниченка

Кашуба Л.В., науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

Дослідження норми і патології мовлення, а також поява все більшої кількості людей зі складною структурою мовленнєвої патології, в наслідок війни змушує сучасних логопедів шукати нові методики і технології, а також звертати свою увагу на суміжні науки. У сучасних реаліях української держави послуги логопеда потрібні не тільки дітям, але й військовослужбовцям, що отримали травми голови і контузії.

Розглянемо деякі методи, які логопеди використовують під час роботи:

Метод замісного онтогенезу, який застосовується для порівняння актуального стану розвитку дитини з нормою формування психічних процесів. При виявленні патологій, проводяться корекційні роботи з метою поступового покращення функцій мовлення.

Логоритміка – це комплекс вправ, який поєднує музику, вірші, рухи, а також містить дихальну та артикуляційну гімнастику. Найчастіше використовується для запуску мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Логоритмічні вправи сприяють не тільки активізації мовлення, а й розвитку дрібної моторики рук, слухового сприйняття. ^[1]

Логопедичний масаж – це метод механічного виливу на лицеві м'язи, а саме язика, губ, щік та м'язів м'язів. Логопедичний масаж нормалізує тонус м'язів, слиновиділення, знімає спазми тощо. Існує багато технік логопедичного масажу, як ручний, так і за допомогою спеціальних інструментів.[1, 2]

Ігротерапія також вважається одним із ефективних методів корекції мовлення дітей. Наприклад пальчикові чи фетрові іграшки. Окрім мовлення сприяють розвитку дрібної моторики та покращення емоційного стану дитини.

Також один із видів ігротерапії є театралізована діяльність, як засіб розвитку літературного мовлення, уяви, що допомагає дитині вибудовувати логічні та конкретні речення, вміння створити образ, усвідомлення змісту ідея. Особливо театральномовленнєва діяльність сприяє розвитку мовлення у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, Театральномовленнєва діяльність може відбуватися: у вигляді імпровізації, лялькового театру, розігрування сценок групі тощо.[3. с.64-65]

Як зазначалося вище, в сучасних Українських реаліях фахівці з логопедії стають потрібними не лише дітям, але і військовослужбовцям та цивільним, що отримали поранення, розглянемо шляхи взаємодії логопеда із клієнтами.

На основі проведеного дослідження можна зробити такий висновок: сучасні логопеди мають перш за все приділяти увагу правильному мовленнєвому диханню оскільки воно є основою мовлення і сприяє регуляції голосу та чіткому звукоутворенню, не менш важливою є дикція - вона впливає на ясність вираження людської думки, а також розвиток м'язів язика, губ, щік, м'язів м'язів, оскільки вони беруть участь в утворенні багатьох звуків.[3.с.77. 4]

Виділяють наступні етапи логопедичної реабілітації:

1. Діагностика, тобто виявлення порушень і розробка індивідуального плану занять.
2. Корекція – безпосередньо сама реабілітація, постановка звуків та правильного мовлення, доведення звуків до автоматизації тощо.

3. Оцінка – перевірка результату реабілітації та на відсутність рецидивів.[3.с.77]

Логопедія як наука у 21-му столітті стрімко розвивається, фахівці винаходять нові цікаві підходи з використанням інноваційних технологій, як для дітей так і для дорослих сподіваємося, що так буде і надалі.

Список використаних джерел

1. Сучасні логопедичні методики // Всеосвіта URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-sucasni-logopedicni-metodiki-296697.html> (Дата звернення: 13.05.2024)
2. Логопедичний масаж для дітей // Біла Церква клініка ЦСМ URL: <https://klinika-bilacerkva.com.ua/lohopedychnyi-masazh-dlia-ditei/#:~:text=%D0%9B%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B6%20%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BC%2C%20%D1%83,%D1%8F%D0%B7%D1%96%D0%B2%2C%20%D0%B7%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8>. (Дата звернення: 13.05.2024).
3. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. *Сумський педагогічний державний університет імені А. С. Макаренка*. 2019. 64- 65 с. ,77 с. URL: https://fc.sspu.edu.ua/files/doc_files/2019/1/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%97_%D1%82%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_2019_04fee.pdf (Дата звернення:13.05.2024)
4. Розвиток мовленнєвого дихання // Розмовляйко URL: <https://rozmovlyajko.com/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%8>

2%D0%BE%D0%BA-
%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%94
D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-
%D0%B4%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/#:~:text=%D
0%94%D0%BB%D1%8F%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D
0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%
D0%BD%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0
%BE%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%
D1%8F%20%D1%83,%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B0
%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B2%D0%B8
%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20
%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B
E%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B
E%D0%B2%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.

(Дата звернення: 13.05.2024).

ПСИХОЛОГІЧНІ ІНДИКАТОРИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У МОЛОДІ

Шаповал С.Л., здобувачка освіти 2 курсу ОС «магістр» за спеціальністю
053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Інтернет-залежність вважається однією з основних проблем сучасного суспільства. Це наймолодша з існуючих видів психологічних залежностей. Наші батьки ніколи не знали, та й не могли знати про цю хворобу. Навіть зараз багато вчених не згодні, що це окремий вид захворювання. Найбільше підпадають під її вплив підлітки та молодь, для яких мережа Інтернет є джерелом для самовизначення й самоствердження, а обізнаність у новітніх Інтернет-технологіях – можливістю підкреслити власну значущість. Простежується взаємозв'язок між закономірностями виникнення Інтернет-

залежності та закономірностями формування залежності курців, наркоманів, алкоголіків.

Згідно теорії поколінь, сучасні підлітки – це представники покоління Generation Zет (в розмовній мові відомі як «зумери»). Їхньою характерною рисою є те, що з усіма сучасними технологіями вони на «ти» ще із раннього дитинства. Зети відрізняються своєю неймовірною багатозадачністю. Більшість знань зети отримують з Інтернету, тому вони часто відірвані від реального життєвого досвіду, багато хто відчуває цей брак і шукають нові відчуття.

Комп'ютерна залежність – особлива форма психологічної залежності, ознакою якої є нав'язливе захоплення комп'ютерними іграми. Феномен Інтернет-залежності потребує вивчення та дослідження, адже він активно розповсюджується і має безліч складових – від залежності від соціальних мереж до кіберзалежності. А це вже нав'язливе захоплення відео- та комп'ютерними іграми. Небезпека полягає в тому, що велика частина залежних є підростаюче покоління. Це діти та підлітки, а також молоді люди, психіка яких ще формується.

Відчуваючи складнощі у прояві емоцій, контактах з близькими та друзями, індивід намагається уникати ситуацій, де йому буде некомфортно, шукає більш безпечний, опосередкований спосіб взаємодії із оточенням. Інтернет-середовище слугує також засобом самозахисту від поганого настрою, почуття болю і приниження.

Залежні від комп'ютера та інтернету зазвичай почуваються самотніми, відчувають нестачу взаєморозуміння з боку близьких людей, пов'язану з цим емоційну напруженість і тривогу. Характерно, що початок проявів комп'ютерної залежності відбувається в шкільні роки, а її розпал – під час навчання в університеті, коли молода людина відчуває гостру необхідність у прийнятті самостійних рішень.

Симптоми Інтернет-залежності: постійне бажання бути онлайн, роздратований стан при відсутності доступу до мережі, відсутність бажання відволікатися від віртуального простору, порушення уваги, недотримання

вимог особистої гігієни, відмова від їжі або нерегулярне харчування; конфлікти з оточуючими, які не сприймають надмірне захоплення Інтернетом, готовність вкладати власні кошти в комп'ютер та інтернет.

Все більше людей почали використовувати Інтернет не тільки для роботи і пошуку інформації, а і як засіб соціального життя. Суттєвому зменшенню «живого спілкування» сприяла пандемія коронавірусу.

Актуальність зазначеної проблематики підсилюється ще складним емоційним станом молоді внаслідок збройної агресії РФ. Війна зруйнувала життєві плани. Через війну українці знаходяться в стані невизначеності, а це викликає тривогу і розгубленість, особливо у підлітків. У багатьох людей стрімко підвищився рівень тривожності, а рівень стресостійкості став доволі низьким.

Втрата рідних та друзів, вимушена зміна місця проживання, відсутність можливості здобувати освіту належним чином, постійна напруга від небезпеки, – все це, безперечно, впливає на психологічний стан підлітків, зумовлює стан незадоволеності, погіршення фізичного та психічного здоров'я, звикання до усамітнення.

Завдання психологів – надати ефективну допомогу, запропонувати шляхи поступового виходу із залежності, обґрунтувати альтернативні способи вирішення проблем.

Висновки. Таким чином, щоб спрогнозувати подальші тенденції розвитку Інтернет-залежності та шляхи її подолання (профілактики та запобігання) необхідно охарактеризувати психофізичні особливості підліткового віку, типи підлітків та фактори ризику. Скористатися досвідом країн світу, які випереджають Україну в інформаційно-технічній сфері.

Щодо профілактики проявів Інтернет-залежності важко переоцінити глибинну роль сім'ї та близького оточення, оскільки головним завданням дорослих є формування у дітей та підлітків свідомого ставлення до власного здоров'я, необхідності власним прикладом демонструвати позитивну поведінку, характер та зміст проведення дозвілля.

Велика відповідальність за збереження та подальше виховання молодого покоління, стійкого фізично та психологічно, покладається на державу та її інституції. Вкрай важливим є формування громадської думки щодо здорового способу життя, мотивація молоді до занять фізичною культурою та спортом, як чинника повноцінного розвитку людини, її здоров'я та національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (Відомості ВР України (ВВР), 2023, № 46, ст. 116).

2. Орзак М. Н. Симптоми комп'ютерної залежності [Електронний ресурс]. URL. <http://www.psychistrictimes.com> (дата звернення 20.04.2020). Orzak, M. N. Symptomy Kompiuternoї Zalezhnosti [Symptoms of computer addiction]. Retrieved from: <http://www.psychistrictimes.com>.

3. <https://psychologer.com.ua/stresostiykist/>.

КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПСИХОЛОГІЇ

Шкурко М., *магістр спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що забезпечення якісної освіти є ключовим стратегічним завданням для сучасних освітніх організацій. Якість освіти - це розвиток компетентностей здобувачів вищої освіти, як результатів навчання у вищій школі. Однак сьогодні вимірюваність компетентності як об'єкта оцінювання якості освіти є проблематичною. Сучасна молодь об'єктивно більш мобільна, критична і змушена мислити творчо, а отже, більш охоче навчається і розвивається. Розвиток вищої освіти пов'язаний із

запровадження компетентнісного підходу до формування та організації змісту освіти. У чинних освітніх програмах для вищих навчальних закладів на засадах компетентнісного підходу переструктуровано зміст дисциплін, розроблено результативну складову змісту. До кожної теми програми визначено обов'язкові результати навчання: вимоги до знань, умінь здобувачів вищої освіти, що виражаються у різних видах навчальної діяльності (здобувач вищої освіти характеризує, визначає, розпізнає, аналізує, порівнює, робить висновки, наводить приклади тощо) процесу.

Питання оцінювання та його впливу на навчальний процес досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці. О.В. Барна, Б.Ю. Бович, О.Г. Бойцова, В.П. Вембер, Г. Войтків, С.А. Волошинов, Д.М. Жилін, Л.В. Кабан, О.М. Крилова, О. Локшина, Н.В. Морзе, І.В. Сокол, Н.З. Софій, С.М. Тригуб, О.І. Щербак, Дж. Макміллан, К. Кетлін, П. Блек, Б. Белл, Б. Коуві, Ф. Перрену. Д.М. Жилін визначає оцінювання як процес збору і обговорення інформації з чисельних та різноманітних джерел з метою формування розуміння того, що здобувач освіти знає, розуміє і може зробити з цим знанням як результатом його освітнього досвіду. Л.В. Кабан розуміє під оцінюванням «систематичний збір і тлумачення фактів, за якими йде судження про їх цінність і відповідне планування подальших дій». О.Г. Бойцова під оцінкою розуміє процес зіставлення результатів навчання з тими цілями, що були заплановані. Науковці виділяють наступні функції оцінки: контролююча, навчальна, діагностико-коригуюча, стимулюючо-мотиваційна, розвивальна та виховна.

Тестова перевірка стає все більш поширеним явищем. Суть цього методу полягає в тому, щоб поставити перед здобувачами вищої освіти певного навчального блоку конкретне завдання (проблему) і дати їм альтернативний варіант її вирішення. Здобувач освіти має обрати правильну відповідь. Дотримуючись цього спрощеного шляху, можна було б просто вгадування відповіді. Важливо моделювати завдання в такий спосіб, щоб здобувач вищої освіти аргументував свій вибір відповіді, аналізував, чому інші відповіді він

вважає помилковими чи неповними. Тестова перевірка може здійснюватися машинним і безмашинним способом.

Проведено систематичний якісний огляд публікацій з проблеми реалізації компетентнісного підходу до організації тестування результатів підготовки здобувачів вищої освіти. Розглянуто різні методологічні підходи до вивчення цього питання, описано типи та приклади тестових завдань, а також статистичну обробку результатів тестування. У статті ми спиралися на публікації авторів, що досліджують можливості тестового контролю досягнень здобувачів вищої освіти, зацікавлених у пошуку критеріїв розробки завдань, що забезпечують високий рівень ефективності оцінки результатів освоєння знань, необхідні формування компетенцій. Дослідження тестового контролю на даний час проводяться багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками вони сприяють розширенню області ефективного використання тестування.

В умовах перенесення акцентів на самостійне оволодіння знаннями великого значення набуває вивчення ролі контролю у формуванні мотивації навчання здобувачів вищої освіти, розвитку їх пізнавальної самостійності, самоконтролю особистості. Контроль навчання здобувачів освіти, нині неадекватний вимогам підготовки фахівців сучасного рівня. Головний недолік очевидний – контроль не повною мірою виконує такі основні функції, як навчальну, діагностичну, стимулюючу, виховну тощо. Існуюча практика оцінювання навчальних досягнень усереднює здобувачів освіти, іноді перетворює навчання в гонитву за оцінками, містить істотний елемент випадку. Розробка методики контролю навчальних досягнень здобувачів освіти є однією з актуальних проблем. Усі наведені обставини зумовлюють важливість і доцільність розв'язання цієї проблеми, вказують на необхідність її детального дослідження та впровадження результатів у освітній процес.

Розглянемо освітній процес у закладі вищої освіти, а саме підсумковий тестовий контроль групи здобувачів освіти першого курсу на заняттях із психології. У тестуванні приймали участь 50-т здобувачів освіти, кожна правильна відповідь оцінюється в 5 балів – загальну кількість балів, яку може

набрати здобувач освіти - 100 балів.

Досвід показує, що застосування тестового контролю дає такі педагогічні результати:

- раціональніше та ефективне використання час заняття;
- охоплення більшого обсягу навчального матеріалу;
- швидке встановлення зворотного зв'язку зі здобувачами освіти і визначення рівня засвоєння матеріалу;

Розробка методик індивідуального тестування на заняттях з психології з використанням комп'ютерних систем повинна здійснюватися відповідно до вимог навчального процесу та поставлених освітніх цілей. Тестові технології сприяють досягненню оптимальної дії всіх елементів системи навчання, оскільки забезпечують зворотній зв'язок, спрямований на навчальну діяльність викладача та здобувача освіти. Використання тестових завдань в автоматизованих контрольних-навчальних програмах дозволяє здобувачам освіти самостійно виявляти пропуски в структурі своїх знань і приймати заходи для їх ліквідації, а також розвиває навички роботи з тестовими завданнями як такими, що є підґрунтям для успішного складання ЗНО.

Вимоги до комп'ютерних систем для тестування знань здобувачів освіти є важливим аспектом в організації процесу. Необхідно забезпечити високий рівень безпеки, надійності та ефективності таких систем, а також їх сумісність з навчальним процесом та програмним забезпеченням.

Аналіз сучасних комп'ютерних систем для тестового оцінювання рівня знань здобувачів освіти показав, що існують різні платформи та програмні рішення, які можуть бути використані для індивідуального тестування. Оцінювались їхні можливості, переваги та обмеження.

Сучасні комп'ютерні системи мають великий потенціал для поліпшення процесу тестування та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Вони дозволяють створювати індивідуальні тести, відстежувати прогрес кожного здобувача освіти та забезпечувати більш об'єктивні результати.

Контроль та оцінка знань, умінь та навичок здобувачів освіти є важливим

елементом освітнього процесу. На наш погляд, найбільш ефективною на сьогодні формою контролю є тест. При правильній організації він своєчасно викриває прорахунки навчального процесу та служить їх запобіганню, розвиває пам'ять, мислення здобувачів освіти, систематизує їхні знання.

Сучасні комп'ютерні системи мають великий потенціал для поліпшення процесу тестування та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Вони дозволяють створювати індивідуальні тести, відстежувати прогрес кожного здобувача освіти та забезпечувати більш об'єктивні результати.

Перевірка спонукає молодь більш серйозно і регулярно контролювати себе при виконанні завдань; вона є умовою виховання емоційно-вольової сфери, наполегливості, звички до регулярної праці.

Список використаних джерел

1. Кабан Л.В., Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. Народна освіта. 2017 №1(31). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471 (Дата звернення: 26.03.24)
2. Калініна І., Формувальне оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Грааль науки, 2021. № 5. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.051> (Дата звернення: 26.03.24) 285-290
3. Польова Леся. Тестовий контроль як засіб оптимізації навчального процесу. XVIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. 2013. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/767> (Дата звернення: 01.04.2023).
4. Про освіту: Закон України від 28.09.2017 № 3482-IX. Дата оновлення: 21.11.2023 <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>(Дата звернення 27.03.24).
5. Психологічна служба Університету: Активна робота на фронті ментального здоров'я. (2022). Веб-сайт. URL: <https://lnu.edu.ua/psykholohichna-sluzhba-universytetu-aktyvna-robot-na-fronti-mentalnoho-zdorov-ia/> (дата звернення 28.03.24)

6. Сікорський П. І., Принципи моделювання нових контрольно-оцінювальних систем і їх застосування у середніх і вищих навчальних закладах / П. Сікорський // Вища освіта України. - 2016. № 2. С. 44-50. Веб-сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_2_9 (дата звернення: 20.03.2024).

«СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ» СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Шпетна О.М., здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

Сучасний світ сповнений викликами, які нас оточують як у повсякденному житті, так і у професійній сфері. У будь якій професійній сфері працюють люди. Кожна людина це живий організм, при цьому з певним своїм набором якостей та властивостей. Відповідно кожна людина по різному реагує на певні ситуації, які виникають у її житті. Умови в яких живе і працює сучасна людина вимагають докладання від неї великих зусиль і постійного темпу. Адже з'являються все нові й нові завдання, які в короткі строки потрібно виконувати. Результатом такого шаленого темпу життя людини може стати спустошення.

Останнім часом все частіше дослідження науковців направлені на проблеми, які з'являються в результаті порушення психічної адаптації. Це пов'язано із постійним зростанням вимог до ресурсів людини у професійній сфері. В першу чергу це стосується психологічних ресурсів. Не останню роль при цьому відіграє й те, що наша країна перебуває у стані війни. Адже соціально-економічна та політична ситуація також мають свій вплив.

Термін «вигорання» вперше використаний американським психіатром Х.Дж. Фреденбергером у 1974 році як характеристика психічного стану людини, яка перебуває в постійному інтенсивному спілкуванні з людьми для надання їм професійної допомоги.

На сьогоднішній день «синдром емоційного вигорання» розглядається як стрес-реакція у відповідь на ряд зовнішніх і внутрішніх чинників передумов. На думку провідних вчених синдром емоційного вигорання можна ототожнити з дистресом у його крайньому прояві, але мить, коли стрес переходить у вигорання, неможливо чітко визначити.

Вивченню професійного вигорання присвячена велика кількість робіт науковців як у вітчизняній, так і у зарубіжній психології. Дослідження синдрому професійного вигорання безпосередньо у працівників поліції можна знайти у наукових роботах таких науковців, як Н. Мілорадова, Н. Карпенко, Н. Баранюк, А. Баратинська, О. Борисюк, М. Фостяк, А. Костюк.

До основних факторів, що призводять до формування емоційного вигорання можна віднести - хронічну втомленість, роздратованість, нервозність, хвилювання, дистанціювання від колег і клієнтів, неухважність у взаємовідносинах з ними, конфліктність, зниження мотивації до роботи, різке зростання незадоволеності діяльністю.

Повсякдення робота поліцейського містить в собі великий відсоток негативного емоційного наповнення. Виконуючи свої професійні обов'язки дуже часто працівники поліції повинні контролювати свій емоційний стан та стримувати негативні емоції, які в подальшому акумулюються в людині і можуть призвести до неприємних наслідків. Служба в поліції вимагає особливої психологічної та фізичної підготовки. Під час перевірки психологічної складової ключовими елементами досліджуваного є стресостійкість, вміння контролювати агресію, інтелектуальна та емоційна сфера. Саме якісний професійно-психологічний відбір є важливою передумовою запобігання «професійного вигорання».

Але не зважаючи на проведену перевірку на рівень стресостійкості та психологічну готовність людини нести службу в лавах Національної поліції України рутинна робота з особами кримінального характеру накладає свій відбиток. Небезпека емоційного вигорання полягає в тому, що на перших етапах виникнення не звертається належна увага на ті симптоми, які

з'являються у людини. Адже людина пройшла підготовку і відбір. Її організм підготовлений і цілком справиться із ситуацією.

Виокремлюють три основні етапи перебігу «вигорання» у поліцейських:

- перший етап супроводжується загальними симптомами (збої в організмі, забудькуватість, розсіяність), яким, досить часто, не надають великого значення, тому що все списується на втому;

- на другому етапі можуть проявитися серйозніші симптоми: втрата інтересу до роботи і людей, виникнення труднощів у спілкуванні з колегами, членами сім'ї;

- третій етап виявляється у повному вигоранні та байдужості до всього і супроводжується занепадом сил, втратою гостроти мислення та схильністю до самотності.

Існують різні методи і методики завдяки яким можна здійснити дослідження даного проблемного питання. Емоційне вигорання слід розглядати у зв'язку з етапами його перебігу.

Методика В.Бойко «Діагностика рівня емоційного вигорання» дає можливість здійснити аналіз вираженості симптомів синдрому «вигорання». Методика дозволяє дослідити компоненти та симптоми, які до них відносяться.

Зокрема:

Перший компонент — «Напруження»: переживання психотравмуючих обставин; незадоволеність собою; «загнаність у кут»; тривога і депресія.

Другий компонент — «Резистенція»: неадекватне вибіркове емоційне реагування; емоційно-моральна дезорієнтація; розширення сфери економії емоцій; редукція професійних обов'язків.

Третій компонент — «Виснаження»: емоційний дефіцит; емоційне відчуження; особистісне відчуження (деперсоналізація); психосоматичні та психовегетативні порушення.

Методика О.О. Рукавішнікова "Визначення психічного "вигорання" дає можливість діагностувати прояв синдрому "вигорання" на трьох основних рівнях (міжособистісному, особистісному, мотиваційному). Дана методика дає

можливість дослідити прояви професійного вигорання за такими показниками:

1) психоемоційне виснаження (ПВ) - процес вичерпання емоційних, фізичних, енергетичних ресурсів професіонала, що працює з людьми. Виснаження проявляється у хронічній емоційній і фізичній втомі, байдужості та холодності у ставленні до людей з ознаками депресії та роздратованості;

2) особистісне віддалення (ОВ) - специфічна форма соціальної дезадаптації професіонала, що працює з людьми. Особистісне віддалення характеризується зменшенням кількості контактів з оточенням, підвищенням роздратованості і нетерплячості в ситуаціях спілкування, негативізмом стосовно до інших;

3) професійна мотивація (ПМ) - рівень робочої мотивації й ентузіазму щодо роботи альтруїстичного змісту. Стан емоційної сфери оцінюється таким показником, як: продуктивність професійної діяльності, оптимізм та зацікавленість у роботі, самооцінка професійної діяльності та ступеня успішності в роботі з людьми.

Проведення дослідження та отримання певних результатів це лише частина роботи. Необхідним також є проведення програм з метою зниження рівня емоційного вигорання серед працівників поліції. За допомогою яких підвищувати інформаційну обізнаність працівників поліції, навчити їх психотехнічним прийомам самостійного регулювання своїх негативних емоцій. Проведення агітації з мотивації до самооцінки, самовдосконалення. Також необхідно враховувати та покращувати мікроклімат, який панує в колективі.

Вважалося, що до емоційного вигорання схильні люди, які працюють у сфері надання послуг іншим людям, тобто професії яких відносяться до типу «людина-людина». Але останніми роками таке бачення ситуації змінюється. На ринку праці з'являються все більш нові професії, а в тих що вже усталені з'являються нові обов'язки. У зв'язку з цим емоційне вигорання починає охоплювати все більше коло професій. Разом з тим розширюється кількість симптомів емоційного вигорання, а отже, збільшується і варіативність тих спеціалістів, які можуть стикатися з цим небезпечним синдромом XXI століття.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕРАКТИВНОМУ НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Щоголев А.Ю. *викладач кафедри цифрових технологій навчання, Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

В умовах європейської інтеграції та адаптації вітчизняної освітньої системи до стандартів Євросоюзу посилюється відповідальність закладів вищої освіти України за результати освітньої діяльності. Нові реалії сучасності, інтеграція молодої демократичної держави у світовий освітній простір вимагають створення нової системи освіти, якій притаманні, з одного боку, особливості національного характеру, а з іншого, – відповідність міжнародним критеріям і вимогам. На перший план виступають завдання перегляду змісту, форм і методів навчання, орієнтації вищої освіти на особистість студента, запровадження інноваційних педагогічних технологій навчання, які забезпечували би високу якість підготовки випускників вищої школи [1, с. 88].

Поява інтерактивних дошок, графопроєкторів, мультимедійних проєкторів, комп'ютерної техніки, сучасних засобів відтворення цифрових носіїв, розвиток глобальної мережі Інтернет, використання її в навчальних закладах сприяли прискореному наповненню освітніх Інтернет-ресурсів, актуалізували весь арсенал засобів навчання у ЗВО. Розвиток мультимедіа, використання мультимедійних продуктів у навчальному процесі привели до необхідності розвитку технологій, що сприяють підвищенню якості підготовки фахівців, відповідаючи власним вимогам ринку праці.

У процесі проведення навчальних занять останнім часом значна увага приділяється вибору індивідуальних прийомів, форм і засобів подачі навчального матеріалу. Особлива увага приділяється інтерактивним методикам та засобам навчання. Інтерактивні засоби навчання – це засоби організації активної взаємодії студентів і викладачів у навчальному процесі з метою

досягнення визначених дидактичних результатів [2, с. 47].

На сьогодні значна увага приділяється методам інтерактивного навчання із застосуванням комп'ютерних програм, що реалізують діяльнісний підхід до навчання. Засобами реалізації такого підходу слугують комплекси програмно-апаратних засобів (комп'ютер, мультимедійний проектор, сенсорна дошка, Веб-камера, графічний планшет тощо), за допомогою яких здійснюється навчально-пізнавальна діяльність студентів у ЗВО.

Інтерактивні дошки, комп'ютери та інформаційні технології – це зручні інструменти, які при розумному використанні здатні привнести в заняття елементи новизни, підвищити інтерес студентів до набуття знань, полегшити викладачу завдання підготовки до занять. За умови систематичного використання мультимедійних навчальних програм у навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями значно підвищується ефективність навчання студентів з різнорівневої підготовкою. Організація навчання, в якому використовуються ІКТ та інтерактивні дошки дозволяють якісно готувати фахівців у ЗВО.

Комплекс апаратних засобів, необхідних для забезпечення інтерактивного навчання, як правило, складається з комп'ютера, інтерактивної дошки, мультимедійного проектора та пристроїв зв'язку (Веб-камера, система передачі даних, адаптер тощо). До складу комплексу може також входити пристрій тактильного введення даних (інтерактивний безпроводний планшет; інтерактивний рідінокристалічний дисплей (інтерактивна графічна панель), об'єднуючий в собі функції монітора і цифрового планшета; система інтерактивного опитування – пульти, безпроводні мікрофонні системи) і система звукового супроводу [3].

Викладач, стоячи біля інтерактивної дошки, може задавати свої запитання, а студенти за допомогою інтерактивних безпроводних планшетів можуть відповідати на запитання викладача, ставити свої запитання, брати участь в процесі обговорення. Таким чином, між викладачем і студентами виникає інтерактивний діалог, що значно підвищує рівень сприйняття і розуміння

матеріалів заняття. Якщо студент працює біля дошки, то викладач може вільно переміщатися по аудиторії і вносити корективи за допомогою безпроводного планшета.

Для контролю знань зручно використовувати безпроводні пульти. Під час заняття викладач ставить запитання, а студенти відповідають на них простим натисненням на кнопки пульта. Результати опитування зберігаються і відображаються в режимі реального часу. Після закінчення заняття результати опитування можна експортувати в MS Excel або інший програмний продукт і проводити аналіз.

Використання безпроводних мікрофонних систем дозволяє студентам чути викладача, що сприяє концентрації уваги на занятті, підвищує ефективність процесу навчання.

Всі компоненти, які входять до складу комплексу апаратних засобів можуть працювати як єдине ціле, так і незалежно один від одного. Навчальні заклади можуть підібрати собі будь-який комплект відповідно до освітніх завдань які необхідно вирішити.

Досить ефективним є новий технічний засіб з використанням інформаційних технологій – це інтерактивні дошки, які в майбутньому можуть поступово витіснити традиційні дошки на основі крейди та маркерів.

Інтерактивні дошки інтегрують у собі чотири компоненти:

- комп'ютер;
- мультимедійний проектор;
- програмне забезпечення;
- власне дошка.

Як свідчить досвід впровадження інтерактивних дошок з мультипроєктором у провідних університетах світу під час проведення теоретичних та практичних занять їх можна використовувати наступним чином:

- для відображення візуальної інформації. В цьому випадку дошка фактично перетворюється в звичайний екран, на якому відтворюються відеоматеріали, слайди, презентацій тощо;

– для заміни класичної дошки з крейдою. Сучасні інтерактивні дошки мають спеціалізоване програмне забезпечення, яке надає можливість використовувати їх як класичні дошки, але з застосуванням сучасних технологій (кольорові електронні маркери та стирачки, заготовки стандартних фігур, інструменти для підсвічування та виділення фрагментів зображення тощо). Як правило, таке програмне забезпечення надає можливість збереження всього, що було написано на дошці з можливістю подальшого повторного відтворення;

– для відображення інтерактивних матеріалів, які передбачають зворотний зв'язок (мають елементи управління з використанням сенсорів дошки). Найефективнішим застосуванням дошки є її використання з поєднанням двох попередніх способів та спеціально розробленого програмного забезпечення.

За умови впровадження інтерактивних дошок у навчальний процес необхідно знати технічні можливості комп'ютера, добре орієнтуватися в комп'ютерних програмах та програмному забезпеченні інтерактивних дошок, володіти методикою застосування їх у навчальному процесі. Це потребує попередньої підготовки викладачів. Недосвідчені викладачі у більшості випадків використовують інтерактивну дошку або як проектор, або як традиційну крейдову дошку, користуючись електронним маркером як крейдою, часто навіть без збереження виконаної роботи [5].

Але інтерактивне заняття – це не лише презентація в традиційному розумінні, де можна було просто застосувати проектор. В процесі використання інтерактивної дошки потрібно працювати з навчальним матеріалом, наприклад, щось викреслювати, компоувати, демонструвати роботу одного студента всім іншим в аудиторії, демонструвати Веб-сайти через інтерактивну дошку всім слухачам, використовувати групові форми роботи, здійснювати спільну роботу з документами, таблицями або зображеннями, керувати комп'ютером без використання самого комп'ютера.

Саме тому, важливим завданням будь-якого ЗВО є підготовка і перепідготовка професорсько-викладацького складу, і навіть, підготовка викладачів нової формації, які володітимуть новими технологіями, ефективно,

доцільно поєднують систему традиційного навчання з інноваційними. Використання ІКТ в освіті надає можливість освітянам не лише зробити вивчення навчального матеріалу більш наочним і проблемно-орієнтованим, а й сприятиме зв'язку між окремими дисциплінами та галузями. При цьому важливим залишається належне тематичне наповнення навчального матеріалу, його спрямованості та призначення.

Сучасні методи навчання потребують відповідних засобів їх реалізації, саме тому обов'язковою складовою навчального середовища є сучасні інтерактивні засоби навчання. Використання їх у процесі навчання дозволяє значно підвищити рівень взаємодії між викладачем і студентом. Однак, педагогічно доцільним, дидактично обґрунтованим є застосування сучасних засобів навчання тільки тоді, коли викладач знає особливості засобу навчання, має навички управління цим засобом [4, с. 21].

Отже, в сучасному інформаційному суспільстві головною діючою особою при проведенні аудиторних занять залишається викладач який володіє сучасними активними методиками, а всі засоби інформаційно-комунікаційних технологій є тільки допомогою в його діяльності.

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко С. М. Сучасні засади формування професійно-педагогічних знань у студентів: дидактично-методичний аспект: монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2019. 244 с.
2. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник / Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Київ: Просвіта, 2015. 368 с.
3. Танана С.М. Інноваційна система управління якістю сфери обслуговування як обов'язкова складова розвитку туризму. Економічний вісник університету: зб. наук. праць ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” Вип.33/2. Переяслав-Хмельницький: ПП ФОП Домбровська Я.М., 2017. С. 88-93.
4. Lozovetska V. Methodological approaches to the formation of career of

future specialists. Scientific journal of Institute's professional education NAPS of Ukraine. Prof. Education: Collection of sciences works: Is. 8. Kyiv: «Polygraph Service», 2014. P. 21-28.

5. Tanana Svitlana The importance and role of an innovative educational environment the professional activity of specialists in philological specialties. Current issues of Ukrainian art history and cultural studies: monograph edited by Doctor of Pedagogical Sciences A.K. Martyniuk, compiled by Prof. Mykhailychenko O.V. Beau Bassin, Deutschland / Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. P. 170-197.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Яремчишина О.А., *магістр спеціальності 053 «Психологія»*

*Білоцерківськiвського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»
НАПН України*

У зв'язку з великою емоційною напруженістю професійної діяльності працівників сучасних організацій, відповідальністю та складністю їхньої професійної праці, збільшується ризик розвитку синдрому «емоційного вигорання». Окремо слід відзначити стан війни в Україні який є чи не найбільшим стресогенним фактором який провокує виникнення емоційного вигорання.

Актуальність цього феномена обумовлена його міждисциплінарним характером та включеністю до ряду фундаментальних проблем сучасної психології. Крім зниження економічних показників професійної діяльності, синдром емоційного вигорання провокує порушення трудової дисципліни та підвищення рівня захворюваності на професіоналів.

Сучасні українські вчені І. Ващенко, Т. Зайчикова, Л. Карамушка, Г. Ложкін, Ф. Сторлі, В. Шауфелі, Л. Юр'єва вивчали чинники виникнення

емоційного вигорання. Наслідки емоційного вигорання та способи його подолання досліджували О. Главацька, О. Дацун, З. Кісіль, О. Кононенко, А. Куфлієвський, Н. Мирончук, К. Максимчук, М. Павлюк, І. Процик та ін.

Вигорання наразі не характеризується як психічний розлад або медичний стан у DSM-5 [1]. Проте Всесвітня організація охорони здоров'я визнає вигорання важливим професійним явищем у категорії «фактори, що впливають на стан здоров'я або контакт із службами охорони здоров'я» в МКХ-11 [7].

Вперше термін «вигорання персоналу» та його тлумачення як феномену, властивого фахівцям «допомагаючих професій», запропонував Г.Б. Бредлі. Термін «психічне вигорання» або «емоційне вигорання» було запропоновано американським психіатром Дж. Фейденбергом в 1974 році [4].

Маслач і Джексон визначили вигорання як «синдром, що характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією та відсутністю особистих досягнень» [5]. Б. Перлман і Є.Хартман вважали професійне вигорання аспектом професійного стресу.

О.Л. Главацька трактує професійне вигорання як «багатогранне переживання хронічного емоційного стресу і є особливою формою професійної дезадаптації, яка призводить до зниження якості роботи, втрати інтересу до неї і навіть до зміни професії та роду діяльності» [2, с.41].

На думку Т. Красюк проблема професійного вигорання безпосередньо пов'язана з самоактуалізацією у професійній сфері, оскільки вигорання знижує прагнення особистості до досягнень, а апатія та депресія як наслідок вигорання порушують комунікативну взаємодію з оточуючими [3].

За даними Н. Булатевич вигорання є продуктом хронічного стресу, пов'язаного з роботою, та одним із найпоширеніших психічних симптомів, які люди відчувають усе частіше. Співробітники в усьому світі відчувають стрес як один із найбільш екстремальних елементів на робочому місці [1].

Розвиток емоційного вигорання залежить від комбінації професійних, організаційних та особистісних факторів стресу як зовнішніх, так і внутрішніх. До групи зовнішніх факторів належать умови матеріального середовища, зміст

роботи та соціально-психологічні умови діяльності, дестабілізуюча організація діяльності, підвищена відповідальність за виконувані функції та результат праці, неблагополучна психологічна атмосфера професійної діяльності, проблеми в колективі.

До внутрішніх чинників відносяться схильність до емоційної ригідності; інтенсивне сприйняття та переживання обставин професійної діяльності, слабка мотивація емоційної віддачі у професійній діяльності; моральні дефекти та дезорієнтація особистості [1].

Емоційне вигорання безпосередньо впливає на благополуччя індивіда. Головною ознакою впливу емоційного вигорання на психологічне благополуччя є переживання стресу. Ситуація напруги, з якою не вдається справитись працівнику безумовно є стресовою ситуацією. Як наслідок відбувається незадоволеність роботою, зниження лояльності по відношенню до організації, плинність кадрів, професійне вигорання.

Вигорання та незадоволеність роботою впливають на сімейні відносини – зростає кількість сімейних конфліктів. Оскільки емоційна напруга не знімається під час роботи, вона часто дається взнаки вдома [4].

Теоретичний аналіз наукової інформації по темі дослідження дозволив визначити, що незважаючи на причини та обставини виникнення емоційного вигорання у працівників, єдиним у чому одностайні науковці це те, що його наслідки негативно впливають на особистість, порушуючи ресурсний баланс.

У зв'язку з цим, було організовано і проведено емпіричне дослідження з метою виявити вплив емоційного вигорання на психологічне благополуччя особистості. У дослідженні взяли участь 54 працівники Інституту проблем математичних машин і систем НАН України, віком від 30 до 45 років.

Використано методику діагностики професійного вигорання К. Маслач і С. Джексон, Шкалу суб'єктивного благополуччя А. Перуе-Баду (адаптація М.В. Соколової).

В результаті дослідження нами отримано, що 35% працівників мають низький інтегральний рівень вигорання, 43% середній та 22% високий. При

цьому загальний бал психологічного благополуччя у 26% досліджуваних працівників низький, у 54% середній та у 20% високий.

Такі результати засвідчили, що більша частина працівників Інституту проблем математичних машин і систем НАН України не мають ознак емоційного вигорання та проблем і психологічним благополуччям, проте є частка тих працівників, які дійсно переживають емоційне виснаження та вигорання.

За даними кореляційного аналізу виявлено зворотній зв'язок між психологічним благополуччям та емоційним виснаженням ($r=-0,573$, $p\leq 0,01$), деперсоналізацією ($r=-0,638$, $p\leq 0,01$), редукцією професійних обов'язків ($r=-0,620$, $p\leq 0,01$), інтегральним індексом вигорання ($r=-0,748$, $p\leq 0,01$). Це свідчить про те, що чим вище компоненти емоційного вигорання, тим нижче показники психологічного благополуччя.

З метою профілактичної роботи запропоновано методичні рекомендації для зниження ознак емоційного вигорання. Методи та прийоми базуються на трьох рівнях: фізіологічний рівень (повноцінний і якісний сон, збалансоване та здорове харчування, достатнє фізичне навантаження, інші допоміжні заходи (масаж, водні процедури тощо)); емоційно-вольовий рівень (гумор, музика, відпочинок на природі, спілкування із сім'єю, друзями, заняття улюбленою справою, хобі, аутотренінг); ціннісно-смісловий рівень (вплив на думки (злість, невдоволення, критика себе та інших - на ці негативні емоції мозок виділяє гормони стресу) та зміна світогляду, перегляд цінностей).

Таким чином, емоційне вигорання - це комплекс особливих психічних проблем, що виникають у людини у зв'язку з її професійною діяльністю. Ризик виникнення вигорання збільшується у випадках монотонності роботи, вкладання в роботу великих ресурсів за недостатності визнання та позитивної оцінки, суворої регламентації часу роботи, роботи з невмотивованими клієнтами, напруженості та конфліктів у професійному середовищі. Емоційне вигорання розвивається поетапно, тому поступово чинить негативний вплив на психологічне благополуччя.

У ході проведеного дослідження встановлено, що низький рівень емоційного вигорання сприяє високому емоційному благополуччю. Хорошим потенціалом у вирішенні питань профілактики професійного вигорання мають ресурсний та комбіновані підходи.

Перспективами дослідження вважаємо вивчення впливу особистісних факторів на рівень емоційного вигорання працівників.

Список використаних джерел

1. Булатевич Н.М. Психічне вигорання як вияв невідповідності між особистістю та стилем її життєдіяльності. *Науковий часопис*. К., 2007. Вип. 19 (43). С. 58–62.
2. Главацька, О. Л. Попередження та подолання професійного вигорання соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка*. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2019. Вип. 2 (45). С. 41–45
3. Красюк Т. В., Мандрона В. В. Професійне вигорання працівників освіти / Реалізація права на працю і безпека людини в сучасних умовах життєдіяльності: матеріали X наукової інтернет-конференції студентів і аспірантів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, (м. Харків, 25–26 квіт. 2019 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019 р. С. 371–376
4. Процик І. С., Романська О. Б. Емоційне вигорання працівників як гальмівний чинник розвитку підприємства в умовах розширення міжнародних економічних відносин. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 2 (6). С.99-106
5. Танасійчук О.М., Чигринська Л.П. Психологічний аналіз показників емоційного вигорання медичних сестер. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. №4. С.30-37

6. Якимчук О. Психологічні особливості професійного вигорання особистості. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. *Психологічні науки*, 2021, 16(61), 10.

7. Burn-out an "occupational phenomenon": International Classification of Diseases. World Health Organization. 2019.

СЕКЦІЯ 2. РОЛЬ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бакуменко Р. О., *полковник, професор кафедри соціальної комунікації та публічної дипломатії Національного університету оборони України*

Сучасні інформаційні технології не знають кордонів. Як зброя скритих інформаційно-психологічних операцій, вони цілодобово впливають на свідомість і підсвідомість людей, формують ставлення до тих чи інших подій.

Відтак, в умовах інформаційно-психологічної агресії проти будь-якої країни, виховання національно-патріотичного свідомості суспільства стає інформаційною зброєю для збереження її незалежності.

З початком російсько-української війни, а особливо після початку відкритої збройної агресії, формування в суспільстві почуття патріотизму, готовності до виконання обов'язку із захисту її незалежності та територіальної цілісності стало невід'ємним завданням з протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на населення країни та необхідною умовою підтримання високого морально-психологічного стану представників її Сил оборони.

Платформи дистанційного навчання, використання яких зросло з початком пандемії коронавірусу в усіх закладах освіти, має потужний виховний потенціал, а національно-патріотична складова усіх елементів навчального процесу в навчальних закладах України обумовлена чинною Стратегією національно-патріотичного виховання, яка введена в дію Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019.

Тож, у складній соціально-політичній обстановці, яка тривалий час зберігається в Україні, було б помилкою не використовувати потужні

інформаційні можливості системи дистанційного навчання (ДН), як для структур Сил оборони, так і для цивільних вишів усіх рівнів акредитації, для формування та підтримання почуття патріотизму, готовності до виконання обов'язку із захисту її незалежності та територіальної цілісності країни потенційних і вже діючих представників Сил оборони країни.

Результати аналізу наукових досліджень з проблеми організації дистанційного навчання (ДН) вказують, що й у військовій, і в цивільній освіті України увага здебільшого зосереджена на освітньому процесі та технічній складовій застосування технологій ДН. Почасти піднімаються психолого-педагогічні проблеми організації ДН. В той же час, залишаються поза увагою науковців аспекти використання можливостей системи з формування та підтримання у користувачів платформ ДН почуття патріотизму, готовності до виконання обов'язку із захисту її незалежності та територіальної цілісності.

Дистанційне навчання інтегрує переваги традиційних форм – надає можливість вчитися у будь-який час і в будь-якому місці, дозволяє здійснювати спілкування з викладачами, як це відбувається і під час очної форми навчання. Викладання матеріалу супроводжується електронними презентаціями з використанням сучасних засобів інтерактивного навчання: мультимедійних роликів, оригінальних програмно-технічних комплексів, віртуальних лабораторій, систем ДН та ін. Але основну увагу в матеріалах курсів ДН, як правило, зосереджено на розгляді найбільш складних питань програми курсу, відпрацюванні практичних навичок, контролі рівня досягнення компетентностей користувачів платформ ДН.

Між тим користувачі з силових структур, зокрема ті, які виконують завдання за призначенням, часто мають обмежений доступ до глобальної та локальних комп'ютерних мереж Військових закладів вищої освіти (ЗВО). До того, мережа Інтернет не завжди відповідає вимогам специфічного навчального матеріалу для користувачів - військовослужбовців.

Щоб полегшити користування курсами, що базуються на платформі ДН, стандартизувати підходи авторів до створення курсів ДН для

військовослужбовців у військових ЗВО, зокрема й у Національному університеті оборони України, розроблено вимоги до створення курсів дистанційного навчання. Проте серед цих вимог немає вимог щодо формування світогляду, підтримання патріотизму та інших аспектів високого морально-психологічного стану військовослужбовців ЗС України.

Вочевидь, що стандартизувати елементи національно-патріотичного виховання в умовах розмаїття тем та підходів до реалізації ідей кожного окремого автора курсу неможливо. Проте й самі автори курсів мають розуміти, що зміст курсу, його форма, а також зміст і форма всього наповнення курсу також впливають на користувача. Розробляючи концепцію курсу, добираючи матеріал для наповнення, реалізуючи ідеї щодо форми курсу необхідно зважати на те, що користувачі, зокрема військовослужбовці, повинні не лише опанувати певні знання, а й отримати виховний вплив на формування світогляду, патріотизму, підтримання психологічної стійкості. За діючою Стратегією національно-патріотичного виховання визначені такі її складові: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне. Зазначеним документом пропонується здійснювати формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, успадкованих, на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013 – 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції, операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях та російсько-української війни, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією.

Такий виховний вплив є протидією негативному інформаційно-психологічному впливу як противника, так і інших деструктивних джерел. Показовими в цьому плані є підходи передових країн світу де інформаційні кампанії національно-патріотичного змісту координуються на державному рівні, мають тривалу та ретельно опрацьовану стратегію.

Так, в армії Сполучених Штатів Америки патріотичне спрямування має

практично все, що оточує військовослужбовця: від символіки на побутових дрібницях до численних публікацій у ЗМІ та соцмережах. Навіть отримуючи, скажімо, канцелярське приладдя він чує фразу «from the US government» (від Уряду Сполучених Штатів).

Таким чином, удосконалення навчальних матеріалів за складовими національно-патріотичного виховання в системах дистанційного навчання закладів освіти, у тому числі суб'єктів Сил оборони України може забезпечити збільшення кількості патріотично налаштованої молоді, командирів підрозділів Сил оборони України, які є активними суб'єктами виховання не тільки підлеглого особового складу, але і, знову ж таки, дітей та молоді України.

РЕФОРМА САМОВРЯДУВАННЯ 1892 РОКУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В ДЕРЖАВНИЦЬКІЙ ТЕОРІЇ

Василенко М.І., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Херсонський державний університет, м. Херсон

Актуальність проведеного дослідження визначається тим, що у 2014 році було прийнято Концепцію реформ місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, наша держава розпочала свій шлях до децентралізації владних повноважень, де збільшилась роль органів місцевого самоврядування та підвищилась можливість самих громадян впливати на політичні процеси, що стосувалися їх безпосередньо. Наша наукова робота покликана осягнути минулий досвід розвитку самоврядування на прикладі реформи 1892 року на території міст Півдня України.

Ключові слова: *Децентралізація, реформа, міське самоврядування, державницька теорія, муніципалітет.*

Слід зазначити, що через повномасштабне вторгнення Росії в Україну наразі не можлива повноцінна наукова робота з залученням неопублікованих архівних даних, що безумовно є значною частиною наявної джерельної бази.

Через окупацію міста Херсона та грабунок Державного архіву Херсонської області нам, на жаль, не доступний величезний масив архівних матеріалів. Тому працюючи над дослідженням, була звернута увага до опублікованої частини джерельних матеріалів. Опубліковані матеріали, у свою чергу, розподілялися на законодавчі та статистичні.

Законодавчі джерела – це юридичні документи, що визначають принципи створення, повноваження та організаційну структуру місцевого самоврядування. До них відносяться «Міське положення 11 червня 1892 року» та ін. [1, с. 430-456].

Друга група джерел – статистичні. Вони включають в себе значний обсяг статистичної та фактичної інформації щодо стану міських управлінь, економіки, даних про населення, а також про кількість та використання земельних ресурсів, які охоплюють різноманітні аспекти муніципальної діяльності та міського господарства.

Історіографія цього дослідження на теренах України має декілька періодів розвитку, зокрема перший період – це час до революції 1917 року. В цей важкий період формуються основні теоретичні підходи до розуміння формування та функціонування системи самоврядування: самоврядна, до якого приклав руку А. Васильчиков та державна А. Градовського.

А. Градовський зазначав: «Поняття самоврядування є перш за все поняття політичне, яке визначається мірою участі суспільства не тільки в адміністративних справах місцевості, а і в загальнодержавному управлінні» [2, с. 258]. Самоврядування, на його думку, мало забезпечувати державу від нестабільності.

Другий етап пов'язаний з радянським періодом у історії вітчизняної науки.

Про розвиток та функціонування органів самоврядування у Російській імперії відгукувались здебільшого негативно, критикуючи думську систему.

У період 1950-1980 рр. ХХ ст. проводились дослідження як історії півдня України, так і міського самоврядування. Не зважаючи на значну політичну цензуру та специфічні умови розвитку історичної галузі дослідникам вдалось

розкривати проблеми не тільки розвитку Російської імперії, а і зокрема південноукраїнської її частини.

Окрім радянських науковців, варті уваги праці дослідників з числа Української діаспори, зокрема Н. Полонська-Василенко, що наголошувала на історичній приналежності Причорномор'я саме до України [3, с. 116-126]

Третій етап розвитку пов'язаний з розпадом Радянського Союзу та утворенням незалежної України. Це призвело до активного вивчення істориками різних наукових питань, без будь-якої політичної цензури.

Зокрема варто виділити таких дослідників як: О. Коника [4, с. 104-121], робота якого була присвячена діяльності Державної Думи Російської імперії, і цікава тим, що на її основі вдалося підрахувати кількісний склад депутатів від муніципалітетів Південної України, О. Данильченка [5, с. 3-28], який досліджував етнічну складову Півдня України та міжнародні зв'язки жителів регіону та О. Черемісіна [6, с. 32-396], який займався вирішенням питань законодавчої бази, бюджетної політики, господарства, соціального життя міського населення та індустріалізації у контексті самоврядних органів Півдня України кінця XVIII – поч. XX ст.

Розробки періоду Незалежності пов'язані з трендом переосмислення історії України та глибинними пошуками історії українського державотворення. У цей період історію самоврядування було розділено на періоди: 1785-1870 рр. та 1870-1917 рр.

Державницька теорія місцевого самоврядування – це теорія, яка визнає державу як основний суб'єкт місцевого самоврядування. Одним із перших хто звернув свою увагу на самоврядні органи був французький політичний філософ та юрист Алексі де Токвіль. Він розглядав місцеве самоврядування як засіб для захисту від централізованої влади та збереження політичної свободи. Його праця стала класичним джерелом для вивчення місцевого самоврядування та демократії в цілому [5, С.135].

Концепція місцевого самоврядування розвивалася в різних напрямках. Державницька теорія розглядає місцеве самоврядування як один зі способів

державного управління на місцях. У цьому підході місцеве самоврядування розглядається як форма децентралізації влади на місцевому рівні, відмінною від громадянської концепції. Згідно з цим підходом, місцеві органи вбачаються як агенти держави, що виражають її волю через виборні органи.

Після реформи самоврядування у 1870 році, яка проводилась з позиції самоврядної теорії міського самоврядування, що призвело до певного послаблення адміністративного контролю з боку держави, але і не до повноцінної автономії органів самоврядування. Крім того зберігалось протистояння між державними органами та самоврядуванням земств та міст. Саме через цю непослідовність реформа не була успішною та злагодженою в діяльності міських управ та дум, і вже в 1892 році з'явиться «контрреформа», яка спробує змінити ситуацію з місцевим самоврядуванням.

Робота над помилками почалася ще в 80-х рр. XIX ст. та значно посилилась після затвердження у 1890 році Земського положення. Запровадження міського положення 1892 року відбувалось поступово.

До міського самоврядування згідно з Положенням 1892 року відносились Міська дума та Міська управа. Голова міської думи та гласні обирались строком на 4 роки. Кількість гласних залежала від числа виборців. Натомість управа складалась з міського голови та двох членів.

Губернатор у встановленому порядку затверджував обов'язкові для містян постанови та видавав їх. Окрім цього міські очільники та їх помічники вважалися державними службовцями.

До виборців допускалися як фізичні так і юридичні особи, постанови що урегульовували порядок міських депутатів збільшували контроль з боку держави, у порівнянні з Положенням 1870 року. Значних змін зазнав майновий ценз, котрий був значно підвищений, що призвело до скорочення кількості виборців у 2-3, а інколи і до 5-10 разів.

Реформа 1892 року позбавила виборних прав дрібну буржуазію, натомість посилила позиції власників нерухомості. На Півдні України спостерігалась тенденція втрати зацікавленості місцевими локальною політикою – що

призводило до втрати авторитету муніципальною владою. Згідно статистики лише у м. Миколаєві за період 1873-1896 років накопичились 60 заяв про відмову брати участь у виборах [5, с.247].

За постановами Положення 1892 року посилюється відповідальність за прийняті рішення з боку міських дум. Це можна трактувати бажанням держави активніше контролювати самоврядування.

У результаті реформи, фінансова самостійність міст була значно обмежена. Права дум у питанні формування бюджету були обмежені. Присутствіє з міських справ, що виконувало по суті функції адміністративного нагляду, мало право вносити зміни в бюджетну політику міста, зокрема – збільшувати обсяг витрат і прибутків. Варто зазначити, що законодавство дореформеного періоду не дозволяло такого втручання. Повноваження казенних палат як основного органу фінансового управління в губерніях також значно розширилися. Реформи 1880-90-х років змінили їх функції з виключно облікових на обліково-податкові, що обмежило самостійність самоврядування.

Органи самоврядування, за законом, не могли не приймати внесені Присутствієм зміни. Однак на законодавчому рівні процес розгляду бюджетних питань ускладнювався бюрократичними процедурами, які займали кілька місяців і не гарантували повної фінансової самостійності. На затвердження кошторисів необхідно було отримати згоду губернаторів. Такий бюрократичний підхід до процесу формування бюджетів спричинив його повільність та формалізм.

Права міських органів самоврядування у справі оподаткування не були досконалыми навіть за Положенням 1870 року, хоча держава згідно з Положенням встановлювала тільки основні податки, а решта питань залишилася на розсуд муніципалітетів [5, с. 820–839]. А у 1892 році вже відмовились від такого підходу на користь більш складової системи. З цього моменту муніципальні податки встановлювалися за поданням місцевих органів влади адміністративним установам губернії, які згодом надсилали документи до Міністерства внутрішніх справ для узгодження з Міністерством фінансів, окрім цього тільки губернатори мали право звільнити містян від оцінного податку.

Таким чином, можна зробити висновок, що реформа 1892 року призвела до значного посилення адміністративного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, в порівнянні з Положенням 1870 року. Це явище можна розглядати як бачення царською владою органів самоврядування у ролі найнижчої ланки державної влади, що вказує на домінування в цей час найнижчої ланки державної влади, що вказує на домінування в цей час державницької теорії самоврядування. Безумовно, реформа призвела до збільшення контролю над органами самоврядування з боку держави, що призвело до їх функціонування у визначених адміністрацією рамках.

Розвиток та функціонування органів міського самоврядування на території Російської імперії, зокрема і на Півдні України, при погляді на них через призму державницької теорії показало досить неоднозначні результати. Як можна побачити, реформи проведені і в 1870 році так і в 1892 році є продовженням державної політики та спробою впливу на становище міста з боку держави. Зокрема різниця між тими чи іншими реформами у сфері міського самоврядування визначалась у більшому чи меншому тиску державної адміністрації на органи самоврядування, однак про автономність та незалежність останніх – говорити не доводиться. В цілому ж як і «ліберальна» реформа 1870 року так і «контрреформа» 1892 року були відображенням політичної ситуації на момент їх провадження у імперії, що у свою чергу ще раз підтверджує залежність міського управління російської імперії від влади, а значить і функціонування його у межах державницької теорії самоврядування.

Список використаних джерел

1. Полонська-Василенко Н. Д. Заселення Південної України в половині XVIII ст. (1734–1775). Мюнхен: Український вільний університет, 1960. Ч. 2. Заселення Новоросійської губернії.
2. Коник О. О. Депутати Державної Думи Російської імперії від губерній Наддніпрянської України (1906–1917 рр.): монографія. ред. С. І. Світленко. Дніпропетровськ: Герда, 2013. 454 с.

3. Данильченко О. П. Етнічні групи півдня України: економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. ХХ ст. Київ, 1993. С. 59
4. Черемісін О. В. Міське самоврядування на Півдні України в 1785–1917 рр. Херсон: «Олді-плюс», 2017. 581 с.
5. Стешенко Л. С. Витоки державницької теорії місцевого. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 31. С. 133–146.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЦИФРОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

*Головко Д.Ю., здобувачка I курсу освітнього рівня «Магістр» спеціальності
011 Освітні педагогічні науки; старша викладачка кафедри технологій
навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Впровадження штучного інтелекту (ШІ) в освіту стає все більш актуальним у сучасному світі. Це обумовлено кількома ключовими факторами. По-перше, ШІ надає можливість створювати індивідуалізовані навчальні програми, що враховують особисті потреби та здібності кожного студента. Адаптивні системи навчання, які використовують алгоритми штучного інтелекту, можуть аналізувати успішність учнів і автоматично коригувати навчальний матеріал для максимального підвищення ефективності навчання. По-друге, зростання популярності дистанційної освіти, особливо у зв'язку з пандемією COVID-19, вимагає нових підходів до навчання. Штучний інтелект може забезпечити підтримку в організації навчального процесу, моніторингу успішності студентів, а також створенні інтерактивних і захоплюючих освітніх матеріалів [4].

В сучасному світі обсяг інформації зростає експоненціально, і щоб знайти потрібні дані, необхідні ефективні інструменти. Технології штучного інтелекту докорінно змінюють підхід до пошуку та аналізу інформації. Пошукові

системи, такі як Google та Bing вже давно використовують алгоритми ШІ для покращення результатів пошуку, що дозволяє цим системам розуміти контекст запиту користувача, аналізувати велику кількість даних та надавати найрелевантніші результати. Завдяки можливостям штучного інтелекту пошукові системи можуть надавати персоналізовані результати на основі попередніх запитів користувача, його географічного розташування та інтересів. Це особливо корисно в освітньому процесі, де студенти можуть отримувати доступ до найбільш актуальних та корисних ресурсів відповідно до їх навчальних потреб [5].

Процес написання наукової роботи може бути складним, особливо коли мова йде про проведення огляду літератури. Проте з появою інструментів штучного інтелекту дослідники можуть проводити свої дослідження ефективніше, ніж будь-коли раніше. За допомогою інструменту на базі штучного інтелекту SciSpace науковці та студенти можуть читати різні статті та виявляти прогалини в поточній літературі. Він виходить за рамки стандартних інструментів дослідження, надаючи пояснення в реальному часі та заохочення інтерактивного навчання (рис.1). Він був розроблений, щоб спростити процес дослідження, пропонуючи багато інноваційних функцій для спрощення роботи з науковою літературою [3].

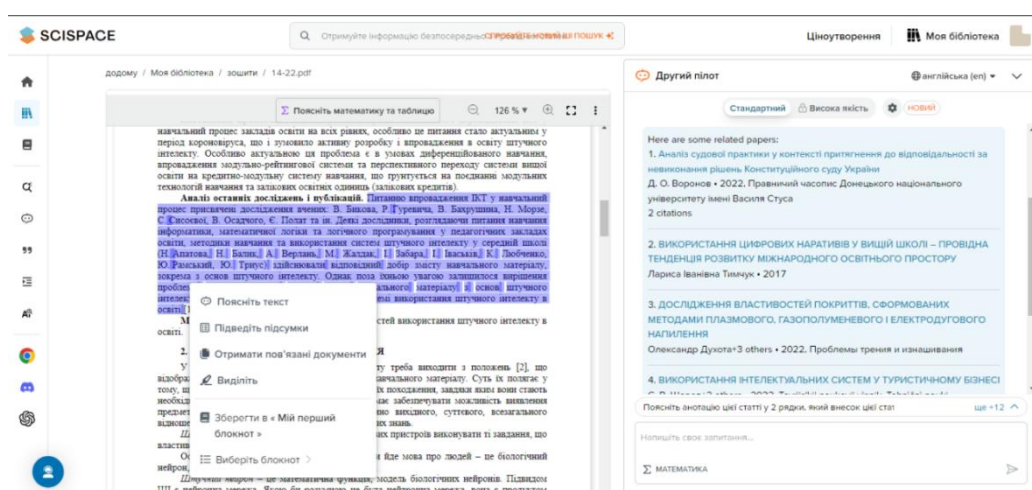

Рис. 1 Інтерфейс роботи з ресурсом SciSpace

Крім того, використання великих даних в освіті дозволяє вчителям і адміністраторам краще розуміти поведінку та потреби студентів. Штучний

інтелект може аналізувати ці дані для визначення тенденцій і прогнозування майбутніх потреб, що допомагає в прийнятті стратегічних рішень щодо розвитку освітніх програм. Також ШІ може значно скоротити час, який витрачається на адміністративні завдання, такі як складання розкладів, оцінка тестів і зворотній зв'язок для студентів. Це дозволяє викладачам більше зосереджуватися на безпосередньому навчальному процесі і взаємодії зі студентами [2].

Штучний інтелект пропонує значні можливості для навчання студентів з особливими освітніми потребами, надаючи підтримку за допомогою інноваційних технологій, таких як чат-боти на основі штучного інтелекту. Ці технології можуть підвищити ефективність спеціальної освіти, допомагаючи викладачам розвинути весь потенціал усіх здобувачів освіти, відійшовши від традиційних завдань, щоб зосередитися на індивідуалізованому навчанні. Крім того, штучний інтелект може допомогти у спілкуванні для студентів з менш чіткою мовою або без неї, використовуючи семантичну веб-технологію для створення захоплюючого навчального контенту та покращення поведінки та залучення до навчання. Загалом, ШІ та допоміжні технології, включаючи навчальну робототехніку, пропонують нові можливості студентам з особливими потребами навчатися, практикувати пізнавальні та соціальні навички, підтримувати увагу та збільшувати участь у навчальному процесі [1].

Враховуючи швидкий розвиток технологій, важливо, щоб студенти були готові до змін на ринку праці. Використання ШІ в освіті допомагає студентам ознайомитися з новітніми технологіями і розвивати навички, необхідні для успішної кар'єри в майбутньому.

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту в освітній процес не лише сприяє покращенню якості навчання, але й забезпечує адаптацію освіти до сучасних вимог і викликів. Це робить тему ШІ в освіті надзвичайно актуальною і важливою для дослідження та впровадження.

Список використаних джерел

1. Dawod Z., Bell D. Enhancing the learning of special educational needs children with dynamic content annotations. *8th international conference on human interaction and emerging technologies*. 2022. URL: <https://doi.org/10.54941/ahfe1002756> (date of access: 12.05.2024).
2. R. Luckin, K. George, M. Cukurova AI for School Teachers Boca Raton: CRC Press, 2022. 132 p.
3. Sanmati Jinendran Jain, Kush Sibbu, Ramesh Kuri. Conducting Effective Research using SciSpace: A Practical Approach. *Authorea Preprints*. 2023.
4. Thierry K. Artificial Intelligence in Education: The Urgent Need to Prepare Teachers for Tomorrow's Schools. *Social Science Research Network*. 2019.
5. Головка Д.Ю. Штучний інтелект у діяльності педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 73 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАГІСТРІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ
НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Кулішов В.С., завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України,
кандидат педагогічних наук, доцент

Практична підготовка здобувачів вищої освіти в Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти (далі – БІНПО) ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України здійснюється згідно з Законом України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 01.07.2014 року) та відповідно до низки локальних нормативних документів:

– «Положення про організацію освітнього процесу у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти»;

- «Положення про навчання, практику і стажування здобувачів вищої освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти»;
- «Положення про організацію освітнього процесу за дистанційною формою навчання у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти»;
- «Положення про організацію освітнього процесу в умовах змішаного навчання у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти»;
- «Положення про сприяння працевлаштуванню здобувачів освіти і випускників Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти»;
- «Положення про організацію і проведення видів практик здобувачів вищої освіти у БІНПО»;
- «Положення про організацію і проведення видів практик здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання та в період воєнного стану в БІНПО».

Практична підготовка здобувачів вищої освіти БІНПО є обов'язковою компонентою їх професійної підготовки, необхідною для здобуття ними відповідного освітнього ступеня, та має за мету набуття здобувачами вищої освіти професійних компетенцій. Практична підготовка займає 10-12 % загального часу, відведеного на опанування здобувачем освітньої програми.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти передбачає неперервність і послідовність її проведення з метою практичного застосування здобутих під час навчання обсягу практичних знань та вмінь, загальних та професійних компетентностей, які відповідають другому (магістерському) рівню вищої освіти.

У БІНПО для кожної освітньо-професійної програми розроблено відповідну програму практики та методичні рекомендації щодо її проходження.

Відповідно до навчального плану освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи» здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки проходять науково-педагогічну практику.

Мета практики – забезпечення зв'язку між науково-теоретичною і практичною підготовкою магістрів, формування у них системи компетентностей для виконання функцій викладача закладу вищої освіти.

Основними завданнями науково-педагогічної практики є:

- ознайомлення з сучасним станом навчальної та виховної роботи у закладах вищої освіти;
- поглиблення і розширення теоретичних знань із спеціальних і психолого-педагогічних дисциплін, набутих у процесі навчання, вміння застосувати їх у вирішенні конкретних педагогічних завдань під час практики;
- здобуття психолого-педагогічних та методичних умінь викладання відповідних навчальних дисциплін у системі вищої освіти;
- вироблення умінь організації основних форм навчання у вищій освіті, застосування сучасних технологій і методів, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувача освіти;
- набуття навичок професійного і педагогічного спілкування зі студентською аудиторією;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до майбутньої професійної діяльності;
- виховання стійкого інтересу до професії викладача ЗВО, потреби в педагогічній самоосвіті.

Особливість цього виду практики полягає в тому, що вона передбачає реалізацію наукової і педагогічної складових, кожна з яких знаходить відображення в змісті практики і звітних документах. За результатами останнього перегляду освітньої програми «Педагогіка вищої школи» уведено в програму науково-педагогічної практики індивідуальні науково-дослідні завдання в контексті тематики майбутнього магістерського дослідження. Це допоможе здобувачам освіти апробувати на практиці актуальність досліджуваної проблеми, дозволить більш чітко визначити об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, його наукову новизну, окреслить напрями апробації кваліфікаційної роботи магістра.

Перед початком практики зі здобувачами освіти у БІНПО проводиться настановча конференція, метою якої є ознайомлення майбутніх магістрів з програмою практики, базами практики та особливостями оформлення звітної документації.

Обов'язковим елементом настановчої конференції є інструктаж з охорони праці та безпеки життєдіяльності під час проходження практики для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки проводиться на базах практики, що забезпечують виконання програми практики.

Для проведення науково-педагогічної практики використовуються заклади вищої та фахової передвищої освіти, як в м. Біла Церква, Київській області так і в інших областях України за умови забезпечення ними виконання у повному обсязі навчальних планів і програм практики.

Визначення баз практики здійснюється адміністрацією Інституту на основі прямих договорів про співпрацю із закладами освіти незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності.

Здобувачі вищої освіти можуть також самостійно, з дозволу відповідних кафедр та адміністрації, обирати для себе базу практики і пропонувати її для використання.

Загальний реєстр баз практик складається завідувачем практики на основі каталогів та окремо укладених договорів про спільну навчально-виробничу та практичну діяльність. Щороку каталоги та реєстр баз практик переглядається й оновлюється з урахуванням строків дії договорів.

На 2023-2024 навчальний рік реєстр баз практичної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти налічує за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки 19 закладів вищої та фахової передвищої освіти.

Після закінчення практики здобувачі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки оформлюють й подають на кафедру звітну документацію, визначену програмою практики. Ці документи повинні бути підписані

керівником від бази практики.

Зміст звітної документації розкриває компетентності здобувача вищої освіти, набуті ним у вирішенні питань, визначених метою і завданням практики. Звітна документація оформляється індивідуально кожним здобувачем освіти.

Звітна документація з практики повинна містити такі структурні елементи:

1. Індивідуальний план педагогічної практики, підписаний магістрантом і керівником практики.

2. Звіт про виконання індивідуального плану практики, підписаний магістрантом, керівником практики та науковим керівником закладу вищої освіти, у якого магістрант проходив практику. В кінці звіту здобувач наголошує на позитивних сторонах педагогічної практики, недоліках, що мали місце в організації практики, висловлює пропозиції та побажання щодо поліпшення практики.

3. Конспект проведеного практичного чи семінарського заняття, затверджений науковим керівником або керівником практики.

4. Протокол обговорення навчального заняття, проведеного практикантом.

5. Самоаналіз проведеного заняття.

6. Аналіз 6-8 відвіданих занять.

7. Виконане індивідуальне науково-дослідне завдання.

8. Відомість рейтингового оцінювання магістерської практики.

9. Відгук керівника практики від підприємства, організації, установи.

10. Висновок керівника практики від БІНПО.

Письмовий звіт разом з іншими документами подається на рецензування керівникові практичної підготовки від кафедри та захищається у рамках звітної конференції перед комісією у складі трьох науково-педагогічних працівників, як правило членів проєктної групи ОПП «Педагогіка вищої школи».

Звіт має містити відомості про виконання здобувачем вищої освіти усіх розділів програми практичної підготовки та індивідуального завдання, питання

охорони праці, висновки і пропозиції, список використаної літератури тощо. Оформлюється звіт відповідно до вимог, встановлених програмою відповідної практики та методичними рекомендаціями.

Основними критеріями оцінювання результатів педагогічної практики є:

- ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь;
- рівень теоретичного осмислення магістрантами своєї практичної діяльності (її задач, змісту, методів, результатів, труднощів);
- рівень професійної та суспільної спрямованості майбутніх викладачів: інтерес до педагогічної професії, активність, відповідальне і творче відношення до роботи тощо.

Отже, в умовах воєнного стану організація практичної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки забезпечується:

1. Розробленим сучасним нормативно-правовим та навчально-методичним забезпеченням практичної підготовки.
2. Інтегрованим підходом до організації практичної підготовки.
3. Чіткою організацією роботи зі здобувачами освіти щодо практичної підготовки, що включає обов'язкове проведення настановчої конференції на початку практики і звітної конференції по її закінченню.
4. Прямою взаємодією з роботодавцями та ключовими стейкгодерами з питань формування реєстру баз практичної підготовки.
5. Створенням умов для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти шляхом самостійного вибору ними баз практик відповідно до їх здібностей та професійних інтересів.
6. Організацією і проведенням практики на базі потужних закладів вищої та фахової передвищої освіти Київської області та інших областей України.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Князева М.О., старша викладачка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Перехід на навчання онлайн в екстреному режимі – спричинило повномасштабне вторгнення росії на територію України. Тому, у 2023/2024 навчальному році було проведено дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у грудні 2023 — січні 2024 року Державною службою якості освіти України та Державною освітньою установою «Навчально-методичний центр з питань якості освіти». Участь у дослідження взяли заклади освіти з усіх областей України у кількості 118 шкіл. [1].

Запровадження дистанційного навчання стало серйозним викликом для всіх закладів освіти України. Безсумнівно, що означені технології навчання тривалий час були частково задіяні в освітньому процесі, зокрема у закладах освіти з розвиненою матеріально-технічною базою для консультування, тестування тощо. Відтак дистанційне навчання не є новим для України, проте до березня 2020 року воно впроваджувалося лише планово і фрагментарно. Пандемія COVID-19 фактично зобов'язала керівництво закладів освіти охопити дистанційним навчанням усіх здобувачів освіти з усіх дисциплін та предметів на досить тривалий час.

За результатами дослідження виявлено, що незважаючи на другий рік повномасштабного вторгнення переважна кількість закладів освіти змогла відновити очне навчання. 53 % закладів освіти працювали у очному форматі. 20% учнів не мають постійного доступу до освітнього процесу в умовах війни.

Варто зазначити, що 32% опитуваних здобувачів освіти зазначають, що в укритті відсутні умови для проведення занять, а 39% респондентів засвідчують, що кожен займається своїми справами. Таким чином лише третина здобувачів освіти продовжує заняття під час повітряної тривоги.

Компенсація втрат у навчальному часі (пропущенні заняття) найчастіше відбувається наданням їм навчальних матеріалів, завдань для самостійного опрацювання.

У подібних умовах до сучасного педагога висуваються вимоги обов'язкового володіння інформаційними та комунікаційними технологіями. З'являється поняття цифрової грамотності, яке покликане охарактеризувати знання, вміння та навички у галузі комп'ютерних технологій [2].

В. Кухаренко та В. Бондаренко визначають певні характеристики організації екстреного дистанційного навчання для ЗВО, розглянемо деякі з них [3]:

1) Розвиток навчальної екосистеми університету, що передбачає інтеграцію в освітній процес технологій e-learning, моделей змішаного навчання, віртуальної й доповненої реальності. Це дає можливість університетам якісно відповідати на сучасні виклики у вищій освіті, а саме: контроль якості освітнього процесу; студентоцентричність навчання; академічна доброчесність; підвищення рейтингових показників.

2) Ефективний освітній процес вимагає значних капіталовкладень і ресурсів, багато часу й зусиль витрачається на створення, пошук, оновлення навчальних матеріалів, їх адаптацію до навчання.

3) Обов'язково повинна бути єдина інформаційно-пошукова система, що дозволяє швидко знайти відкриті освітні ресурси, як у своєму університеті, так і за його межами. Система пошуку повинна передбачати зокрема пошук за компетентностями та результатами навчання.

4) Визначити державний мінімально необхідний стандарт дистанційного курсу та базових процедур навчання. Розробити рекомендації щодо його застосування.

5) Розробити положення та щорічно проводити конкурси кращих дистанційних курсів у різних номінаціях.

б) Викладачі дистанційного та змішаного навчання (тьютори) повинні мати свідоцтво про підвищення кваліфікації з дистанційного навчання та сертифікований дистанційний курс.

Підсумовуючи, хочу зазначити, що на мою думку, важливим є створення електронних навчальних курсів, які у разі неможливості зайти на заняття здобувачі освіти зможуть переглянути у зручний для себе час. Таким чином, пропущені з поважних причин заняття можна доопрацювати самостійно.

Варто зазначити, що необхідно створювати соціальну мережу закладу освіти для проведення навчання на робочому місці. Потрібно розробити методичку та відповідне програмне забезпечення для проведення онлайн-конференцій з можливостями спілкування для обміну досвідом, створити в закладі освіти або на незалежній платформі курси для студентів для засвоєння дистанційних і хмарних технологій. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних та педагогічних працівників обов'язково має включати проходження курсів підвищення кваліфікації зі створення дистанційних курсів.

Список використаних джерел

1. Державна служба якості освіти України. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році – 2024. Сайт URL https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Zvit_Osvita-pid-chas-viyini-opituvannya_2024.pdf
2. Коваленко С. Основні етапи інформатизації суспільства та освіти. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2016. Вип. 135. С. 181-184.
3. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Кожемяко Є.А., викладач біології ВСП «Технологіко-економічний фаховий
коледж» БНАУ, м. Біла Церква

На сучасному етапі зі зміною пріоритетів у сфері освіти, активно впроваджується в життя рідна мова, що вимагає не тільки формування мовних умінь та навичок, а й визнає стратегію завдання виховання мовленнєвої особистості, перед якою стоять завдання навчитися комплексно застосовувати мовні і немовні засоби з метою комунікації: уміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, орієнтуватися в ситуації спілкування, проявляти ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культуру мовленнєвої комунікації. Володіння даними вміннями передбачає сформованість комунікативної компетентності.

Поняття «комунікація» насамперед визначається як односпрямований, інформаційний процес. Багато дослідників тісно пов'язують комунікацію з спілкуванням, іноді ототожнюючи ці поняття. Успішність комунікативної діяльності обумовлена рівнем сформованості комунікативної універсальної взаємодії між суб'єктами спілкування [5, с. 16].

Спілкування в науковій літературі розглядається, як складний процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який порожений потребами спільної діяльності і включає в себе обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини.

Молодший шкільний вік є найефективнішим періодом для соціалізації, активного навчання соціальній поведінці, мистецтву спілкування між дітьми різної статі, засвоєння комунікативних та мовних умінь, способів розрізнення соціальних ситуацій.

Період молодшого шкільного віку – це період, коли у дитини інтенсивно розвиваються комунікативні навички, для дитини стає відкриттям наявність

різних стилів спілкування; дитина навчається захищати свою позицію, свою автономність і свою думку в реальних відносинах.

Комунікативні вміння включають:

- бажання вступати в контакт із оточуючими («Я хочу»);
- вміння організувати спілкування («Я вмію»), характеризується, своєю чергою, вмінням слухати співрозмовника, емоційно співпереживати, вирішувати конфліктні ситуації;
- знання норм і правил, яким необхідно слідувати під час спілкування з оточуючими («Я знаю») [4, с. 45].

Молодший школяр повинен навчитися встановлювати стосунки зі своїми однолітками, а також вміти спілкуватися з великою групою людей.

Структура формування комунікативних умінь учнів початкових класів може включати наступні етапи:

1. Етап знайомства та сприйняття. Учні мають сприйняти та засвоїти основні норми мовленнєвого етикету, а також ознайомитися з основними правилами спілкування. На цьому етапі можна використовувати різноманітні комунікативні вправи, ігри та рольові ігри.

2. Етап формування комунікативних умінь. Учні повинні навчитися спілкуватися з іншими людьми в різних ситуаціях та використовувати різні види мовленнєвої діяльності, такі як аудіювання, мовлення, читання та письмо. Цей етап може включати в себе вправи з формування умінь слухати, розуміти та відповідати на запитання, а також умінь висловлювати свої думки та ідеї.

3. Етап практичного застосування. Учні застосовують набуті комунікативні вміння та вміння у різних практичних ситуаціях, таких як спілкування з однокласниками, вчителями, батьками, а також у ситуаціях комунікації з людьми, яких вони зустрінуть у повсякденному житті.

4. Етап оцінки та коригування. На цьому етапі вчителі мають оцінювати рівень комунікативних умінь учнів та коригувати роботу залежно від результатів. Також можна проводити самооцінку та взаємооцінку, що допоможе учням самостійно контролювати свій прогрес та вдосконалювати

навички.

З початком освітньої діяльності спілкування дитини стає більш цілеспрямованою: з одного боку, завдяки постійному та активному впливу вчителя, з іншого боку однокласників. Таким чином, особливості спілкування молодших школярів полягають у тому, що для дітей даної вікової категорії реально існують лише дві сфери соціальних відносин: «дитина – дорослий (дорослі)» та «дитина – дитина (діти)», які взаємодіють між собою через ієрархічні зв'язки [3, с 57].

Таким чином серед ключових факторів формування комунікативних умінь учнів початкових класів виокремлено наступні:

– створення сприятливої атмосфери в класі є ключовим фактором у формуванні комунікативних умінь учнів. Вчителі повинні забезпечувати навчальне середовище, яке сприяє активному спілкуванню між учнями та вчителем, спілкуванню учнів між собою;

– важливо забезпечити можливість учням брати активну участь у процесі навчання та спілкування. Наприклад, вчителі можуть використовувати різні форми групової та парної роботи, де учні можуть спілкуватися та обговорювати різні питання;

– важливо формувати у учнів навички правильного висловлювання думок та ідей, а також навички правильного читання, аудіювання та письма;

– використання інтерактивних методів навчання, таких як дискусії, дебати, ігри та рольові ігри, може допомогти учням вдосконалити свої комунікативні уміння;

– розвиток емоційної інтелігенції може допомогти учням встановлювати позитивні стосунки з однокласниками та вчителем, а також управляти своїми емоціями під час спілкування;

– важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня та надавати можливість для саморозвитку та самовдосконалення.

Отже, аналізуючи визначення поняття комунікативної компетентності, які використовують науковці, можна сказати, що в смисловому значенні цей

термін охоплює такі аспекти, як знання, вміння та навички. В сучасному світі, коли мова йде про навчання та виховання, термін компетентність використовують дуже широко. Це сукупність характеристик кожної окремої людини, які мають в своєму розумінні як результати попереднього психічного становлення, знання, вміння, навички, так і здатність до креативного, творчого вирішення задач, самооцінки, самовдосконалення, самоконтролю. Можна сказати, що компетентність – це також і ініціативність, інтелектуальна сформованість, усвідомленість та спрямованість, мотиваційна складова діяльності. Існують різні види компетентності, оскільки кожний віковий етап розвитку людини має свої показники становлення особистості [1-2].

Актуальність формування комунікативних навичок першокласників на психологічному та педагогічному рівнях визначається соціальним замовленням суспільства – формуванням соціально-розвиненої особистості дитини. Достатній рівень сформованості комунікативних навичок, будучи однією з необхідних складових готовності дитини до навчання, забезпечує йому можливість успішного засвоєння шкільної програми.

Формування комунікативних умінь молодших школярів і в наш час все ще є актуальною проблемою. Формування даних умінь впливає як на результати навчання, так і на становлення особистості загалом.

Список використаних джерел

1. Александрова С. А. Професійно-комунікативна компетентність: тексти лекцій: навч. посіб. Харків. ХНАМГ, 2017. 144с.
2. Голуб Н.І. Компетентнісний підхід у навчанні. Дивослово. 2022. № 6. С.60-62.
3. Новак М.В. Теоретичні основи формування комунікативної компетентності молодших школярів. Початкова школа. 2014. № 2. С. 56–58.
4. Педагогічна технологія навчання української мови в початковій школі: за наук. ред. М.С. Чабановської. Харків. Мальв-ОСО, 2016. 188 с.
5. Форостюк Т.С. Формування комунікативної компетентності в

майбутніх учителів сучасної початкової школи в процесі фахової підготовки. Humanitarium. 2019. Вип. 45(2). С. 147–153.

6. Primary school teacher's social competence in the postgraduate education / O. Varetska, O. Nikulochkina, O. Tonne, A. Kuzminskyi, O. Bida, V. Vdovenko. Revista Românească pentru Educatie Multidimensionala. 2019. Volume 11. No 4 Supl. P. 309–327. DOI: 10.18662/rrem/192.

ЗАСАДИ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗП(ПТ)О

Кривобок А.С., викладачка кафедри ТНОП та Д Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ

Визначальною рисою розвитку сучасної цивілізації, принципово важливою її парадигмою є невпинне зростання місця і ролі фундаментальних, прикладних, технологічних, інформаційних та особливо соціогуманітарних знань у різних сферах діяльності людини. З урахуванням тієї обставини, що людина, особистість є однією з реальних конкурентоспроможних ланок у цивілізаційному поступі сучасної України, то саме інтелект українських громадян, їх розум, освіченість європейського зразка можуть стати стратегічним курсом, який за умови належного ставлення та ефективного його використання державою здатний забезпечити трансформацію українського суспільства на справді демократичних і гуманістичних засадах.

Найбільш практичне значення для реформування системи освіти має стати аксіологічний аспект нової парадигми освіти – це нова система цінностей і етичних відносин між викладачем і здобувачем освіти. Центральною цінністю виступає, особа, особистість, оскільки розвиток саме її потенцій і можливостей, процес творчої само актуалізації є абсолютною метою і суспільного розвитку, і функціонування системи освіти. Це положення набуло нормативного характеру, оскільки вимога спрямованості освіти на всезагальний розвиток людини міститься в Загальній декларації прав людини «Освіта повинна бути

спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружби між усіма народами, расовими або релігійними групами...». Звідси прямо і витікає пріоритетність гуманітарних цінностей системи освіти. Саме їх розвитком зумовлюється процес гуманізації та гуманітаризації освіти на сучасному етапі, як головний напрям змістовного реформування системи освіти. Передбачається не тільки формування певної системи знань, умінь, навичок а й розвиток духовності в контексті гармонійної взаємодії всіх індивідуальних процесів світосприйняття. Особливого значення тут набуває формування етично обумовленої мотивації навчання, орієнтованої на само актуалізацію системи індивідуальних цінностей та гуманістичних характеристик системи взаємовідносин між викладачем і здобувачем освіти.

Розвиток освіти та науки залежить від пріоритетних завдань суспільного розвитку будь-якої країни – від цього напрямку залежать і якість життя народу, суспільна безпека.

Програма реформування освіти передбачає державне, регіональне замовлення відповідно до потреб суспільства, розширення автономії ЗП(ПТ)О і демократизацію їх внутрішнього життя, посилення державного контролю за якістю освітнього процесу. В той же час ставиться наголос на оновленні матеріально-технічної бази, поліпшення підручників для загальноосвітніх, професійних закладів, їх уніфікація.

До найбільш значимих та фундаментальних підходів концептуалізації освіти слід віднести розгляд проблем нових підходів до визначення сутності людини та гуманітарної системи освіти, соціокультурної переорієнтації системи освіти у контексті нових підходів до розгляду взаємовідношень людини і суспільства, глобально-екологічного виміру взаємовідносин між людиною та природою.

Гуманітарною складовою професійної освіти, безумовно є викладення гуманітарних дисциплін у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. На сьогоднішній день є багато розробок в цій галузі: поєднання середньої

освіти з продовженням її напрямків у системі професійної; диференціація освіти та її багатоступеневого рівня.

Гуманістична, особистісна орієнтація професійної підготовки передбачає звернення головної уваги на ціннісно-мотиваційну домінанту особистості, котра визначає спрямованість зокрема професійну. Головною домінантою у роботі із здобувачами освіти має стати орієнтація на успішність у навчанні з наголосом на її процес і результат, а не залякування здобувача освіти поганою оцінкою, чи можливістю втрати стипендії.

Випускник ЗП(ПТ)О має бути різнобічно освіченим, оскільки нульові знання в інших областях, крім його професії, не дозволять йому стати сучасним професіоналом, досягнути успіху в певному виді діяльності.

Гуманізація життя визначає необхідність формування у здобувача освіти не тільки потреби в освіті, але й потреби в альтруїзмі як життєвої філософії у сучасному непевному світі.

Також, за умови гуманізації освіти, іншими словами, при побудові освітніх систем, спрямованих на забезпечення прав особистості, на розвиток, самовизначення й визнання її самоцінності, змінюється ціннісна парадигма, у якій домінуючими стають морально-етичні цінності.

Список використаних джерел

1. Немцева Н. Гуманістичний підхід до виховного процесу та аспекти виховної системи ВНЗ. Збірник наукових праць. Випуск 2. 2015. С. 290-296.
2. Шелепко Т.Л. Гуманізація освіти як основний принцип педагогічної інноватики: Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2016. № 2. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2016/2/57.pdf>
3. Бех І.Д. Гуманізація виховного процесу. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 155–156.

4. Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти : моногр. / А. В. Сакун, О. П. Кивлюк, М. О. Нестерова та ін. Київ : КНУТД, 2020. 176 с.

КУЛЬТУРНІ КОНЦЕПТИ МОВНОГО МЕНТАЛІТЕТУ В ЛЕКСИКОГРАФІЇ

*Ляшенко С.В., здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
доктор філософії спеціальності 035 філологія, германські мови, Українського
державного університету імені Михайла Драгоманова*

***Анотація** Словники як необмежене у просторі та часі джерело різноманітних знань, що зберігають і підвищують рівень філологічної ерудиції та мовної культури користувачів, є невичерпною скарбницею кожної національної мови. У них також репрезентована мовна картина світу до складу якої входять позначення цінностей матеріальної та духовної культури народу. Сучасна лексикографія покликана охопити й систематизувати ту ціннісну інформацію, яка закладена в поняттях, репрезентованих відповідними концептами лінгвокультури. Термін «концепт» із середини 70-х рр. ХХ ст. активно використовується вченими, які проводять свої наукові дослідження в галузі когнітивної лінгвістики й у яких він знаходить різне тлумачення залежно від ознак, що лежать в основі його дефініції, а саме: дискретна змістова одиниця колективної свідомості, яка відображає предмет реального або ідеального світу й зберігається в національній пам'яті носіїв мови у вербально позначеному вигляді; - фрагмент світу, схоплений когнітивною структурою, що найчастіше виступає у вигляді групи концептів, які функціонують у ролі значення слів; - інформація щодо актуального або можливого стану справ у світі; - відображений у голові людини образ речі, уявлення про неї; ідеальна одиниця свідомості; - і ментальний генотип, і атом генної пам'яті, і архетип, і першообраз; - первинна оперативна одиниця когнітивної семантики – семантичний ембріон, «будівельний матеріал» для всіх пізнавальних структур;*

-одиниця ментальності, що має мовне вираження й спрямована на комплексне вивчення мови, свідомості й культури; складноструктурований феномен, у якому поняттєве начало, проходячи через призму етнопсихологічної оцінки, органічно поєднується з лінгвокультурним; - багатовимірне ментальне утворення, в якому виокремлюються образно-перцептивний, понятійний і ціннісний аспекти; семантичне утворення, специфіка якого тим чи іншим чином характеризує носіїв певної лінгвокультури. Наведені визначення вказують на особливу сутність концепту як одиниці свідомості, ментального лексикону й усієї картини світу відображеної у психіці людини як посередника між мовною та екстралінгвальною дійсністю. Виступаючи фрагментом національної культури, концепт у змістовому плані ширший від поняття, оскільки він відображає будь-які ознаки об'єкта, у той час як поняття, яке завжди соціальне й надіндивідуальне, завжди пов'язане лише з наявністю набору необхідних і достатніх логічних ознак для його ідентифікації. Тобто, на відміну від понять, концепти можуть бути й індивідуальними, тому залежно від індивідуального й соціального досвіду люди сприймають і реагують на один і той самий концепт неоднаково. До базових понять лінгвокультурології, які у своїй сукупності створюють модель лінгвокультурної реальності, входить поняття ключових концептів культури. Саме тому про концепти говорять як про культурні або національні, що визначаються конкретно репрезентованою ідеєю предмета в сукупності всіх валентних зв'язків, позначених національно-культурною маркованістю. У цьому зв'язку доцільним є розуміння концепту як культурно зумовленої ментальної сутності високого ступеня абстрактності. Як стверджують сучасні дослідники, культурні концепти є базовими одиницями – носіями культурного фонду, наявного у типового представника певної етнокультури. Інакше кажучи, концепти – це «пучок» культурних уявлень, фонових знань, асоціацій, переживань, які супроводжують слово; вони відображають світ духовних цінностей, смисл яких може бути виявлений тільки через символ-знак; є тим, у вигляді чого культура входить у

ментальний світ людини, її свідомість. Концепт – це одиниця, покликана пов'язати в єдине ціле наукові пошуки в галузі культури, свідомості та мови, оскільки він належить свідомості, детермінується культурою й опрідметнюється в мові. Отже, концепт є основним осередком культури в ментальному просторі людини.

Ключові слова: Ментальний світ людини, національно- культурною маркованістю, фрагментом національної культури, носіїв певної лінгвокультури

Annotation As an unlimited source of diverse knowledge in space and time that preserves and enhances the level of philological erudition and linguistic culture of users, dictionaries are an inexhaustible treasure trove of every national language. They also represent the linguistic picture of the world, which includes designations of the values of the material and spiritual culture of the people. Modern lexicography is designed to cover and systematize the value information that is embedded in the concepts represented by the relevant concepts of linguistic culture. The term “concept” since the mid-70s of the twentieth century. has been actively used by scientists conducting their research in the field of cognitive linguistics, in which it finds different interpretations depending on the features underlying its definition, namely a discrete semantic unit of collective consciousness that reflects an object of the real or ideal world and is stored in the national memory of native speakers in a verbally indicated form; - a fragment of the world captured by a cognitive structure, most often in the form of a group of concepts that function as word meanings; - information about the actual or possible state of affairs in the world; - an image of a thing reflected in a person's mind, an idea about it; an ideal unit of consciousness; - and a mental genotype, a mental genotype, an atom of genetic memory, an archetype, and a primordial image; - the primary operational unit of cognitive semantics - a semantic embryo, a “building material” for all cognitive structures; - a unit of mentality that has a linguistic expression and is aimed at the comprehensive study of language, consciousness and culture; a complexly structured phenomenon in which the conceptual principle, passing through the prism of ethnopsychological

evaluation, is organically combined with the linguistic and cultural one; - a multidimensional mental formation, in which the figurative, perceptual, conceptual and value aspects are distinguished; a semantic formation, the specificity of which characterizes the speakers of a particular linguistic culture in one way or another. The above definitions point to the special essence of the concept as a unit of consciousness, mental vocabulary and the entire world picture reflected in the human psyche as an intermediary between linguistic and extralinguistic reality. As a fragment of national culture, a concept is broader in terms of content than a notion, since it reflects any features of an object, while a notion, which is always social and supra-individual, is always associated only with the presence of a set of necessary and sufficient logical features for its identification. In other words, unlike notions, concepts can be individual, so depending on individual and social experience, people perceive and react to the same concept differently. The basic concepts of linguistic and cultural studies, which together create a model of linguistic and cultural reality, include the concept of key cultural concepts. That is why concepts are spoken of as cultural or national, determined by the specifically represented idea of the subject in the totality of all valence relations marked by national and cultural marking. In this regard, it is advisable to understand the concept as a culturally conditioned mental entity of a high degree of abstraction. According to contemporary researchers, cultural concepts are basic units - carriers of the cultural fund available to a typical representative of a particular ethnoculture. In other words, concepts are a "bundle" of cultural ideas, background knowledge, associations, and experiences that accompany a word; they reflect the world of spiritual values, the meaning of which can be revealed only through a symbol-sign; they are what culture enters the mental world of a person, his or her consciousness. A concept is a unit designed to link scientific research in the field of culture, consciousness and language into a single whole, since it belongs to consciousness, is determined by culture and is objectified in language. Thus, the concept is the main center of culture in the mental space of a person.

Key words: *The mental world of a person, national and cultural markings, a*

fragment of national culture, carriers of a certain linguistic culture

Актуальність проблеми Культурні концепти ведуть до утворення лінгвокультурологічної концепції як системи успадкованих уявлень, доказів певного твердження, поглядів на те чи інше явище, способу розуміння й тлумачення їх, виражених у вигляді мовних знаків, за допомогою яких люди спілкуються між собою, і на основі яких розвиваються їхні життєві переконання. При цьому словниковий склад мови стає «найкращим доказом реальності цієї системи переконань». Отже, ключові концепти культури – це базові одиниці картини світу й ментальності, які набувають значимості як для окремої особистості, так і для всієї мовної спільноти загалом й одночасно мають вербальний та лінгвокультурологічний аспекти.

Концепти культури поділяють на універсальні (простір, час, причина, зміна) й соціальні або культурні (свобода, право, віра, справедливість, праця, багатство, власність тощо). Додатково до вказаного поділу лінгвокультурологи виокремлюють категорію концептів національної культури. Так, А. Вежбицька визначає концепт *судьба* його важливістю для української культури, а для англійської культури аналогічними прикладами слугують концепти *Order and Attention*. В українській національній культурі виділяють концепти *українська мова, воля, слава, віра*, в англійській – *self, challenge, privacy, efficiency, English creed, English culture, exceptionalism, English dream; multiculturalism, English football, democracy, business, optimism, superstate* [1;34], *individualism, freedom, achievement, pragmatism* [2;45].

У культурних концептах як багатовимірних культурно значимих, соціопсихічних утвореннях у колективній свідомості, опредметнених у тій чи іншій мовній формі [1;32], виділяють три аспекти – образний (його перцептивна й когнітивна сторони), понятійний (мовне уособлення) і ціннісний (аксіологічні домінанти певного етносу). Образна частина концепту є згустком життєвого досвіду, зафіксованого у пам'яті людини. Понятійний аспект є позначенням концепту, його описом, сукупністю дефініційних, есенціальних, імплікативних англійської мови та енциклопедичних ознак, зіставними характеристиками

щодо того чи іншого ряду інших концептів, які ніколи не виступають ізольовано [3;71]. У культурних концептах лінгвістично уособлені й культурні цінності. Сукупність концептів, що розглядаються в аспекті цінностей, утворює ціннісну картину світу [5;67]. Тому ціннісна сторона концепту виступає його головною ознакою, оскільки саме вона акумулює домінанти, властиві певній культурі.

Метою статті Концепти культури концентрують у собі духовне багатство нації, у них відображається «дух народу», що визначає їхню антропоцентричність – тобто орієнтованість на духовність, суб'єктивність, соціальність носія етнічної свідомості [3;74]. Звідси випливає, що в культурних концептах відображаються ознаки культури певного етносу, національний світогляд, духовна активність суспільства. Оскільки в концепті відображено історичний досвід народу, його світовідчуття і світогляд, лінгвокультурологи під час вивчення природи концепту на перше місце ставлять його значимість і цінність для культури. Тому в нашому дослідженні ми дотримуємося позицій лінгвокультурологічного підходу, відповідно до якого концепти розглядаються як ціннісно зумовлені сутності.

У сучасному лінгвокультурологічному аналізі концептів дослідники визнають важливість і необхідність використання лексикографічного матеріалу [4;76], зокрема тлумачних словників. Оскільки останні є своєрідним відбиттям картини світу, могутнім знаряддям мовної реалізації, адекватним відображенням наявної культури та одночасно її продуктом [4;55]. Отже, тлумачні словники стають об'єктивним джерелом для лінгвокультурологічного опису мови й дають змогу виділити та описати цінності матеріальної та духовної культури кожного народу.

Виклад основного матеріалу Базовим поняттям лексикографії та основною структурною одиницею словника є його стаття як достатньо надійний спосіб отримання не тільки лінгвістичної, а й лінгвокультурологічної інформації; це коротка, концентрована репрезентація результатів засвоєння тим чи іншим етносом об'єктивного й суб'єктивного світу [1;10].

Словникова стаття покликана виконувати цілу низку завдань: різнобічно охарактеризувати саме слово, інформувати про різнотипність його дистрибуції, демонструвати його дериваційні можливості, репрезентувати слово у його фразеологічному полі [2;67]. На нашу думку, цей елемент лексикографічного джерела постає своєрідним комунікативним феноменом, мета якого полягає в подвійному кодуванні мовної та екстралінгвальної інформації.

Структура словникової статті завжди залежить від типу й концепції лексикографічного джерела. У нашому дослідженні ми пропонуємо новий тип навчального тлумачного лінгвокультурологічного словника (далі – НТЛСЛТ) культурно специфічної лексики американського варіанта (далі – АВ) англійської мови, кожна стаття у якому є своєрідним портретом слова, що містить інформацію про сутність фрагмента картини світу, представлений досвід і знання її носіїв.

Список використаних джерел

- 1 Apresjan V. Y. *'Fear' and 'Pity' English from Lexicographic Perspective.* / V. Y. Apresjan // *International Journal of Lexicography.* Oxford : Oxford University Press, 1997. Vol. 10, No. 2. P. 86–111.
- 2 Atkins B. T. S. *Monitoring Dictionary Use* / B. T. S. Atkins, K. Varantola // *Practical Lexicography : a reader* / Edited by Thierry Fontenelle. Oxford : Oxford University Press, 2008. P. 337-376.
- 3 Battenburg J. D. *English Monolingual Learner's Dictionaries : A User - Oriented Study* / J. D. Battenburg Tübingen : Niemeyer, 1991. 170 p.
- 4 Bejoint H. *Modern Lexicography. An Introduction.* Oxford : Oxford University Press, 2000. 268 p.
- 5 Bejoint H. *The Foreign Students' Use of Monolingual English Dictionaries: A Study of Language Needs and Reference Skills* / H. Bejoint // *Applied Linguistics*, 1981. No. 2. P. 207 222.
- 6 Bejoint H. *Tradition and Innovation in Modern English Dictionaries* / H. Bejoint. Oxford : Clarendon Press, 1994. 276 p.

НАПРАЦЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ В СФЕРІ ЕТИКИ

Малакеєв П.С., студент 1 курсу магістратури ОП «Міжнародна комунікація» УДУ ім. Драгоманова

Гуменюк А.Г., науковий керівник, кандидат політичних наук, доцент, старший викладач кафедри політичної психології та міжнародних відносин

Актуальність проблеми. Протиставлення «добро – зло» є «вічним» в історії людства. ХХІ ст. — епоха інформатизації суспільства, стрімкого розвитку науки і технологій — відкриває багато можливостей і, відповідно, низку способів, щоб ними скористатися. Незмінною залишається необхідність оцінювати і розрізняти вчинки (розсудливість). На допомогу цьому має прийти певний регулятор поведінки, який являв би собою абстрактну формулу.

Норма як такий регулятор є широкою категорією, поєднуючи в собі об'єктивні та суб'єктивні характеристики, але в той же час встановлені нею рамки служать інструментом соціального контролю. У цих рамок прослідковується системність, що, в разі їх порушення, призводить до наслідків [2, с.28-30].

Етика досліджує суще, яким воно повинне бути. Основні питання цього філософського знання покликані визначати позицію і діяльність індивіда. Ціллю є показати методично гарантовані основи для справедливих, осмислених вчинків і співжиття в соціумі. Етика присутня у кожного, але вона базується на різних цінностях. Одним із чинників, котрий впливає на моральну ідентичність, є культурне середовище. З огляду на це, можна навести положення вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також їхню інтерпретацію наявних здобутків в сфері етики.

Ступінь розробленості проблеми. Питанню приділялось достатньо уваги в працях українських учених: зокрема, історії світової та української етичної

думки, формуванню моральної культури, висвітленню морально-етичної проблематики глобалізаційних процесів. Зміст етичних категорій і цінностей розкривають К.М. Покотило, Т.І. Андрущенко, Т.Ю. Шульга, А.Е. Дробович, І.В. Овчаренко та інші учені.

В закордонному просторі дослідження звужуються і спеціалізуються, наприклад, на бізнесі як різновиді професійної етики. Не обмежуються увагою освіта і наука, більший наголос ставиться на етиці ХХІ ст. Такий висновок зумовлений працями А. Нормана, Е. Брейді, Дж. Беннетта, З. Баумана, Дж. Анаса і Р. Нісбета.

Виклад основного матеріалу. В навчальному посібнику «Етика» О.П. Магеря наводить предмет і завдання етики як сучасної галузі гуманітарного знання. Для цього він посилається на класифікацію В. Малахова, за якою: на емпіричному рівні етика взаємодіє з іншими дисциплінами в виокремленні, описі та систематизації фактів, які стосуються життя людини і суспільства; теоретичні ж завдання полягають в поняттєвому відтворенні, сутнісному осмисленні та обґрунтуванні моралі. Науковець тут же окреслює термін «ethos», який античні мислителі такі як Демокрит, Піфагор, Геракліт використовували з метою позначення усталеного характеру окремого явища, першоелементів дійсності. Магеря особливу увагу звертає на категорію міри і дотримання помірності за Арістотелем. Відтак, мудрість виступає «золотою серединою» між страхом і надмірною відважністю. Виходячи з ідеї рівності та категоричного імперативу І. Канта, Магеря зазначає, що моральні вимоги завжди повинні поширюватись на «всіх розумних істот». Сучасна етика наголошує на вихованні як духовному збагаченні людини, яке розгортається у взаємозацікавленому спілкуванні суб'єктів [1, с.8-22].

Витоки сьогоденних уявлень про моральність спостерігаються в слов'янській і язичницькій міфології. Важливе місце в розвитку української етичної думки посідає науково-педагогічна діяльність професорів Києво-Могилянської академії таких як І. Гізель, Ф. Прокопович і П. Юркевич. Пізніше М. Драгоманов, демократ і гуманіст, ставив понад усе інтереси індивіда, його

громадянські права і свободу, а також справедливість. В основі його етичної концепції лежить пріоритет загальнолюдських цінностей. Моральне значення будь-якого руху, підкреслював він, має вимірюватись в можливості гармонійного розвитку і утвердження суспільства, піднесення самосвідомості людини [1, с.196-212].

Розглядаючи етику німецького ідеалізму, напряду кінця XVIII – початку XIX ст., Н.О. Савранська говорить про припущення існування свободи, без визнання якого ми не мали б змоги надати вчинкам моральної оцінки. Мораль виступає «практичним розумом» особистості. За Кантом, людина є вільною в виборі, як чинити в тій чи іншій ситуації. Тим не менш, вагомим підґрунтям для цього повинен бути розум. Філософські ідеї цього періоду дозволяють підсумувати й те, що ознакою досконалої істоти є свідомість [1, с.127-139]. Досліджуючи етичні концепції XIX ст., Савранська зупиняється на «філософії життя» Ф. Ніцше. Його етика тримається на 4-х твердженнях: «Бог помер»; «ідея надлюдини»; «воля до влади»; «ідея вічного повернення». На думку дослідниці, доктрини XIX ст. є розмаїтими. Вони носять діяльнісний характер, впливають на суспільну практику, а також зосереджуються на «земній», конкретній людині, а не на абстрактних постулатах [1, с.143-158].

Подібно до вітчизняних учених, Т. Талбот-Кеннеді посилається на концепції античності. Він вірить, що філософія Платона дає фундаментальне знання моралі та етики, а концепція блага висуває основу для оцінки вчинків. Орієнтованість на ідеї Платона в етичних дискусіях збагачує розуміння моральних вимірів людського існування. Теорія форм стимулює нас на пізнання і пошук істини. Погляди Платона дають сучасній людині глибше осягнути етичні складнощі, які виникають в умовах глобалізації, технологічного прогресу і культурного плюралізму [4].

С. Бенкс справедливо зауважує, що термін «етика» набув ширшого використання в останні десятиліття. Вищезгадані норми набувають варіацій, які, в залежності від аспекта філософії моралі, можуть розглядатись як: звичаї, стандарти, принципи, переваги і навіть риси характеру. В своїй праці Бенкс

описує, що вжитий у множині термін "ethics" також означає поведінкові стандарти, які можуть бути хорошими і поганими, правильними і помилковими [3, с.5-7]. Це вказує на те, що слова «етика» і «етикет» часто вживають як синоніми.

У висновку, зважаючи на теоретичні дослідження джерельної бази, можна зазначити, що дослідники в будь-якому разі посилаються на етичну думку античності та Нового часу, інтегруючи наявні філософські напрацювання в сучасний дискурс. Від того й питання добра і зла є «вічним». Оскільки етика входить до філософських наук, її особливістю виступають запитання. Концепція дослідника, власне, й є відповіддю на них.

Список використаних джерел

1. Етика: навчальний посібник для педагогів / С.В. Скрипнікова, О.Ф. Коннов, Н.О. Савранська, О.П. Магеря, К.М. Покотило, Т. Ю. Шульга, Ю.Ю. Корнійчук, А.Е. Дробович, І.В. Овчаренко; за заг. ред. проф. Т.І. Андрущенко К.: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 510 с.
2. Тихонович Л.А. Поняття соціальних норм та їх ознаки / Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Вип. 16. Х.: Право, 2011. с. 24-30
3. Banks S. *Ethics and Values in Social Work* – London: Bloomsbury, 2013. 314 p.
4. Talbot-Kennedy T. *Ethics and Morality in the 21st Century: Navigating Complexities and Shifting Paradigms* [Електронний ресурс] – LinkedIn, 2023. URL: [linkedin.com/pulse/ethics-morality-21st-century-navigating-complexities-tyrone](https://www.linkedin.com/pulse/ethics-morality-21st-century-navigating-complexities-tyrone)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Надточій О.В., викладачка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

Сучасний світ та безпосередньо наша країна постійно рухається та розвивається відбуваються процеси соціально-економічних трансформацій і зумовлюють зміну особливостей життєдіяльності людини, яка в професійному плані характеризується надзвичайною динамічністю. Ці обставини створюють передумови того, що готовність до зміни чи оволодінню новою професією визначається вимогами професії до людини і адекватною оцінкою людини необхідних професійно важливих якостей у себе.

Відомо, що на сучасному етапі розвитку однією із проблем в системі освіти є нескоординованість між випуском кваліфікованих фахівців з певної професії та попитом ринку праці на них. «Сьогодні суспільство потребує ініціативних високоосвічених фахівців, здатних постійно вдосконалювати свою особистість і професійну діяльність, адекватно виконувати функціональні обов'язки, виявляти професійну мобільність» у постійно змінних умовах: соціальних, професійних, економічних та ін. [2].

Забезпечення професійної мобільності зумовлює й відповідну підготовку особистості фахівця до можливості виникнення різноманітних ситуацій виробничого характеру, на гнучке реагування щодо ймовірних змін як життєвих обставин, так і обставин, що пов'язані з професійною діяльністю. Все це зумовлює необхідність забезпечення психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності, що має здійснюватися у закладах освіти.

Сучасна освіта, є важливим аспектом, яка відіграє неосяжну роль у сучасному індустріальному світі для формування професійної мобільності. Вона має значущий характер у житті кожної людини – збагачує світогляд, дає

знання та інформацію необхідні для ефективного існування та процвітання країни в цілому через високкваліфікованих фахівців певних сфер нашої держави [3]. Саме освіта сьогодення націлена на підготовку компетентних, самодостатніх, мобільних фахівців, які здатні самостійно оволодівати системою необхідних знань, критично їх осмислювати, творчо використовувати у подальшій професії, постійно навчатися упродовж життя, а також розв'язувати нестандартні задачі, приймати швидкі рішення тощо.

Сам термін «мобільність» означає рухливість, готовність до швидкого виконання завдання. Він був уведений в науковий обіг соціологами для визначення явищ, які характеризують переміщення соціальних груп та окремих людей у соціальній структурі суспільства (соціальна мобільність) [1].

Складність проблем, які необхідно розв'язувати у процесі професійної підготовки спеціалістів при формуванні професійної мобільності, зумовлює звернення до проблеми цілеспрямованого формування особистості. При цьому ми зауважуємо, що педагогічний процес має будуватися на створенні відповідних умов, в яких здобувачі освіти повинні приймати самостійні рішення щодо необхідності змін, самовиховання і самонавчання, а функція викладача – супроводжувати, направляти цей процес.

Отже, підготовка професійно мобільних кваліфікованих фахівців є досить важливим та головним завданням закладів освіти, а питання формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих фахівців у нових соціально-економічних умовах потребує постійного вивчення.

А у зв'язку з тим, що життєдіяльність сучасної людини розгортається в складних економічних умовах, їх усвідомлення, значною мірою, визначають успішність професійної самореалізації майбутнього фахівця. Професійна діяльність, виявлення професійної мобільності сучасного фахівця будуть ефективними лише при досягненні причин динамічності змін, що відбуваються постійно, готовністю до їх сприйняття.

Тому у сучасному світі формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників в умовах освітнього простору відкриває нові

можливості не тільки для здобуття освіти, а й для формування європейського ринку праці.

Список використаних джерел

1. Дороніна Т.О. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посіб. для магістрантів зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» / [авт.-укл.: Т.О.Дороніна]. Кривий Ріг: КДПУ, 2018. 250 с.

2. Ковтунець, В.В., Лондар, С.Л., Мельник, С.В., & Бранко, Е.К. Вимоги ринку праці України до освіченості працівників. Освітня аналітика України, (15), 2021. С.5-20.

3. Скорик, Т. Особливості формування професійної компетентності сучасного вчителя. Вісник глухівського національного педагогічного університету, 2(43), 2020. С. 98-105.

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ МОВНОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ТВОРІ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА «ГАМЛЕТ»

*Пахомова С.І., здобувачка загальної середньої освіти Білоцерківського
природничо-математичного ліцею-гімназії №16 ім. М. О. Кириленка
Білоцерківської міської ради Київської області*

П'єса «Гамлет» Вільяма Шекспіра є шедевром світової літератури, який відзначається глибиною характерів та комплексністю емоційного світу свого головного героя, принца Данії - Гамлета. Тому вивчення мовностилістичних засобів у творі «Гамлет» є ключовим завданням для розуміння не лише його індивідуальності, але й філософських, моральних та естетичних аспектів п'єси в цілому. Гамлет, зберігаючи свою актуальність протягом століть, продовжує

привертати увагу читачів і глядачів своєю складністю та внутрішнім напруженням, що виявляється у різних емоційних виявах. Цю проблему досліджували багато науковців: Ажнюк М., Анікст О., Бойко Я., Горенок Г., Дейна М., Дітькова С., Доновський С., Зорівчак Р., Коваленко К., Олексин О., Подорожна Н., Річ В.

Дослідження має на меті розгляд особливостей формування лінгвістичних компетентностей здобувачів освіти на основі використаних мовностилістичних засобів автором Вільямом Шекспіром, як ключового аспекту, який розкриває його глибокий психологічний портрет, впливає на розвиток сюжету та взаємодію з іншими персонажами, а також відображає філософські роздуми, що лежать в основі твору.

Використання метафор є поширеним літературним прийомом у шекспірівському «Гамлеті». У п'єсі метафори використовуються для передачі складних емоцій, ідей і тем. Деякі з найсильніших і незабутніх моментів у виставі виражені за допомогою метафор. Використання метафор у розкритті образу Гамлета глибоко впливає на сприйняття та розуміння характеру цього літературного персонажа. Метафори, завдяки своїй образності та символіці, розкривають внутрішній світ Гамлета, його почуття, емоції та роздуми.

Метафори висвітлюють внутрішній конфлікт Гамлета та його складні роздуми щодо життя, смерті, моралі. Вони допомагають передати його внутрішній біль, невизначеність та пошуки істини. Метафори часто використовуються для вираження трауру та втрати, які переживає Гамлет. Образи зіпсованого цвіту, в'язень у світлі, відділений від світу, можуть символізувати його внутрішню печаль та розпач. Різні стани душі Гамлета, передаються завдяки цьому мовному засобу, від глибокої мрійливості і спокою до агресії та дисгармонії. Вони створюють образи, які вказують на його багатогранність та емоційну нестабільність.

Слід зазначити, що метафори є важливим інструментом для виразу філософських роздумів Гамлета. Образи, пов'язані з книгою життя, лялькою, театром, можуть символізувати його виваженість та критичний погляд на світ. Метафори вражають емоційний стан Гамлета, допомагаючи читачеві чи

глядачеві співчувати та відчувати його переживання. Образи, що визначають його стан, можуть бути як зоряні вибухи, так і загадкові або темні води. Загалом, метафори в «Гамлеті» Шекспіра є потужним засобом для розкриття внутрішнього світу героя, вираження його емоційного стану та представлення філософських концепцій, що розглядаються у творі.

Шекспір широко використовує епітети, які описують психологічні аспекти Гамлетового стану, такі як «сумний», «уявний», «втративши радість». Ці епітети допомагають створити образ героя, який страждає від внутрішніх конфліктів і невирішених питань. Описуючи зовнішність Гамлета, Шекспір використовує епітети, що передають його фізичний стан та зовнішній вигляд. Автор влучно використовує епітети для передачі різноманітних емоцій, які переживає Гамлет.

Шекспір використовує епітети, що виражають внутрішні конфлікти та роздуми героя. Аналізуючи контекст теми втрат та траурів, Шекспір використовує епітети, що виражають сум. Епітети в «Гамлеті» Шекспіра використовуються не тільки як лінгвістичні засоби, але й як майстерно побудовані елементи, які розширюють розуміння персоналії героя та сприяють глибшому відчуттю читача чи глядача. Це не просто слова, але важливі побудови, що створюють емоційно насичений світ Гамлета.

У п'єсі «Гамлет» Шекспіра використання паронімії сприяє розкриттю образу головного героя та поглиблює його внутрішній конфлікт і емоційний стан. Використання паронімії в п'єсі «Гамлет» сприяє створенню заглибленого та змістовного образу героя, підкреслює його внутрішній конфлікт, філософські роздуми та вираження емоційного стану. Цей прийом робить мову Шекспіра багатшою та більш плинною, допомагаючи читачам або глядачам глибше відчувати та зрозуміти внутрішній світ героя.

Використання анафори в п'єсі «Гамлет» Шекспіра глибоко впливає на розкриття образу головного героя, Гамлета. Використання анафори в п'єсі «Гамлет» допомагає створити враження роздумів, внутрішньої боротьби та глибоких емоцій головного героя. Цей літературний прийом дозволяє Шекспіру

акцентувати увагу на певних елементах образу Гамлета, підсилюючи його комплексність та глибину.

Використання порівнянь в розкритті образу Гамлета відіграє ключову роль у створенні глибокого та многогранного характеру героя. Порівняння допомагають читачам чи глядачам краще розуміти його емоційний стан, моральні ваги та внутрішній конфлікт. Порівняння дозволяють передати глибокі та інтенсивні емоції Гамлета. За допомогою порівнянь можна виразити його траур, розпач, гнів, сумніви та інші почуття, роблячи їх більш доступними для читачів чи глядачів.

Порівняння можуть відображати внутрішній розгром та суперечливі почуття героя. Це допомагає створити образ Гамлета як особи, яка змагається з власними протиріччями та важливими рішеннями. За допомогою порівнянь можна виразити моральні роздуми та роздуми Гамлета. Порівняння можуть підкреслювати його сумніви та роздуми щодо етики, справедливості та інших моральних питань.

Порівняння слугують засобом передачі психологічного стану Гамлета. Вони допомагають виразити його внутрішній дисонанс, почуття втрати та важкість прийняття рішень. Порівняння можуть дублювати внутрішній стан Гамлета через зовнішні образи, що дозволяє читачам чи глядачам більше співчувати та розуміти героя. Загальною метою використання порівнянь у розкритті образу Гамлета є створення враження реальності та живості внутрішнього світу героя, щоб читачі чи глядачі могли глибше вникнути в його почуття, переживання та внутрішній конфлікт.

Однією з найпомітніших алюзій у Гамлеті є порівняння короля Гамлета з міфологічною постаттю Геракла. Він також порівнює власну смерть із вбивством міфологічного героя його дружиною, яка отруїла його сорочкою, просоченою кров'ю кентавра Несса. Це порівняння підносить характер короля Гамлета до рівня героя та підкреслює жахливість його вбивства членом його власної родини.

Використання алюзій у шекспірівському «Гамлеті» служить для

збагачення п'єси та додання до тексту шарів значення. Ці посилання на історичних, міфологічних і літературних діячів і подій створюють контекст для персонажів та їхніх дій і підкреслюють теми п'єси. Алюзії також дозволяють Шекспіру пов'язати свій твір із більшою культурною та літературною традицією та продемонструвати власну майстерність володіння мовою та оповіданням.

У «Гамлеті» широко використовується словесна іронія, особливо в діалозі між героями. Наприклад, у III Сцені II Гамлет розмовляє з Полонієм і називає його «торгівцем рибою». Ця словесна іронія підкреслює неповагу Гамлета до Полонія та його презирство до лицемірної та продажної природи двору.

У «Гамлеті» ситуативна іронія використовується для висвітлення теми видимості проти реальності. Одним із прикладів ситуаційної іронії є фінальна сцена, де майже всі головні герої гинуть. Ця кінцівка іронічна, тому що вистава почалася зі святкування весілля і закінчилася смертю майже всіх учасників.

У п'єсі драматична іронія використовується для створення напруги та саспенсу. Глядачі знають, що Клавдій убив короля Гамлета і що Гамлет прагне помститися. Однак інші герої не знають про ці факти. Це створює драматичну іронію в Гамлеті, де глядачі чекають, коли герої дізнаються правду, що веде до драматичного і трагічного завершення.

Крім того, іронія в Гамлеті також використовується для дослідження мотивації героїв та їхніх внутрішніх конфліктів. Наприклад, герой Гамлета розривається між бажанням помститися та невпевненістю в моралі позбавляти життя. Ця іронія акцентує увагу на темі дії проти бездіяльності та наслідків власних рішень.

Використання іронії в шекспірівському «Гамлеті» є важливим аспектом стилю та тем п'єси. Він використовується для створення напруги, висвітлення теми видимості проти реальності, критики динаміки влади суспільства та дослідження внутрішніх конфліктів персонажів. Різні типи іронії, використані у п'єсі, такі як словесна, ситуативна та драматична іронія, сприяють складності та насиченості п'єси, що робить її одним із найзнаковіших творів літератури.

Таким чином, у п'єсі «Гамлет» Вільяма Шекспіра використовуються різноманітні мовностилістичні засоби з метою розкриття глибини психологічного стану Гамлета. Ці засоби допомагають створити враження внутрішнього конфлікту, підкреслити невизначеність та пасивність Гамлета, а також підкреслити трагічний розвиток подій. Гамлет висловлює свої думки та сумніви, дозволяючи аудиторії відчувати його психологічний турбулентний стан. Шекспір вдало вибирає слова та фрази, які несуть психологічне навантаження. Застосування цих засобів в «Гамлеті» не тільки допомагає глибше розкрити психологічний стан персонажу, але і робить твір більш інтенсивним та неповторним, дозволяючи глядачам і читачам відчувати внутрішній світ героя та відчувати його емоції та дилеми.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*Пашинський В.Й., доктор юридичних наук кафедри військового права
та правоохоронної діяльності інституту стратегічних комунікацій
Національного університету оборони України*

*Панасевич Л.А., слухач кафедри суспільних наук навчально-наукового
інституту воєнної історії Національного університету оборони України*

Постійний технологічний розвиток освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) стає не просто актуальним напрямком вдосконалення освітнього процесу, але й критично важливим елементом підготовки військових фахівців, які повинні відповідати все більш складним вимогам сучасних військових операцій. Інтеграція інноваційних технологічних рішень, таких як віртуальна та доповнена

реальність, обчислювальні мережі високої пропускнуї здатності та авангардне програмне забезпечення, відіграє ключову роль у трансформації традиційних методик навчання.

Перше й, можливо, найважливіше нововведення, яке слід розглянути — впровадження систем віртуальної реальності (далі – VR) та доповненої реальності (далі – DR) у військові освітні курси. Ці технології дозволяють створювати симуляційні середовища, які не тільки максимально наближені до реальних умов ведення бойових дій, але й надають можливість безпечного і контрольованого відпрацювання критичних навичок. Зокрема, через використання DR, слухачі (курсанти) можуть відпрацьовувати тактичні дії в контексті реального фізичного простору, що розширює їх спроможності адаптації та швидкого реагування на зміни у бойовій обстановці.

Далі, необхідно відзначити вплив систем керування навчальними процесами, заснованих на великих даних та штучному інтелекті, які можуть значно оптимізувати процес навчання. Ці системи здатні аналізувати індивідуальні особливості кожного слухача, адаптуючи навчальні матеріали та темп навчання з урахуванням їх поточного рівня знань і навичок, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу.

Крім того, впровадження мобільних навчальних додатків та платформ електронного навчання відкриває нові можливості для слухачів у вивченні військово-технічних дисциплін у гнучкому, модульному режимі. Це не тільки сприяє постійному оновленню знань відповідно до останніх досягнень у технологічній сфері, але й надає слухачам інструменти для самостійного глибокого дослідження військових аспектів, що їх цікавлять.

На завершення, слід підкреслити, що інтеграція ІКТ у військові навчальні заклади не лише відкриває нові горизонти для розвитку навчальних методів, але й підсилює інституційну здатність до інновацій, готуючи слухачів до ефективного вирішення завдань високої складності. Тому, ключовим є забезпечення постійної підтримки та оновлення технологічної бази ВНЗ, що є гарантією відповідності навчання актуальним вимогам військової сфери.

Освоєння ІКТ в контексті військової освіти значно виходить за межі технічного оснащення навчальних програм. Центральним аспектом є розвиток критичного мислення та спроможності прийняття рішень у військових фахівців, що стає вирішальним фактором їхньої ефективності на полі бою. В умовах, коли військові операції вимагають швидкісного реагування та адаптації до постійно змінних обставин, важливість вміння аналізувати ситуації, визначати пріоритети та ефективно управляти ресурсами не може бути переоцінена.

ІКТ надають потужні інструменти для розвитку цих важливих навичок. Симулятори та віртуальні тренувальні середовища, оснащені елементами штучного інтелекту, дозволяють слухачам відпрацьовувати різноманітні стратегічні сценарії, які відтворюють реалістичні військові операції з усіма супутніми ризиками та несподіванками. Таке навчання сприяє глибшому розумінню тактичних принципів та стратегічного планування, а також розвиває здатність швидко оцінювати ситуацію і вибирати раціональний курс дій.

Крім того, використання аналітичних платформ, заснованих на зборі та обробці великих даних, відкриває нові можливості для підготовки слухачів. Ці платформи надають інструменти для глибокого аналізу інформації, що імітує умови, з якими слухачі можуть зіткнутися під час виконання функціональних обов'язків. Вивчення методів кількісного аналізу та статистичної обробки даних в рамках військових дисциплін забезпечує слухачам необхідний інструментарій для високоефективного вирішення комплексних завдань.

Роль інтерактивного навчання також не може бути недооцінена. Інтеграція інтерактивних модулів, що включають рольові ігри та командні завдання, сприяє формуванню лідерських якостей та навичок управління командою. Це не тільки підсилює здатність слухачів до стратегічного мислення, але й розвиває їхні комунікативні навички, критично важливі для координації спільних дій у мінливому оперативному середовищі.

Необхідно підкреслити, що впровадження ІКТ у навчальний процес ВВНЗ не тільки розширює теоретичні знання слухачів, але й забезпечує їм можливості для практичного застосування цих знань в умовах, максимально наближених до

реальних оперативних завдань. Таким чином, підготовка майбутніх військових фахівців в епоху цифровізації стає більш комплексною, ефективною та адаптованою до сучасних викликів.

У нинішніх умовах, коли швидкість реагування та здатність до адаптації визначають успіх військових операцій, ІКТ виступають не просто як інструменти підвищення ефективності навчального процесу, а як засоби стратегічної підготовки військових фахівців.

Перш за все, сучасні технології дозволяють значно збільшити обсяг та якість віртуальних тренувань. Імітаційне моделювання, яке включає сценарії військових конфліктів, природних катастроф та антитерористичних операцій, забезпечує слухачам можливість проходити через різноманітні випробування в безпечному, але водночас реалістичному середовищі. Такі тренування сприяють не тільки розвитку навичок швидкого рішення, але й здатності адаптуватися до змінюваних обставин та умов.

Другим аспектом, який варто висвітлити, є використання мобільних технологій та бездротових комунікаційних систем у рамках навчального процесу. Мобільність є ключовою для сучасних військових дій, і слухачами, оснащені переносними пристроями для зв'язку та управління даними на полі бою, значно підвищують свою оперативну готовність. Наприклад, використання GPS-навігації, дронів для розвідки та інших інтегрованих систем дозволяє слухачам відточувати свої навички в управлінні технічними ресурсами, що є невід'ємною частиною військових завдань.

Третім елементом є впровадження передових методів обробки даних та кібербезпеки. У сучасному військовому контексті, здатність захищати та ефективно аналізувати великі обсяги інформації є критичною. Навчання слухачів основам криптографії, кібербезпеки, та використанню складних аналітичних програмних засобів забезпечує їм потрібні знання та уміння для забезпечення безпеки інформаційних потоків у військових операціях.

Таким чином, необхідно наголосити на стратегічній важливості комплексного підходу до використання ІКТ у навчальному процесі, який не

тільки підвищує оперативні можливості слухачів, але й сприяє розвитку їх аналітичних та стратегічних навичок. Це забезпечує суттєвий вклад у загальну готовність майбутніх офіцерів до виконання своїх функціональних обов'язків на високому рівні в рамках багатогранних і високотехнологічних військових завдань.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ОСВІТНІХ ЛІДЕРІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІДЕРЛАНДІВ

Саюк М.В., аспірантка Інституту вищої освіти НАПН України

Тема професіоналізації управлінців у сфері освіти набуває актуальності на тлі євроінтеграції України. Водночас проблема непослідовності в управлінні системою вищої освіти ідентифікована і в Стратегії розвитку вищої освіти на 2022-2032 рр. Саме тому, на наш погляд, варто системно підійти до підготовки освітніх лідерів в Україні, наслідком якої стане і модернізація системи управління освіти в цілому. Отже, постає питання, який же він освітній лідер сьогодення?

Лідерство варто інтерпретувати як вищий у порівнянні з адмініструванням і менеджментом еволюційний та якісний рівень управління, де має місце наслідування та натхнення. Якщо ж говорити про освітнє лідерство, то це нова управлінська парадигма, яка є орієнтиром і механізмом для здійснення реформ у сфері освіти в умовах сучасних суспільних трансформацій. І це визначення близьке до того, яке використовують в розвиненій європейській країні – Нідерландах. (Калашнікова, 2016)

Може виникнути питання: чому саме Нідерланди обрані для аналізу? Відповідь криється у декількох незаперечних фактах:

- Нідерландські заклади вищої освіти займають високі позиції у міжнародних освітніх рейтингах, таких як Шанхайський, Times, QS.
- В університетах Нідерландів висока дослідницька результативність: це лауреати міжнародних наукових премій, в тому числі Нобелівської, власні

патентовані винаходи та розробки, як результат – хороший рівень фінансування закладів та можливість розвивати фінансову автономію;

- Міцно побудована система освіти на засадах лідерства, яке не лише слугує інструментом управління, а й опосередковано впливає на успішні результати навчання студентів та якість освіти загалом. Це відбувається через позитивний вплив лідерів на місію закладу, освітню програму, очікування викладачів та студентів, а також на клімат в освітньому середовищі, що в цілому сприяє покращенню освіти.

Варто констатувати, що сьогодні в Нідерландах не йде мова про «чистий» компетентнісний підхід у підготовці освітніх лідерів. Натомість можна стверджувати про тріаду освітнього лідерства, яка складається з фактичного лідера, його послідовників та освітнього середовища. Справа в тому, що у кінці ХХ ст. європейські вчені бачили освітнього лідера як особистість, яка хоч і формально, але має певні владні повноваження. Ця думка була відліком компетентнісного підходу, згідно з яким досліджувалося, що саме робить людину хорошим лідером, які риси притаманні ефективному лідеру і яку поведінку він демонструє.

У 2019 році Інспекцією освіти Нідерландів було наголошено на тому, що такі явища, як глобалізація, діджиталізація та технологізація вимагають активного поступу відповідно до потреб суспільства. Мобільність і своєчасне реагування закладу на виклики часу не може бути забезпечена одним формальним лідером, а має реалізовуватися усім колективом. (*Onderwijsinspectie, 2019*) Тоді лідерство – це вже не про одного чи кількох лідерів, а про діяльність всіх членів організації, які взаємодіють між собою у конкретних ситуаціях і в одному освітньому середовищі.

І все ж, бачення компетентностей в Нідерландах є, воно може різнитись відповідно до закладу вищої освіти. Стає зрозумілим, що випускник магістерської програми з освітнього лідерства має бути цілком компетентним у освітньому процесі, знатися на основах менеджменту та ведення бізнесу, працювати зі стратегією та аналітикою, вірити в себе та свою команду, бути

лідером та постійно вдосконалювати свої лідерські компетентності (Beroesprofiel, 2016)

До організаційних особливостей підготовки освітніх лідерів варто віднести наступне (Саюк, 2024):

1. Підготовка освітніх лідерів відбувається за освітнім рівнем «магістр». За результатами навчання випускникам присвоюється ступінь «Master of Arts».

2. Доступом для вступу на освітні програми з освітнього лідерства в Нідерландах є дійсне місце роботи в закладах освіти із пріоритетною адміністративно-управлінською посадою.

3. Підготовка освітніх лідерів в межах конкретної програми здійснюється для дошкільної, початкової, середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти в цілому.

4. Магістерські програми з освітнього лідерства – заочні, з терміном навчання 2 роки. За правилами 4 дні на тиждень студенти працюють за основним місцем роботи, а саме четвер визнаний академічним навчальним днем.

5. Навчання за кошти фізичних та юридичних осіб на магістратурі коштує у діапазоні 18-30 тис.євро/рік. Не виключена бюджетна форма фінансування. Тоді студенти сплачують лише обов'язковий збір, що складає біля 2 тис.євро на рік.

З огляду на освітню складову програм варто також виокремити певні особливості (NSO-CNA Leiderschapsacademie, б.д.):

1. «Портрет» освітнього лідера в нідерландських університетах може відрізнитись, відповідно до місії і цінностей закладу, що визначають кінцевий результат закладу на засадах автономії.

2. Магістерські програми з освітнього лідерства зосереджені на формуванні професійних компетентностей. Необхідні базові навички та вміння забезпечуються на бакалаврському рівні або на підготовчому відділенні до магістратури.

3. Освітні компоненти присвячені різновидам лідерства: дослідницьке лідерство, цифрове лідерство, лідерство-служіння, командне лідерство, розподілене лідерство, індивідуальне лідерство, тощо.

4. Ключовим у підготовці освітніх лідерів є особистісний розвиток лідерського потенціалу студента через індивідуальну освітню траєкторію.

Магістерські програми з освітнього лідерства часто зосереджені на персоналіті управлінця. Для цього запроваджуються в межах навчального плану сесії з коучем/т'ютором. При цьому студент має можливість розвивати особисту продуктивність, рефлексію, комунікацію, дослідницьку позицію (Duurzame hogeschool, 2024).

Ураховуючи наведений вище європейський досвід, слід повернутись до ідентифікованих проблем в Україні. Задля їх вирішення необхідно розглянути, зокрема, можливість розроблення міждисциплінарних освітніх програм для національного та інституційного рівнів управління вищою освітою з ґрунтовним переглядом цілей освітньої програми та освітніх

Список використаних джерел

1. Калашнікова С. Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: Навчальний посібник / К. 2016.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 44 с. ISBN 978-617-7288-39-7

2. Саюк, М. Особливості підготовки освітніх лідерів за магістерською програмою в Університеті прикладних наук Стендена (Нідерланди). Український Педагогічний журнал, (1). 2024. 34–44.

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-34-44>

3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, № 286-р .2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>

4. Beroesprofiel. 2016. <https://www.nso-cna.nl/kenniscentrum/beroepsprofiel/>

5. Duurzame hogeschool. Hbo-opleidingen | Hogeschool Inholland.2024. https://www.inholland.nl/over-inholland/duurzame-hogeschool/#CO2_neutraal

6. NSO-CNA Leiderschapsacademie. NSO-CNA Leiderschapsacademie.
URL: <https://www.nso-cna.nl/>
7. Onderwijsinspectie De Staat van het Onderwijs. Opgehaald van op 24 augustus 2020
<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/04/10/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2019>

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ**

Сидоренко В.В., доктор педагогічних наук, професор, директор
*Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»
НАПН України*

Грицан О.Г., аспірант кафедри педагогіки, психології та менеджменту
*Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Сучасний етап науково-технічного розвитку суспільства висуває нові, більш високі вимоги щодо рівня підготовки фахівців, зокрема розвитку їхньої дослідницької компетентності. В умовах модернізації вищої освіти, реалізації Концепції Нової української школи майбутні викладачі закладів вищої освіти повинні володіти сучасною методологією та новими науковими методами наукового дослідження, уміти орієнтуватися в потоці наукової інформації, знаходити найбільш раціональні конструкторські, технологічні та організаційні рішення. Сучасний фахівець повинен мати не тільки ґрунтовну професійну підготовку, а й певний обсяг знань у галузі наукових досліджень, що передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, уміння збирати й опрацьовувати інформацію. При працевлаштуванні перевага надається тим випускникам ЗВО, які здатні досліджувати процеси, явища та об'єкти

застосування їхніх знань з метою виявлення прихованих можливостей цих об'єктів та спрямування процесів в них у необхідному напрямі.

Відповідно до «Положенням про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації» [1], основною метою наукової, науково-технічної діяльності є одержання і використання нових наукових знань з метою створення суспільно корисних наукових результатів, забезпечення якісної підготовки фахівців для відповідних галузей економіки, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; розв'язання комплексних задач у сфері наукового, технологічного розвитку; упровадження та використання в Україні і на світовому ринку наукових і науково-практичних результатів.

Важливим складником професійної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти є їх активне залучення до науково-дослідної роботи, що виступає одним із важливих засобів підвищення якості підготовки фахівців, сприяє розширенню загального та професійного світогляду.

Науково-дослідна робота здобувачів – це невід'ємна складова наукової діяльності закладу вищої освіти, що забезпечує інтеграцію освіти і науки та є першим етапом у підготовці наукових кадрів.

Напрямами науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти залежно від змісту і характеру проведення є: науково-дослідна робота, яка передбачена навчальними планами та освітньо-професійними програмами та є обов'язковою; науково-дослідна робота, що доповнює освітній процес (поза межами безпосередньої освітньо-професійної програми); дослідження здобувачів вищої освіти, які проводяться в позааудиторний час разом з науково-педагогічними працівниками.

Метою науково-дослідної роботи є: одержання і використання нових наукових знань для створення суспільно корисних наукових результатів, забезпечення якісної підготовки фахівців для відповідних галузей економіки, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; розв'язання

комплексних задач у сфері наукового, технологічного розвитку; вирішення освітніх проблем відповідно до визначених мети та завдань професійної підготовки; ознайомлення студентів з основами методології наукового пізнання та з методикою наукових досліджень; формування цілісного уявлення про науково-дослідницький процес; набуття студентами знань і вмінь, необхідних для вирішення завдань, пов'язаних із плануванням і проведенням наукових досліджень та втіленням їх результатів; удосконалення вмінь у пошуку, доборі й опрацюванні наукової інформації, у точному формулюванні мети, завдань і висновків дослідження, .

Основними завданнями науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти:

- ✓ залучення здобувачів вищої освіти до науково-пошукової діяльності на різних етапах навчання в закладі вищої освіти;
- ✓ мотивування до науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти, ознайомлення їх з науковими методами пізнання, забезпечення творчого засвоєння навчального матеріалу;
- ✓ популяризація серед здобувачів різних форм наукової творчості відповідно до принципу єдності науки і практики, формування інтересу до наукових досліджень як основи опанування новими знаннями;
- ✓ формування творчого ставлення до обраної спеціальності шляхом їх залучення до дослідницької діяльності;
- ✓ озброєння здобувачів вищої освіти різноманітними методами і прийомами самостійного розв'язання науково-педагогічних завдань;
- ✓ залучення обдарованих здобувачів вищої освіти до цілеспрямованої науково-дослідної роботи, упровадження інноваційних технологій дослідження;
- ✓ виховання патріотичного ставлення до досягнень вітчизняних наукових шкіл на основі спадкоємності між поколіннями;
- ✓ участь здобувачів освіти у програмах академічної мобільності, співпраця з іншими закладами вищої освіти та науковими установами;

✓ вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду організації науково-дослідної роботи з упровадженням передових форм і методів наукового дослідження;

✓ організація й проведення різних заходів з науково-дослідної роботи студентів (наукових семінарів і конференцій, конкурсів студентських наукових робіт, презентацій курсових робіт, навчально-дослідницьких робіт, кваліфікаційних робіт магістра тощо);

✓ участь здобувачів освіти у постійно діючих відкритих публічних лекціях, методологічних семінарах, гостьових лекціях провідних вітчизняних та закордонних вчених та ін.

Серед основних форм наукової роботи здобувачів вищої освіти виокремлюємо такі: виконання пошуково-дослідницької роботи під час написання курсових робіт і кваліфікаційних робіт магістра; участь здобувачів освіти у студентських олімпіадах, наукових семінарах, конференціях і конкурсах різного рівня (загальноінститутських, регіональних, всеукраїнських та міжнародних) тощо.

Організація науково-дослідної роботи допомагає розвинути у майбутніх викладачів закладів вищої освіти дослідницьку компетентність.

Під дослідницькою компетентністю розуміємо інтегральну якість особистості, що передбачає готовність і здатність майбутнього викладача закладу вищої освіти до здійснення науково-дослідної діяльності та включає в себе когнітивний, аксіологічний, особистісний, соціально-поведінковий компоненти.

Дослідницька компетентність майбутнього викладача закладу вищої освіти передбачає:

- здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел;
- уміння виявляти, ставити та вирішувати наукові проблеми;
- здатність генерувати нові ідеї, розробляти та управляти проєктами;
- здатність до провадження дослідницької та/або інноваційної діяльності;

- здатність збирати дані для наукового дослідження з проблем освіти, систематизувати та інтерпретувати їх з використанням цифрових технологій;
- здатність до аналізу, співставлення, порівняння педагогічних явищ, методів та технології навчання;
- здатність оперувати науковою термінологією;
- уміння добирати відповідні методи проведення наукового пошуку та обробки даних, фіксувати проміжні та остаточні результати дослідження, проводити обговорення та інтерпретацію результатів, використовувати їх на практиці;
- розуміння системності, цілісності педагогічних явищ, процесів;
- уміння вибирати проблему дослідження та складати план власного дослідження, оцінювати його актуальність;
- обґрунтовувати тему дослідження;
- визначати об'єкт і предмет дослідження;
- формулювати завдання, теоретичне і практичне значення, робочу гіпотезу;
- добирати й аналізувати необхідну інформацію за темою наукового дослідження,
- реферувати літературу та робити огляди літератури;
- узагальнювати результати досліджень і формулювати висновки;
- складати звіт, доповідь або статтю за результатами наукового дослідження;
- оформляти результати проведених досліджень згідно з державними стандартами;
- класифікувати математичну модель і вибрати форму моделі тощо.

Отже, у ході науково-дослідної роботи студенти прямо чи опосередковано взаємодіють з реальними об'єктами, виділяють проблему, розуміють її сутність і спрямовують свої зусилля на пошук шляхів її розв'язання. Вона несе в собі значний потенціал для удосконалення підготовки майбутнього фахівця та формування його професійної компетентності.

Залучення здобувачів освіти до такої діяльності сприяє розвитку в них умінь пошукової, дослідницької діяльності, творчого розв'язання поставлених завдань, активізує самостійність, дослідницькі навички та націлює на самостійне дослідження.

Список використаних джерел

1. Положенням про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації». Наказ МОН України від 01.06.2006 р. № 422. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИПУСНИКА ЗВО У ПЕРІОД ВІЙНИ

Сікан Л.Л., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Україна переживає важкий період в своїй історії, змушена боротися за свою незалежність та територіальну цілісність. У цей час українські здобувачі освіти, освітяни і науковці стають воїнами на передовій, захищаючи свою країну від зовнішньої загрози. Вони виявляють надзвичайну мужність і самовідданість, ризикуючи власним життям заради свободи та незалежності. Ба більше, освітяни та науковці продовжують свою боротьбу на "освітньому фронті", працюючи в умовах надзвичайних обставин, таких як нестача електроенергії, тепла та води.

За даними Міністерства освіти і науки України, станом на грудень 2023 року 3798 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 365 з них повністю зруйновані. Це призводить до серйозних перебоїв у навчальному процесі та обмежує доступ до освіти. [1]

Освіта в сучасному світі відіграє ключову роль у формуванні суспільства, сприяючи розвитку інтелектуальної еліти, яка є двигуном прогресу, інновацій та соціальних змін. Вища освіта, як найвищий рівень освітньої системи, виступає як рушій модернізації, забезпечуючи підготовку кваліфікованих фахівців, формуючи навички критичного мислення та підтримуючи соціальну мобільність. [2]

Система вищої освіти в Україні переживає перехідний період через воєнний конфлікт. Підготовка випускників стає не лише завданням з надання якісної освіти, але й вимагає зміни підходів та пріоритетів. Зокрема, ЗВО повинні активно адаптувати свої навчальні програми та методи навчання до потреб часу. Це включає в себе не лише передачу знань, але й формування випускників як громадян, здатних ефективно функціонувати в складних умовах воєнного конфлікту та сприяти відродженню країни.

Адміністрація закладів вищої освіти має велику відповідальність за забезпечення безпеки та захисту своїх здобувачів, викладачів та персоналу в умовах воєнного конфлікту чи надзвичайних ситуацій. Для продовження освітнього процесу в умовах воєнного часу немає єдиної правильної рекомендації.

Це вимагає застосування комплексу заходів і методів, які керівництво може розглянути та модифікувати втілення відповідно до конкретної ситуації. Навчальні заняття проводяться практично щодня. Для ефективної роботи закладу необхідно вже сьогодні підготуватися до розробки плану виховання та плану навчання з урахуванням усіх аспектів турботи про життя та здоров'я людей. Деякі заходи безпеки, такі як надзвичайні заходи або заходи безпеки у ЗВО, повинні бути підготовлені заздалегідь. [3]

Адаптація навчальних програм до вимог часу в період війни є критично важливою. Відповідно до цього, включення курсів з безпеки, кризового управління, медичної допомоги та інших важливих аспектів стає необхідністю.

Навчальні програми повинні бути динамічними та швидко реагувати на мінливі потреби ринку праці та суспільства. Важливо впроваджувати новітні

методи та технології навчання, які готують студентів до роботи в невизначених умовах. Слід акцентувати увагу на розвитку навичок критичного мислення, аналітики та вирішення проблем.

Міжнародна співпраця може допомогти ЗВО обмінюватися досвідом та кращими практиками, а також отримувати доступ до ресурсів та підтримки. Це може включати в себе участь у міжнародних програмах мобільності, співпрацю з зарубіжними ЗВО та участь у міжнародних дослідницьких проектах. Важливо використовувати міжнародну співпрацю для посилення української системи вищої освіти та підготовки конкурентоспроможних випускників на світовому рівні.

ЗВО мають активно впроваджувати заходи для збереження та просування національної та культурної спадщини, що є важливим елементом українського ідентичності та підтримки національного духу у період воєнного конфлікту.

Реалізація ефективної стратегії підготовки конкурентоспроможного випускника ЗВО в період війни вимагає індивідуального підходу та гнучкості. Для кожного університету важливо враховувати свої унікальні особливості, такі як рівень ризику, доступні ресурси, спеціалізація та географічне розташування.

Деякі університети можуть зосередитися на розвитку спеціалізованих програм з безпеки та кризового управління, вдосконаленні інфраструктури для надання медичної допомоги, а також створенні механізмів підтримки психологічного здоров'я. Інші можуть акцентувати увагу на розвитку технологічних засобів для віддаленого навчання та співпраці з міжнародними партнерами для обміну досвідом та ресурсами.

Крім того, важливо враховувати індивідуальні потреби та можливості кожного студента. Розробка персоналізованих підходів до навчання, врахування особливостей студентів з різних регіонів та соціальних груп, а також надання додаткової підтримки тим, хто потребує, може сприяти успішному проходженню освітнього процесу навіть у складних умовах воєнного конфлікту.

Отже, підготовка конкурентоспроможного випускника ЗВО у період

війни передбачає комплексні заходи, спрямовані на забезпечення якісної освіти, підтримки студентів та викладачів, а також розвитку різноманітних навичок та ініціатив, які необхідні для успішного функціонування в умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Новосад А. Українська освіта у 2023-му: як її руйнували росіяни і як відновлювали ми [Електронний ресурс] 2023. Режим доступу до ресурсу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/12/27/258544/>.

2. Янковська Д. ОСВІТА ДЛЯ МИРУ – ОСВІТА В ДІАЛОЗІ. *ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ*. 2020. Т. 1, № 15. С. 55–66. URL: [https://doi.org/10.35387/od.1\(15\).2019.55-66](https://doi.org/10.35387/od.1(15).2019.55-66) (дата звернення: 14.05.2024).

3. Дюжикова Т., Бальоха А., Чепелюк А. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗВО В УМОВАХ ВІЙНИ. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 11(16). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-58-66](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-58-66) (дата звернення: 14.05.2024).

ВНЕСОК В.І.БОНДАРЯ В ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Супрун Д. М., докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування

Супрун М. О., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Бондар Віталій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Заслужений працівник народної освіти України, народився 20 жовтня 1938 року в с.м.т. Нова Водолага Харківської області.

Віталій Іванович у 1960 році склав вступні іспити на дефектологічне відділення педагогічного факультету Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Український державний університет імені Михайла Драгоманова). Після закінчення інституту (1965 р.) його, як одного з кращих студентів і голову профкому залишають працювати на факультеті. Педагог-науковець невдовзі серйозно заявив про себе не лише в Києві, а й у Москві, Ленінграді, Шауляї (Литва), Німеччині, Чехії, виступивши з оригінальними педагогічними розробками з проблем трудового навчання учнів спеціальних навчальних закладів. Навчався в аспірантурі Науково-дослідного Інституту дефектології АПН СРСР в Москві, де й захистив кандидатську дисертацію (1971 р.) на тему: «Влияние характера обучения на формирование двигательных трудовых навыков у учащихся младших классов вспомогательной школы». Дане дослідження мало велике значення для удосконалення змісту, організації та методики трудового навчання, формування системи конкретних трудових умінь і навичок, розвитку технічної творчості, виховання культури праці, корекції та розвитку психічної сфери учнів. Результати дослідження у подальшому знайшли відображення у монографії «Психология формирования трудовых умений школьников» (1980 р.) і навчальних посібниках «Трудовое обучение во вспомогательной школе» (1981 р.) та «Трудове виховання учнів допоміжної школи» (1984 р.).

У 1972 – 1974 роках Міністерством освіти України був відряджений на Кубу, де працював радником міністра освіти з питань дефектології. Повернувшись з Куби, В. І. Бондар працював доцентом кафедри олігофренопедагогіки, заступником декана, деканом дефектологічного факультету Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького. У стінах цього закладу вчений підготував докторську дисертацію на тему: «Розвиток теорії і практики професійно-трудоного

навчання учнів допоміжних шкіл України (1917 - 1990 р.р.)». Це був вагомий внесок у теорію та історію української дефектологічної науки, який не втратив своєї значущості по сьогоднішній день.

У дисертації розкрито залежність якості навчання і виховання розумово відсталих учнів від поглядів учених-дефектологів і вчителів-практиків на їхні навчально-пізнавальні можливості, які на різних етапах розвитку дефектології і допоміжної школи змінювалися як у бік недооцінки, так і в бік перебільшення трудових можливостей учнів, що негативно позначалося на змісті програм, методах навчання і формах професійної підготовки учнів.

Як уже наголошувалось, особливим етапом у становленні вченого був захист докторської дисертації, присвяченої дослідженню теорії та історії трудового виховання у допоміжній школі. Результати дослідження В. І. Бондаря слугують концептуальним орієнтиром для розробки варіативних навчальних планів, програм і підручників для учнів допоміжної школи, а також для підготовки навчально-методичних посібників і рекомендацій для вчителів-дефектологів. Положення і висновки дисертації використані для удосконалення структури системи професійно-трудового навчання з метою поліпшення соціально-трудової адаптації випускників допоміжної школи. Віталій Іванович проявив себе не лише послідовним дефектологом-пошукувачем, але й системним дослідником історії та філософії дефектологічної науки.

Після створення в Україні Академії педагогічних наук, В. І. Бондаря обрано першим директором Інституту дефектології АПН України (нині Інститут спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України), з 1993 по 2009 роки, де він підготував плеяду талановитих українських вчених-дефектологів, які продовжують наукові дослідження теорії та історії корекційної педагогіки, спеціальної психології, методик викладання навчальних дисциплін в школах для дітей з особливостями психофізичного розвитку. Учні В. І. Бондаря знаменують собою потужну наукову школу, що охоплює різні галузі дефектологічної науки. Зазначимо, що упродовж п'ятнадцяти років під його керівництвом ІСП НАПН України досяг значних

успіхів і одержав визнання провідного в Україні та за її межами наукового центру з проблем психолого-педагогічної діагностики, корекційного навчання, виховання учнів. Зміцнився кадровий потенціал інституту, відкрито нові наукові підрозділи, встановлено та розвинуто міжнародні зв'язки і наукове партнерство з вченими-дефектологами Росії, Білорусі, Казахстану, Канади, Голландії, Польщі та інших країн.

Вагомим науковим досягненням В. І. Бондаря і творчого колективу Інституту став науковий пошук і розробка нової методології корекційної спеціальної педагогіки освіти, на засадах якої створено «Концепцію спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в Україні на найближчі роки та перспективу», «Державний стандарт спеціальної освіти» та «Концепцію реабілітації дітей-інвалідів і дітей з обмеженими фізичними та розумовими можливостями». У проекті закону України «Про спеціальну освіту» та названих документах і матеріалах обґрунтовано необхідність перегляду історичного підходу як до спеціальної освіти, її структури, мети, завдань і змісту підготовки учнів до майбутнього самостійного дорослого життя, так і до державних органів, суспільства і педагогічної громадськості з метою посилення інтересу до потреб спеціальної освіти.

В. І. Бондар значно збагатив зміст і обсяг поняття «соціальна зрілість», яке розглядає з точки зору не тільки зовнішніх проявів особистості, а й її внутрішніх якостей, що стають визначальними у процесі взаємодії суб'єкта і середовища. Основними показниками соціальної зрілості особистості, на його погляд, виступають: рівень сформованості морально-етичних якостей, які характеризують ступінь усвідомленості соціальної активності та розуміння її проявів у різних видах діяльності; рівень розвитку мотивації соціальної активності, ступінь оволодіння спеціальними знаннями, вміннями й навичками як необхідними компонентами соціально-трудової зрілості, рівень розвитку творчої самодіяльності, ініціативи, відповідальності, цілеспрямованості тощо

Здобутки вченого становлять понад 500 наукових праць, присвячених різноманітним аспектам навчання і виховання дітей із особливостями

психофізичного розвитку. Це монографії, підручники, посібники, наукові статті, опубліковані у вітчизняній і зарубіжній пресі. Як уже зазначалося, загальне значення визначення отримали такі праці: «Психологія формування трудових уменій учасників» (1980 р.); «Трудове обучение во вспомогательной школе» (1981 р.); «Трудове виховання учнів допоміжної школи» (1984 р.); «Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності» (1988 р.); «Фізика: Підручник для 7 класу допоміжної школи» (1996 р.); «Фізика: Підручник для 8 класу допоміжної школи» (2002 р.); «Фізика та побутова хімія: Підручник для 9 класу допоміжної школи» (2003 р.); «Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці» (2005 р.); «Історія олігофренопедагогіки» (2007 р.); «Фізика: Підручник для 7 класу допоміжної школи» (2008 р.).

У процесі роботи над вибором змісту навчальної програми та підручників з фізики бралось до уваги сучасне наукове розуміння компенсації та корекції, соціальної адаптації дитини, її інтеграції в суспільство.

Обіймаючи посаду директора Інституту спеціальної педагогіки НАПН України В. І. Бондар приділяв велику увагу розвитку міжнародних зв'язків у галузі спеціальної освіти. Він був ініціатором наукового партнерства Інституту спеціальної педагогіки НАПН України з Українським центром засобів розвитку Коледжу імені Грента Маюкена та Університетом провінції Альберти (Канада), Академією спеціальної педагогіки (Польща), з якими підписано угоди про співпрацю, зокрема, організацію щорічних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій в галузі дефектології.

Перейшовши у лютому 2009 року на роботу до Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова на посаду професора кафедри психокорекційної педагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології, В. І. Бондар продовжував активну експериментально-пошукову діяльність в якості директора Науково-дослідного центру інклюзивної освіти ІКПП. Останні декілька років вчений працює на кафедрі спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Всі його творчі зусилля спрямовані на

реформування трудового навчання учнів спеціальної школи. Зокрема, дослідник піднімає питання про відновлення системи професійного навчання для випусників спеціальних шкіл, а також про поновлення підготовки вчителів трудового навчання для спеціальних (колишніх допоміжних) шкіл.

На етапі становлення інклюзивної освіти, на думку В. І. Бондаря, не можна механічно переносити досвід інших країн без врахування специфіки соціально-психологічних чинників, зокрема, етнопсихології кожного регіону України, рівня готовності суспільства до спільного навчання дітей з психофізичними порушеннями та здоровими однолітками у школі. Ефективність інклюзивної освіти залежить не лише від фахової підготовки спеціалістів-дефектологів, але й значною мірою від ставлення до неї суспільства.

Ознайомлення із життєвим шляхом та науковим доробком академіка Віталія Іванович Бондаря дає підстави для ствердження, що його постать займає знакове місце в когорті сучасних вчених-дефектологів як України так і світової дефектологічної спільноти. Спектр ідей вченого заслуговує на творче осмислення і використання як його сучасниками так і прийдешніми поколіннями науковців.

Список використаних джерел

1. Гладуш В. А. Внесок академіка В. І. Бондаря та його наукової школи в теорію та історію спеціальної педагогіки та психології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. №24, С. 55-60.
2. Шульженко Д. І. Віталій Іванович Бондар. Внесок викладачів кафедри психокорекційної педагогіки у розвиток історії вітчизняної корекційної освіти: навчальний посібник / за редакцією І. П. Колесника, Г. С. Піонтківської. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 47-55.
3. Супрун М.О. Педагогіка: підручник. Київ : Аксіома, 2018. 400 с.

4. Супрун М.О. Мої науково-педагогічні стежки. Вибрані публікації. Київ : Аксіома, 2023. 344 с.
5. Suprun N. Pedagogy as an academic discipline in the context of religious education. *Proceedings of the Kiev Theological Academy*. 2011. № 15. P. 323-333.
6. Передача «Камо грядеши» із М. О. Супруном. Тема: Інклюзивна освіта. URL: <https://youtu.be/SDI9--SbWSQ> <https://youtu.be/kcmsfT4tz4k> (дату звернення 15.04.2024)

ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

Сущенко О.С., аспірантка УДУ імені Михайла Драгоманова кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва м. Київ, Україна

У статті розглянуто зміст та сутність художньо-естетичного досвіду підлітків. Здійснено аналіз наукових праць сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників. Охарактеризовано та обґрунтовано поняття «естетичний досвід», «художній досвід», «художньо-естетичний досвід».

Ключові слова: естетичний, художній, художньо-естетичний досвід, фортепіанне навчання.

Виклад основного матеріалу. Дослідження феномену – художньо-естетичний досвід передбачає з'ясування сутності естетичного, художнього та художньо-естетичного досвіду.

Поняття "естетичний досвід" у науковому дискурсі розглядається як відображення чуттєвого сприйняття суб'єктом навколишньої реальності, дослідження якого здійснюється в контексті категорії "естетичне", що функціонує як метакатегорія естетики і допомагає визначити предмет естетики, виразити її сутнісну спорідненість та цілісність категорій.

Згідно з дослідженнями вчених (І. Зязюна, О. Павлової, О. Полюдової, Г. Карася, Лян Цзи, Т. Скорик, Т. Строгаль), естетичний досвід це - унікальні

почуттєві враження суб'єкта, ключовими структурними компонентами якого є:

- емоції, смаки, почуття, ідеали та погляди, які обумовлюють дії індивіда в контексті об'єкта, спроможного задовольнити його потребу [2, с. 75];
- образна увага, емоційні переживання та культурна рефлексія;
- (за С. Хлебик та Г. Карася) здатність до емпатії, емоційна чутливість, вразливість, конкретно-образне мислення та захопленість творчим процесом;
- суб'єктивне сприйняття, що охоплює високий рівень естетичного сприйняття, емоційний резонанс та інтерпретацію.

Доцільно буде висвітлити точку зору з позиції естетичного досвіду Т. Скорик [6], яка акцентує свою увагу на вербальній інтерпретації. На думку науковиці, вміння ефективно висловлювати думки про музичне мистецтво є ключовим у формуванні естетичного досвіду та мистецькій практиці. Як зазначає учена, виконавський досвід тісно пов'язаний з творчою (художньо-естетичною) діяльністю суб'єкта, що дозволяє відчувати, сприймати та відтворювати музичний твір .

На думку Т. Сердюк [5,с.41], означена діяльність є особливим аспектом духовно-практичної сфери суб'єкта, що органічно поєднує чотири основні сфери людської діяльності (пізнавальну, творчу, ціннісно-орієнтаційну та комунікативну), та включає в себе не лише створення творів мистецтва, але й естетичне сприймання, аналіз, висловлення естетичних суджень. Естетична потреба, яка виникає з бажання отримати задоволення, спрямовує реципієнта на пошук особистих шляхів для її задоволення та вираження.

Ми погоджуємося з авторкою, що естетичні враження та оцінка викликають розвиток естетичного ставлення суб'єкта до твору мистецтва, формуючи його особистісний естетичний досвід.

Отже, згідно з дослідженнями вчених (І. Зязюна, О. Павлової, О. Полюдової, Г. Карася, Т. Скорик, Т. Строгаль), естетичний досвід ґрунтується, в першу чергу, на унікальних почуттєвих враженнях суб'єкта, ключовими компонентами якого є: емоції, смаки, почуття, ідеали та погляди,

образна увага, емоційні переживання (чутливість та емоційний резонанс), естетичне сприйняття, культурна рефлексія, здатність до емпатії, вразливість, конкретно-образне мислення, захопленість творчим процесом та інтерпретація.

Поняття «художній досвід» сучасні дослідники (І. Біцадзе, Т. Завадська, О. Реброва, О. Сердюк, У Хуймінь, О. Шрамко) характеризують як:

- унікальну форму естетичного досвіду, що виникає внаслідок взаємодії з творами мистецтва і є результатом художньо-творчої діяльності, «як естетичної діяльності нової якості» [1, с.29];

- особливу форму художнього переживання [5, с.33];

- складний процес формування особистості, який відзначається художньою компетентністю, що включає в себе: емоційно-ціннісне ставлення до музичних образів, образно-чуттєве надбання (почуття/емоції, естетичне сприйняття), загально-художні знання та вміння, поліпшення навичок інтерпретаційних та художньо-комунікативних процесів [4];

- самовираження та об'єктивізація особистого відношення до дійсності крізь створення його художнього образу та нових художніх цінностей;

- мозаїку культур, де різні етнічні та культурні елементи сплітаються в єдине ціле, а саме : полікультурність (поєднання та взаємодія різних культурних елементів), культуровідповідність (відповідність твору мистецтва культурному контексту, в якому він був створений) та етнокультурність (відображення особливості етносу автора твору) [7].

Згідно тлумачень науковців, художній досвід тісно пов'язаний з феноменом *художньо-творча діяльність*, що народжується в творчих процесах суб'єкта і розкриває його особистісне ставлення та емоційні враження/сприйняття по відношенню до творів мистецтва. Зазвичай, характер вражень від спілкування з музичними творами та бажання взаємодіяти з ними, обумовлюються загальною естетичною культурою суб'єкта і здатністю до емоційного сприйняття та бажанням виявити особистісно-ціннісні, значущі моменти в них.

За О. Шевнюк, емоційне сприйняття є особливим аспектом художнього

досвіду, адже воно сприяє розвитку теоретичних знань та практичних навичок у сфері музичного мистецтва, дає змогу індивіду увійти у створений (вигаданий) іншими світ та перейняти і пережити цей досвід в яскраво-емоційних формах [8, с.53].

Відтак, узагальнюємо, згідно з висновками науковців, ключовими компонентами художнього досвіду реципієнта є: внутрішні художньо-ціннісні орієнтації, образно-чуттєва сфера, сукупність художніх інтересів, загально-художні знання та вміння.

Глибокий діалектичний зв'язок між естетичним та художнім, у контексті художньо-естетичного досвіду, висвітлює важливість естетизації змісту освіти як у загально педагогічному, так і в музично-педагогічному аспектах.

Розглянемо більш детально, як розуміють сучасні вітчизняні учені термін «художньо - естетичний досвід» в сфері педагогіки мистецтва. Згідно тлумаченню науковців художньо-естетичний досвід є :

- програмою суспільної поведінки суб'єкта, що закріплюється у вигляді міцних ціннісних орієнтацій і охоплює не лише художньо-естетичні знання та уміння, а й виявляє відображення багатогранності художніх явищ (І. Зязюн);
- взаємозв'язок художньо-естетичних знань, умінь, навичок, набутих особистістю у процесі художньої діяльності, які стали її внутрішнім змістом (сутністю) під час естетичного навчально-виховного процесу (О. Щолокова);
- досвід вираження індивідуально-особистісних емоцій, в якому почуття суб'єкта зароджуються та розвиваються під час практичної діяльності (Т. Сердюк);
- досвід, що ґрунтується на пізнанні мистецтва через призму естетичних категорій (О. Реброва);
- непросте соціально-психологічне утворення, в якому на індивідуально-особистісному рівні взаємодіють суб'єктивно-індивідуальна і предметно виражена сторони культурно-історичного

процесу індивіда, джерелом та сферою прояву якого є художня діяльність (Т. Завадська).

Незважаючи на різноманітні підходи щодо визначення художньо-естетичного досвіду та його складових, більшість вчених (К. Платонова, О. Полатайко, І. Сипченко, О. Шевнюк та ін.) об'єднує думка, що засвоєння зазначеного досвіду матеріалізується в діяльності, а формування – в естетичному ставленні учня до творів мистецтва [3].

У наукових доробках українських та зарубіжних учених (Т. Завадської, І. Зязюна, К. Платонова, Т. Сердюк, О. Шевнюк, О. Щолокової та ін.) підкреслюється важливість впливу художньо-естетичного досвіду на розвиток особистості. Згідно з концепцією дослідників, в художньо-естетичному досвіді особистості здійснюється: безупинний процес естетичного узагальнення, сприйняття, оцінювання предметів та художніх форм (відбувається формування естетичного почуття, спроможного особливим чином реагувати, переживати та оцінювати художні форми); типологізація почуттів та форм їх розвитку; **порівняння з життєвим досвідом та інтерпретація об'єктів навколишнього світу, що стають прототипами образів музичного мистецтва**; розвивається специфічна художня діяльність, яка відображає розуміння суб'єкта об'єктивної реальності, його відношення до неї та його оцінку (емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва).

З науково-методичних джерел нам відомо, що фортепіанне навчання - це комплексний процес художньо-естетичного виховання підлітків, спрямований на розвиток її духовної цілісності, творчої самореалізації, культурно-естетичного, психологічного та фізіологічного зростання. Важливо підкреслити, що залучення до фортепіанного навчання дає значний поштовх до формування ХЕД школярів. Цьому сприяють: цілеспрямований розвиток їхньої емоційної сфери, художньо-естетичних вражень та почуттів, музичного мислення, художньо-інтерпретаційна діяльність.

Висновки. Отже, на основі здійсненого аналізу наукових праць, «художньо-естетичний досвід підлітків» ми розглядаємо як індивідуально-

особистісне, інтегративне утворення, що охоплює художньо-естетичне сприйняття, емоційно-ціннісне самоставлення підлітків до музичних творів під час художньо-виконавської діяльності.

Список використаних джерел

1. Завадская Т.Н. Формирование музыкально-эстетического опыта младших школьников: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Киев. пед. ин-т им. М.П.Драгоманова. К., 1993. 195 с.
2. Зязюн І.А. Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву. К.: Вища школа, 1976. 172 с.
3. Полатайко О.П. Художньо-естетичний досвід у хореографічній діяльності підлітка / Теорія і методика мистецької освіти. Вип.23. 2017. С.121-125.
4. Реброва О.Є. Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії : автореферат дис. ... док. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Український державний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2013. 46 с.
5. Сердюк Т. І. Формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; керівник роботи О. Л. Шевнюк ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 290 с.
6. Скорик Т.В. Формування естетичного досвіду студентів засобами музики: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. К., 1998. 169 с.
7. У Хуймінь. Художньо-комунікативний досвід: сутність поняття та структура. / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2015. Вип. 18. С. 61-66.
8. Шевнюк О.Л. Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 ; Український державний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 1995. 149 с.

**СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ УПРАВЛІНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

**СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ УПРАВЛІНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

Борисенко Т.О., *магістрантка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Сучасний період українських реалій характеризується новітніми викликами та значною турбулентністю, які виникли внаслідок російсько-української війни, що призводить до певних загроз стабільності економічної системи країни, суттєво знижує ефективність економічних й соціальних процесів. Внаслідок означеного, відзначимо, що об'єктивно сучасні освітні установи, як і організації інших сфер національної економіки, функціонують в умовах невизначеності, динамічності та складності їх внутрішнього й зовнішнього середовищ. Ситуація воєнного стану негативно позначилася на всіх без винятку складових елементах освітньої системи України, що обумовлює й ще більш актуалізує необхідність наукового аналізу та практичного вирішення наявних проблем освіти. Водночас роль освітньої галузі задля успішної реалізації стратегії повоєнного відновлення країни зростає експоненціально.

Сучасний розвиток компетентнісного підходу почався у 80-х роках ХХ ст., що знайшло відображення в роботах таких зарубіжних учених, як К. Арджиріс, М. Армстронг, О. Бессейр, Дж. Ботерф, Р. Бояцис, П. Лоуренс, Д. МакКлеланд, Дж. Равен, С. Спенсер, Л. Спенсер, Дж. Хант, С. Холліфорд та ін. При цьому низка науковців, зокрема, Дж. Вінтертон, Ф. Деламер-Ле Діст, Е. Стрінгфеллоу у своєму дослідженні (Winterton, Delamare - Le Deist, Stringfellow, 2005) констатують наявність різних інтерпретацій компетентності» і

«компетенції», що є відображенням особливостей теоретичних підходів і практики управління людськими ресурсами в різних країнах. Походження сучасного поняття «компетентність» науковці визначають від грецького “arête” (αρετή), яке ще у стародавній Греції було відомим і означало “вищість”, “добродієність”, “майстерність”, “уміння” (Локшина, 2019).

Мета статті полягає у виявленні особливостей нової логіки в актуалізації обговорення суті поняття «професійна компетентність» та у формулюванні гіпотези щодо необхідності трансформації концептуальних засад професійної компетентності керівника закладу освіти в умовах державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії в компетентнісний конструкт.

В умовах багатовекторності трансформаційних процесів в освіті повний та всебічний розгляд компетентнісного підходу вважаємо доречним з огляду на те, що такий підхід є уособленням інноваційного процесу освітньої системи, а компетентність постає головним показником професіоналізму, готовності до здійснення діяльності.

Відповідно, компетентнісний підхід у кінці ХХ – початку ХХІ ст. не безпідставно визнається основною концепцією сьогодення освітньої діяльності, відповідає прийнятій в більшості розвинених країн загальній концепції освітнього стандарту і пов’язаний з переходом у конструюванні змісту освіти і систем контролю якості до системи компетенцій фахівця, здатного до ефективної діяльності в мінливих умовах, а компетенції та компетентність стають ключовими категоріями, що відображають кінцеву мету професіоналізації діяльності особистості. Змістовно важливим фактом доведення перспектив ефективності компетентнісного підходу стало здійснення в останній чверті ХХ ст. компанією McBer на замовлення Американської асоціації менеджерів (АМА) аналітичного дослідження щодо з’ясування головних чинників ефективності менеджерів, висновок якого був категорично однозначним – відмінності в показниках ефективності (55%) фахівців із найвищими результатами обумовлені відмінностями у компетенціях (Lee, 2010). Отже, проблема розгляду компетентностей в управлінні освітою,

освітніми організаціями логічно «перетікає» в площину дослідження широкого кола питань професійної компетентності керівників навчальних закладів, що обґрунтовано сучасними викликами та суспільними трансформаціями в Україні, модернізацією системи освіти, імплементацією основних положень Закону України «Про освіту», концепції Нової української школи.

Щодо практикоорієнтованих досліджень, то у вітчизняній літературі питання реалізації компетентнісного підходу в роботі керівника закладу освіти переважно представлені в публікаціях періодичних видань, що носять певною мірою прикладний характер. Ці публікації лише фрагментарно торкаються предмету нашого дослідження, не розкриваючи глибоко та системно питання побудови та використання моделі професійної компетентності керівника освітнього закладу.

Контент-аналіз наукових досліджень свідчить, що концептуалізація змісту терміну «професійна компетентність» відносно управлінської діяльності в освіті залишається значною мірою дискусійною і недостатньо враховує реальний стан розвитку сучасної науки та соціально-управлінської практики. З теоретико-методологічних позицій кордони/межі та контент компетентностної моделі керівника задаються рамками й сутнісними характеристиками управлінської діяльності, яка виступає об'єктом наукових досліджень у різноманітних контекстах: поведінковому, суб'єктно-діяльнісному, соціально-психологічному, комунікативному, дискурсному, функційному.

У загальнонауковому дискурсі «професійна компетентність» визначається як здатність та готовність суб'єкта праці до виконання своїх професійних обов'язків і функцій у сфері своєї професії. Отже, професійна компетентність являє собою інтегративну характеристику діяльності особистості, що включає сукупність знань, вмінь, навичок, досвіду і особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності.

Аналіз сучасного рівня розвитку та досягнень педагогічної науки підтверджує, що історично сформовані підходи до сутності професійної компетентності виявляються не повною мірою здатними в сучасних умовах забезпечувати реалізацію нової моделі компетентності фахівця-керівника.

У змістовній характеристиці ефективного керівника теоретики і практики пропонують різноманітні варіації компетенцій. Аналіз існуючих моделей професійної компетентності дозволяє виявити наявність ідентичних компонентів у всіх, або переважній більшості, що безперечно підтверджує універсальність та необхідність даних компетенцій у складі професійної компетентності керівника освітнього закладу. Акцентуація на систематизації та аналізі різноманітних компетентнісних моделей та проєктування варіантів прототипу компетентнісного конструкту на прикладі керівника/топ-менеджера закладу освіти, досягнення поставленої мети вимагає вирішення наступних завдань: на підставі проведеного теоретичного аналізу процесів формування, розвитку та трансформації компетентнісних моделей керівника, які знайшли відображення в релевантних дослідженнях останніх п'ятнадцяти років, локалізація компетенцій майбутнього у сфері освітнього менеджменту, оцінка їх затребуваності ринком праці, а також безпосереднє проєктування конструкту. У контексті побудови моделі професійної компетентності креативного керівника в умовах державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії відзначаємо бінарність цього процесу: по-перше, з одного боку, мета, що безперечно обумовлена нагальним суспільним запитом на управлінців нового часу; по-друге, це системне структуроване утворення, яке відображає потреби, фіксує вимоги до професійних, управлінських, особистісних якостей фахівців керуючої ланки організації в системі освіти.

Зазначене уможливорює констатацію того, що професійна компетентність керівника закладу освіти є одночасно результатом і компонентом професійного зростання його особистості, яка сформувалася після актуалізації її здібностей. З огляду на вищезазначене, професійна компетентність передбачає: сформованість уміння розмірковувати й оцінювати професійні ситуації і

проблеми; творчий характер мислення; виявлення ініціативи у виконанні виробничих завдань; усвідомлене розуміння особистої відповідальності за результати праці; здатність до управління виробничим колективом; прийняття раціональних рішень у вирішенні конкретних завдань і проблем.

Як зазначалось в ході попереднього аналізу наукової літератури, у більшості випадків існуючі моделі професійної компетентності є такими, що спрощують реалії управлінської діяльності. Водночас флуктуації зовнішнього середовища, зокрема феномен державно-громадського управління, висувають до таких моделей нові вимоги: 1) посилення динамічного та системного складників управлінського процесу в сучасних закладах освіти, що уможлиблює взаємозв'язок існуючих рівнів організації зовнішнього середовища з суб'єктами освітньої діяльності та врахування динаміки змін зовнішнього середовища; 2) використання такої моделі професійної компетентності, що включає інтегративну, управлінську, особистісну, соціально-психологічну компетентність, які детермінують ефективність управлінської діяльності, якість освітнього процесу, отримання стійких конкурентних переваг.

Здійснимо наукове обґрунтування необхідності застосування системної динаміки як методології дослідження мінливої у часі динамічної поведінки систем в умовах невизначеності з огляду на нові виклики щодо модернізації освітньої системи та удосконалення державно-громадського управління її розвитком. В умовах державно-громадського управління закладами освіти на засадах партнерської взаємодії доцільність використання такого підходу обумовлюється, як зазначає автор роботи (Калініна, 2017), ефективністю застосування інноваційних технологій моделювання, що забезпечить об'єктивні підстави побудови моделі професійної компетентності керівника закладу освіти з подальшою оцінкою її складників. Основними передумовами застосування методу системної динаміки у досліджуваній предметній області є: 1) зростання рівня складності управлінських задач керівника в умовах нестабільного ринку; 2) значний динамізм факторів впливу зовнішнього середовища освітньої

системи та їх врахування за умов реалізації державно-громадського управління; 3) ускладнення ієрархічної структури внутрішнього і зовнішнього середовища та значна кількість чинників, що впливають на результат освітньої діяльності закладу освіти та результат його управлінської діяльності; 4) дослідження освітніх організацій як відкритих систем.

Важливим аспектом самого процесу моделювання визначимо інкорпорацію ціннісно орієнтованої, соціально відповідальної освітньої діяльності з позицій забезпечення необхідного рівня ефективності управлінського процесу в закладі освіти, тому в змісті конструкту «професійна компетентність» обґрунтовано, що загально вживані терміни набувають принципово оновленого сенсу, асиметричного до раніше існуючого контексту, а структурні елементи моделі визначалися безвідносно до ситуації, частоти прояву, за умови здійснення оцінки за результатами множинних спостережень.

Вимоги всебічного теоретичного аналізу проблеми формування та розвитку професійної компетентності й практичного втілення його результатів у сформовану модель зумовили використання в межах дослідження взаємозв'язку таких наукових підходів: компетентнісний, діяльнісний, функційний, інтегративний, інноваційний, креативний, особистісно орієнтований.

За логікою дослідження авторський підхід передбачає, що створення якісно нового освітнього простору з метою трансформації недосконалих механізмів активізації інституцій громадянського суспільства, не може бути ефективним без відповідного рівня професійної компетентності керівників закладів освіти. Унікальну особливість феномену компетентнісної парадигми в освітній системі неможливо розглядати без урахування його об'єктивної спрямованості на розвиток і формування загальнокультурних, загальнопрофесійних й ключових (універсальних) метакомпетенцій особистості керівника, саме результатом такого процесу і буде цілісне наукове уявлення щодо його професійної компетентності. У результаті аналізу змісту конструкту «професійна компетентність» сформулюємо його як інтегровану характеристику особистості, що виявляється органічною сукупністю

загальнокультурних, ціннісних, загальнопрофесійних, ключових метакомпетенцій і досвіду професійної діяльності. Такий підхід обґрунтовує забезпечення стратегічної збалансованості моделі професійної компетентності, яка в науковому вимірі не зводиться лише до набору знань і вмінь, а визначає необхідність 1) системного їх застосування в реаліях постійно змінюваної освітньої практики; 2) ефективно здійснювати професійну діяльність: швидко оволодівати сучасними методами управління й успішно виконувати професійні обов'язки; 3) розвитку потенціалу креативної управлінської діяльності для реагування на поточні та потенційні/майбутні виклики зовнішнього середовища в умовах реально існуючої глобальної невизначеності; 4) врахування впливу інституційного середовища та геоекономічних чинників.

Узагальнюючи результати наукової розвідки та вирішення проблем у зазначеному напрямі, констатуємо, що наразі в цій царині відбувається процес оновлення, заміни репродуктивного підходу інноваційним, креативним (продуктивним). Тільки за таких умов сформується керівник, спроможний у складній та розгалуженій (стохастичній) системі комунікацій та зв'язків «думати в термінах моделей, що поєднується з мистецтвом обирати моделі, які підходять до сучасного світу» (Keynes, 1973). Відтак ми визначаємо професійну компетентність керівника закладу освіти як найбільш загальну характеристику здатності фахівця ефективно виконувати професійні обов'язки (функції) у своїй професійній сфері діяльності (система освіти), своєрідний вимірник, індикатор, якісно-кількісну характеристику рівня професіоналізму. Однак, поряд із цим, виникає нагальна необхідність окреслення детермінованості загальних та специфічних особливостей процесу практичного застосування побудованої адаптивної моделі професійної компетентності креативного керівника в умовах державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії.

Список використаних джерел

1. Калініна, Л.М. (2017). Управління Новою українською школою. Порівняльна характеристика концептуальних змін. Директор школи. Січень. С. 12–21.
2. Кремень, В.Г., Пазиніч, С.М., Пономарьов, О.С. (2008). Філософія управління: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: НТУ «ХП».
3. Локшина, О.І. (2019). Компетентнісна освіта в європейському союзі – від ідеї до практики. Життєва компетентність у контексті діалогу педагогічних культур: Україна – країни Європейського союзу. Компаративний практико-зорієнтований збірник.
https://lib.iitta.gov.ua/722645/1/Локшина_розділ%20до%20збірника%20Єрмакова%20та%20інших_Життєва%20компетентність%202019.pdf
4. Keynes, J.M. (1973) The General Theory and After: Defence and development. Volume XIY of the Collected Works of John Maynard Keynes. London: Macmillan and Cambridge University Press.
5. Lee, A.T. (2010). Managerial competencies, roles, and effectiveness; rater perceptions and organizational measures.
https://dspace.ou.nl/bitstream/1820/3471/1/MW_A_TvdLeeapril2010.pdf.
6. Winterton, J., Delamare-Le Deist F., Stringfellow E. (2005). Typology of knowledge, skills and competences: clarification of the concept and prototype. Research report elaborated on behalf of Cedefop. Thessaloniki Final draft (CEDEFOP Project No RP/B/BS/Credit Transfer/005/04), 2005.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ОСВІТІ: ВІДБІР, РОЗВИТОК ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТАЛАНТІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Герасименко Ю.С., здобувачка вищої освіти I курсу спеціальності 073 «Менеджмент»; професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Актуальність теми стратегічного управління людськими ресурсами в освіті визначається кількома ключовими факторами, які впливають на якість освіти та розвиток освітніх установ. У сучасному світі швидкі зміни в технологіях, економіці та суспільстві вимагають від освітніх закладів гнучкості та адаптивності, що підкреслює необхідність ефективного управління персоналом.

Стратегічне управління людськими ресурсами (СУРЛ) в освіті є важливим елементом для забезпечення високої якості освіти та розвитку навчальних закладів. Воно включає три основні складові: відбір, розвиток та збереження талантів. Ці компоненти є критично важливими для формування професійного та мотиваційного середовища, яке сприяє постійному вдосконаленню та інноваціям у закладах освіти.

Процес відбору починається з чіткого визначення вимог до кандидатів. Вони повинні відповідати професійним стандартам та мати відповідні кваліфікації. Важливо також враховувати особистісні характеристики, такі як здатність до комунікації, креативність та здатність до адаптації. Процес відбору включає кілька етапів: оголошення вакансій, збір та аналіз резюме, проведення співбесід та тестувань. Важливо застосовувати різноманітні методи оцінки, такі як ситуаційні завдання, психологічні тести та професійні інтерв'ю, щоб забезпечити комплексну оцінку кандидатів.

Стратегічне управління людськими ресурсами – це метод прийняття

рішень, який визначає наміри та плани компанії щодо трудових відносин, а також формування політики і практики в сферах найму, навчання, розвитку, управління ефективністю, оцінки роботи персоналу та міжособистісних відносин. Цей метод є однією з ключових складових корпоративної або бізнес-стратегії компанії [1].

Стратегічне управління людськими ресурсами охоплює взаємозв'язки між управлінням персоналом і стратегічним управлінням у компанії. Воно визначає загальний напрямок, яким компанія рухається для досягнення своїх цілей через ефективне управління працівниками. Людський капітал є найважливішим джерелом конкурентної переваги, і останні дослідження підтверджують, що саме працівники реалізують стратегічні плани. Тому менеджери вищої ланки повинні враховувати цей фактор під час розробки корпоративних стратегій. Стратегічне управління людськими ресурсами є невід'ємною частиною стратегічних планів компанії. Воно охоплює широкий спектр організаційних питань, включаючи зміну культури та структури, підвищення ефективності й продуктивності праці, підбір ресурсів для задоволення майбутніх потреб компанії, розвиток унікальних компетенцій та управління змінами.

Безперервне навчання та підвищення кваліфікації є ключовими елементами розвитку талантів. Це може включати внутрішні тренінги, участь у конференціях, вебінарах, а також програми обміну досвідом з іншими закладами освіти. Розвиток кар'єри педагогів та інших працівників освітніх установ сприяє їх мотивації та професійному росту. Важливо створити чіткі кар'єрні шляхи та можливості для вертикального та горизонтального просування.

Для збереження талантів необхідно забезпечити відповідні умови праці та системи винагородження. Це може включати конкурентну заробітну плату, бонуси за досягнення, а також нематеріальні стимули, такі як визнання, підтримка ініціатив та створення комфортного робочого середовища. Створення позитивної організаційної культури сприяє збереженню талантів. Важливо підтримувати відкриту комунікацію, довіру та співпрацю між

працівниками. Програми наставництва та корпоративні заходи також можуть покращити взаємодію та згуртованість колективу [2].

Впровадження нових технологій у освіті вимагає від викладачів та адміністративного персоналу нових компетенцій та навичок. Це підвищує потребу в безперервному професійному розвитку та адаптації до нових методик навчання та управління. Освіта стає все більш глобальною, зростає конкуренція між навчальними закладами на міжнародному рівні. Це вимагає високого рівня професіоналізму та інноваційного підходу від персоналу.

Економічна нестабільність та соціальні зміни впливають на фінансування освітніх установ, що вимагає ефективного управління ресурсами та мотивації працівників для підтримки якості освіти.

Актуальність стратегічного управління людськими ресурсами в освіті є беззаперечною в сучасному освітньому середовищі. Відбір, розвиток та збереження талантів є основними складовими, які забезпечують високу якість освіти, підтримують інновації та відповідають на виклики глобалізації та технологічного прогресу. Ефективне управління цими процесами сприяє сталому розвитку освітніх установ та забезпеченню конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Стратегічне управління людськими ресурсами в освіті є комплексним процесом, що включає відбір, розвиток та збереження талантів. Для досягнення високих результатів закладами освіти необхідно впроваджувати ефективні стратегії на всіх етапах цього процесу. Це сприятиме не тільки покращенню якості освіти, але й створенню інноваційного та мотивуючого середовища для всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Довгань Л.Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П. Стратегічне управління: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2023. 440 с.
2. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління. Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2018. 220 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Гончарук Ю.І., здобувач вищої освіти II курсу спеціальності
073 Менеджмент, освітньо-професійної програми «Адміністративний менеджмент» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ДЗВО «УМО» НАПН України

Інноваційний менеджмент є ключовим елементом для розвитку сучасного підприємства, оскільки він дозволяє компаніям адаптуватися до швидкозмінюваних ринкових умов, впроваджувати новітні технології та методи, а також створювати конкурентні переваги.

Інноваційний менеджмент – це сукупність принципів, методів і форм управління процесом розроблення, впровадження, виробництва та комерціалізації інновацій. Інноваційному менеджменту, як і будь-якій іншій системі притаманні такі якості: взаємозв'язок і взаємодія всіх компонентів системи; цілісність, узгодженість і синхронність у часі, узгодженість з місією і цілями підприємства; адаптивність, гнучкість до змін середовища; автономність елементів організаційної структури, функцій управління; багатофункціональність і багатоаспектність, що реалізується через здатність до оновлення відповідно до змін середовища.

Окреслимо головні причини, чому інноваційний менеджмент є актуальним для розвитку підприємства:

Забезпечення конкурентоспроможності, в умовах глобалізації та високої конкуренції, інновації допомагають підприємствам виділитися на ринку, запропонувати унікальні продукти та послуги, а також оптимізувати внутрішні процеси.

Реакція на зміну ринкових умов, сучасні ринки швидко змінюються, і компанії, які активно впроваджують інновації, можуть швидше адаптуватися до нових умов, тенденцій та вимог споживачів.

Оптимізація процесів та ресурсів, інноваційний менеджмент включає впровадження нових технологій та методів управління, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів, знижувати витрати та підвищувати ефективність виробництва.

Підвищення якості продукції та послуг, впровадження нових технологій та методів може покращити якість продукції та послуг, що в свою чергу підвищує задоволеність клієнтів та їх лояльність.

Залучення інвестицій, інноваційні підприємства зазвичай є більш привабливими для інвесторів, оскільки вони демонструють готовність до розвитку та високий потенціал для зростання.

Створення нових ринків та можливостей, інновації можуть призводити до створення нових ринків та можливостей, що дозволяє підприємствам розширювати свою діяльність та освоювати нові сегменти.

Таким чином, інноваційний менеджмент є не просто модною тенденцією, а важливим стратегічним інструментом, який дозволяє підприємствам ефективно розвиватися, бути гнучкими та стійкими в умовах постійних змін.

Інноваційний менеджмент базується на певних принципах (табл. 1), які допомагають стимулювати та керувати процесом інновацій в організації.

Таблиця 1

Принципи інноваційного менеджменту

Принципи	Характеристика
Лідерство та підтримка керівництва	Високий рівень підтримки та активне лідерство з боку вищого керівництва є ключовим для успішного інноваційного менеджменту. Лідери повинні створити відповідну культуру, де інновації стимулюються, а ризики віддають перевагу можливостям.
Стратегічне планування	Інновації повинні бути вбудовані в стратегічне бачення підприємства. Планування інновацій повинно відображати головні цілі організації та вирішувати її ключові виклики.
Залучення персоналу	Успішні інновації потребують активного залучення всього персоналу. Комунікація, співпраця та створення умов для внесення ідей з усіх рівнів організації є важливими аспектами.
Створення інноваційної культури	Створення атмосфери, де творчість, ризик та впровадження нового вважаються цінностями, сприяє розвитку інновацій.
Фокус на клієнтах	Інновації повинні вирішувати реальні проблеми клієнтів і забезпечувати значну цінність для них.
Управління процесом інновацій	Систематичний підхід до розвитку та впровадження інновацій, включаючи етапи від ідеї до комерційного успіху.
Стимулювання	Успішні інновації вимагають готовності до випробувань нових ідей

експериментів та відкритості до ризику	та прийняття ризику.
Управління змінами	Відкритість до змін і готовність організації адаптуватися до нових умов і вимог ринку.

Ці принципи становлять основу ефективного інноваційного менеджменту, сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку інновацій та досягненню успіху в конкурентному середовищі.

Отже, впровадження інноваційного менеджменту дозволяє підприємствам відрізнитися від конкурентів, створюючи унікальні продукти, послуги та процеси, які привертають клієнтів і підвищують їхню лояльність. В умовах швидкозмінюваного ринкового середовища інновації допомагають підприємствам адаптуватися та реагувати на зміни, зберігаючи стійкість і стійкість, впровадження нових технологій та методів управління допомагає оптимізувати бізнес-процеси, знижувати витрати та підвищувати продуктивність.

РОЛЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В АНТИКРИЗОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гусєва Л.А., здобувачка вищої освіти I курсу спеціальності

073 «Менеджмент»; заступниця директора з навчально-виховної роботи

Херсонської гімназії № 1 Херсонської міської ради

Вимушене впровадження воєнного стану, як особливого порядку управління державою, коли зростає напруженість та нестабільність у суспільстві, стало головним викликом сьогодення. Галузь освіти, зокрема, відчула такі негативні наслідки: освітні втрати через повітряні тривоги та перебої подачі електроенергії, нерівний доступ до навчання, прогалини в організації якісного освітнього процесу, недостатнє фінансування, зруйнована інфраструктура закладів освіти, кадровий голод тощо. В такій ситуації, роль керівника набуває особливого значення, необхідним є ефективне управління для

забезпечення безпеки учнів, їх батьків і персоналу, збереження організації освітнього процесу.

Сучасний менеджер закладу освіти повинен миттєво реагувати на загрозу безпеці та швидко впроваджувати стратегії антикризового управління, оскільки, будь-яка кризова ситуація характерна значним ступенем неоднозначності, її причини та наслідки не завжди відомі та прогнозовані [1].

Далі розглянемо дії керівника закладу освіти з трьох аспектів: як ефективного менеджера, як багатозадачну особистість та як управлінця часів воєнного стану.

Ефективність антикризового управління, швидкість та якість вирішених задач, управлінських рішень залежить від індивідуально-психологічних властивостей та особистісних характеристик людини, яка стоїть на чолі організації. Важливими є стресостійкість, здатність до самоуправління, які забезпечують адекватну реакцію на кризу. Менеджери закладів освіти повинні бути орієнтовані на:

- досягнення стратегічних цілей антикризового управління та їх узгодженість із цілями держави, Міністерства освіти і науки України, управлінь освітою тощо;
- забезпечення ефективного контролю як власної поведінки та психоемоційного стану, так і персоналу;
- розвиток компетентностей управління персоналом;
- використання сучасних технологій і інструментів менеджменту в антикризовому управлінні закладом освіти;
- налагодження ефективних комунікацій;
- забезпечення ефективного зворотного зв'язку для усіх учасників освітнього процесу;
- розуміння мотиваційних чинників, які визначають поведінку підлеглих[2].

У процесі своєї діяльності керівник закладу освіти зіштовхується з великим різноманіттям ситуацій, у яких йому доводиться виступати в конкретних ролях, що й зумовлює його багатозадачність. Усі ці ролі нерозривно

пов'язані між собою, але в конкретній ситуації найчастіше домінує одна, визначена роль (табл. 1).

Таблиця 1

Ролі менеджера в антикризовому менеджменті [4]

Роль	Характеристика
Керівник	Керує організацією, розробляє стратегію, визначає основні завдання реорганізаційної політики, здійснює делегування повноважень
Лідер	Створює згуртовану команду однодумців, сприятливу моральну атмосферу для кожного
Наставник	Виступає у ролі консультанта, контролера та куратора в реалізації заходів
Дипломат	Співпрацює з громадськістю та представляє організацію
Підприємець	Забезпечує ефективне функціонування організації, організовує реалізацію продукції, шукає інвестиції
Інноватор	Знаходить шляхи для удосконалення діяльності організації
Дослідник-прогнозист	Має аналітичні здібності для швидкого визначення причин негативних явищ, уміння адекватно оцінити і передбачати наслідки прийнятих рішень
Інформаційний центр	Розповсюджує інформацію та налаштовує робочий процес

В табл. 1 помітно, що усі представлені ролі є динамічними та взаємозалежними, цілісними та не відокремленими одна від одної, кожна розвивається і переходить у наступну. Рольова структура повинна будуватися на основі системного підходу, проте у будь-якій ситуації домінує визначена. Оптимальний її вибір спричиняє вибір відповідних поєднань (комплексу) ролей. Сучасний менеджер повинен цілком контролювати ситуацію та розуміти доцільність своїх дій, оскільки він є ключовою фігурою в організації. Зазначені вище ролі є універсальними та адаптуються до реалій закладу освіти.

Далі розглянемо ключові аспекти антикризового менеджменту за часів воєнного стану:

1) планування та підготовка (адаптація стратегії та плану роботи до реалій сьогодення, підготовка дій персоналу до можливих викликів),

2) безпека (наявні та добре відпрацьовані плани з евакуації, злагоджені дії за протоколами в разі небезпеки, повітряної тривоги, обстрілів тощо, співпраця з місцевими органами влади, військовими, силовими службами для координації дій та обміну інформацією),

3) комунікація (налагоджений зв'язок між усіма учасниками освітнього процесу, відсутність самоусунення менеджера, вміння взяти на себе відповідальність навіть за непопулярні рішення),

4) психологічна підтримка, яка допоможе подолати усі емоційні труднощі, заспокоїти учасників освітнього процесу, в разі виникнення надмірної тривожності, вмотивувати колектив до подолання кризи та забезпечити адаптацію до нових умов,

5) моніторинг та контролінг (діагностика труднощів, пошук шляхів їх подолання, який дозволяє коригувати освітній процес та забезпечувати його життєдіяльність, підвищення відповідальності співробітників) [3, 5].

Отже, ефективне управління може значно зменшити негативний вплив будь-якої кризової ситуації. Роль керівника закладу освіти в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою. Кризовий менеджмент вимагає професіоналізму та швидкої реакції, адже саме менеджери мають забезпечити безпеку учасників освітнього процесу та зберегти функціонування закладу, що забезпечується ретельно розробленою стратегією, підготовкою персоналу та співпраці з іншими відомствами, що забезпечить ефективне управління закладом освіти.

Список використаних джерел

1. Адамська О. Антикризове управління в контексті реагування на регіональні виклики: теоретико-методологічний аспект. Ефективність державного управління. 2018. Ч.1, № 2(55). С. 30–38.
2. Карамушка Л.М. 2003, Психологія управління, Київ : Міленіум, 344с.
3. Мармаза, О. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків : Видавнича група «Основа», 2004. 238 с.
4. Мельниченко О. Визначення економічної сутності кризи підприємства та основних її видів. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. пр. 2015. № 2(9). С. 16–22. URL:

<https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/055a5052-a7d9-49d3-afc0-73f032173122/content> (дата звернення: 12.05.2024).

5. Мельниченко О. Сутність антикризового управління підприємством в умовах сучасного господарювання. Економічний аналіз. 2015. Т. 21, № 2. С. 157–162.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕОРІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Добрецов В.В., здобувач освіти I курсу спеціальності 073 «Менеджмент»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

В сучасних умовах сьогодення визначається низка соціокультурних перетворень та різноманітних інтеграційних процесів. Помітно зростає зацікавленість суспільства у вивченні проблеми управлінської компетентності майбутнього керівника професійного навчального закладу, ефективності його управлінських рішень. В цьому аспекті проблеми лідерства та управління закладами професійно-технічної освіти, як і сам їх зміст потребує концептуальних змін.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, ця сфера знаходиться у стані реформування і очікується прийняття відповідного закону та низки інших правових документів. Безпосередньо в самій Концепції визначено поетапні кроки створення сучасного освітнього середовища у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що забезпечує модернізацію самого освітнього процесу, його інноваційність, доступність, прозорість та гнучкість [2].

В умовах переходу до Європейських ринкових відносин, у зв'язку з багатогранністю й багатоаспектністю своєї управлінської діяльності, сучасність формує все нові вимоги до керівників закладів, серед яких одним з головних є рішення складних професійних завдань та швидкої реакції на зміну навколишніх обставин.

Керівнику сучасного навчального закладу доводиться працювати в період оновлення функціональних обов'язків та видів управлінської діяльності, що пов'язаний з конкретно-історичними умовами розвитку країни, розширення сфери знань та умінь в галузі менеджменту освіти та іншими об'єктивними обставинами. Обов'язок керівника - створити умови, в яких би кожен міг би самореалізуватися.

Останніми роками система управління закладами професійно-технічної освіти зазнає значних труднощів, оскільки керівники таких закладів мають працювати в нових економічних і соціокультурних умовах. Вирішення стратегічних освітніх завдань Євроінтеграційних прагнень України залежить від якісного управління, що здійснюється у закладах професійно-технічної освіти, компетентності і здібностей їх керівників, а також від оволодіння ними змістом, методами і формами ефективного управління. Тому сьогодні для ефективного управління професійно-технічним навчальним закладом, досягнення визначених стратегічних цілей, особистісного розвитку, сучасний керівник повинен мати сформовані уміння використання інформації в особистісних, професійних і соціально значущих цілях. Це зумовлює розвиток його інформаційно-аналітичної компетентності.

Ефективність управлінських рішень сучасного керівника закладу залежить від його здатності забезпечити виконання поставлених стратегічних цілей відповідно до особистісних і ділових характеристик та індивідуальних цілей і мотивів керівника, оптимального узгодження інваріантних та варіативних управлінських цілей на основі творчого підходу тощо.

Сучасний керівник закладу має не стільки давати розпорядження, скільки співпрацювати, а це означає, що потрібно змінити модель

управлінської діяльності, напрацювати нову управлінську культуру. Він є ключовою фігурою в здійсненні управлінської діяльності навчально-виховного процесу. Тому модернізація освітнього процесу вимагає зробити універсальними вимоги до професійної компетенції керівника професійного навчального закладу, а саме:

- Сучасний НЗ існує в умовах ринкових відносин. Директор має володіти технологіями менеджменту й маркетингу в освіті, щоб не залишитися осторонь від реалій сучасного життя. Директор НЗ – лідер-менеджер, який управляє педагогічною системою професійного навчального закладу, її розвитком, організовує й стимулює професійну діяльність педагогічних працівників, сприяє формуванню культури організації, організовує та забезпечує їх діяльність.
- Запровадження державно-громадської моделі управління НЗ передбачає залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій. Тому одним з головних напрямків оновлення управлінської діяльності є набуття знань і вмінь щодо управління закладом як соціальною системою. Директор у такому вимірі стає соціальним лідером, який повинен одноосібно приймати управлінські рішення.
- Перехід на нову структуру та зміст професійно-технічної освіти потребує створення принципово нових моделей науково-методичної роботи НЗ. В сучасних умовах освітнього процесу доцільно опрацювати цілісну концепцію освітньої практики, яка б врахувала особливості і можливості конкретного навчального закладу. Таку діяльність педагогічного колективу повинен спрямувати творчий керівник навчального закладу, який є досвідченим інженерно-педагогічним працівником.
- Застосування сучасного комплексу знань і вмінь теорії управління, зокрема в ринкових умовах, здійснення інноваційної діяльності стає основою оновлення освітнього процесу, реформування освітньої галузі й

підвищення статусу директора професійно-технічного закладу, як керівника.

У структурі професіоналізму керівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти суттєве місце посідає психологічна готовність до управлінської діяльності, яка передбачає: наявність спеціальних знань і вмінь, загальних і спеціальних здібностей, інтересу до управлінської діяльності; готовність до прийняття ризикових рішень, розв'язання складних завдань, подолання напружених ситуацій заради накресленої мети, до активних дій в екстремальних умовах; готовність діяти у мінливому середовищі; ціннісне ставлення до професіоналізму; самооцінку, самоаналіз, самоконтроль тощо.

Таким чином, модель розвитку лідерської компетентності є цілісний динамічний процес організації і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності керівника професійної освіти щодо оволодіння навичками активного перетворення інформаційного середовища, спрямований на набуття та розширення комплексу знань і передбачає оптимальне використання інформаційно-освітнього середовища, організації кадрових, матеріально-технічних, навчально-методичних, фінансових, інформаційних та інших ресурсів.

Дослідження основних принципів управлінської діяльності сучасного керівника навчального закладу свідчить про те, що:

- на сучасному етапі відзначається певна інтенсифікація наукових висновків, щодо підвищення результативності управлінської діяльності керівника;
- виникають нові і модернізуються діючі принципи, методи, функції управління керівника навчального закладу.

Процес модернізації управлінської діяльності керівника залежить від того, наскільки ефективно сучасний керівник впроваджує в управлінську діяльність новітню наукову управлінську інформацію.

Сучасний керівник закладу професійно-технічної освіти на сьогоднішній день розглядається як *менеджер*, який здатний виявляти гнучкість до

інновацій, професіоналізм та виконувати свої функціональні обов'язки якісно, оскільки від його діяльності залежить імідж закладу як установи в зовнішньому просторі та внутрішній психологічний мікроклімат у колективі.

Сучасний аналіз складного багатоаспектного особистісного утворення професійної компетентності керівника (менеджера освіти) дає можливість розглядати в її інтегрованій структурі наступні, функціонально пов'язані між собою, компоненти:

- а) мотиваційний – сукупність мотивів, адекватним цілям і задачам управління;
- б) когнітивний – сукупність знань, необхідних для управління;
- в) операційний – сукупність умінь і навичок практичного вирішення задач;
- г) особистісний – сукупність для управління особистісних якостей;
- д) рефлексивний – сукупність здібностей передбачати, оцінювати власну діяльність, вибрати стратегію управління [1, с. 80–81].

У ході професійної підготовки майбутнього керівника закладу освіти формування управлінської компетентності передбачає урахування її структури, яка постає у єдності всіх компонентів, що у сукупності втілюють вимоги до керівника як людини, яка прагне найкращого результату; людини, яка чітко усвідомлює шлях до досягнення цього результату; людини, яка здатна успішно цей шлях подолати.

Визначені і схарактеризовані компоненти управлінської компетентності є взаємозумовленими та взаємодоповнюючими. Цей висновок є фундаментальним принципом формування управлінської компетентності керівника закладу професійно-технічної освіти.

Список використаних джерел

1. Гладкова В. М., Яворська Г.Х., Горчакова О.А. Основи акмеології для менеджерів освіти: навч. посіб. Київ : Освіта України, 2012. 248 с.
2. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом.

Харків: Видавнича Група «Основа», 2004. 212 с.

3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СФЕРІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Лук'янець В.О., здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України*

На сьогоднішній день автомобільний транспорт об'єднує майже всі галузі економіки, забезпечує життєдіяльність країни у сфері перевезення вантажів, пасажирів у будь-яку точку країни, обслуговування населення в комунальній сфері своєчасно і якісно, що сприяє підвищенню якості життя населення, його мобільності. Подальше вдосконалення та розвиток перевезень напряду впливатимуть на економічний стан нашої держави, її подальший розвиток і вихід на європейський рівень, що дасть змогу країні добре розвиватися і конкурувати на міжнародному ринку. Тому повний аналіз і вивчення діяльності підприємства чи то державного, чи то приватного, який займається перевезеннями вантажів чи надає послуги з перевезень дасть повну його оцінку на внутрішньому ринку, а також буде визначено чи зможе підприємство і надалі розвиватися і конкурувати в складний для країни час. Основним завданням для малого бізнесу, пов'язаного з перевезеннями є вирішення проблеми пошуку нових логістичних маршрутів, пошуку для транспортування

альтернативних видів вантажів, для збереження функціонування підприємства і збереження робочих місць в умовах воєнного стану. До комплексу негативних факторів, джерелом яких стала повномасштабна війна, також варто віднести і зниження зайнятості, платоспроможності громадян, загальний ріст ризиків серед населення і бізнесу. Серед основних проблем, які не дозволяють відновити та розвивати бізнес під час війни – мала кількість платоспроможних клієнтів, непрогнозованість розвитку ситуації в країні та відсутність достатнього капіталу. Через це не значна частина бізнесу адаптувалися до умов та змогла побудувати стратегію та бізнес-план в умовах нових реалій. Проте багато українських підприємців знаходять ресурси та продовжують підтримувати державу та допомагати нашим збройним силам.

На підприємства вплинула війна, яка майже змусила припинити свій бізнес або в значній мірі перепрофілюватися, шукати інші види перевезень, нових постачальників, споживачів, щоб вижити, тим самим – залишивши робочий персонал, транспортні засоби і зайнятість. Тому майже за один рік війни на ринку транспортних перевезень залишились лиш ті, які швидко знайшли шляхи і методи для переорієнтування роботи підприємств для подальшого існування. Хто не зміг перелаштуватися, змушений був продати своє майно, скоротити чисельність працівників чи ліквідувати свій бізнес або підприємство. За даними проведеного Міністерством цифрової трансформації опитування, з початку війни 47 відсотків підприємств зупинені або майже зупинені, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу з 24 лютого оцінюються в 85 млрд доларів.

Для подальшого економічного розвитку держави значний вплив має автомобільний транспорт. Тому подальше його існування напряму впливає на економіку, бюджет і існування нашої країни в цілому. Українські підприємці через заблоковані росіянами порти, знищені зерносклади не мають змогу в повному обсязі виконувати експортні замовлення. Окрема проблема, яку слід виділити при експорті закордон – це налагодження ефективної логістики. Український бізнес попри війну, намагається пристосовуватись до нестабільних умов. Однією з можливостей зберегти бізнес на прикладі ТОВ «Граніт Транс

Груп» була часткова сезонна переорієнтація логістичних маршрутів і зміни типу вантажу, що перевозиться. Основними вантажами для перевезення були сипучі будівельні матеріали: пісок, відсів, щебінь, що здійснювались від кар'єра до замовник на невеликі відстані. В силу обставин, що виникли при широкомасштабному вторгненні, керівництву довелося переглянути роботу підприємства і почати шукати нові логістичні маршрути, щоб не припинити своє існування в нових реаліях. Логістику відновили, налагодивши робочі процеси та запустивши нові проєкти. Підприємство не припиняє шукати актуальні інструменти розвитку та посилення своєї діяльності навіть в умовах воєнного стану. Слід зауважити, що попри економічні збитки, війна «підказала» українському бізнесу низку перспектив. Серед них, зокрема, можливість спробувати себе в інших видах перевезень. Перед виходом на ринок перевезень сільськогосподарської продукції важливо було його дослідити, промоніторити конкурентів та скласти план для подальших дій: хто ці люди, чим вони цікавляться та який спосіб життя ведуть. Стратегія розвитку малого бізнесу з початку війни змусила його вийти на ринок внутрішніх перевезень зернових культур, ставши проміжною ланкою у транспортуванні сільськогосподарської продукції за межі держави.

Якщо говорити про ключові зміни та фактори впливу на українську логістику під час воєнного стану, то варто згадати наступні явища й процеси: нестабільність вартості доставки, перебудова логістичних маршрутів, яка відбувається з певною періодичністю (деякі маршрути залишаються більш усталеними, а інші, навпаки, змінюються під впливом динамічної ситуації), збільшення затрат на перевезення та зменшення цін на доставку.

Метою дослідження є виявлення проблемних місць в управлінні підприємством, пошук ефективних методів управління і організації транспортного процесу, технологіями прийняття управлінських рішень та грамотного й ефективного впровадження й використання їх у щоденній діяльності.

Отже для збереження робочих місць і загалом для продовження роботи АТП

ТОВ «Граніт Транс Груп» було прийнято рішення з розширення логістичних маршрутів, займатися перевезеннями двох видів вантажів.

Перший напрямок перевезень – це закупівля і перевезення будівельних матеріалів (щебінь, відсів, пісок), які мають велику вагу, а доставка таких товарів використовує мінімальний за довжиною і кількістю посередників ланцюг поставок, при цьому постачальник розміщується максимально близько до кінцевого споживача. Споживачами виступає два види покупців. Частина цих матеріалів відвантажується на базі, де саме і знаходиться весь транспорт. Звідти дрібний покупець заковує невеликими партіями для приватних цілей сипучі матеріали, які завантажують на автомобіль самоскид меншого розміру і везе на невелику відстань замовлення. Другим споживачем до війни виступали бетонні заводи, куди безпосередньо з кар'єру на виробництво доставляли сировину.

Інший вид перевезень – транспортування сільськогосподарської продукції. Вибір шляхів вантажопотоку – одне з найважливіших завдань транспортної логістики, оскільки організація руху має забезпечити найбільш оптимального потоку і найменшу собівартість перевезень. Рух транспорту здійснюється за маршрутами. Маршрут розраховується максимально вигідно для переміщення сировини при виконанні перевезень.

Тому АТП виступило проміжною логістичною ланкою у перевезенні збіжжя до річкового порту у Рені або до Ізмаїлу. Це дозволило зберегти робочі місця для працівників і навіть розширитись. Часткова зміна діяльності призвела до модернізації рухомого складу. Проведені ремонтні роботи причепів, нарощення висоти бортів, що дало змогу збільшити об'єми завантаженого збіжжя, яке значно легше в порівнянні із зайнятим об'ємом будівельною сировиною. Таким чином, підприємству вдалося зберегти наявний рухомий склад з модернізованими причепами без значних економічних вкладень, так як не довелось закуповувати спец-причепа для перевезення сільськогосподарських культур (пшениці, кукурудзи, сої).

Складання раціональних маршрутів перевезення здійснює керівник підприємства з урахуванням можливості перевезення вантажів з використанням

наступних видів маршрутів, в залежності від виду вантажу.

Отже, війна стала випробуванням для бізнесу. Складнощі з вантажоперевезенням спонукали негайно трансформувати та оптимізувати бізнес-процеси, а саме, переформатувати логістику. Логістична система постійно буде змінюватися та пристосовуватися до нових умов аби товари були вчасно доставлені до споживачів, а ризик їх доставки був зведений до мінімуму.

Список використаних джерел

1. Національна транспортна стратегія України до 2030. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/nt3946>
2. Ярослав Жаліло. Підсумки 2022 року та очікування щодо 2023 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku-ta-ochikuvannya-shchodo-2023roku?cf_chl_tk=tP5HHK1FSofktiulroTzgz7FHS
3. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
4. Віктор Берестенко. Як змінилася логістика під час війни та що буде з експортом та імпортом. URL: https://cfts.org.ua/blogs/yak_zminilasya_logistika_za_pivroku_viyeni_ta_scho_bude_z_importom_i_eksportom_651

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Ніколаєва О.Б., здобувачка вищої освіти 1 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, майстер виробничого навчання «Рівненський професійний ліцей»

Управління закладом професійно-технічної освіти є складним завданням, яке вимагає поєднання стратегічного бачення, ефективного управлінського підходу та глибокого розуміння потреб сучасного ринку праці. З урахуванням швидкого розвитку технологій, змін у вимогах до професійних навичок та постійного зростання конкуренції, заклади професійно-технічної освіти мають постійно адаптуватися та вдосконалювати свої методи та підходи до управління.

Сучасні підходи до управління закладом професійно-технічної освіти визначаються не лише потребами самого закладу, але й стрімкими змінами у суспільстві, економіці та технологіях.

Управління є сукупністю мистецтва і науки, завдання яких, по-перше, стимулювати людей і скеровувати їх, щоби вони провадили свою діяльність у рамках дорученої їм справи так само, як вони чинили б з власної ініціативи за умови розуміння ними всіх взаємозв'язків, причин і наслідків кожної конкретної ситуації; і, по-друге, об'єднувати діяльність усіх людей усередині організації.

Управління – це процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації (М. Мескон, Ф. Хедоурі, М. Альберт).

У працях С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Мадзігона, О. Савченко, В. Кременя, В. Лугового, Н. Ничкало, С. Ніколаєнка, В. Олійника, В. Паламарчука професійно-технічна освіта розглядається як багатопланове поняття і за своїми цільовими функціями визначається як умова і процес професійної підготовки та

розвитку особистості в нових соціально-економічних умовах розвитку суспільства та освіти. Науково-теоретичні та організаційно-педагогічні основи управління в системі професійно-технічної освіти докладно висвітлені в роботах С. Артюха, С. Батищева, А. Дьоміна, В. Олійника, Л. Сергєєвої, О. Щербак, М. Ярмаченка та ін. Однак варто зазначити, що розкриття особливостей управління закладів ПТО на засадах інноваційних технологій залишається ще малодослідженим у зв'язку з недостатністю теоретичного опрацювання його основ, забезпечення потрібного науково-методичного обґрунтування, визначення стратегічної спрямованості на кінцевий результат, урахування зовнішніх і внутрішніх факторів ефективного функціонування в швидкозмінному середовищі

На сьогодні, сучасні підходи до управління закладом професійно-технічної освіти визначаються кількома ключовими факторами, адже глобалізація та зростання конкуренції змушують заклади професійно-технічної освіти шукати ефективніші підходи до підготовки кадрів, що відповідають потребам ринку. Вікова аудиторія здобувачів освіти змінюється, та разом із нею змінюються їхні потреби та очікування щодо якості освіти. Сучасні підходи до управління дозволяють краще враховувати ці потреби. Сучасні підходи до управління дозволяють впроваджувати інноваційні форми та методи навчання та організації освітнього процесу, що покращує якість освіти та забезпечує підготовку здобувачів освіти до викликів сучасного світу. Зміна умов та вимог у сучасному світі вимагає від закладів професійно-технічної освіти більшої гнучкості та адаптивності у відповіді на ці вимоги. Сучасні технології швидко розвиваються, що ставить перед закладами професійно-технічної освіти завдання забезпечити відповідність навчальних програм та методів навчання новітнім вимогам ринку праці. Проте діючі навчальні плани, програми, обладнання закладів ПТО не відповідають сучасним потребам ринку. Варто зосередитись на підвищенні якості навчальних програм, методів навчання, оцінки та забезпеченні відповідності до сучасних стандартів відповідної галузі. Для цього важливо налагодити співпрацю з підприємствами, громадськими

організаціями та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення відповідності навчальних програм потребам ринку праці та суспільства.

Система управління закладу ПТО не володів маркетинговими знаннями і відповідними навичками, що є необхідним для існування закладу у ринкових умовах. Відповідно виникає протиріччя між реальною практичною потребою цільової переорієнтації діяльності й соціального статусу закладу ПТО та рівнем загальнокультурної й теоретичної підготовки керівного складу системи ПТО до здійснення цих перетворень.

У кожній організаційній системі керівник відіграє центральну й найважливішу роль. У зв'язку з цим комплекс питань, пов'язаних із змістом управлінської діяльності, займає головне місце серед багато чисельних проблем теорії і практики управління. Адже від правильного, глибокого розуміння ним її суті і змісту в певній мірі залежить розв'язання всіх інших управлінських проблем, формування адекватного загального уявлення про «науку управління».

Роль керівника в управлінні закладом професійно-технічної освіти є ключовою для забезпечення ефективності, якості та розвитку закладу. Він визначає стратегічні цілі та напрямки розвитку закладу, враховуючи потреби ринку праці, тенденції в галузі освіти та інші фактори. Розробляє плани дій і стратегії, спрямовані на досягнення цих цілей. Керівник відповідає за формування та керування командою працівників закладу. Це включає в себе найм, навчання та розвиток персоналу, розподіл обов'язків та визначення відповідальності, сприяє розвитку кадрів закладу через підвищення кваліфікації, мотивації та підтримки для впровадження нових ініціатив.

Також відповідає за ефективне використання фінансових ресурсів закладу. Це включає в себе розробку та контроль бюджету, пошук додаткових джерел фінансування, а також ефективне управління фінансовими процесами.

Керівник забезпечує створення сприятливої атмосфери для навчання та розвитку здобувачів освіти. Впровадження новітніх технологій, методів навчання та організаційних підходів для забезпечення ефективного та цільового

процесу навчання. Освітнє середовище повинне бути максимально сприятливим для усіх суб'єктів освітнього процесу.

Також сучасний керівник підтримує відносини з громадськістю, стейкхолдерами та партнерами закладу, включаючи роботу з батьками, підприємствами, органами влади та іншими зацікавленими сторонами. Здійснює постійний моніторинг та оцінку результатів навчально-виховного процесу та інших аспектів діяльності закладу. Він аналізує ці дані для виявлення сильних та слабких сторін закладу та приймає заходи щодо подальшого покращення.

Саме тому, розвиток та впровадження сучасних підходів до управління закладом професійно-технічної освіти є критично важливим для забезпечення якості освіти, конкурентоспроможності кваліфікованих фахівців та відповідності закладу сучасним вимогам суспільства.

Ці підходи спрямовані на створення здорового, конкурентоспроможного і сучасного середовища для навчання та розвитку студентів у сфері професійно-технічної освіти.

Управління закладом професійно-технічної освіти є критично важливим аспектом для забезпечення якісної освіти і підготовки кваліфікованих фахівців.

Ефективне управління дозволяє забезпечити високу якість навчання, оновлення програм та методів навчання відповідно до потреб ринку праці та індустріального розвитку. Завдяки добре організованому управлінню заклад забезпечує стимулююче середовище для розвитку здобувачів освіти, їхнього таланту та професійних навичок. Заклад професійно-технічної освіти повинен відповідати вимогам сучасного ринку праці, тому ефективне управління дозволяє відповідати цим вимогам та готувати студентів до успішного вступу на ринок праці. Заклади професійно-технічної освіти відіграють важливу роль у формуванні та розвитку кадрів для різних галузей економіки та промисловості, допомагає забезпечити потрібні кваліфікації та навички. Допомагає оптимізувати використання ресурсів, таких як фінанси, кадри, обладнання та

інфраструктура, що дозволяє забезпечити ефективну та економічну роботу закладу.

Відчувши потребу суспільства у фахівцях нового покоління, які б чітко реагували на безперервні зміни на ринку праці, і, маючи високу професійну кваліфікацію, поєднувати у собі якості відповідального робітника і здібного організатора, керівника, заклади ПТО стрімко приєднуються до експерименту з організації навчально-виробничого процесу з елементами дуальної форми навчання, а також відкриттями великої кількості Навчально-практичних центрів різного спрямування на базі закладів професійної освіти з використанням технологій стратегічного менеджменту, який має багато потенційних можливостей, працює на перспективу. Модернізована, у даному випадку, професійна підготовка майбутніх фахівців дасть позитивні результати. Задоволення нагальних і перспективних потреб виробництва у кваліфікованих фахівцях, рівень підготовки яких відповідає є вимогам науково-технічного, соціального прогресу, які є професійно мобільними, мають різнобічні професійні і загальноосвітні знання, уміння та навички є результатом ліцензування нових професій для відбудови економіки нашої країни.

Освіта і знання стають найважливішою продуктивною силою і вирішальним фактором у конкуренції, що оптимізує інноваційний розвиток різних технологій і відповідно викликає зміни в світі праці. У відповідь на нові виклики виникла необхідність розроблення моделі висококваліфікованого робітника, побудованої на компетентнісній основі наділеного вмінням вирішувати комплексні життєві, професійні, соціальні й індивідуальні завдання, здатного до самоадаптації, самовдосконалення і самореалізації.

Отже, освітні реформи вимагають змін середовища, у якому вони відбуваються, та модернізації ролі керівника закладу відповідно до зміненого інноваціями середовища. Тобто, освітній менеджмент є інноваційною складовою в сучасній управлінській діяльності закладу професійно-технічної освіти.

Список використаних джерел

1. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 31.03.2023 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
3. Ващенко Л.М., Чміль А.І., Пустова Т.В., Гаєвська Л.А, Драч І.І., Даниленко Л.І., Софій Н.З., Паламарчук В.Ф., Гринивецька Н.М., Маслов В.І. Інноваційна модель організації навчального процесу в інститутах післядипломної педагогічної освіти: науково-методичний посібник. За наук. ред. Ващенко Л.М. Київ : Педагогічна думка, 2012. 140 с..
4. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній менеджмент : навч. посіб. Київ : Главник, 2006. 144 с.
5. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті. Київ : Шк. світ, 2007. 120 с.
6. Даниленко Л.І., Сергеева Л.М. Сучасні підходи до управління професійно-технічними закладами : навч.-метод. посіб. За заг. ред. В.В.Олійника. Київ : ТОВ «Етіс Плюс», 2007. 124 с.
7. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 218 с.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА РОБОТИ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Пахомова І.А., здобувачка вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ДЗВО «УМО» НАПН України, завідувачка еколого-натуралістичного відділу
КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини»*

До інноваційних процесів у закладах позашкільної освіти (далі – ЗПО)

насамперед відноситься метод проєктів. В арсеналі сучасного керівника ЗПО повинні бути напрацьовані наукою та практикою методи і технології проєктного менеджменту.

Застосування методу проєктів як комплексного методу передбачає використання таких проблемних методів: дослідницьких, пошукових, навчання у співпраці та спрямування на розв'язання цілого комплексу завдань, пов'язаних з оптимізацією освітнього процесу, за умови дотримання таких вимог: виокремлення вагової проблеми, яка вимагає дослідження (пошуку) та інтегрованого знання; наявність теоретичної, пізнавальної, практичної значущості прогнозованих (передбачуваних) результатів; здійснення самостійно-пізнавальної діяльності; структурування змістової складової проєкту з поетапним узагальненням результатів; оприлюднення і впровадження отриманих результатів.

Передусім проєкту діяльність можна впроваджувати тільки за ініціативи педагогічного колективу (педагогів), яка ґрунтується на свідомому прагненні до цієї діяльності. Тема проєкту повинна бути актуальною, реалістичною у виконанні, а запланована організація проєкту має припускати його гнучкість і внесення змін у процес виконання.

Виділяють наступні етапи реалізації проєкту: стартовий, підготовчий, реалізація та завершення. На стартовому етапі відбувається: формування назви проєкту, виявлення позитивних та негативних факторів, уточнення цілей та засобів їх досягнення, формування стратегії, визначення сподівань, відбір учасників, складання плану реалізації (з термінами та виконавцями).

Проєктування може здійснюватися на декількох рівнях: концептуальному, змістовному, технологічному та процесуальному. На концептуальному рівні створюється концепція, модель, на змістовному – положення, програми, на технологічному – технології виконання, на процесуальному – алгоритм дій, дидактичні засоби, методичні розробки та рекомендації.

Проєктна діяльність припускає постійну корекцію дій на основі

зворотного зв'язку, зіставлення первинного задуму і проміжних результатів у просуванні до мети. Особливість діяльності в проєкті така, що тільки за умови виконання педагогом визначених для нього завдань і подальшого «обміну» між учасниками отриманих результатів з'являється можливість подальшого просування педагогічного проєктування до вершин професіоналізму.

Сутність вирішення управлінських задач у контексті проєктної діяльності в системі науково-методичної роботи полягає в оволодінні педагогічним колективом алгоритмом проєктної діяльності. Формування проєктної діяльності проходить кілька стадій: ознайомлення з новим видом діяльності, усвідомлення його змісту; початкове оволодіння ним; самостійна розробка етапів проєкту. Таким чином, формуються вміння, які складають здатність виконувати проєктні дії.

Отже, для побудови реальної моделі проєктно-технологічної діяльності в системі управління науково-методичною роботою в ЗПО необхідно: організувати відповідний комплекс стимулів, що спонукатимуть розвиток проєктивного мислення, інтерес до проєктно-технологічної діяльності; ознайомити педагогів із алгоритмом здійснення проєкту, технологічними компонентами процесу; створити атмосферу творчої міжособистісної взаємодії педагогів на всіх етапах здійснення проєктного задуму; сприяти активізації соціальної активності всіх учасників проєктно-технологічної діяльності, емоційному переживанню самого процесу.

Таким чином, в умовах управління науково-методичною роботою в ЗПО на основі проєктної діяльності необхідно визначити провідні теоретичні ідеї; означити принципи, на яких буде вибудовуватися проєктна діяльність як система; домовитися про використання технологічних елементів та прийняти відповідне рішення щодо очікуваного результату – мети. Отже, сьогодні проєктний менеджмент вважається одним із перспективних видів управління ЗПО. Він створює умови для творчої самореалізації педагогічного колективу, підвищує мотивацію здобувачів до отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Вони набувають досвіду вирішення реальних

проблем з огляду на майбутнє самостійне професійне життя.

Інноваційні процеси трансформації позашкільної освіти України викликають потребу в розробці прогностичних моделей інноваційного розвитку ЗПО. Одним із пріоритетних напрямів розвитку КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини», а також модернізації позашкільної освіти Київської області є моделювання інноваційного освітнього простору, спрямованого на реалізацію стратегічних цілей і завдань розвитку регіональної системи позашкільної освіти, розробку її сучасної моделі.

На сьогодні на передній план виходять певні особисті якості педагогів, спрямовані на розвиток їх професійної компетентності, зокрема готовність до постійного самовдосконалення, освоєння нових технологій, професійна мобільність, конкурентоздатність, висока професійна етика, вміння прогнозувати перспективу своєї професійної діяльності, творчий підхід до розв'язання нестандартних завдань та ефективна професійна діяльність.

Обласний проєкт «Педагогічний кластер «Metod Lab: майданчик професійної майстерності» є спільнотою закладів позашкільної освіти, що сприяють спільному розвитку і зростанню конкурентоздатності кожного з них, їх діяльність спрямована на підвищення рівня професійної майстерності педагогів. У рамках реалізації проєкту КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини» розроблені механізми надання консалтингових, освітніх, методичних, організаційних послуг з питань модернізації змісту та структури науково-методичної роботи, управління впровадженням освітніх інновацій, трансформації інноваційного педагогічного досвіду в практику, створення інформаційно-ресурсного фонду актуальних напрямів діяльності регіональних методичних служб. Щороку для педагогів закладів позашкільної освіти проводиться понад 60 заходів. Зокрема для учасників обласного педагогічного кластеру «Metod Lab: майданчик професійної майстерності» відбулися методичний аукціон «Педагогічний дизайн: як організувати якісний освітній процес в закладах позашкільної освіти в умовах війни», семінар-презентація «Ефективна система професійного розвитку педагогів: мотивація, ресурси,

командна співпраця», вебінар для керівників закладів позашкільної освіти «Атестація педагогів: нові зміни» та серія занять відкритої педагогічної майстерні.

Для активізації діяльності закладів освіти Київської області з екологічної культури, екологічної свідомості був розроблений обласний освітній соціально-екологічний проєкт «Екологічний кластер «EcoWorldKids». До нього включені як заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку так і заклади загальної середньої освіти Київської області. Для створення ефективного екологічного освітнього простору розроблена схема їхньої взаємодії в рамках проєкту. Даний проєкт отримав свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір та рекомендований до впровадження в освітній процес закладів освіти.

З метою створення спільного освітнього простору між закладами загальної середньої освіти та закладів позашкільної освіти для впровадження сучасних ефективних форм освітньої екологічної роботи в КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини» реалізується обласний освітній соціально-екологічний проєкт «Київщина екологічна: відкритий діалог». Провідною ідеєю проєкту є впровадження сучасних ефективних форм освітньої екологічної роботи ЗПО еколого-натуралістичного напрямку та закладів загальної середньої освіти Київської області, формування ключових компетентностей, екологічної свідомості дітей та підлітків, розуміння оточуючого світу і себе, впливу умов навколишнього середовища на стан здоров'я людей, залучення дітей та учнівської молоді до активної природоохоронної діяльності.

З метою посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти Київської області у 2022 році було започатковано обласний патріотичний проєкт «Нащадки нескорених». Координатором проєкту є КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини». Структура проєкту відповідає напрямкам позашкільної освіти і пріоритетам сучасної Концепції національно-патріотичного виховання. Зазначений проєкт «Нащадки нескорених» – це майданчик для безпосередньої та ефективної співпраці дітей, батьків та педагогів, волонтерів, військовослужбовців,

громадських організацій щодо патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, особливо в умовах воєнного стану в країні в кожній громаді області.

Таким чином, модернізація змісту інноваційного освітнього середовища КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини» здійснюється шляхом запровадження комплексу інноваційних управлінських, освітніх, соціальних, творчих проєктів, які розглядаються як інструмент сприяння реалізації державної політики у галузі позашкільної освіти.

АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ – ДОКТРИНА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА У ЗБОРНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Поліщук А.П., *здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Білоцерківського інституту неперервної освіти ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України*

Однією з найважливіших державних цілей є національна безпека, яка забезпечується завдяки відповідній підготовці військових.

Військова освіта допомагає здобувати відповідні навички і знання у військовій справі. Україна має переймати досвід країн НАТО в удосконаленні чинної моделі освітньої системи. Оновлення військового навчання забезпечить високу мотивацію, стресостійкість та готовність до професійної діяльності в умовах бойових дій, пов'язаних з підвищеним ризиком для життя.

Досвід країн НАТО в освітній військовій практиці відзначається особливими успіхами у поданні інформаційної бази, підготовці психологічного і фізичного стану особового складу, здатності виконувати бойові завдання, злагодженій діяльності підрозділів.

Аналізуючи системи професійної військової освіти країн-членів НАТО, з'ясовано, що попри зовнішню схожість, існує багато суттєвих відмінностей щодо поєднання професійної військової освіти та підготовки, а також

тривалості навчання та підготовки. Відмінною рисою як для України, так і для європейських країн-членів НАТО є те, що їхні освітні програми ґрунтуються на європейській кредитно-трансферній системі (ECTS), для якої характерна трирівнева система вищої освіти.

Тому в сучасних умовах у системі військової освіти України важливо поєднувати та враховувати як вимоги Європейської кредитно-трансферної системи, так і норми та правила, передбачені стандартами НАТО.

Доведено, що адаптація військової освіти в контексті імплементації стандартів НАТО має бути врахована на кожному етапі розробки та затвердження концепції військової освіти та її нормативно-правового забезпечення. Виявлено, що зміни у військовій освіті окрім можливостей, можуть спричинити деякі негативні явища, на які слід зважати. У висновках зазначено, що важливо враховувати особливості функціонування окремих складових сектора безпеки і оборони.

В умовах відбиття агресії Російської Федерації та реалізації стратегічного курсу держави на приєднання до європейської спільноти, її безпекових структур Збройним Силам України потрібні компетентні фахівці з лідерськими якостями, які спроможні виконувати завдання із захисту держави, діяти спільно із підрозділами країн членів НАТО. Тому, для кожного військовослужбовця – прояв лідерства, захищаючи Україну в бойовій обстановці – це головна місія і найважливіша проблема, яку він вирішує.

Щоб зробити це успішно, кожний військовий повинний розвивати характер і професіоналізм, досягаючи досконалості. Місія військових лідерів: морально, психологічно, професійно готувати себе і підлеглий особовий склад до виконання завдань за призначенням, згуртовувати його і вести за собою до визначеної мети.

Доктрина розвитку військового лідерства у ЗС України – це документ, що відображає систему поглядів щодо військового лідерства у Збройних Силах України, основні принципи його розвитку, стандарти, рівні, цінності, чесноти, властивості характеру і базові компетентності військових лідерів.

Лідерство залишається ключовим компонентом забезпечення професійної діяльності як окремих військовослужбовців різних категорій, так і органів військового управління, військових частин (підрозділів) під час виконання завдань за призначенням, не дивлячись на різноманіття визначень та методів реалізації. Визначальну роль лідерство військовослужбовців відіграє, зокрема, у цінностях, традиціях, етиці поведінки, досвіді дотримання військової дисципліни та корпоративної військової культури в арміях держав – членів НАТО.

Управління (менеджмент) у військах (силах) підтримує стабільність і контрольованість процесів та моніторинг результатів діяльності, а військове лідерство стимулює позитивні зміни, зосереджуючись на натхненні і взаємодії з особовим складом. Ефективність командування у ЗС України досягається шляхом поєднання командирами (начальниками) процесів управління і лідерства.

Метою Доктрини є: визначити систему уніфікованих ідей, світоглядних сенсів, професійних вимог, переконань, поглядів і принципів, основні ціннісні засади становлення, розвитку і утвердження ідентичності українського військового лідера, закласти стандарт формування лідерської компетентності та забезпечити практичні механізми її реалізації на різних рівнях соціальної взаємодії у процесі виконання визначених навчальних, службових і бойових завдань.

Індивідуальна лідерська здатність військовослужбовця будь-якої категорії – критично оцінити реальний стан речей; чітко усвідомити існуючі загрози та наявні можливості; залучити необхідні ресурси, визначити шляхи і способи їх використання; застосувати ефективні внутрішні комунікації; надихнути та вмотивувати особовий склад (персонал) до виконання визначених завдань; досягти очікуваних результатів та сприяти розвитку й удосконаленню бойової спроможності кожного окремого військовослужбовця та підрозділу, військової організаційної структури загалом – всі ці завдання передбачають формування і прояв лідерства.

Незалежно від особливостей історичного розвитку, лідерство залишається душею армії, її ціннісною основою. Набутий бойовий досвід військовослужбовців ЗС України переконливо демонструє необхідність теоретичного осмислення та практичного впровадження у підготовці і застосуванні військ (сил) притаманної національним бойовим традиціям ціннісної основи військового лідерства, яка відображає систему поглядів, керівні принципи, умови і шляхи досягнення його мети.

Військове середовище характеризується загрозливими і небезпечними для життя умовами. Для подолання військовими лідерами стресових навантажень необхідне найкраще поєднання професійних навичок, вольових зусиль і злагодженої командної роботи всього особового складу. Прийняття рішень і високий рівень відповідальності за їх наслідки в бойових умовах є основними чинниками формування, становлення і розвитку військових лідерів.

Головними умовами успішного здійснення військового лідерства є формування професійних навиків, особистої гідності, колективної взаємоповаги, дотримання засад воїнської культури, створення позитивної морально-психологічної атмосфери у військовому середовищі, показ прикладів солідарної підтримки і побратимства, стійкої мотивації щодо досягнення поставленої мети, проявлення відкритості та щирості у взаємовідносинах на основі налагодження внутрішніх комунікацій.

Завданнями Доктрини є такі: систематизувати ідеї, світоглядні сенси, переконання, погляди і принципи військового лідерства; визначити та розкрити сутність засадничих лідерських цінностей у ЗС України; надати чіткі характеристики ідентичності лідера в українському війську; обґрунтувати основи лідерства військовослужбовців, що сприятиме імплементації “Воїнського етосу” – узагальненої характеристики культури національної військової спільноти, яка виражена в системі її панівних цінностей і норм поведінки – у процес бойової, національно-патріотичної, психологічної підготовки і духовної підтримки військовослужбовців ЗС України у відповідності до національних, історичних, бойових, корпоративних традицій

видів та окремих родів військ, сил; ідентифікувати основні лідерські чесноти військовослужбовців; конкретизувати базові підходи військових лідерів у згуртуванні особового складу (командостворення, формування, розвитку і підтримки боєздатних “команд бойових побратимів” (бойового побратимства); забезпечити механізми формування високого рівня моральної пружності, стресостійкості та психологічної опірності військовослужбовців; розкрити рівні реалізації військового лідерства.

Сутність військового лідерства розкривається у процесі впливу на особовий склад шляхом: чіткого формулювання мети; визначення способів її досягнення; застосування ефективних методів внутрішньої комунікації; мотивації до дії під час підготовки і виконання поставлених завдань; розвиток бойових спроможностей; інтегрального розвитку і згуртування особового складу.

Військовий лідер – це авторитетний військовослужбовець, якому група інших військовослужбовців за будь-яких обставин надають право приймати важливі для них рішення, що відповідають загальним національним інтересам оборони держави і визначають напрям та характер їх діяльності. Він здатний забезпечити успішне виконання завдань, згуртувати особовий склад для злагодженої роботи, максимально задовольняти індивідуальні потреби військовослужбовців і вести їх до мети та подальшого вдосконалення професійних навичок.

Мета військового лідерства будь-якого рівня управління полягає у фаховому виконанні військовослужбовцями свого обов'язку і поставлених завдань щодо оборони України. Для успішного досягнення мети військовий лідер повинний: формувати позитивний морально-психологічний клімат і здійснювати ефективний вплив на особовий склад; формувати мету (цілі) і визначати способи її досягнення; застосовувати ефективні способи внутрішньої комунікації; мотивувати і надихати особовий склад своїм прикладом до прийняття рішень і дій під час підготовки і виконання завдань за призначенням; вдосконалювати індивідуальну і колективну бойові спроможності; забезпечити

інтегральний розвиток, командостворення і згуртування особового складу; утверджувати відданість військовослужбовців національним традиціям воїнського етосу; сприяти особистій та командній (колективній) відповідності міжнародним принципам військового лідерства; задовольняти індивідуальні потреби особового складу в розвитку і самовдосконаленні.

Список використаних джерел

1. Вітер Д., Оліферук В. Концепція розвитку системи військової освіти України. Військова освіта. 2021. № 2(44). С. 29–42.
2. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viys-kovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf
3. Карпенко В. Поняття лідерства у воєнно-наукових дослідженнях. Військова освіта. 2021. № 2(44). С. 92.
4. Лідерство на полі бою: дослідження військового лідерства в Україні. URL: <https://lvbs.com.ua/news/liderstvo-na-poli-boyu-doslidzhennyavijskovogo-liderstva-v-ukrayini/>
5. Митягін О. Освіта та індивідуальна підготовка у країнах НАТО. Військова освіта. 2021. № 2(44). С. 131–143.

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Резніченко Т.А., здобувачка вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

Освіта відіграє ключову роль у підтримці стійкого та ефективного прогресу суспільства, надаючи можливість відповідати на поточні та майбутні

виклики та вирішувати соціальні, економічні, екологічні та інші глобальні проблеми.

Наразі впроваджувані реформи в нашій країні мають на меті забезпечити стабільність та сприяти економічному зростанню. Децентралізація є однією з ключових ініціатив, яка дозволить місцевим органам самоврядування ефективно керувати освітньою галуззю, підвищуючи якість навчання на різних рівнях та адаптуючи освітню систему до потреб сьогодення. Аналіз розвитку освітніх систем у світі та їх управлінських практик є важливим для освітніх реформ в Україні, оскільки це допомагає прогнозувати майбутні тенденції, виявляти потенційні ризики та забезпечувати ефективне управління освітою на локальному рівні.

Ключовим аспектом надання високоякісної освіти є процес управління освітнім закладом, який зараз перебуває на етапі необхідних глибоких змін. Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про вищу освіту», а також Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті ставлять перед собою стратегічне завдання - змінити управління освітою з традиційного на державно-громадське.

Інтеграція України до Європейського співтовариства є одним із пріоритетів стратегічного розвитку нашої держави. Враховуючи те, що для сучасної української політики надзвичайно важливим є посилення інтеграційних процесів у Європейське співтовариство, то оновлені стандарти української освіти мають поєднувати національні та загальноєвропейські компоненти та врахувати факти загальноєвропейського розвитку. Для ефективного вирішення цього складного завдання необхідно звернутися до надбань вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Особливої уваги заслуговують погляди видатних діячів освіти зарубіжних країн минулого на проблему процесу управління навчальним закладом. Вагомий внесок в розвиток теорії й практики процесу управління освітнього закладу зробив вчений Горацій Манн. У своїх дослідженнях Г. Манн важливого

значення надавав питанням облаштування навчального закладу, а також розглядав проблеми організації шкільного життя й процесу управління закладом освіти [1].

У педагогічній теорії К. Ушинського розробляється концепція національного виховання та окреслюються методи її втілення в життя. Він стверджував, що універсальна система управління освітою не може існувати, оскільки кожен народ має свою унікальну національну систему, свої власні виховні цілі та специфічні засоби їх досягнення [2].

В Україні досі не вирішені питання повноцінного застосування міжнародного досвіду в стратегічному керуванні освітніми установами, як це практикується в країнах Європейського Союзу. Також, на рівні ЄС, не існує єдиної методології стратегічного керування, яка була б нормативно закріплена як інструмент державного управління, та відсутня чітка система впровадження такого управління.

У країнах Європейського Союзу під час довготривалого планування особлива увага приділяється не стільки розробці всебічних стратегічних планів для досягнення спільних цілей, скільки детальному формуванню та втіленню конкретних політик у різноманітних областях, які базуються на заздалегідь визначених і скоординованих критеріях, що відображаються у вигляді Директив ЄС.

Цей метод впровадження стратегічного керування в Європейському Союзі має свої плюси та мінуси. Серед переваг можна виділити чітке визначення та узгодження очікуваних результатів, високу об'єктивність у оцінюванні та безпосередній зв'язок між рекомендаціями та їх виконанням.

Серед мінусів стратегічного управління в ЄС можна виділити некомплексний підхід до процесу, занадто узагальнене централізоване планування та труднощі з координацією дій на рівні виконавчих органів між державами-членами. Аналіз впровадження стратегічного керування в освітніх установах показує, що інтеграція інформаційних технологій ще не відповідає сучасним потребам, тоді як оновлення освітньої системи є ключем до активного

економічного розвитку та підвищення добробуту громадян.

Ключові засади управління якістю освіти викладено в рекомендаціях ЄС. Під час створення освітнього контенту та підвищення професійного рівня вчителів, керівництво використовує процесний підхід. Загальна оптимізація передбачає вибір найкращої стратегії для системи управління якістю освітніх послуг. Розуміння ключових компетенцій включає інструменти для забезпечення конкурентоспроможності освітніх установ, такі як культура якості, майстерність, технології та досвід. Раціональне керівництво базується на місії, стратегії, довгостроковому плані розвитку, мотивації студентів та концепції якості освітніх послуг.

Принцип активізації персоналу полягає у використанні інноваційного потенціалу вчителів для покращення системи управління якістю освіти. Партнерська взаємодія включає співпрацю освітнього закладу з іншими установами, як вітчизняними, так і міжнародними.

Принцип орієнтації на студента зосереджений на використанні ціннісно-орієнтованих підходів у керуванні якістю освіти, враховуючи індивідуальні потреби та цінності.

Принцип адаптивності передбачає гнучке коригування стратегічного планування та структури освітньої програми з урахуванням змін у суспільстві та на ринку праці. Принцип неперервного вдосконалення охоплює систематичне поліпшення освітніх результатів, процедур, комунікацій та стандартів, а також створення умов для продуктивної роботи освітньої установи на всіх рівнях її діяльності.

Принцип самостійності освітніх установ діє в рамках законодавства України та включає такі важливі аспекти управління, як аналітика та прийняття рішень.

У керуванні освітньою системою країн Євросоюзу можна виділити такі напрямки: застосування сучасних методів управління ефективністю, адаптація структур до потреб суспільства, аналіз та застосування міжнародного досвіду в управлінні, заснованого на корпоративних принципах, децентралізація в

освітній сфері, різноманітність фінансових джерел та автономія у фінансових рішеннях [3].

Отже, для всіх країн ЄС властивими є децентралізація управління та його усупільнення. Суть управління в європейському просторі освіти проявляється через функції та завдання, до яких відноситься: організація інформаційного, методичного, технологічного забезпечення процесу управління, планування, стандартизація, сертифікація, моніторинг, оцінювання результатів діяльності, звітування, коригування планів, прогнозування тенденцій розвитку національних освітніх систем.

Список використаних джерел

1. Єгоров Г.С., Лавриченко Н.М., Мельниченко Б.Ф. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2008. 147 с.
2. Мартинець Л.А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу : навч. посібн. Вінниця, 2018. 196 с.
3. Царенко І. О. Зарубіжний досвід управління якістю надання освітніх послуг вищими навчальними закладами. Стратегія якості в промисловості та освіті: збірник матеріалів XI Міжнародної конференції, 1-5 червня 2015 року. Варна (Болгарія): Технічний університет, 2015. С. 289-297.

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Семенова Я.І., здобувачка вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»,
Білоцерківського інституту неперервної освіти,
майстер виробничого навчання ДПТНЗ «Новокаховське вище професійне
училище»

До актуальних проблем належать розвиток компетентності молодих

фахівців щодо прийняття ефективних управлінських рішень і збагачення творчого потенціалу впродовж їхньої професійної кар'єри. Дана проблема набуває особливого значення, оскільки об'єктивно високий рівень професіоналізму молодих управлінців може бути забезпечений тільки за умови безперервного професійного навчання та самовдосконалення, що здійснюється в межах системи післядипломної освіти й засобами самоосвіти.

Вчені вже звернули увагу на проблеми підвищення управлінської компетентності персоналу в контексті розвитку освіти в Україні на засадах професійно-компетентнісної парадигми.

Безперервність, стрімкість і постійне прискорення, що характерні для сучасного світу, підвищують вимоги до управлінської компетентності керівників, спонукаючи їх до професійного вдосконалення.

Поняття «управлінська компетентність» стало предметом досліджень лише у ХХ ст., і донедавна його розвиток йшов у педагогіці та менеджменті паралельно.

Говорячи про значення компетентнісного підходу для підвищення ефективності діяльності фахівців у галузі управління, ряд авторів зазначають, що поняття «компетентність» і «компетенція» слід розглядати разом з поняттями «професійний досвід» і «професіоналізм».

В. Мельник вважає, що професіоналізм керівника являє собою інтегральну характеристику індивідуальних, особистісних і суб'єктно-діяльнісних якостей, які дають можливість на максимальному рівні успішності вирішувати типові для управлінської діяльності завдання, і розглядається як цілісне утворення щодо самореалізації особистості у професійній діяльності [154].

За визначенням В. Жолдак [84], управлінська діяльність – специфічний вид професійної діяльності. Її оцінку доцільно виконувати з антропологічних позицій. Для виконання управлінської діяльності необхідний «особливий людський матеріал» – у тому розумінні, що у фахівця, по-перше, мають бути наявними такі дані, як організаторські здібності, неабиякий інтелект, позитивне

ставлення до людей і природи. По-друге, фахівець повинен мати ґрунтовний культурологічний тезаурус. По-третє, йому необхідно володіти різнобічними спеціальними знаннями: екологічними, економічними, фінансовими, правовими, управлінськими, психологічними, соціологічними і т. ін.

По-четверте, всі вищеназвані знання треба вміти технологічно використовувати в практичній діяльності.

Прийняття ефективних рішень — це основне завдання управлінця, незалежно від сфери діяльності. Хороший менеджер повинен вміти оперативно зробити правильний вибір, який піде на користь закладу. І робити це досить часто, адже рішення стосуються всіх чотирьох основних аспектів управління: планування, організацію, мотивацію і контроль.

Існують теоретичні та практичні проблеми розвитку управлінської компетентності молодих фахівців, яким приділяється замало уваги в сфері освіти.

По-перше, недостатньо вивчено особливості розвитку управлінської компетентності та професіоналізму керівників різних рівнів, функції яких значно відрізняються, що вимагає застосування специфічних механізмів.

По-друге, необхідно вирішити одне з найбільш важливих завдань — отримання оцінки ефективності трудової діяльності керівника залежно від рівня його управлінської компетентності.

По-третє, розвиток професіоналізму й управлінської компетентності керівників вимагає застосування міждисциплінарного підходу з використанням надбань психології, педагогіки та соціології.

По-четверте, важливість визначених завдань для управління персоналом в закладах освіти обумовлює необхідність подальшого наукового пошуку в цій сфері.

Як такого універсального, єдиного підходу у прийнятті управлінських рішень - не існує. Вибирати спосіб потрібно виходячи з ситуації, що склалася, та враховуючи доступні ресурси та інші важливі моменти.

На перший погляд може здатися, що прийняти рішення не так вже й

складно. Але насправді, перед тим як взяти на себе відповідальність, управлінець повинен пройти цілих 9 етапів:

1. Збір повної інформації про проблему. Крім того, що вона повинна бути повною, її потрібно ще й перевірити, якщо звичайно вона надходить не з абсолютно надійних джерел.

2. Постановка цілей і розстановка пріоритетів між ними. Тільки після цього управлінець зможе зрозуміти, скільки ресурсів знадобиться, кого необхідно задіяти і т.д.

3. Вибір системи оцінювання. Це потрібно для адекватної оцінки виконуваних робіт.

4. Прогнозування ситуації. Менеджер зобов'язаний якомога точніше зрозуміти, як саме будуть розвиватися події. Про всяк випадок передбачаються альтернативні варіанти.

5. Відбір ідей. Спочатку відсіваються завідомо провальні, потім сумнівні, в результаті повинні залишитися лише ті, які мають хороші шанси на успіх.

6. Розробка сценаріїв розвитку ситуації. Цей метод передбачає збір експертної групи, де кожен з учасників пропонує свій варіант.

7. Складання плану дій.

8. Контроль за реалізацією плану.

9. Аналіз результатів.

Прийняття управлінських рішень — це визначальний процес управлінської діяльності, оскільки формує напрямки діяльності організації та її окремих працівників. Робота з прийняття управлінських рішень вимагає від менеджерів високого рівня компетентності, значних затрат часу, енергії, досвіду.

Управлінське рішення — результат альтернативної формалізації економічних, технологічних, соціально-психологічних, адміністративних методів менеджменту, на основі якого керуюча система організації безпосередньо впливає на керовану.

Сформувавшись у процесі вибору альтернативи, управлінське рішення є певним підсумком управлінської діяльності, результатом обмірковувань дій і намірів, висновків, обговорень, прогнозувань, спрямованих на реалізацію цілей управління.

Прийняття оптимального управлінського рішення можливе внаслідок всебічного аналізу процесів і проблем виробничо-господарської, збутової, фінансової та інших видів діяльності з орієнтацією на інтереси, стратегічні цілі організації. Не менш важливим є врахування чинників, пов'язаних з економією матеріальних, фінансових і трудових ресурсів.

Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідні такі умови: право прийняття, повноваження, обов'язковість, компетентність, відповідальність.

Отже, науковці зазначають, що управління як мистецтво пов'язане зі здатністю керівника вирішувати управлінські завдання неповторно, оригінально, талановито, з найменшими втратами сил і засобів, з високою результативністю, що значною мірою обумовлено особистими якостями та характеристиками керівника, рівнем його професійної підготовки як управлінця.

STRUCTURING INDIVIDUAL EDUCATIONAL PATHS FOR STUDENTS IN MATHEMATICAL SCIENCES: A CASE STUDY OF CARNEGIE MELLON UNIVERSITY

*Сіліна О.І., аспірант факультету математики
Університету Карнегі Меллон, Пітсбург, США*

In today's dynamic educational landscape, universities specializing in mathematical sciences face the challenge of ensuring that each student's educational journey is tailored to their unique needs and aspirations. To address this challenge, these institutions are implementing strategies to structure individual educational paths

for their students.

At the heart of this initiative is the recognition that students enrolled in mathematical sciences programs possess diverse backgrounds, interests, and career goals. Some may aspire to pursue academic research, while others may seek careers in industry, finance, or education. By acknowledging and embracing this diversity, universities are striving to provide personalized educational experiences that empower students to achieve their full potential.

One exemplary case is Carnegie Mellon University's Mathematics Department, which has emerged as a pioneer in structuring individual educational paths for its students. Renowned for its interdisciplinary approach and cutting-edge research, Carnegie Mellon's Mathematics Department offers a wide array of courses and programs tailored to meet the diverse needs of its student body.

Carnegie Mellon's Mathematics Department emphasizes flexibility in its curriculum, allowing students to choose from a broad spectrum of courses spanning pure mathematics, applied mathematics, statistics, and interdisciplinary studies. This flexibility enables students to tailor their academic journey according to their interests and career objectives. For instance, students interested in computer science can explore courses in computational mathematics and algorithms, while those inclined towards finance can delve into mathematical modeling and optimization techniques.

Moreover, Carnegie Mellon's Mathematics Department prioritizes personalized support and mentorship. Faculty members and academic advisors work closely with students to provide tailored guidance on course selection, research opportunities, internships, and career pathways. This personalized approach not only helps students navigate the complexities of their academic journey but also fosters a supportive learning environment conducive to intellectual growth and exploration.

Additionally, Carnegie Mellon's Mathematics Department promotes interdisciplinary collaboration and experiential learning opportunities. Through collaborative research projects, industry partnerships, and internships, students have the opportunity to apply their mathematical knowledge to real-world problems, gaining invaluable practical skills and insights. For example, students may

collaborate with faculty members from other departments on interdisciplinary research projects tackling complex societal challenges, such as healthcare analytics, cybersecurity, or urban planning.

Furthermore, Carnegie Mellon's Mathematics Department leverages technology to enhance the educational experience. Online learning platforms, virtual labs, and interactive simulations complement traditional classroom instruction, providing students with flexible learning options and hands-on experience. This integration of technology enables students to engage with course material in innovative ways, fostering creativity, critical thinking, and problem-solving skills.

In conclusion, Carnegie Mellon University's Mathematics Department serves as a beacon of excellence in structuring individual educational paths for students in mathematical sciences. By embracing flexibility, personalized support, interdisciplinary collaboration, and technology-enhanced learning, Carnegie Mellon empowers students to thrive in their academic pursuits and emerge as leaders in their chosen fields.

МАШИНОБУДУВАННЯ ЯК ДОМІНАНТА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Туманова Ю.В., аспірант кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра
Довженка; викладач ЗФПО ВСП «Класичний фаховий коледж Сумського
державного університету»*

Сучасна економічна ситуація переконливо свідчить, що машинобудування є основною галуззю розвитку будь-якої країни, оскільки вона відіграє ключову роль у прискоренні науково-технічного прогресу. Машинобудування забезпечує виробничі ресурси інших секторів економіки, сприяючи тим самим оновленню та накопиченню капіталу. Крім того, щодо вартості продукції, інвестиційної привабливості та кількості зайнятих,

машинобудування посідає перше місце у структурі світової промисловості. Однак, незважаючи на вагомий роль машинобудівної галузі в економіці України, її розвиток супроводжується значними втратами щодо виробничого та кадрового потенціалу, зниженням активності в інноваційно-інвестиційній сфері та іншими викликами.

На сьогоднішній день на ринку праці відчутний значний дефіцит фахівців інженерної галузі, що ускладнює розвиток економіки країни. Задоволення потреби суспільства у висококваліфікованих фахівцях означеної галузі з високим рівнем підготовки залежить від ефективної організації освітнього процесу в ЗВО враховуючи сучасні вимоги. Зокрема, особливу увагу привертає проблема формування інформаційної культури майбутніх бакалаврів галузевого машинобудування. Покращення якості підготовки майбутніх фахівців машинобудівної галузі сприятиме розвитку національної економіки, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу та економічного сектору, забезпеченню необхідного соціального розвитку виробництва. Всі ці фактори визначають перспективи розвитку машинобудівного комплексу України у майбутньому.

Машинобудування, як провідна галузь світової промисловості, виникло в середині XIX століття. Машинобудування представляє собою комплекс взаємопов'язаних галузей, що спеціалізуються на виробництві машин і обладнання, і тим самим забезпечують технічне оновлення всієї економіки, задовольняють попит населення на різноманітні пристрої та допоміжне устаткування побутового призначення, а також формують економічну та оборонну міць окремих країн. Надзвичайно важливою є роль машинобудування щодо прискорення науково-технічного прогресу, збільшення темпів економічного зростання та підвищення продуктивності праці, яке досягається не тільки завдяки постійному технологічному розвитку у самій галузі, а також за рахунок постачання всім галузям економіки найсучаснішого обладнання. Машинобудування відрізняється особливою складністю та розгалуженістю внутрішньогалузевої структури, широким спектром виробів та активною

участю у територіальному та міжнародному поділі праці тощо.

Машинобудування є і продовжує залишатися не лише основою економіки, але й основним каталізатором її розвитку. Тому основною передумовою науково-технічного прогресу у цій галузі є забезпечення її професійно компетентними фахівцями. Розвиток машинобудування має стати пріоритетним, що висуває відповідні вимоги до якості професійної підготовки висококваліфікованих кадрів для цієї галузі.

Сьогодні, темпи розвитку виробничої сфери є досить швидкими: нові технології невпинно стають складовою виробництва, а інформаційний простір охопив майже всі виробничі процеси, у тому числі й машинобудівну галузь. Це підтверджує й Н. Підбуцька у своїй роботі, вказуючи на те, що «в наш час, коли розвиток технологій невпинно йде вперед, важливою проблемою стає підбір кваліфікованих кадрів. Особливо ця проблема простежується у сфері інженерних професій. Широкий спектр галузей інженерійної справи зумовлює специфічні вимоги до спеціалістів цієї професії. Сьогодні потрібні такі фахівці, які могли б просувати свою галузь уперед. Це можливо за умови підготовки вищою школою висококомпетентних, професійно конкурентоспроможних спеціалістів» [3, с. 270].

Машинобудівний комплекс України представляє собою багатогалузеву систему промислового сектора економіки країни, що налічує майже 4,5 тисяч підприємств. Україна має розвинене широкопрофільне машинобудування, підприємства якого формують складну та взаємопов'язану структуру машинобудівного комплексу. До його складу входять всі основні галузі машинобудування, такі як: важке та енергетичне машинобудування; транспортне машинобудування; приладобудування, електротехніка та електроніка; сільськогосподарське машинобудування; суднобудування; авіакосмічне машинобудування. Провідні позиції займають галузі приладобудування, тракторне та сільськогосподарське машинобудування; автомобілебудування, промисловість металевих конструкцій, верстатобудування та інструментальна галузі – стрімко розвиваються. На

сьогоднішній день в Україні машинобудівний комплекс об'єднує 20 спеціалізованих галузей, які концентрують понад 15 % вартості основних засобів промисловості, 6 % оборотних активів промисловості, забезпечують працею понад 600 тисяч осіб та 6,5 % реалізованої продукції [4]. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» акцентується потреба щодо зміцнення економічної стійкості держави за рахунок розвитку власного виробництва, впровадження механізмів стимулювання інноваційного прогресу, спрямування державних інвестицій на впровадження передових ресурсозберігаючих та енергоефективних технологій та обладнання, а також організації сучасної підготовки кадрів. У рамках нашого дослідження це свідчить про необхідність у висококваліфікованих кадрах зазначеної галузі, а відповідно, у їх превентивній підготовці в ЗВО.

Однак, наразі машинобудівний комплекс демонструє негативні тенденції у своєму розвитку, що спричинені світовою фінансово-економічною кризою та дисбалансом у національній економіці, а також відсутністю реальної державної підтримки. Підприємства працюють у складних умовах, коли бракує фінансових ресурсів та спостерігається скорочення інвестицій, що практично унеможливорює оновлення матеріально-технічної бази та гальмує інноваційний розвиток. В результаті ми спостерігаємо низьку конкурентоспроможність продукції машинобудівної галузі в цілому.

Отже, у найближчій перспективі потрібно вирішувати декілька основних завдань одночасно:

- активно проводити модернізацію машинобудівної галузі;
- забезпечити підготовку та перепідготовку кадрового потенціалу, формуючи новий інженерно-технічний та управлінський персонал, який здатний сприяти інноваційному розвитку галузі;
- створити умови для збільшення інвестиційної привабливості машинобудівних підприємств та забезпечити притік приватних інвестицій у машинобудування;

– забезпечити ефективний збут продукції в умовах жорсткої конкуренції [1].

Звідси стає очевидним, що на певному етапі виникає потреба у кадрах, і в цей момент важливим кроком на шляху вирішення проблеми є підготовка висококваліфікованих фахівців. Оскільки підготовка професіоналів є тривалим процесом, важливо, щоб цей процес був системним. Формування інформаційної культури майбутніх бакалаврів галузевого машинобудування під час їхньої фахової підготовки в ЗВО є і залишається актуальною проблемою.

Прем'єр-міністр Д. Шмигаль під час виступу на Ялтинській європейській стратегії зазначив, що українська економіка формується в трьох вимірах: економіка воєнного часу, економіка відновлення та економіка майбутнього. «Економіка майбутнього – це третій вимір, над яким ми зараз працюємо. Розвивати економічні зміни, реформи, прогрес і наш розвиток потрібно вже сьогодні і ми розуміємо, які кроки спільно з нашими партнерами треба робити для цього», – відзначив Д. Шмигаль. За словами очільника Уряду, формувати економіку майбутнього будуть такі галузі, як військово-промисловий комплекс, будівництво та інфраструктура, аграрний сектор, енергетика, ІТ, машинобудування [2, с. 1].

Плани, ініційовані урядом щодо розвитку економіки майбутнього, впроваджуватимуться в рамках трансформації України і сприятимуть як створенню нових робочих місць у машинобудівному комплексі, так і належній підготовці відповідних фахівців, у тому числі й бакалаврів галузевого машинобудування. Вітчизняне машинобудування стає ключовим фактором у забезпеченні економічної стабільності України та відіграє важливу роль у підтримці обороноздатності нашої держави.

Список використаних джерел

1. Дикань В. В. Державне регулювання розвитку машинобудування України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 42. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/derzhavne-regulyuvannya-rozvitku->

mashinobuduvannya-ukrayini (дата звернення: 11.02.2024).

2. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України : офіційний сайт. URL: <https://mspu.gov.ua/news/premier-ministr-nazvav-try-skladovi-formuvannia-ukrainskoi-ekonomiky> (дата звернення: 11.02.2024).

3. Підбуцька Н. В., Семенихіна К. Ю. Образ майбутньої професії інженера. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. / ред. О. Г. Романовський. Харків : НТУ «ХП», 2017. Вип. 46 (50): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених «Психолого-педагогічні аспекти формування управлінського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика» (м. Харків, 21 жовтня 2016 року). С. 270–279.

4. Райковська Г. О. Шляхи вдосконалення підготовки фахівців машинобудівної галузі. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2019. № 2. С. 111–116.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

КАФЕДРА
ПЕДАГОГІКИ,
ПСИХОЛОГІЇ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентісного фахівця

Матеріали

III Всеукраїнської студентської науково-практичної
конференції

(16 травня 2024 року, м. Біла Церква)

Упорядкування

Кулішов Володимир Сергійович
Герасименко Юлія Сергіївна
Фурс Олег Йосипович

